

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІНІҢ
ШЫРАҚБЕК ҚАБЫЛБАЕВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ АКАДЕМИЯСЫ

КОСТАНАЙСКАЯ АКАДЕМИЯ
МИНИСТЕРСТВА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ИМЕНИ ШРАКБЕКА КАБЫЛБАЕВА

**БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ:
ПОЛИЦИЯ МЕН ҚОҒАМНЫҢ ҒЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ**

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК
КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ
2022 жылғы 13-14 мамыр

**ЗАЩИТА ПРАВ ДЕТЕЙ: СОТРУДНИЧЕСТВО ПОЛИЦИИ
И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА**

МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
13-14 мая 2022 года

**PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS:
POLICE AND CIVIL SOCIETY COOPERATION**

MATERIALS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
May 13-14, 2022

Қостанай

ӘОЖ 347.61/.64
КБЖ 67.404.4
X-17

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясының Ғылыми кеңесімен ұсынылған

Жалпы редакциясын басқарған

ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының бастығы
заң ғылымдарының докторы, доцент, полиция полковнигі
Н.А. Биекенов

Редакциялық алқа:

з.ғ.к. С.И. Каракушев, з.ғ.к. А.Ж. Нурушев,
филос.ғ.к., доцент Г.Т. Кульжанова, пед.ғ.к., доцент Н.А. Тулкинбаев,
з.ғ.к. А.В. Брылевский, философия докторы (PhD) А.С. Смышляев,
философия докторы (PhD) Е.О. Мухамеджанов, филол.ғ.к. А.Б. Айсенов,
пед.ғ.к. Г.Б. Жандарбекова, пед.ғ.к. С.В. Симонов, т.м. Б.Б. Алпеисов

X 17 Балалардың құқықтарын қорғау: полиция мен қоғамның ынтымақтастығы: Халықаралық ғылыми–тәжірибелік конференция материалдары. 2022 жылғы 13-14 мамыр = **Защита прав детей: сотрудничество полиции и гражданского общества:** материалы Международной научно-практической конференции. 13-14 мая 2022 года = **Protection of children's rights: police and civil society cooperation:** materials of the International scientific and practical conference. May 13-14, 2022 – Қостанай: ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. – 326 б. Қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7931-39-1

Жинақта Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Қостанай академиясында 2022 жылғы 13-14 мамырда өткен «Балалардың құқықтарын қорғау: полиция мен қоғамның ынтымақтастығы» атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияға Қазақстан Республикасы, Ресей Федерациясы, Беларусь Республикасы жоғары оқу орындарының жас ғалымдарының, оқытушыларының, докторанттарының, магистранттарының, курсанттары мен студенттерінің ғылыми мақалалары енгізілген.

Ішкі істер органдары қызметкерлеріне, оқу орындарының оқытушыларына, жас ғалымдарға, магистранттарға, докторанттарға арналған.

ӘОЖ 347.61/.64
КБЖ 67.404.4

ISBN 978-601-7931-39-1

© ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясы, 2022

УДК 347.61/.64
ББК 67.404.4
X 17

Рекомендовано Ученым советом Костанайской академии
МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Под общей редакцией

начальника Костанайской академии МВД РК им. Ш. Кабылбаева,
доктора юридических наук, доцента, полковника полиции

Биекенова Н.А.

Редакционная коллегия:

к.ю.н. Каракушев С.И., к.ю.н. Нурушев А.Ж.,
к. филос. н., доцент Кульжанова Г.Т., к.п.н., доцент Тулкинбаев Н.А.,
к.ю.н. Брылевский А.В., доктор философии (PhD) Смышляев А.С.,
доктор философии (PhD) Мухамеджанов Е.О., к. филос. н. Айсенев А.Б.,
к.п.н. Жандарбекова Г.Б., к.п.н. Симонов С.В., м.и. Алпеисов Б.Б.

X 17 Балалардың құқықтарын қорғау: полиция мен қоғамның ынтымақтастығы: Халықаралық ғылыми–тәжірибелік конференция материалдары. 2022 жылғы 13-14 мамыр = **Защита прав детей: сотрудничество полиции и гражданского общества:** материалы Международной научно-практической конференции. 13-14 мая 2022 года = **Protection of children's rights: police and civil society cooperation:** materials of the International scientific and practical conference. May 13-14, 2022 – Қостанай: ҚР ПМ Ш. Кабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. – 326 б. Қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7931-39-1

В сборник включены научные статьи молодых ученых, преподавателей, докторантов, магистрантов, курсантов и студентов вузов Республики Казахстан, Российской Федерации, Республики Беларусь, принявших участие в Международной научно-практической конференции «Защита прав детей: сотрудничество полиции и общества», состоявшейся в Костанайской академии МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева 13-14 мая 2022 года.

Предназначен для сотрудников органов внутренних дел, преподавателей учебных заведений, молодых ученых, докторантов, магистрантов.

УДК 347.61/.64
ББК 67.404.4

ISBN978-601-7931-39-1

© Костанайская академия МВД РК
им. Ш. Кабылбаева, 2022

1. СЕКЦИЯ

БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ЖӘНЕ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР АРАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 1.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ ДЕТЕЙ И ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫ АЛДЫН АЛУ РЕТІНДЕ

Амангельдиев Д.А.,

кылмыстық құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру
кафедрасының бастығы, (PhD) философия докторы,
полиция полковнигі

ҚР ІІМ Ш.Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Амангельдиева Р.С.,

директордың орынбасары,

Қостанай қаласы Білім бөлімінің №8 жалпы білім беру мектебі

Заң саласындағы білім беру мекемелерінің басым міндеттерінің бірі кәмелетке толмағандар арасында заңға бағынатын мінез-құлық пен құқықтық мәдениетті қалыптастыру болуы керек. Бұл қажеттілік қоғам өмірінің әртүрлі салаларында орын алатын өзгерістерге байланысты.

Еліміздің негізгі заңында: «Қазақстан – өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады» делінген [1].

Ал құқықтық мемлекет құру осы мемлекеттің азаматтарында жеке тұлғаның құқықтық мәдениетін қалыптастырудың жоғары деңгейінің болуын болжайды, оның маңызды аспектілерінің бірі заң талаптарына, құқық нормаларына сәйкес келетін және оларға бағынуды көздейтін

мінез-құлық ретінде қарастырылатын заңға бағынатын мінез-құлықты қалыптастыру болып табылады [2], заңның нүктесіне сәйкес келетін «заңға бағынатын, яғни қоғамдық маңызы бар пайдалы мінез-құлық» [3].

Заңға бағыну – бұл адамның міндеттері мен бостандықтарын анықтайтын «рұқсат» және «тыйым салу» арасындағы сызықты белгілейтін мінез-құлық.

Әрбір өскелең ұрпақтың заңға бағынатын мінез-құлқын қалыптастыру заңдылық пен құқықтық тәртіпті нығайтуға, қоғам өмірі мен әрбір жеке өсіп келе жатқан жеке тұлға үшін қолайлы орта құруға ықпал ету. 18 жасқа толмаған адамдар арасында әртүрлі ауырлықтағы қылмыстық құқық бұзушылықтар мен теріс қылықтардың кездесетінін ескерсек, кәмелетке толмағандарда құқықтық мәдениеттің деңгейін жоғарылатудың өткір қажеттілігі әрдайым өзекті сұрақтардың бірі. Құқық саласындағы білімді қалыптастыру процесі неғұрлым ертерек реттелсе, соғұрлым жақсы болады, өйткені жеке тұлғаның заңды даму процесі осыған байланысты болады, нәтижесінде девиантты мінез-құлықтың әртүрлі формаларына бейімділік пайда болмайды.

Бұл ретте құқықтық мәдениетті қалыптастыру процесін реттеудің маңызды кезеңдері: құқық бұзушылықтардың алдын алу, жасөспірімдердің мінез-құлқын түзету болып табылады.

Құқықтық мәдениет дамумен, білім беру процесімен, рухани-адамгершілік мәдениетпен, құндылықтар жүйесімен, жасөспірімнің дүниетанымымен тығыз байланысты, өйткені бұл кәмелетке толмаған адамның мінез-құлқының себептері мен формаларын анықтайтын көзқарастар, сенімдер, қажеттіліктер мен оның мүдделері.

Қазіргі кезде Қазақстан Республикасында жаңа білім беру жүйесінің қалыптасуы жүріп жатыр. Осыған орай, алдыңғы қатарлы идеялар мен педагогикалық технологияларды практикалық тұрғыдан жаңарту және оларды ғылыми тұрғыда негіздеу бағытындағы жұмыстар жүргізілуде [4].

Құқықтық тәрбие жұмысын күшейтумен қатар, елдегі әлеуметтік-экономикалық өзгерістер қадағалаусыз қалу, қаңғыбастық және нашақорлық деңгейінің өсуін, кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтар санының

ұлғаюын айқындады. Қоғамдағы аталған келеңсіз құбылыстар құқықтық, демократиялық мемлекеттің даму стратегиясына сәйкес «құқықтану негіздері» білім беру желісінің мазмұнын жетілдіру қажеттігін негіздеді.

Жасөспірімдер тәртібіне қатысты назарда тыс қалып келе жатқан тағы бір мәселе – колледждерде білім алушы жастардың жайы. Көптеген оқушылар 9-сыныпты аяқтаған соң, білімдерін колледждерде жалғастыратыны белгілі. Демек, ондағы оқушылар да кәметке толмағандардың қатарына жатады.

Негізінен жасөспірімдер арасындағы қылмыстың құпиясы тез ашылады. Өйткені олар қылмысқа балалықпен, аңғалдықпен барады. Демек, қылмыстың алдын алу, баланың бұрыс жолға түспеуі, ата-ананың, мектеп пен құқық қорғау органдарының бірлескен іс-қимылына байланысты екенін есте ұстау керек [5].

Қоғамда болып жатқан өзгерістер, мемлекеттің жұмыс істеуін реттейтін нормативтік-құқықтық негіздердің жаңаруы, ең алдымен, құқықтық пәндердің мазмұнына әсер етті. Бұл процестер құқықтық білім беру және әдістемелік құралдар бойынша ескірген бағдарламалық материалды қолдануға мүмкіндік бермейді. Осыны ескере отырып, құқықтық пәндер мен оқыту әдістемесін оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді жаңарту педагогтер үшін өзекті міндет болды. Бұл тұрғыда мемлекеттің қазіргі заманғы дамуын көрсетуі, өзекті құқықтық мазмұн мен моральдық құндылықтардың қалыптасуын қамтамасыз етуі тиіс аталған процестің ғылыми-әдістемелік негіздерін негіздеу ерекше маңызды болып табылады.

Құқықтық мемлекет дамуының және қоғамды демократияландырудың қазіргі заманғы векторы құқықтық нигилизмді женуге және әр адамның азаматтық құзыреттілігін арттыруға бағытталған құндылық бағдарларымен анықталады. Оқушылармен құқықтық тәрбие жұмысы ерекше өзектілікке ие, өйткені жеке тұлғаның құқықтық мәдениетін ерте жастан бастап мектеп қабырғасында, отбасында да қалыптастыру қажет. Отбасылық-мектеп кеңістігі оқушы жастарды құқықтық тәрбиелеудің қағидаттарын, мақсаттарын, мазмұнын, нысандары мен әдістерін интеграциялау, сабақтастық және өзара толықтыру негізінде отбасының тәрбиелік дәстүрлері мен мектептің білім беру қызметін біріктіретін орта болып

табылады.

1. Отбасылық-мектеп кеңістігін қалыптастыру. Педагогикалық ұжымның ата-аналар қоғамдастығының бастамаларын қолдауды, балалар мен оқушы жастардың құқықтық тәрбиесін жоспарлау мен іске асырудағы өзара іс-қимылды көздейді.

Мектеп пен отбасының тәрбиелік қағидаттарының бірлігін қамтамасыз ету мақсатында ата-аналарды қазіргі психологиялық-педагогикалық саланың жетістіктері туралы хабардар ете отырып, оларды педагогтандыруға жағдай жасаған жөн. Құқықтық тәрбиені насихаттау үшін өзара ынтымақтастықтың нысандары «саналы ата-ана мектебін» құру кезінде, сондай-ақ отбасылық-мектеп кеңістігінде құқықтық мәдениетті дамытуға бағытталған іс-шараларды (лекторийлер, «дөңгелек үстелдер», консультациялық пункттер, викториналар, конкурстар) өткізу кезінде мүмкін болады.

2. Мектептегі құқықтық білім берудің құндылықты-қалыптастырушы және практикаға бағдарланған мазмұнын әзірлеу.

Елдің қазіргі демократиялық дамуы тек құқықтық білімді ғана емес, сонымен бірге жеке тұлғаның азаматтық белсенділігін қалыптастыру қажеттілігін, оның қоғамдық өмірдегі өзіндік маңыздылығы мен мағынасын және мемлекеттің дамуына жауапкершілікті сезінуін анықтайды.

Нормативтік-құқықтық базаны үнемі жаңартып отыру құқықтық білім беру мен тәрбие мәселелерін өзектендіреді. Сонымен қатар, құқықтық тәрбие мәселесінің өзектілігі келесі факторларға байланысты:

- мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруды көздейтін тұлғаның жан-жақты дамуы - негізді білімі бар, жақсы жұмыс істейтін немесе оқитын мәдени адам қоғам таныған моральдық нормалар мен қолданыстағы заңнаманы бұза алмайды;

- сандық көрсеткіштері үнемі өсіп келе жатқан балалар қылмысының алдын алудың өзектілігімен.

Осыны ескере отырып, оқушылармен құқықтық тәрбие жұмысы отбасында да, мектеп қабырғасында алғашқы күннен бастау қажет.

Осылайша, «құқықтық тәрбие» және «құқықтық білім»

ұғымдарын әлеуметтену процесінің жүйесі деп санауға болады, ол келесіні біріктіреді: моральдық-этикалық қасиеттерді; құқықтық білімді; құқықтық мәдениетті [6].

Бұл категорияларды азаматтық тәрбиенің бір бөлігі деп санауға болады, өйткені олардың өзара байланысы күмән тудырмайды. Білім беру мекемесі білім алушы жастардың құқықтық мәдениеті мен санасының жалпы деңгейіне тікелей әсер ететін азаматтық құзыреттілікті қалыптастыру базасы болып табылады. Мектепте бала болашақ құқықтық білімнің негізін алады, оның қасиеті мен тәжірибелік дағдылары қалыптасады, өз елінің азаматының қадір-қасиеті дамиды.

Оқушы жастардың құқықтық тәрбиесіне әсер ету тікелей білім беру процесі кезінде келесі бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

- Құқықтық білім беру бағытындағы әңгімелер тақырыбын әзірлеу. Оқушылар құқықтық білімнің негіздерімен, әдетте, мектепте оқу сағаттары кезінде танысады. Орта және жоғары буын оқушыларымен құқықтық білім негіздерін, мемлекет қызметінің тетіктерін, қоғамдық қағидаттарды, ҚР азаматтарының құқықтары мен бостандықтарын игеруге арналған тәжірибелік жаттығулар, кәмететке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу мақсатында профилактикалық әңгімелесулер жиі өткізіледі.

- Құқықтық тәрбиенің білім беру үдерісіне интеграциялау. Білім беру және тәрбие беру процестерінің үйлесімі, басым бағытты бөлусіз. Қолданыстағы құқықтық тәрбие бағдарламасына сабақтан тыс және оқудан тыс іс-шараларды қосу.

- Сабақтан тыс және оқудан тыс процеске құқықтық тәрбиені енгізу. Осы мақсатқа жету үшін экскурсиялар, пікірталастар, жарыстар, дәрістер және т.б. қарастырылған құқықтық тәрбиенің әртүрлі нысандары мен әдістері қолданылады. Мұндай іс-шаралар алған білімдерін іс жүзінде бекітуге мүмкіндік береді, байланыс дағдыларын дамыту бойынша жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

- Білім беру мекемесінде болу кезінде құқықтар мен бостандықтарды қамтамасыз ету. Жоғарыда айтылғандай, мектепте құқықтық білімді, дағдыларды тиімді қалыптастыру

үшін ең қолайлы орта.

Алынған білімді шоғырландыру нысандарының бірі оқушылардың өзін-өзі басқаруы деп санауға болады.

Сонымен, білім берудегі құндылықтарды дарыту негізінде білім алушылардың мынадай қабілеттері дамуы тиіс: Қазақстан мүдделеріне қызмет етуге дайындығы; Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарының нормаларын құрметтеу және сақтау; әлеуметтік жауапкершілік және шешім қабылдай алу; мемлекеттік тілді меңгеруге ынталану; Қазақстан халқының мәдениеті мен дәстүрлерін, әлемнің мәдениеттік алуан түрлілігін құрметтеу; рухани келісім және толеранттылық идеяларын қолдау; қоршаған ортаға және экологиялық тұрақтылықты сақтауға оң қарым-қатынас; шығармашылықпен және сын тұрғысынан ойлау; коммуникативтілік және ақпараттық-коммуникациялық құралдар мен технологияларды тиімді қолдана білу; өмір бойы білім алуға және өзін-өзі жетілдіруге талпыну [7]. Аталған құндылықтардың негізгі мақсаты – оқушыларға жастардың күнделікті өмірінде орын алуы мүмкін құқықтың негізгі ұғымдары мен санаттары туралы түсінік беру; құқықтың рөлін күшейту, қолданыстағы заңнаманы сақтау қажеттілігін дәлелдеу; құқықтық мемлекеттің белгілері ретінде оқушы жастардың құқықтық санасының дамуына ықпал ету. Біздің ойымызша, алынған білімді, дағдыларды іс жүзінде қолдану үшін сағаттарды көбейту арқылы құқықтық білім мазмұнын түзету оқушылардың құқықтық санасының деңгейін арттыруға мүмкіндік береді (ахуалдық жағдайларды талдау, құқықтық міндеттерді шешу, пікірталастарға дайындық, қарапайым нормативтік құжаттарды жасау тәжірибесі және т.б.).

3. Оқушылардың өзін-өзі басқаруын дамыту. Оқушы жастар жеке тұлғаның тәуелсіздігі мен интеллектуалды дамуының маңызды элементі болып табылатын мектептің өзін-өзі басқаруына белсенді қатысады. Тиімді нәтижелер оқушылық өзін-өзі басқаруында нысандар мен көріністердің бірнеше нұсқасы болуы мүмкін.

Оқу орны – бұл сөзсіз қоғам. Өйткені біз бастапқы білім мен азаматтық дағдыларды қалыптастырудың негіздерін сол жерден аламыз. Осылайша, оқушылық өзін-өзі басқару

әлеуметтік дағдыларды алу үшін қоғамның шартты моделін құруға мүмкіндік береді. Педагогикалық ұжым оқушылардың өз бетінше шешім қабылдауына ықпал ете отырып, кеңес беру рөлін атқарады. Оқушының өзін-өзі басқаруын дамытудың негізгі шарттарының бірі ынтымақтастыққа мүдделі мұғалімнің кәсібилігі болуы керек.

Жасөспірім жастағы адамдарда құқықтық мәдениетті қалыптастырудың басты мақсаты – оларды заңды құрметтеуге және сақтауға үйрету, олардың әрекеттері мен заңсыз әрекеттердің ықтимал салдары туралы білу. Жеке тұлғаның құқықтық, әлеуметтік, демократиялық қоғамдағы өмір сүру жағдайларына сәтті бейімделуі үшін жағдай жасау да маңызды. Айтатын маңызды аспектілер мыналар: жасөспірімнің тиісті ақпаратты қабылдауы қалай және қаншалықты маңызды, оның психоэмоционалды көзқарасы қандай, оның заң талаптарына субъективті қатынасы қандай, оның құқықтық құбылыстарды құндылық бағалауы қандай? Яғни, бұл заңдарды білу және қолдану, оларға құрметпен қарау туралы ғана емес, сонымен қатар олардың құқықтарын немесе қоғамның басқа мүшелерінің құқықтарын бұзуға жол бермейтін жоғары моральдық, адал, әділ және жауапты тұлғаны қалыптастыру туралы.

Тиісті жағдайларда, кәмелетке толмағандар арасындағы профилактикалық қызметті жүзеге асыру шеңберінде құқықтық сана, құқықтық мәдениет деңгейін арттырып қана қоймай, белсенді өмірлік ұстанымды және әртүрлі жағдайларда әрекет етуге, елдің экономикалық және құқықтық өркендеуі үшін заңдылық пен құқықтық тәртіпті нығайту үшін қоғамның құқықтық өміріне қатысуға дайындығын қалыптастыру маңызды.

«Құқықтық мәдениет» ұғымын «қоғамның құқықтық өмірінің жағдайы» деп қарастыруға болады, оның өмір сүру деңгейі де байланысты [8]. Құқықтық мәдениет кең мағынада жеке тұлға мен қоғам мәдениетінің бөлігі болып табылады [9]. Бұл дефиниция адамдар мен қоғам үшін құнды болуы керек, өйткені бұл кәмелетке толмаған адамның жеке басының заңды мінез-құлқында көрінетін эмоционалды-сезімтал, мотивациялық, интеллектуалдық салаларды қамтитын даму мен сәтті әлеуметтенуге мүмкіндік беретін құқықтық мәдениет [10].

Оның уақтылы қалыптасуы кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтарды анықтау мен болдырмаудың тиімді әдісі болып табылады.

Құқықтық мәдениетті қалыптастыру процесін реттеу мақсатында педагогтер, құқық қорғау органдарының қызметкерлері құқықтық мәселелер жөніндегі конференцияларға, ашық сабақтарға, ішкі істер органдарының қызметкерлері өткізетін профилактикалық сипаттағы іс-шараларға, мысалы, «Менің болашаққа көзқарасым», «Мен және заң», «Біз нашакорлыққа және алкоголизмге қарсымыз» сияқты іс-шараларды ұйымдастыруы және жасөспірімдерге қатыстыруы қажет және т.б. Кәмелетке толмағандардың заңға мойынсұнушылық мінез-құлқын қалыптастыруға, олардың бойына имандылық пен салауатты өмір салтының берік негіздерін дарытуға бағытталған бағдарламалар мен әдістемелерді әзірлеп, білім беру ұйымдарының жұмыс тәжірибесіне енгізеді [11]. Іс жүзінде тестілеу, әңгімелесу, кеңес беру, жасөспірімдердің құқықтық сауаттылығын арттыруға ықпал ететін алдын алу сипатындағы презентациялық материалдарды қарау сияқты әдістерді пайдалану тиімді.

Осылайша, кәмелетке толмағандар арасындағы профилактикалық іс-әрекеттің негізі заңсыз әрекеттерді жасауға және жасөспірімдерде девиантты мінез-құлықтың әртүрлі формаларын қалыптастыруға ықпал ететін себептерді анықтау және уақтылы жою ғана емес, сонымен қатар осы санаттағы адамдарда құқықтық мәдениетті қалыптастыру процесін реттеу болуы керек.

Тағы бір маңызды сұрақ туындайды: құқықтық мәдениеттің даму деңгейі неге байланысты және неліктен кейбір жасөспірімдерде ол жақсы ал басқаларында аз дамыған?

Бұл тек кәмелетке толмағандардың білім деңгейіне, жасына, психикасының жай-күйіне, зияткерлік дамуына, құқықтық санасына ғана емес, сонымен қатар: ел заңнамасының даму дәрежесі және жай-күйі; заң білімінің мазмұны мен дамуы; тиісті субъектілердің өз лауазымдық міндеттерін орындау сапасы: алдын алу қызметі және жеке адамның құқықтары мен мүдделерін қорғау мәселелері бойынша педагогтер, құқық қорғау органдарының қызметкерлері және т.б.

Зандарды білетін, құрметтейтін және сақтайтын адам, ең алдымен өзін құрметтейтінін есте ұстаған жөн. Ұрпақ тәрбиесі қай қоғамның, қай заманның болмасын, көкейкесті мәселесі екені даусыз. Әрбір елдің, тұтастай алғанда, барлық әлемдік қауымдастықтың болашағы жастарға тікелей байланысты.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы Конституция 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды.
https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_

2. Хропанюк В.Н. Теория государства и права: учебник / под ред. В.Г. Стрекозова. - М.: Изд. «Интерстиль», «Омега-Л», 2008. - 384 с.

3. Шабуров А.С., Жайкбаев Ж.С. Теория государства и права: учебное пособие. - Курган: Изд. Курганский гос. университет, 2019. - 382 с.

4. Ф.Б. Бөрібекова, Н.Ж. Жанатбекова Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар: Оқулық. – Алматы: 2014. – 360 бет. <http://rmebrk.kz/bilim/boribekova-kazirgi.pdf>

5. Ә.Ш. Бегайдарова «Құқықтық тәрбие және балалар мен жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылықтың алдын-алу» // Білім айнасы. <https://bilimainasy.kz/>

6. Карданова Д.М. Формирование правоовой культуры у несовершеннолетних в контексте профилактики правонарушений. // Управление образованием: теория и практика. – 2020. - №4 (40) <https://emreview.ru/index.php/emr>

7. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығы.
<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669#z25>

8. Емельянов Б.М. Теория государства и права: курс лекций. - М.: МИЭМП, 2009. - 344 с.

9. Абдулаев М.И. Теория государства и права / 2-е изд. доп. - М: Финансовый контроль, 2004. - 410 с.

10. Кулапов В.Л. Проблемы теории государства и права: учебное пособие. - Саратов: Изд. ГОУ ВПО «СГАП», 2009. – 426 с.

11. Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі N 591 Заңы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z040000591_

ТҮЙІН

Мақала қылмыс пен басқа да құқық бұзушылықтардың алдын алу, жасөспірімді бейімсіздендіру, құқықтық сананың болмауы мақсатында кәмелетке толмағандардың құқықтық мәдениетін қалыптастыру қажеттілігімен байланысты өзекті мәселеге арналған. Қазіргі білім беру жүйесі трансформациялық процестермен белгіленген. Құқықтық мемлекеттің жаһандық дамуы кезеңінде тәрбие компонентінің маңыздылығы анықталады. Мұндай жағдайда оқушы жастарды құқықтық тәрбиелеу мәселесі өзекті. Құқықтық мәдениетті қалыптастыруды кәмелетке толмағандардың Заңсыз мінез-құлқының уақтылы алдын-алу және түзету әдісі ретінде ғана емес, сонымен бірге олардың сәтті әлеуметтенуінің шарты ретінде де қарастырған жөн.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена актуальной проблеме, связанной с необходимостью формирования правовой культуры у несовершеннолетних с целью предотвращения преступлений и иных правонарушений, дезадаптации подростка, отсутствия правосознания. Настоящее системы образования обозначено трансформационными процессами. В период глобального развития правового государства детерминируется важность воспитательной составляющей. При таких условиях актуализируется проблема правового воспитания учащейся молодежи. Формирование правовой культуры необходимо рассматривать, не только как способ своевременного предупреждения и коррекции противоправного поведения несовершеннолетних, но и как условие их успешной социализации.

RESUME

The article is devoted to an urgent problem related to the need to form a legal culture among minors in order to prevent crimes and other offenses, maladaptation of a teenager, lack of legal awareness. The present of the education system is marked by transformational processes. In the period of global development of the rule of law, the importance of the educational component is determined. Under such conditions, the problem of legal education of students is actualized. The formation of a legal culture should be considered not only as a way of timely prevention and correction of illegal behavior of minors, but also as a condition for their successful socialization.

УЧЕТ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО ВОЗРАСТА ПРАВОНАРУШИТЕЛЯ В ОТДЕЛЬНЫХ ВОПРОСАХ ПРИМЕНЕНИЯ МЕР АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРИНУЖДЕНИЯ

Алимпиев А.А.,

начальник отделения научно-исследовательского центра,
подполковник полиции

Зейнулла А.К.,

магистрант, ст. лейтенант полиции

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Несовершеннолетний правонарушитель - это в каждом отдельно взятом случае всегда особый случай действия организационно-правового механизма административного принуждения. В целом, вполне обоснованно говорить об особом организационно-правовом механизме административного принуждения в отношении несовершеннолетних, поскольку действующее административно-деликтное законодательство содержит значительное количество оговорок (дополнений, изъятий), которые имеют место в том случае, когда административное правонарушение совершается несовершеннолетним лицом. Повышенное внимание к проблеме реализации публичной ответственности в отношении несовершеннолетних лиц является вполне обоснованным,

сложившимся как особая правовая традиция, учитываемая практически во всех нормах отраслевого законодательства. При этом, соответствующие предписания, как правило, являются одними из наиболее динамичных с той точки зрения, что законодатель практически постоянно находится в поиске все более гуманных, но при этом максимально эффективных мер воздействия в отношении несовершеннолетних. По этой причине вполне справедливы высказывания авторов относительно того, что с полным основанием можно говорить об особом правовом статусе несовершеннолетних лиц в административном производстве [1, с. 103].

Традиционным для международного права является формулировка дополнительных принципов в отношении несовершеннолетних. Резолюциями Генеральной Ассамблеи ООН 40/33 от 10 декабря 1985 г. и от 14 декабря 1990 г. N 45/113 однозначно определяется, что несовершеннолетние граждане могут лишаться своей свободы только в исключительных случаях, в случае же их задержания должны быть немедленно или в наиболее сжатые сроки поставлены в известность их родители или опекун. Учет несовершеннолетнего возраста является, скорее, не исключением из общих, универсальных международных стандартов, а их дополнением (расширением). Наличие у несовершеннолетних лиц отдельных личностных, социально-психологических особенностей делает их особо уязвимыми для различного рода злоупотреблений, формируют риски виктимизации и более значимого правового ущерба. Данный аспект, несмотря на постоянное повышенное внимание к вопросам обеспечения прав несовершеннолетних в РК, по-прежнему имеет отдельные перспективы дополнительных решений, направленных на повышение эффективности соответствующих гарантий.

К настоящему времени складывается двойственная социально-правовая ситуация в связи с деликтным поведением несовершеннолетних. С одной стороны, несовершеннолетние требуют гораздо более гуманного и психолого-педагогически обоснованного обращения, поскольку они имеют риски последующих негативных психических реакций в случае

чрезмерно репрессивного воздействия (в частности, через негативное действие фактора социальной стигматизации). С другой стороны, общество также является весьма уязвимым к правонарушениям со стороны несовершеннолетних лиц, что не позволяет доводить гуманизацию до критического уровня. Кроме того, считается практически правовой аксиомой, что надлежащая реализация административной ответственности несовершеннолетних имеет действенное превентивное воздействие в отношении потенциальных актов криминальных форм поведения в будущем. Вместе с тем, статистические данные свидетельствуют о том, что в «орбите» административной ответственности доля несовершеннолетних лиц ежегодно значительно меньше, нежели их доля в структуре ежегодно регистрируемой преступности. Так, в 2021 году к административной ответственности было привлечено 7429 несовершеннолетних при общем количестве привлеченных к административной ответственности физических лиц - 7 396 752 (то, есть несовершеннолетние составили 0,1%) [2]. При этом в общей структуре выявленных лиц, совершивших уголовные правонарушения в Казахстане в 2021 году, доля несовершеннолетних составляет 2,36% (было привлечено к уголовной ответственности 1515 несовершеннолетних) [3]. Безусловно, не следует нивелировать существенную разницу в абсолютных показателях, поскольку, в целом, количество несовершеннолетних, привлеченных к административной ответственности, на 80% превышает их численность в рамках уголовно-правового принуждения. Таким образом, несмотря на крайне незначительную долевою составляющую в структуре административно-правовой деликтности, тем не менее, следует признать, что количество привлекаемых к административной ответственности подростков достаточно велико. В целом, это в полной мере подтверждает справедливость тезиса о том, что для профилактики наиболее крайних (криминальных) форм поведения требуется эффективное реагирование в рамках административно-правовой деликтности.

В науке имеется значительное количество исследований, посвященных вопросам особенности личности несовершеннолетнего преступника, однако в явном дефиците

находятся изыскания в отношении личности несовершеннолетнего, совершающего административные правонарушения. Для более эффективного изучения в данном случае требуется оценка структуры совершаемых правонарушений (превалирующий характер тех или иных деликтов), а также иные параметры характеристики, которые относятся к личности самого правонарушителя (оценка семьи, окружения, отношения к учебе, наличие предшествующих случаев административно-деликтного поведения и т.д.). В частности, закономерно также предположить, что уровень деликтности подростков должен возрастать в летний период в связи с тем, что во время каникул они часто предоставлены сами себе при том, что световой день является гораздо более продолжительным, а погодные условия располагают к тому, чтобы находиться вне дома. Однако специальных исследований по данному вопросу практически нет.

Оценивая действующий КоАП на предмет достаточности законодательных предписаний, касающихся нормативного оформления административно-принудительного механизма по отношению к несовершеннолетним, мы обнаруживаем весьма интересное обстоятельство. Отдельное обособление вопросы административной ответственности несовершеннолетних имеют место в рамках Главы 9 КРКоАП (ст.ст. 65-72), которые посвящены исключительно так называемым «материальным» вопросам административно-правовой ответственности. В рамках указанной главы освещаются только особые обстоятельства применения к несовершеннолетним правонарушителям мер административного взыскания и мер воспитательного воздействия, которые имеют свойство альтернативных мер. Иными словами, совмещая материальные и процессуальные аспекты административной ответственности в отношении всех субъектов, КРКоАП фактически не содержит самостоятельного института процессуальных мер, применяемых к несовершеннолетним. Отдельные незначительные вопросы можно фрагментарно вычлнить в структуре норм КРКоАП, однако они являются весьма незначительными.

При этом оценивая объем и качественное наполнение применяемых к несовершеннолетним мер административного

взыскания, следует отметить, что они по своему характеру не несут в себе столь существенного негативного для психики потенциала, как, в частности, применение мер обеспечения производства по делам об административных правонарушениях. При этом анализ соответствующих предписаний КРКоАП указывает на то обстоятельство, что оговорки в отношении несовершеннолетнего возраста правонарушителя имеют место только при описании такой меры обеспечения, как задержание. Полагаем, что в данном аспекте заключается наиболее значимое упущение казахстанского законодателя, оставившего без внимания столь существенный пласт мер административного принуждения, в рамках которого отсутствие более или менее четких элементов дозирования принудительного воздействия может привести к нарушению прав несовершеннолетних, их психологической фрустрации и социальной дезориентации. Как совершенно справедливо указывают по данному вопросу исследователи, данные меры «связаны с необходимостью несовершеннолетнего правонарушителя подчиниться законной воле сотрудника полиции, претерпеть на себе определенные ограничения, связанные, в том числе, с ограничением свободы передвижения, с обязанностью несовершеннолетнего проследовать с сотрудником полиции и определенное время находиться в определенном месте до реализации целей производства по делу об административном правонарушении» [4, с. 69]. Следует признать, что далеко не каждый взрослый обладает достаточной социальной зрелостью и психологической устойчивостью для того, чтобы адекватно реагировать на данные меры, в том числе, и психологически восстанавливаться после их реализации. В отношении несовершеннолетних данные потенциально опасные факторы еще более обостряются. В силу чего крайне недостаточный законодательный учет специфики несовершеннолетнего возраста правонарушителя в структуре мер обеспечения представляется неблагоприятным для правоприменительной практики.

В частности, особый вопрос возникает в отношении такой меры обеспечения, как доставление. В рамках ст. 786 КРКоАП вообще отсутствуют какие-либо оговорки относительно специфики применения процедуры доставления к

несовершеннолетним лицам. Более того, отсутствуют также указания на участие законных представителей, иных лиц, чье участие в вопросах публичного принуждения в отношении несовершеннолетних, как правило, является принципиальным. В этом смысле законодательный акцент в определении доставления на том, что оно представляет собой «принудительное препровождение» в контексте применения к несовершеннолетним представляется особенно проблематичным. В данном случае указанная формулировка заслуживает нарекания и в отношении совершеннолетних лиц, поскольку лицо, совершившее административное правонарушение, может добровольно следовать за должностным лицом, осуществляющим административное принуждение, в силу чего «принудительно препровождать» его не будет процессуальной необходимости. Особенно же остро этот вопрос обозначается в рамках доставления несовершеннолетних. Кроме того, учитывая то обстоятельство, что на время доставления несовершеннолетний может оказаться вне связи с родителями (близкими родственниками), иными законными представителями, следовало бы произвести оговорку относительно того, что о факте доставления несовершеннолетнего оповещаются указанные лица.

Одним же из наиболее спорных до настоящего времени (причем, не только в отношении несовершеннолетних, но и в отношении взрослых лиц) является вопрос о достаточно нечетком законодательном оформлении срока доставления «в возможно короткий срок» (ч. 3 ст. 786 КРКоАП). О необходимости конкретизации данного срока уже неоднократно формулировались предложения на страницах научной печати. В частности, авторы указывают, что необходимо установить примерный срок доставления [5, с. 26]. Другие исследователи вообще идут по пути конкретизации соответствующего срока, предлагая в качестве законодательного ориентира 3-часовой максимальный срок [6, с. 64]. По нашему мнению, подобное ограничение временных рамок доставления является необходимым в универсальном порядке (то есть по отношению ко всем лицам, совершившим административные правонарушения). Однако применительно к

несовершеннолетним данный вопрос является критически значимым, обусловленным, в первую очередь, спецификой психофизиологических особенностей несовершеннолетнего возраста. В соответствии с ч. 4 ст. 786 КРКоАП, «о доставлении составляется протокол либо делается соответствующая запись в протоколе об административном правонарушении или административном задержании» [7]. Таким образом, законодатель устанавливает своеобразный альтернативный режим фиксации процессуальных действий, связанных с доставлением. Вместе с тем, в отношении несовершеннолетних, как мы полагаем, подобный общий порядок не в полной мере допустим. Соответственно, наиболее правильным решением было бы включить в КРКоАП требование об обязательно составлении протокола о доставлении несовершеннолетнего.

Имеются отдельные спорные аспекты и в контексте применения к несовершеннолетним такой меры обеспечения, как задержание. В соответствии с действующей формулировкой ч. 2 ст. 788 КРКоАП, о месте нахождения задержанного лица (по его просьбе) незамедлительно уведомляются его родственники, администрация по месту работы или учебы, защитник, а также посольство, консульство или иное представительство иностранного государства. При этом также указывается, что «о задержании несовершеннолетнего уведомление его родителей или лиц, их заменяющих, обязательно» [7]. Полагаем, что в данном случае следование определенному алгоритму (процедуре) выводится на первый план, в сравнении с интересами задерживаемых лиц. По нашему мнению, в данном случае акцент должен быть на соблюдении прав задержанного, а не на реализации процедуры. Именно по этой причине считаем, что задержанному должно быть предоставлено право уведомить 2-3 лиц по собственному желанию, не конкретизируя родственные связи, принадлежность к трудовому коллективу и т.д. В данном случае закономерно предположить, что задержанный может не иметь при себе информации для контактов с защитником, посольством. Что же касается несовершеннолетних, то действующее правовое предписание вовсе нельзя признать удовлетворительным, поскольку оно не устанавливает четких критериев того, что именуется

«уведомлением». Фактически КРКоАП ставит данный вопрос в зависимость от правосознания должностного лица, которое может ограничиться SMS-уведомлением без точной уверенности в том, что оно было получено, прочитано и верно понято адресатом. Кроме того, помимо КРКоАП, данная процедура нигде дополнительно не конкретизируется. В связи с чем, считаем, что требуется специальное указание на то, что уведомление родителей и иных представителей несовершеннолетнего осуществляется с помощью телефонной связи, до соединения с указанными лицами либо путем личного посещения родителей или иного законного представителя (последнее вполне уместно в отношении небольших населенных пунктов).

Таким образом, подводя итог проанализированным аспектам, касающимся особенностей административного принуждения по отношению к несовершеннолетним лицам, считаем, что текущее решение целого ряда вопросов в КРКоАП нельзя признать удовлетворительным, что в максимальной степени просматривается в рамках института мер обеспечения производства по делам об административных правонарушениях, где учет специальных возрастных параметров имеет место только в контексте задержания. Полагаем, что наиболее удачной формой разрешения данного вопроса стало бы формулирование в главе 9 КРКоАП, помимо вопросов применения к несовершеннолетним лицам мер административного взыскания и мер воспитательного воздействия, также и специфических правил применения к ним мер обеспечения. Другим вариантом может стать включение специальных оговорок в действующие редакции соответствующих статей КРКоАП (в частности, как в предложенных нами вариантах, связанным с применением доставления и задержания).

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Шаваев А.Б. Административно-предупредительные меры как составная часть административного принуждения в отношении несовершеннолетних в Российской Федерации // Научные известия. – 2017. - № 7. - С. 103-106.
2. О зарегистрированных уголовных правонарушениях: Отчет

№1-М. 2021 год. – URL: <https://qamqor.gov.kz/crimestat/statistics>(дата обращения 02.04.2022).

3. О результатах рассмотрения уполномоченными органами дел об административных правонарушениях: Отчет № 1-АД. 2021 год. - URL: <https://qamqor.gov.kz/crimestat/statistics> (дата обращения 02.04.2022).

4. Строева О.А. Отдельные меры обеспечения производства по делам об административных правонарушениях, применяемые сотрудниками полиции в отношении несовершеннолетних // Криминологический журнал. -2020. - № 3. – С. 68-71.

5. Тюрин В.А. О понятии мер пресечения в административном законодательстве // Государство и право. - 2002. - № 7 (31) - С. 25-29.

6. Гришаков А.Г., Прибытко Ю.А. Доставка как мера обеспечения производства по делам об административных правонарушениях: теория и практика применения // Алтайский юридический вестник. - 2015. - № 3 (11). - С. 61-64.

7. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 5 июля 2014 года № 235-V//Казахстанская правда от 12.07.2014 г. № 135 (27756).

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН СОТТАЛҒАНДАРМЕН ҰЙРМЕ ЖҰМЫСТАРЫН ЖҰРГІЗУ

Бекбауов А.С.,

1 курс магистранты, аға летенанты

Шахметов Б.Т.,

1 курс магистранты

ҚР ПИМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

1948 жылы БҰҰ Бас Ассамблеясы қабылдаған адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясында: "әр адамның демалуға және бос уақытқа құқығы бар" делінген. Еуропалық пенитенциарлық ережелер Рес (2006) II бөлімде 27-тармақ "түрмеге қамау шарттары" пенитенциарлық мекемелердің барлық түрлерінде режим элементі болып табылатын сотталғандардың дене тәрбиесі мен бос уақытын ұйымдастыру бойынша бірқатар ұсыныстарды қамтиды. Кәмелетке томаған сотталғандармен тәрбие жұмысы оларды түзетудің негізгі

құралдарының бірі болып табылады. Бұл жұмыс кәметке толмаған сотталғандармен оқудан және жұмыстан бос уақытта, яғни олардың бос уақытында ұйымдастырылады және жүргізіледі. Кәметке томаған сотталғандардың бос уақыты деп оқу, еңбек және басқа да іс-шаралармен айналыспайтын күн, сондай-ақ физиологиялық қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін қажетті уақыт түсініледі. Тәжірибе көрсеткендей, сотталғандардың бос уақыты аз, бірақ ол әлі де бар. Бұл әсіресе демалыс және мереке күндері, сондай-ақ оқудан немесе жұмыстан кейін кешке байқалады.

Педагогикада үйірме жұмысы деп оқушылардың (оқушылардың) көркемөнерпаздар бірлестіктерінің сабақтан тыс және мектептен тыс жұмыс түріндегі қызметі түсініледі. Үйірме жұмысының міндеттері; білімдерін жетілдіру, қабілеттерін дамыту, шығармашылық қызығушылықтары мен бейімділіктерін қанағаттандыру, қоғамдық пайдалы еңбекке баулу, тәрбиеленушілердің бос уақыты мен демалысын ұйымдастыру.

Үйірмелер топтарға бөлінеді:

- пәндік (жалпы білім беретін оқу бағдарламасының оқу пәндері бойынша),
- қоғамдық-саяси (сыртқы және ішкі саясат, Қазақстан тарихы, қазіргі заманның өзекті мәселелері бойынша және т. б.),
- техникалық (ғылыми-техникалық, өндірістік-техникалық),
- натуралистік (табиғатты зерттеу бойынша),
- көркем-эстетикалық (бейнелеу өнері, музыкалық, хор, көркемөнерпаздар үйірмесі және т. б.),
- дене шынықтыру-спорт секциялары.

Үйірмелерде практикалық және теориялық сабақтар кезектеседі, бұл оларды әңгіме, дәріс және баяндама түрінде өткізуге мүмкіндік береді. Әр оқушының үйірме жұмысына қатысу нәтижесі оның жеке басының даму деңгейі, шеберлігі, білім мен дағдыларды, адамдармен қарым-қатынас тәжірибесін алу болып табылады. Орындалған жұмыстарды көрсетуге нақты іс-шаралар көмектеседі: көрмелер, тақырыптық кештер, диспуттар, конкурстар, олимпиадалар, жарыстар, фестивальдар, концерттер және т.б. үйірмелер негізінде, мысалы,

қызығушылық клубтары құрылуы мүмкін [1].

Үйірме жұмысы түзеу мекемесінде сотталғандардың мәдени-демалыс қызметін ұйымдастырудың негізгі тәсілдерінің бірі, өнімді қарым-қатынасқа қабілетті, мәдени құндылықтар мен салауатты өмір салтына бағдарланған заңға бағынатын азаматты қоғамға қайтаруды көздейтін оларды тәрбиелеудің маңызды факторы болып табылады. Үйірме жұмысы сотталғандарды қоғамдық пайдалы қызметке тартуға, олардың бастамалары мен дербестігін ынталандыруға, жеке мүдделері мен қабілеттерін дамытуға бағытталған. Сотталғандардың үйірмелердегі сабақтары мынадай міндеттерді шешуге жәрдемдеседі: олардың жеке тұлғасын түзеу, адамгершілік қайта бағдарлау; әлеуметтік пайдалы біліктері мен дағдыларын кеңейту және тереңдету; оларды отандық және әлемдік ғылымның, техниканың, әдебиеттің, өнердің, спорттың жетістіктерімен таныстыру; үйірмеде алған білімдерін босатылғаннан кейін практикада қолдану біліктерін қалыптастыру; өзін-өзі тәрбиелеу және өз бетінше білім алу қажеттілігін дамыту; салауатты өмір салтын жүргізу [2].

Кәмелетке толмаған сотталғандарды тәрбиелеу процесінде оқудан және жұмыстан бос уақытты дұрыс ұйымдастыру, яғни олардың бос уақытын өткізу маңызды рөл атқарады. Бас бостандығынан айыру орындарында үйірме жұмысының әлеуетін пайдаланудың маңызды міндеті теріс үрдістерді еңсеру және оңтайлы жұмыс жасау болып табылады. Кәмелетке толмаған сотталғандардың құндылық бағдарларын қалыптастыру, түзеу процесінің гуманитарлық, эмоционалдық бастауларын жандандыратын қабілеттерін дамыту үшін мүмкіндіктер мен жағдайлар. Үйірме жұмыстарына қатысу бас бостандығынан айырылғандардың жалпы және көркем ой-өрісін кеңейтеді, олардың эстетикалық сезімдерін байытады және басқа адамдармен өзара әрекеттесу жағдайларында олардың мінез-құлқын басқару ауқымын арттырады, үйлесімді тұлғааралық өзара әрекеттесу жағдайларын жасау тәсілдерін игеруге көмектеседі, сенсорлық қабілеттерді жаттықтырады. Дұрыс ұйымдастырылған үйірме жұмысы жеке тұлғаның сәтті әлеуметтенуіне ықпал етеді, адамға жағымды эмоцияларды сезінуге мүмкіндік береді.

Үйірмелерді ұйымдастыру - бұл жауапты іс, қарым-қатынасты талап ететін, олардың жинақталуы, мазмұны мен жұмыс әдістері ойластырылған болуы тиіс. Кәметке толмағандарды ұстауға арналған мекемеде үйірмелер ұйымдастыруды кәметке толмаған сотталғандардың мүдделерін анықтаудан бастау ұсынылады. Қазіргі кәметке толмаған сотталғандардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, олардың көпшілігінде бос уақыттарын ұйымдастыруға ешқандай қызығушылық пен тілек жоқ деп айта аламыз. Бірақ мекеме қызметкерлерінің алдында кәметке толмаған сотталғандарды тәрбиелеу және түзеу барысында шешілетін міндеттердің бірі олардың салауатты мүдделерін қалыптастыру болып табылады.

Мекеме қызметкерлерінің карантин бөлімінде сотталғандармен қарым-қатынас процесінде мекемеде жұмыс істейтін үйірмелер туралы егжей-тегжейлі айту керек, онда сіз өз қабілеттеріңізді жүзеге асыра аласыз, заңды мүдделеріңізді қанағаттандыра аласыз және сол арқылы бос уақытыңызды ұтымды пайдалана аласыз деп түсіндірілуі тиіс. Үйірмелерге қатысу түзетудің негізгі құралдарымен бірге арналған, сотталған адамның бас бостандығынан айыру орындарында да, босатылғаннан кейін де заңға бағынатын өмір салты өзі үшін жалғыз дұрыс және қоғам үшін қолайлы жол болып табылатынын сендіру қажет [3].

Сотталғандарды үйірме жұмысына тарту кезінде жеке көзқарас қажет. Еріктілік принципіне негізделген үйірме жұмысы жеке тұлғаның маңызды моральдық қасиеттерін қалыптастыруға арналған, әсіресе еңбекқорлық, дәлдік, өзін және айналасындағы әлем туралы өзіндік түсінік [4].

Көбінесе 2-3 сабаққа қатысып, кәметке толмаған сотталғандар үйірмемен айналысуды тоқтатады. Мұның себептері әртүрлі болуы мүмкін, бірақ бастысы үйірме көшбасшының жеке көзқарасын дұрыс бағаламауы. Олардың әрқайсысы сабақта өздерін табуға, сөзсіз қиындықтарды жеңуге, қызықты перспективаға қызығушылық танытуға көмектесуі керек. Ол үшін проблемалық жағдайларды жасау, ойын және бәсекелестік элементтерін енгізу, қызықты адамдармен кездесулер ұйымдастыру және т. б. қажет. Жұмыс әдістемесіне

міндетті түрде сотталғандарға техникалық қайшылықтарды шешу тәсілдерімен танысуды енгізу керек: біріктіру – ажырату, жеделдету – бәсеңдету, азайту – ұлғайту және т.б., шығармашылық техникалық міндеттердің шешімдерін іздеу әдістері, бақылау мәселелері. Сондай-ақ, кроссвордтар, ребустар, тапқырлық, қиялды дамыту мәселелерін шешу пайдалы.

Мекемедегі үйірме мүшелері жазасын дағдылы және жеңілдетілген жағдайларда жазасын өтеушілер бола алады. Сотталғандардың үйірмелердегі сабақтарын, олардың қоғамдық белсенділігі мен бастамашылығын мекеме қызметкерлері ескеруі мүмкін, мысалы, құқық бұзушының мінез-құлқын бағалау кезінде, мінездеме дайындау кезінде [5].

Үйірмелер жұмысының маңызды ерекшелігі бар: оның практикалық бағыты бар. Үйірмелер мен мекеменің әртүрлі бөлімшелерінің өзара әрекет нәтижесін, өздерінің шығармашылық күш-жігерінің көруге мүмкіндік береді. Мысалы, ағаш пен матаға сурет салумен айналысатын кәмелетке толмаған сотталғандар отрядтарда асхана, клуб, тәрбие жұмысы бөлмелерінің безендірілуін дайындай алады, ал әдеби, музыкалық, техникалық, спорттық және басқа үйірмелердің мүшелері конкурстар, викториналар, жарыстар, концерттер ұйымдастыра алады. Мекемелердегі үйірмелердің жұмысын ұйымдастырудың тағы бір ерекшелігі әртүрлі бұқаралық іс-шараларды дайындау және өткізу үшін әртүрлі профиліндегі үйірмелерді біріктіру және өзара әрекеттесу: Ашық есік күні, Білім күні және т.б.. Егер үйірме ұзақ уақыт жұмыс істесе, онда оның жұмысының сипатын көрсететін шағын модельдер көрмесін, көрнекі құралдарды, үйірмелер жасаған бұйымдарды ұйымдастыру ұсынылады. Үйірмені жинақтау оның жұмысының басталуымен аяқталмайды: бір жағынан, скрининг бар, ал екінші жағынан, көбінесе сабақ басталғаннан кейін үйірмеге жазылғысы келетіндер пайда болады. Кәмелетке толмаған сотталғандардың үйірме сабақтарына үнемі қатысуы және жұмыстан шығарылуын болдырмау үшін үйірме жұмысының регламенті үлкен мәнге ие, ол тұрақты, мекемелердің күн тәртібімен – мектептегі және кәсіптік училищедегі сабақтармен, кәмелетке толмаған сотталғандардың

өндірісте жұмыспен қайшы келмеуі келісілуі тиіс.

Осылайша, үйірме жұмысы жеке тұлғаның үйлесімді және жан-жақты дамуының, тәрбиеленушілердің жеке мүдделері мен бейімділіктерін қанағаттандырудың, жазасын өтеушілердің оң белсенділігін арттырудың, бастамашылдық пен ынтаны дамытудың, кәметке толмаған сотталғандар мен қызметкерлердің өзара іс-қимылының тиімді нысанының маңызды факторы болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Российская педагогическая энциклопедия: в 2 т. - Т. 1. - М., 1993.

2. Зауторова Э.В., Панова О.Б. Клубная работа как средство ресоциализации осужденных // Воспитательная, правовая и профилактическая работа, 2019. - С 56-57.

3. Давыдова Н.В., Данилин Е.М., Евдокимов И.В., Дикопольцев Д.Е. Порядок организации клубной работы с осужденными к лишению свободы : метод. рекомендации. - М., 2013. URL: <http://mylektsii.ru/8-52170.html> (дата обращения: 08.05.2022).

4. Лангуева Е.Я. Воспитательная работа с осужденными в исправительных учреждениях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - М., 2003. - 20 с.

5. Зауторова Э.В. Нравственно-эстетическое воспитание осужденных: дис. ... д-ра пед. наук. - М., 2011. - 460 с.

ТҮЙІН

Бұл мақалада қылмыстық-атқару жүйесі мекемелеріндегі кәметке толаған сотталғандармен үйірме жұмыстарын жүргізілуі қарастырылған. Үйірме жұмысы сотталғандардың бос уақытын әртүрлі әлеуметтік-мәдени қажеттіліктерді қанағаттандыруға бағытталған. Кәметке толмағандарды ұстауға арналған орташа қауіпсіз мекемеде негізінен салауатты өмір салты мен сотталғандардың шығармашылық өзін-өзі танытуына бағытталған үйірме жұмыстарының жүргізіледі.

РЕЗЮМЕ

Данная статья предусматривает проведение клубной

работы с несовершеннолетними осужденными в учреждениях уголовно-исполнительной системы. Кружок направлен на удовлетворение различных социокультурных потребностей в досуге осужденных. В средне-безопасном учреждении для содержания несовершеннолетних в основном ведется кружковая работа, направленная на здоровый образ жизни и творческую самореализацию осужденных.

RESUME

This article provides for the conduct of circle work with juvenile convicts in institutions of the penal system. The circle is aimed at satisfying various socio-cultural needs in the leisure of convicts. In a medium-safe institution for the detention of minors, circle work is mainly carried out, aimed at a healthy lifestyle and creative self-realization of convicts.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖАС ӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚБҰЗУШЫЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ: ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК АСПЕКТІЛЕР

Бердіғалиева А.Н.,

КСБ инспектор психолог,

«Педагогика және психология» бакалавры, полиция лейтенанты
ҚР ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Қазақстан Республикасындағы кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыс өте маңызды және өткір мәселе болып табылады. Тәртібі қиын бала есейген сайын қылмыстың ауыр түрлерін жасауға бейімі арта беретінін ескерсек, бұл аса өткір мәселе екенін мойындауға мәжбүрміз. Тәртіп сақшылары қанша жерден жұмыс істеп жатырмыз десе де, жасөспірімдер арасындағы қылмысты азайту күн тәртібінде тұр. Жас жеткіншектердің қылмысқа бой ұру мәселесі тек құқық қорғау органдарының ғана емес, мемлекеттік және үкіметтік емес ұйымдардың қадағалауын талап етеді. Себебі психолог мамандардың зерттеуіне сенсек, жас баланың саналы азамат болып қалып-тасуында оның жанұяда, мектеп қабырғасында,

көшеде көрген өнегелері ерекше орын алады.

Бұл мәселені түсіну үшін психология, криминалистика және ювенология ғылымдары шекарасындағы кешенді зерттеулер керек.

Мектеп оқушыларының көп бөлігі қылмыскерлер мен қылмыскерлердің деструктивті дүниетанымына мықтап берілуі мүмкін. Түрмеде отырған адамдардың өмір салты тұтас субмәдениетке айналды және бұл өте кең етек алған үрдіс. Бұл қозғалыстың өкілдері қандай көрінеді және олар не туралы айтады? Олардың сыртқы түрі ерекшеленбеуі мүмкін, бірақ көптеген қызу қанды жігіттер қолдарындағы түрмедегі татуировканы бейнелеу үшін қаламдар мен фломастерлерді пайдаланады. Олардың сөзінде қылмыстық дүниенің сөздері мен жаргондары естіледі. Қалталарында жезден жасалған түйіндерді, шынжырларды, ал кейбіреулері пышақтарды алып жүруге мүмкіндік береді. Олардың мектеп сыртындағы боқ ауыз сөздері төсеніштер естіледі, алкоголь мен темекі тұқылдары көрінеді, олар кім деп есептеледі, әлі 18-ге толмаған. Олардың іс-әрекеттері сыртқы түрінен әлдеқайда көп нәрсені айтады: олардың көпшілігі полицияның «балалар бөлмесінде» тіркелген, көпшілігінің ұсақ ұрлық, бұзақылық және тонау түріндегі «тәжірибесі» бар, ал кейбіреулері тіпті тонау үшін сылдырмаққа ие. Ағаларының өздерін жауып тастайтынын сезген олар тәртіп сақшыларын қорлайтын ұрандар айтып, ұрылар әлемін мақтауға дайын. Оқуға көңіл бөлмеу, қоғамдық тәртіпті менсінбеу, дос еместердің барлығына агрессивтілік пен азғындық таныту – осындай жастардың сыртқы келбеті, Қазақстандағы жасөспірімдер арасындағы қылмысқа негіз болады.

Неліктен бұл орын алып жатыр және аурудың негізгі көзі неде? Бірнеше маңызды факторлар бар: ата-ананың салғырттығы мен немқұрайлылығынан болатын қолайсыз өмір сүру ортасы, былайша айтқанда, «көшедегі тәрбие»; теріс әлеуметтік ағымдар, соның ішінде ұрылардың өмір салтын романтизациялау. Бірінші фактор – тұрмысы нашар отбасынан шыққан балалардың немесе ата-анасы тарапынан өз тұлғасына көңіл бөлмейтін балалардың өздері оны қаратудың жолдарын іздейді, белгілі бір топқа қосылуға тырысады. Бұл оларды шахмат үйірмесіне немесе театр ұжымына емес, қалыптасқан

және жақсы құрылымдалған бандаларға жетелейді. Барлығы «крутой» болғысы келеді, ал «ұғымдар бойынша өмір сүру» (*жизнь по понятиям*) олардың ойынша тек қана ұрумен, алдаумен, күш көрсетумен және заңды бұзуға ұмтылуымен шектеледі. Қарапайым мектептердегі қылмыстық қозғалыстың діңгегінің пайда болуын осылай сипаттауға болады, бірақ сонымен қатар, олардың қатарына қылмысы үшін сотталмаған қарапайым балалар да еруі әбден мүмкін.

Мұндай жағдайдың ауырлығы жүздеген және мыңдаған жасөспірімдерді өз еркіне қарсы қылмыстық топтардың құрамына кіруіне себеп болады.

Жастардың маргиналдануына ықпал ететін екінші фактор – мәдениеттің, әсіресе кино мен музыканың кері әсері. 90-шы жылдардағы қылмыскерлердің өмірін суреттейтін «Бригада» сияқты фильмдер мен телешоулар туралы бәріміз көп естідік. Ең сорақысы, бұл бірсарынды шығармаларда аталған кәсіпке заңсыз әрекеттерге біржақты жаман баға берілмейді – олар қылмыскерлерден ресми биліктен де әділ болып шығатын, әдеттен тыс адал адамдарды дәріптейді. Яғни, бұл фильмдерде қылмыстың ауқымды романтизациясы орын алады және жастардың санасы бұл бейнелерді қабылдап, қарғыс атқан заң мен Олимпке көтерілген қылмыстық әлем арасында таңдау жасайды, екіншісі «жақсы» және «жаман» дегенді түсінуді тоқтатады. Бұл қоғамдағы құндылықтардың өзгеруіне алып келді - ғалымдардың, полицейлердің немесе суперқаһармандардың орнына балалар «блатной» болғысы келді, ал қылмыстық музыка бұл тілекті күшейтті. 2000-шы жылдар қоғам үшін қолайсыз нәрселерді - әйелдерге деген тұтынушылық көзқарасын, есірткіні тұтынуды, басқаларға қатысты қорлауды дәріптейтін декадентті стрит рэпінің өсуімен сипатталады. Маңызды ерекшелік – кез келген композицияда полицейдің мазақ пен қорлау объектісіне айналуы. Көпшілік бұл шығармаларды тыңдады және бұл механизм мұқият жұмыс істеді. Заң әлеміне – өзінің қылмыстық әлемін қарсы қойды. Интернет пен әлеуметтік желілердің пайда болуы, әсіресе, миллениал-жасөспірімдердің кез келген ақпаратты алуға және онымен алмасуға мүмкіндік алды. «Криминал» тақырыбы бойынша топтардың пайда болуы уақыт мәселесі болды, ал қазір

- жүздеген топтар Интернетте «қылмыстық құндылықтарды» насихаттап, жас ұрпақтың санасын жаулап алуға.

Ұлттық статистика бюросының мәліметінше, соңғы жылдары қылмыстық құқық бұзушылық жасаған балалар мен жасөспірімдер санының азаюының оң динамикасы байқалады. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің мәліметінше, 2020 жылы кәмелетке толмағандар немесе оларға қатысу арқылы жасалған 1 873 құқық бұзушылық тіркелген, бұл 2016 жылмен салыстырғанда (3 343 бірлік) 44 пайызға аз. Құқық бұзушылықтардың үштен бірін (33,5%) топтағы кәмелетке толмағандар, 13,1%-ын бірнеше рет және 2,7%-ын алкогольдік масаң күйде жасағандар құрайды [1].

Сонымен бірге, Ұлттық бюро құқық бұзушылықтар санының жалпы қысқаруына қарамастан, жасалған әрекеттердің ауырлығы төмендемегенін атап өтті. Ауыр және аса ауыр қылмыстар саны 2016 жылғы 653 жағдаймен (19,5%) салыстырғанда 2020 жылы 750 жағдайды (жалпы қылмыстың 40%) құрады. Ең көп үлесті (53,6%) меншікке қарсы құқық бұзушылықтар (ұрлық және тонау), алаяқтық – 8,2% және автокөліктерді ұрлау – 4,3% құрайды. Құқық бұзушылықтар құрамындағы ұрлық пен тонау үлесінің көптігіне қарамастан, 2016 жылмен салыстырғанда олардың саны тиісінше 52,4%-ға және 68,2%-ға азайған. Ал, соңғы 5 жылда сотталған кәмелетке толмағандар саны аздап өскен. 2020 жылы олардың саны 396 адамды (2016 ж. – 378), оның ішінде бас бостандығынан айыруға – 63 адам (15,9%), кәмелетке толмағандар – 52 – шартты түрде, 6 адам – қоғамдық жұмыстарға тарту, 275-і (69,4%) – басқа жаза түрлеріне сотталған [2].

2017-2018 жылдарға дейін кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыс деңгейі не өзгерген жоқ, не өскенін көрсетті. Оларға айып тағылған негізгі баптар - ұрлық, тонау, ұрып-соғу, бұзақылық - көп жағдайда мас күйінде жасалған.

Мемлекет мұнымен қалай күреседі? 2013 жылдан бастап елде кәмелетке толмағандарға арналған бейімдеу орталықтары жұмыс істейді, онда қараусыз қалған балалар мен проблемалық балалардың әлеуметтенуіне және көмек көрсетіледі. Бұл орталықтардан мыңдаған бала өтті және бұл өз жемісін берді –

2018 жылдың қыркүйегіндегі жағдай бойынша Қазақстанда кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың айтарлықтай төмендеуі (27%-ға) тіркелді деп хабарлады Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі.

Әлеуметтік желілерде 2011-2017 жылдар аралығында ұрылар әлеміне арналған топтар мен қауымдастықтарға және зиянды ақпарат ағынына ауқымды шектеу қойылды. Білім беру ұйымдарында балалар қылмысының алдын алу тұрақты түрде жүргізіледі – олар балаларға заңның оларды кез келген «бақылаушыдан» қорғай алатынын және заң бұзушылық фактілері туралы әрқашан ашық айту керектігін ұғындырады. Жасөспірімдермен мемлекеттің ауқымды жұмысы біршама жақсы нәтижелер берді, дегенмен, криминал қозғалысын жоюға жаппай қатысусыз ештеңеге қол жеткізу мүмкін емес: ата-аналар, осы мәселенің маңызды субъектілері, оқудың барлық кезеңінде балаларына көбірек көңіл бөлулері керек және баланың мінез-құлқындағы өзгерістерді тез арада байқау керек, өйткені ол бүгін немесе ертең криминалдың «құрбаны» болып, кейіннен оның болашақта өмірін құртуы мүмкін нақты қылмысқа тартылуы мүмкін.

Балалар мен жасөспірімдер арасындағы қылмысты азайту мен төмендетудің басты жолдарының бірі – ювеналды полиция қызметкерлерінің мәртебесін және біліктілігі мен жауапкершілігін көтеру деп білеміз. Мемлекет тарапынан қаржыландырылатын арнайы ішкі құрылымдар толық қайтарыммен қызмет жасауы керектігі ешқандай талас туғызбайды. Әйтсе де, бүгінгі күні өңірдегі ювеналды полиция инспекторлары арасында алдын алу шараларын үстірт жүргізуге бейім тұратындар кездесіп қалып жүргенін жоққа шығару қиынақ. Күрмеуі мол іс-шаралар кешені шеңберінде бірқатар жағдайларда нақтылық пен сындарлылық жетісе бермейтіні байқалып қалып жүр [3].

Қазақстан - Орталық Азиядағы кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі сот төрелігіне елеулі көңіл бөліп, жан-жақты жұмыс жүргізіліп жатқан мемлекет. Өйткені бұл тек соттар мен адвокаттар ғана емес, бұл шын мәнінде баламалы жазалар қолданылатын тұтас жүйе. Негізінде, басты міндет кәмелетке толмағандарға қатысты немесе кәмелетке толмағандар жасаған

қылмыстың алдын алу болып табылады. Демек, қылмыстың алдын алу, баланың бұрыс жолға түспеуі, ата-ананың, мектеп пен құқық қорғау органдарының бірлескен іс-қимылына байланысты екенін есте ұстау керек.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. <https://www.zakon.kz/5085530-detskaya-prestupnost-snizilas-v.html>
2. <https://www.zakon.kz/5085530-detskaya-prestupnost-snizilas-v.html>
3. Құсайын Т. Жастар қылмыс жасауға неге үйір // Егемен Қазақстан. – 2019. – 14 тамыз. – 3 б.

ТҮЙІН

Арнайы ғылыми дереккөздерге сүйене отырып, мақалада жасөспірімдік шақтағы құқық бұзушылық мәселелері талданады. Заң аясында жастардың санасына әсер ететін жағымды және жағымсыз факторлар қарастырылады. Мақалада құқық бұзушылық мәселесі мәдени-әлеуметтік аспектіде, оның жеке және психологиялық қарым-қатынастармен, құндылықтардың жалпы жүйесімен, тұлғаның материалдық және тұрмыстық жағдайларымен, сондай-ақ жалпы экономикалық, әлеуметтік және мәдени мүдделермен байланысы қарастырылған.

РЕЗЮМЕ

В статье, опираясь на специальные научные источники, проанализированы вопросы правонарушений в подростковой среде. Рассмотрены положительные и отрицательные факторы, влияющие на сознание молодежи в контексте закона. В статье соотнесена проблема правонарушения в культурном и социальном аспекте, ее связь с личностными и психологическими отношениями, общей системой ценностей, материальными и бытовыми условиями личности, а также общими экономическими, социальными и культурными интересами.

RESUME

In the article are analyzed relying on special scientific sources,

the issues of delinquency in adolescence. The positive and negative factors influencing the consciousness of young people in the context of the law are considered. The article correlates the problem of offense in the cultural and social aspect, its connection with personal and psychological relationships, the general system of values, material and living conditions of the individual, as well as general economic, social and cultural interests.

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ И ПРОФИЛАКТИКА НАРКОПРЕСТУПЛЕНИЙ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

Бойко В.П.,

адъюнкту адъюнктуры, старший лейтенант полиции
Омской академии МВД России

Наркотизация такого социально-демографического слоя населения, как молодежь является одной из основных проблем как в правовой сфере, так и в сфере здравоохранения. В начале своего сознательного жизненного пути появляются проблемы, связанные со здоровьем, снижением умственного развития, распространением ВИЧ-инфекции среди потребителей наркотических средств, рост преступности и совершение преступлений в состоянии наркотического опьянения или для получения средств на приобретение очередной разовой дозы наркотического средства.

Число зарегистрированных преступлений в сфере незаконного оборота наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов за последние годы имеет тенденцию снижения, но говорить о снижении наркотизации общества не представляется возможным, так как данная группа преступлений носит латентный характер.

Выделяя такую группу населения как «молодежь», стоит обратиться к законодательным актам для четкого отграничения по возрасту. В Уголовном кодексе Российской Федерации нет понятия «молодежь». Но в нем содержится точное толкование несовершеннолетних лиц. Согласно ему, несовершеннолетними признаются лица, которым ко времени совершения

преступления исполнилось четырнадцать, но не исполнилось восемнадцати лет [1]. Так же в статье 2 федерального закона РФ № 489 от 30 декабря 2020 г. «О молодежной политике в Российской Федерации» молодежь определяется как социально-демографическая группа лиц в возрасте от 14 до 35 лет [2]. В связи с чем, наиболее целесообразно использовать последнее определение возрастных границ данной группы.

Наркотические средства - это вещества синтетического или естественного происхождения, препараты, включенные в Перечень наркотических средств, психотропных веществ и их прекурсоров, подлежащих контролю в Российской Федерации, в соответствии с законодательством Российской Федерации, международными договорами Российской Федерации, в том числе Единой конвенцией о наркотических средствах 1961 года [3].

Психотропные вещества — это вещества синтетического или естественного происхождения, препараты, природные материалы, включенные в Перечень наркотических средств, психотропных веществ и их прекурсоров, подлежащих контролю в Российской Федерации, в соответствии с законодательством Российской Федерации, международными договорами Российской Федерации, в том числе Конвенцией о психотропных веществах 1971 года [3].

С 2008 года на территории Российской Федерации начал получать широкую популярность бесконтактный способ сбыта наркотических средств, который основывался на использование средств сотовой связи. Ранее данный способ заключался в оставлении «сбытчиком» наркотического средства в организованном им заранее тайнике-закладке (место сокрытия свертка с наркотическим веществом), а после чего передачи местоположения приобретателю наркотика посредством сотовой связи и СМС-сообщений. Данный способ быстро был изучен правоохранительными органами и были выработаны соответствующие меры по противодействию данному виду преступлений.

С развитием информационно-коммуникационных систем постоянное использование глобальной сети Интернет в жизни общества привело к тому, что сбыт наркотиков был перестроен таким образом, что благодаря приложениям для обмена

мгновенными сообщениями в сети Интернет с разной степенью шифрования, а также организации автоматизированных Веб-сайтов, в которые уже загружены координаты местоположения тайника-закладки, фото места и описание, позволили максимально затруднить деятельность по противодействию органов исполнительной власти преступности в сфере незаконного оборота наркотиков.

Исходя из вышеуказанного, можно сделать вывод, что основными активными пользователями интернет-ресурсов является молодежь, в связи с чем, повышается осведомленность лиц о наркобизнесе и появляется возможность приобщиться как к употреблению наркотических веществ, так и их распространению.

Наиболее типичные социально-демографические черты, в целом присущие лицам, занимающимся незаконным оборотом наркотических средств, как правило, это лица достаточно молодого возраста (от 18 до 35 лет). В основном они являются курьерами-закладчиками, в силу того, что она хорошо осведомлены в новейших технологиях и постоянно используют в своей повседневной жизни. В связи с этим данные действия квалифицируются как организованная преступная группа, поскольку в интернет магазинах по сбыту наркотических средств выстроена четкая иерархия всех участников. При организации тайников наркотических средств используют сложно доступные места, где наркотики не обнаруживаются. Что касается преступников-наркоманов, то их средний возраст не превышает 26 лет.

Такой молодой возраст наркопреступности объясняется тем, что первые приемы наркотических средств приходятся на возрастной период от 14 до 16 лет. В общей структуре подростковой и юношеской наркомании 12-15-летние составляют 6-7%. Также важным фактором вовлечения молодежи в преступления связанные с наркотиками можно выделить получение значительных сумм денег за относительно непродолжительную ежедневную занятость. Так средний розничный курьер закладчик может зарабатывать сумму от 3 до 7 тысяч рублей в сутки, при этом его деятельность по организации тайников-закладок в сутки будет занимать около 2-

3 часов. Еще одним фактором, влияющим на совершения молодежью, является природная любознательность, маргинальная направленность круга общения, желание попробовать что-то новое, получить какое-то удовольствие, чувство эйфории, что и приводит к употреблению наркотических средств. А так как современные наркотические вещества синтетической группы вызывают привыкание с нескольких употреблений, то таким образом лица данной возрастной группы становятся эпизодическими или систематическими потребителями наркотических средств.

Учитывая все вышесказанное, стоит направить профилактическую деятельность не только на учащихся образовательных учреждений, а также обратить внимание на молодых специалистов, которые приступили уже к исполнению своих должностных обязанностей. Поскольку работа с молодыми специалистами в организациях не проводится, считая их полностью сформировавшимися личностями и готовыми нести полную ответственность за свой выбор. Необходимо проводить разъяснительные беседы с работниками в возрасте от 18 до 30 лет с целью недопущения совершения преступлений в сфере незаконного оборота наркотиков и повышать осведомленность о правовых последствиях привлечения за данные правонарушения. Необходимо обязать организации и предприятия на законодательном уровне проводить данную работу с указанной категорией лиц.

Также необходимо разработать типовые информационные материалы с учетом психологических особенностей молодежного слоя. В начале информационного просвещения в возрасте 12-15 лет необходимо разъяснение основного негативного воздействия наркотических средств и психотропных веществ на организм человека. С увеличением возраста и укрепления психологической устойчивости информируемой группы лиц стоит по нарастающей включать реальные социально-бытовые условия наркозависимых лиц и иллюстрации последствий введения инъекций наркотических веществ.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N

63-ФЗ (ред. от 01.07.2021) (с изм. и доп., вступ. в силу с 22.08.2021)
URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ дата обращения: 30.04.2022

2. О молодежной политике в Российской Федерации: Федеральный закон от 30 декабря 2020 г. N 489-ФЗ URL: <https://rg.ru/2021/01/11/molodez-dok.html> дата обращения: 30.04.2022

3. О наркотических средствах и психотропных веществах: Федеральный закон от 08.01.1998 No 3-ФЗ [Электронный ресурс] Доступ из справочно-правовой системы «Консультант Плюс». URL: <http://www.consultant.ru>

4. Никонова, М. А. Криминологическая характеристика наркопреступлений в Российской Федерации / М. А. Никонова // Правоохранительная деятельность органов внутренних дел в контексте современных научных исследований: Материалы всероссийской научно-практической конференции, Санкт-Петербург, 17 декабря 2021 года / Санкт-Петербургский университет МВД России. – Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский университет Министерства внутренних дел Российской Федерации, 2022. – С. 191-195. – EDN FWWIGP.

5. Криминология: учебник для вузов / РУК ЧКИ; ред.: М.А. Кириллов, В.И. Омигов. 2-е изд., перераб. и доп. - Чебоксары, 2018. – 386 с.

ПРОФИЛАКТИЧЕСКАЯ И КОРРЕКЦИОННАЯ РАБОТА С НЕБЛАГОПОЛУЧНЫМИ СЕМЬЯМИ

Васянина Н.Е.,

научный сотрудник отдела организации научно-исследовательской и редакционно-издательской работы,
майор полиции

Алматинская академия МВД РК им. М. Есбулатова

В соответствии с Правилами организации деятельности участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних органов внутренних дел, утвержденных Приказом МВД от 29 декабря 2015 года №1098, в Казахстане разработан алгоритм

работы.

В современном обществе с каждым годом возрастает количество неблагополучных семей, которые сталкиваются с различными проблемами. Это могут быть семьи, где ребенок живет среди постоянных ссор родителей, где родители пьяницы или наркоманы, хронически больные или инвалиды, то есть семьи с нарушением детско-родительских отношений. В современном обществе объектом социально-педагогической деятельности все чаще становятся также неполные семьи. Это семьи, состоящие из одного родителя с одним или несколькими несовершеннолетними детьми. Вследствие отсутствия одного из родителей возникают материальные, бытовые проблемы и трудности в воспитании ребенка. Сотрудник полиции и педагоги могут оказать помощь таким семьям, оказавшимся в сложной ситуации. Самое главное – вовремя оказать помощь подобным семьям и несовершеннолетним. Это проблема всего общества.

В связи с тяжелой обстановкой и ростом неблагополучных семей в Казахстане увеличилась штатная численность инспекторов по делам несовершеннолетних практически в два раза. На учете в органах внутренних дел находится около 7 тысяч неблагополучных семей, где проживают 12 тысяч несовершеннолетних детей. Ежегодно в Казахстане по ходатайствам органов опеки лишают или ограничивают права около одной тысячи родителей, а к административной ответственности привлекается свыше 40 тысяч нерадивых родителей и законных представителей.

По инициативе МВД в республике законодательно введен новый институт – медико-социальный учет несовершеннолетних и неблагополучных семей, состоящих на учете полиции. Осуществление такого надзора возложено на местные исполнительные органы и заключается в оказании несовершеннолетним и неблагополучным семьям медицинской, психологической, социальной помощи, адаптации и реабилитации.

Комплекс медико-социальных мероприятий осуществляется до выхода семьи из трудной жизненной ситуации способствует обеспечению общественного контроля за

семьями группы риска. При этом сотрудники полиции вносят ходатайства о лишении родительских прав только в исключительных случаях – когда другими способами исправить ситуацию невозможно.

К сожалению, защитить каждого несовершеннолетнего казахстанца от физического и психологического насилия в семье не предоставляется возможным. Огромное количество таких фактов остается без огласки из-за того, что о них попросту не заявляют.

Таким образом, задачами в данном направлении является упреждение, выявление и пресечение возможных фактов совершения правонарушений. В зависимости от подразделения органа внутренних дел и характера его деятельности существует соответствующий алгоритм работы, связанной с неблагополучными семьями.

В частности, основополагающий упор сконцентрирован на таких службах, как ювенальная полиция, участковых и подразделении по защите женщин от насилия. Соответственно, для органов внутренних дел приоритетными сферами является противодействие и профилактика правонарушений, связанных с семейно-бытовыми отношениями, защита законных прав и интересов женщин и несовершеннолетних.

Реализация вышеуказанных целей и задач поставлена на системной и постоянной основе перед службой участковых инспекторов полиции и их помощников (далее – УИП). Именно на них возложена, согласно приказу МВД РК №1095 от 29.12.2015 года, профилактическая работа с неблагополучными семьями, проживающими на поднадзорном административном участке. В этой связи на указанное подразделение возложен ряд мероприятий, реализация которых направлена на уменьшение количества семей по своим характерным признакам, относящихся к неблагополучным.

Так УИП и его помощники на вверенном административном участке:

– в паспорте административного участка отражают на постоянной основе актуальные и достоверные сведения о неблагополучных семьях, в том числе его составе, месте проживания, наличие источников дохода и социальной

поддержки со стороны государства;

- осуществление обхода семей данной категории на предмет выявления фактов возможного совершения противоправных действий в сфере борьбы с домашним насилием, злоупотребления алкоголем, распространение наркотических средств и т.п.;

- опрос населения административного участка с целью выявления фактов совершения противоправных действий со стороны лиц данной категории;

- сбор информации относительно субъектов предпринимательства, осуществляющих продажу алкогольной продукции;

- взаимодействие с местными объединениями собственников квартир с целью выявления возможных очагов напряженности связанных с проживанием неблагополучных семей, либо отдельно взятых маргинальных личностей;

- взаимодействие с общественными религиозными объединениями находящиеся на административном участке с целью выявления фактов наличия лиц, имеющих радикальные религиозные взгляды и членов их семей;

- совместно с ювенальной полицией проводить профилактическую работу в учебных заведениях, находящихся на административном участке с целью выявления несовершеннолетних детей, в семьях которых могут присутствовать факты домашнего насилия, маргинализации, злоупотребления алкоголем, употребление наркотических средств, факты радикально-религиозных взглядов и т.д.

- совместно с ювенальной полицией и подразделением по защите женщин от насилия на постоянной основе запрашивать информацию в соответствующих медицинских учреждениях на предмет наличия фактов обращения женщин и несовершеннолетних детей в данной организации с признаками получения телесных повреждений, побоев и иных травм, с целью выявления их происхождения;

- на постоянной основе запрашивать информацию в наркологическом и психоневрологическом диспансерах о наличии на административном участке соответствующих подучетных лиц и их проживания с иными членами семьи.

Отдел ювенальной полиции играет немаловажную роль в реализации концепции профилактической работы с неблагополучными семьями, именно нарушения законных прав и интересов несовершеннолетних лежит в основе абсолютного большинства правонарушений в сфере семейно-бытовых отношений. Так, приказом МВД РК №1098 от 29.12.2015 года на данное подразделение возложено проведение ряда мероприятий на постоянной и системной основе направленных на профилактику правонарушений данной категории:

- в паспорте административного участка отражают на постоянной основе актуальные и достоверные сведения о несовершеннолетних проживающих в неблагополучных семьях в том числе его составе, месте проживания, наличие источников дохода и социальной поддержки со стороны государства;

- осуществление обхода семей данной категории на предмет выявления фактов возможного совершения противоправных действий в сфере борьбы с домашним насилием, злоупотреблением алкоголем, распространение наркотических средств и т.п.;

- опрос населения административного участка с целью выявления фактов совершения противоправных действий со стороны несовершеннолетних лиц, состоящих на профилактическом учете;

- взаимодействие с общественными религиозными объединениями находящиеся на административном участке с целью выявления и упреждения фактов вовлечения несовершеннолетних в религиозную деятельность;

- проводить профилактическую работу в учебных заведениях, находящихся на административном участке с целью выявления несовершеннолетних детей в семьях которых могут присутствовать факты домашнего насилия, маргинализации, злоупотребления алкоголем, употребление наркотических средств, факты радикально-религиозных взглядов и т.д.;

- на постоянной основе запрашивать информацию в соответствующих медицинских учреждениях на предмет наличия фактов обращения несовершеннолетних детей в данной организации с признаками получения телесных повреждений, побоев и иных травм, с целью выявления их происхождения;

– на постоянной основе запрашивать информацию в наркологическом и психоневрологическом диспансерах о наличии на административном участке соответствующих подучетных лиц и их проживания с иными членами семьи;

– взаимодействие с социальными службами на предмет оказания ими государственной социальной поддержки, в том числе инвалидам, неполным семьям, семьям по утере кормильца, многодетным семьям;

– профилактическая работа с подучетными лицами, ранее осужденными и прибывшими из мест лишения свободы с целью предупреждения и пресечения фактов вовлечения несовершеннолетних в различные субкультурные группы связанные с криминалом и организованной преступной деятельностью;

– в выявлении неблагополучия в семьях и работе с ними помогают социальные педагоги, классные руководители, психолог, медицинская сестра, ПМПК, так же взаимодействие с близлежащим детским садом дает информацию о семьях, на которые необходимо обратить внимание. Слаженное взаимодействие всех данных звеньев может помочь выстроить в систему работу по выявлению неблагополучных семей и целенаправленной работе по реабилитации их.

В целях недопущения правонарушений среди несовершеннолетних в республике полицейскими проводятся различные ОПМ: «Каникулы», «Дети в ночном городе», «Безопасность детей на дорогах», «Подросток», «Быт», которые, в свою очередь, были нацелены на выявление фактов нарушения прав детей, эксплуатацию детского труда, предупреждение детской безнадзорности, в том числе направлены на выявление несовершеннолетних в развлекательных заведениях и вне жилища в вечернее и ночное время суток. В ходе мероприятий также планируются рейды по выявлению несовершеннолетних, употребляющих алкогольные напитки, находящихся вне жилых помещений в ночное время без сопровождения законных представителей, нарушающих тишину, совершающих мелкое хулиганство, а также лиц, вовлекающих несовершеннолетних в совершение антиобщественных действий.

Во всех регионах Казахстана сотрудники полиции,

участковые инспектора по делам несовершеннолетних ежедневно проверяют сотни квартир, находящихся на учете. Это сомнительные участки, где могут быть притоны или помещения, которые относятся к списку профилактического учета. Большинство состоящих на учете семей злоупотребляют алкоголем и не занимаются воспитанием детей. Подобные семьи выявляются совместно с отделом образования и здравоохранения. С неблагополучными семьями на протяжении длительного времени инспектора проводят разъяснительные беседы, после чего собирают документы на лишение родительских прав или привлекают к административной ответственности по статье 127 Кодекса об административных правонарушениях Республики Казахстан.

В неблагополучных семьях нередко растут подростки, склонные к совершению преступлений. Ситуация с подростковой преступностью и преступлениями, совершаемыми против несовершеннолетних, за последние годы намного ухудшилась. Наблюдается тенденция роста преступности в подростковой среде, о чем свидетельствует мониторинг криминогенной ситуации. Ребенок из неблагополучной семьи обнаруживает себя внешним видом, одеждой, манерой общаться, набором нецензурных выражений, неуравновешенностью психики, что выражается в неадекватных реакциях, замкнутости, агрессивности, озлобленности, отсутствии интереса к любому виду обучения. Поведение ребенка и его внешний вид не только говорят о его проблемах, но и вызывают о помощи.

Таким образом, актуальность правовой защиты и социально-педагогической помощи неблагополучным семьям определяется социальными проблемами современного общества. Среди них, как мы отмечали выше:

- отчужденность детей от семьи, школы и общества;
- социально опасное поведение детей из-за неблагополучия в семье (в том числе, недостаточная забота о ребенке со стороны родителей, алкоголизация родителей, отсутствие постоянной работы, семейная нестабильность, конфликты в семье и пр.);
- социально педагогическая запущенность ребенка

(плохая успеваемость, пропуски уроков без уважительных причин, неумение детей организовать своё свободное время и т.д.).

Следовательно, роль участковых инспекторов полиции, а также ювенальной полиции социально важна, поскольку предполагает необходимость предвидеть опасную ситуацию, в которой могут оказаться дети и вовремя помочь им. Проводимая работа помогает своевременно выявлять семьи, находящиеся в социально-опасном положении и планировать работу, направленную на реабилитацию данных семей. Взаимодействие между государственными органами помогает оперативно реагировать на проблемы детей и подростков, проживающих в неблагополучных семьях.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности: Закон Республики Казахстан от 9 июля 2004 года №591.
2. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 5 июля 2015 года (с изменениями и дополнениями).
3. Статистические данные КПСи СУ при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан.
4. Образовательная социальная сеть.nsprtal.ru/ Статья Павловой С.А. 2013 г.
5. Правила организации деятельности участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних органов внутренних дел: Приказ МВД Республики Казахстан от 29.12.2015 г №1098.

ТҮЙІН

Бұл мақалада кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі учаскелік полиция инспекторларымен және кәмелетке толмағандар істері жөніндегі қызмет қызметкерлерінің тұрмысы нашар отбасылар мен кәмелетке толмағандарға қатысты жүргізіп жатқан профилактикалық жұмысы.Қиын өмірлік жағдайға тап болған адамдарды анықтау, сондай-ақ тұрмысы нашар отбасыларға жеке профилактикалық іс-шараларды жүзеге

асыру.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматривается профилактическая работа, проводимая участковыми инспекторами полиции и сотрудниками ювенальной службы, в отношении неблагополучных семей и несовершеннолетних. Осуществление мероприятий по выявлению лиц, попавших в трудную жизненную ситуацию, а также меры индивидуальной профилактики в отношении неблагополучных семей.

RESUME

This article discusses the preventive work carried out by district police inspectors and employees of the juvenile service in relation to dysfunctional families and minors. Implementation of measures to identify people who find themselves in a difficult life situation, as well as measures of individual prevention in relation to dysfunctional families.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА СКЛОНЕНИЕ К ПОТРЕБЛЕНИЮ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ И ПСИХОТРОПНЫХ ВЕЩЕСТВ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Витовская Е.С.,
преподаватель кафедры уголовного права,
майор внутренней службы
ФКОУ ВО «Кузбасский институт ФСИН России»

Ни для кого не секрет, что наркомания является одной из серьезных национальных и региональных проблем нашего времени. Это болезнь прогрессирует, несмотря на все усилия общественных и государственных институтов. Употребление наркотических средств и психотропных веществ дает толчок для распространения ВИЧ-инфекции, гепатита и других социально значимых заболеваний; негативно влияет на социально-

демографические показатели, уровень смертности населения, генофонд нации; обуславливает рост преступности по многим направлениям. Приходится констатировать, что в сферу незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ активно вовлекаются студенты, подростки, школьники. Вызывает серьезную озабоченность доступность приобретения и употребления наркотических средств и психотропных веществ в студенческих общежитиях, ночных клубах, «вписках». Для склонения к потреблению наркотических средств и психотропных веществ в отношении несовершеннолетних активно используются информационно-телекоммуникационные сети, включая интернет.

Злободневным вопросом в борьбе с наркоугрозой остается квалификация преступления, предусмотренного ст. 230 Уголовного кодекса РФ. Различное толкование диспозиции этой статьи приводит к противоположным подходам в разных инстанциях, таких как органы предварительного расследования и судах. Такая проблема в свою очередь негативно отражается на процессах выявления и раскрытия данного преступления. Можно смело утверждать, что низкие показатели выявляемости склонения к потреблению наркотических средств и психотропных веществ обусловлены тем, что оперативные сотрудники и следователи не понимают механизм совершения преступных действий, предусмотренных ст. 230 Уголовного кодекса РФ, и, прежде всего, неправильно трактуют содержание объективной стороны преступления.

Легальное определение склонения к потреблению наркотических средств и психотропных веществ содержится в п. 27 постановления Пленума Верховного Суда РФ от 15.06.2006 №14 «О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с наркотическими средствами, психотропными, сильнодействующими и ядовитыми веществами», где под ним понимаются любые умышленные действия, в том числе однократного характера, направленные на возбуждение у другого лица желания их потребления (в уговорах, предложениях, даче совета и т.п.), а также в обмане, психическом или физическом насилии, ограничении свободы и других действиях, совершаемые с целью принуждения к

потреблению наркотических средств и психотропных веществ лицом, на которое оказывается воздействие.

В научной литературе встречаются и авторские определения рассматриваемой категории. Так, под склонением понимается убеждение в совершении поступка, принятия решения, которое априори не добровольное; это реальные действия (уговоры, обман, предложения, советы и т.п.), направленные на инициирование у склоняемых желания употребить наркотические средства и психотропные вещества [6, с. 233]. Есть мнение, что склонение характеризуется двумя аспектами: первый состоит в агитации желания другого лица употребить наркотические средства и психотропные вещества просьбами, уговорами, предложениями, соблазнами; второй проявляется в принуждении угрозами, насилием склоняемого к употреблению указанных средств и веществ [8, с. 10]. Поддерживая данную позицию, В.В. Палий подразделяет приемы склонения на следующие группы: грубые приемы склонения, с использованием физического или психического принуждения; менее грубые приемы склонения, выражающиеся во втягивании в данные факты; мягкие приемы склонения, проявляющиеся в соблазнении, привлечении, приобщении к их употреблению [5, с. 21].

В.В. Семенова исследуя проблемы склонения к потреблению средств и веществ, представляющих угрозу здоровью населения указывает, что вопрос о сущности склонения к потреблению таких веществ решается путем рассмотрения смежных терминов «склонение» и «вовлечение» [1, с. 24]. Семантика слова «вовлечь» означает привлечь к участию, втащить куда-то, побудить к участию, а «склонить» – убедить в необходимости какого-либо поступка, расположить к себе, убедить сделать что-либо [4, с. 113]. Полагаем, что понятие вовлечение шире, нежели склонение, поскольку вовлечение отражает завершенность, а склонение представляет сам процесс.

Склонение, предполагает только действие, без наступивших последствий. В связи с чем, для момента окончания преступления, предусмотренного ст. 230 Уголовного кодекса РФ, достаточно возбудить желание у другого лица

сделать то, к чему склоняет виновный вне зависимости от того, употребило ли фактически склоняемое лицо наркотическое средство или психотропное вещество.

Острая дискуссия по данному вопросу отразилась в предложениях ряда ученых о замене рассматриваемых терминов [2, с. 516; 3, с. 61; 7, с. 40]. По их мнению, общественная опасность преступления, предусмотренного ст. 230 Уголовного кодекса РФ, заключается именно в последствиях, только при их наступлении причиняется вред здоровью населения и замена в уголовном законодательстве формулировки объективной стороны данной статьи на «вовлечение», позволит включать в данное деяние и действия, и последствия в комплексе. Интерес вызывает и то, что склонение возможно только в отношении лица, не употребляющего наркотические средства и психотропные вещества. Так, если лицо употребляет или ранее употребляло наркотические средства или психотропные вещества, его нельзя склонить. Склонение возможно только в отношении здорового лица, не являющегося наркозависимым.

Полагаем, что указанные рассуждения неверны. На наш взгляд, конструкция объективной стороны склонения к потреблению наркотических средств и психотропных веществ соответствует общественной опасности данного преступления. Общественная опасность рассматриваемого преступления определена тем, что происходит целенаправленное воздействие на психику лица и создается возможность реального приобщения его к наркопотреблению. Вопросы процесса доказывания склонения к потреблению наркотических средств и психотропных веществ было бы легче решить при объективизации потребления последних, что позволило бы установить факт самого склонения. В задачи уголовного права решение подобных вопросов не входит, данное деяние криминализировано с целью недопущения роста наркотизации населения.

При рассмотрении объективной стороны преступления, предусмотренного ст. 230 Уголовного кодекса РФ особое место отводится роли склоняющего лица, которое является инициатором действия. Если же активные действия усматриваются в действиях склоняемого, в содеянном нет состава

данного преступления.

Особый интерес вызывает термин «потребление», который предполагает совершение многократных действий, а для рассматриваемого состава преступления достаточно единичного случая. Полагаем, что необходимо использовать в диспозиции ст. 230 Уголовного кодекса РФ термин «употребление», предполагающий и единичный случай приёма наркотических средств и психотропных веществ. Кроме того, действие склоняющего должно быть конкретизировано, обращено непосредственно к склоняемому (потерпевшему). Если же указанные действия обращены к неопределённому кругу лиц, их надо рассматривать в качестве административного правонарушения, за которое предусмотрена административная ответственность (ст. 6.13 КоАП РФ).

В заключении хотелось отметить, что позиция высшего судебного органа правильная, под склонением следует понимать действия с применением различных способов воздействия на психику лица, в том числе однократного характера, в целях возбуждения у него желания употребить наркотические средства и психотропные вещества, независимо от того, употребило ли оно его в действительности. Термин «потребление», предполагающий многократность действий необходимо заменить на «употребление», охватывающий и один факт. Эффективность борьбы с наркопреступностью в отношении несовершеннолетних оценивается в частности, числом лиц, привлечённых к уголовной ответственности за склонение к потреблению наркотических средств и психотропных веществ. Полагаем, что конечный результат поднятых проблемных вопросов найдет свое отражение в актуальных предложениях по изменению уголовного законодательства.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Готчина Л.В., Семенова В.В. Уголовная ответственность за склонение к потреблению средств и веществ, представляющих угрозу здоровью населения. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2021. – 152 с.
2. Нагаева Т.И. Применение терминов «вовлечение» и

«склонение» в российском уголовном праве // Lex russica (Русский закон). – 2011. – Т. 70. – № 3. – С. 515-539.

3. Нестеренко А.В., Уваров И.А. Объективные признаки склонения к потреблению наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов // Юрист Юга России и Закавказья. – 2019. – № 3(27). – С. 55-63.

4. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 100000 слов, терминов и выражений. – М.: Мир И образование, 2015. – 1375 с.

5. Палий В.В., Чучаев А.И. Вовлечение в совершение преступления: спорные вопросы трактовки // Российский следователь. – 2006. – № 9. – С. 20-23.

6. Прохорова М.Л. Наркотизм: уголовно-правовое и криминологическое исследование. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. – 284 с.

7. Савинков А.А. Вопросы уголовно-правового противодействия склонению к потреблению наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов // Общество: политика, экономика, право. – 2019. – № 5(70). – С. 39-48.

8. Федоров А.В. Уголовная ответственность за незаконный оборот новых потенциально опасных психоактивных веществ // Наркоконтроль. – 2015. – № 2. – С. 3-16.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ НАСИЛИЯ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Деулин Д.В.,

ведущий научный сотрудник,
кандидат психологических наук, доцент

Белых-Силаев Д.В.,

старший научный сотрудник
ВНИИ МВД России

Термин «насилие» имеет достаточно широкое содержание, вместе с тем, если опираться на правовую сторону этого феномена, то его можно определить как совершение общественно опасных противоправных умышленных деяний

одним человеком в отношении другого против или помимо воли и согласия последнего либо с использованием беспомощного состояния, нарушающее его конституционные права и свободы, связанное с физическим либо (и) психическим или сексуальным воздействием на него [7, с. 16].

Так, по данным Следственного комитета России, за 11 месяцев 2021 года возбуждено 22 047 уголовных дел о преступлениях в отношении несовершеннолетних, что на 16,9% больше, чем за аналогичный период 2020 года [2].

Важно отметить, что и сами несовершеннолетние совершают общественно опасные деяния. Хотя в целом в 2021 году количество преступлений, совершенных несовершеннолетними или при их участии снизилось на 15,6% и составило 31865 случаев, при этом, необходимо обратить внимание, что на 36,1% увеличилось количество преступлений на транспорте, совершенных в 2021 году несовершеннолетними или при их участии по сравнению с 2020 годом. На 103,8% составил прирост тяжких и особо тяжких преступлений, совершенных этой категорией граждан на транспорте [11, с.52]. При этом на основании данных Следственного комитета России в 2021 году следователями этого ведомства было раскрыто более десяти тысяч преступлений, совершенных несовершеннолетними за рассматриваемый период времени. Среди совершаемых преступлений несовершеннолетними выделяют: 56,8% – хищения и кражи; 11,9% – преступления, связанные с незаконным оборотом наркотиков; 9,2% – автоугоны; 3,5% – изнасилования и насильственные действия; 1,6% – убийства [5].

Такая криминальная статистика является лишь индикатором общественных отношений, будучи включенными в которые несовершеннолетние, с одной стороны, могут претерпевать насилие над собой, а с другой стороны, в силу ряда детерминирующих факторов, в том числе и таких как насилие, и сами в ряде случаев встают на путь преступного поведения. Жестокое обращение с ребенком, как отмечают Алексеева И.А. и Новосельский И.Г., со стороны близких оказывается причиной многих психологических трудностей, которые в дальнейшем могут оказать серьезное влияние на

различные сферы жизни человека. Жестокое обращение может выражаться в многообразии действий (бездействий) со стороны взрослых, обязанных заботиться и опекать его, которые наносят вред физическому и психическому здоровью ребенка и его развитию. В рамках жестокого обращения авторы выделяют: физическое насилие; сексуальное насилие; эмоциональное (психологическое) насилие; пренебрежение нуждами ребенка [1, с. 25].

Под физическим насилием понимают причинение физических травм ребенку или возникновение риска нанесения таких повреждений. В результате сексуального насилия, страдает половая свобода несовершеннолетнего, ребенка вовлекают в сексуальную эксплуатацию. В случае унижения, оскорблений или терроризирования несовершеннолетнего принято говорить о проявлениях психологического насилия. Такой тип насилия вызывает отрицательные чувства и психические страдания. Последний тип насилия называется пренебрежение нуждами ребенка. В некоторых исследованиях такой тип насилия относят к социальному насилию, которое оформляется отсутствием необходимых механизмов удовлетворения потребностей ребенка (питание, одежда, жилье, образование, медицинская помощь). В результате этого процесса, эмоциональное состояние ребенка может быть нарушено, возникает угроза его здоровью и нормальному развитию [3, с. 149]. Отдельные авторы говорят об экономической форме насилия, которая предполагает вымогательства, хищение или порчу имущества несовершеннолетнего. Предметом вымогательства могут быть, например, денежные средства на школьные обеды [9, с. 130]. В то же время, жестокое обращение – это умышленное применение физического или (и) психического насилия в виде убийства, нанесения телесных повреждений или побоев, издевательства, унижения человеческого достоинства, покушения на сексуальную неприкосновенность несовершеннолетних [10, с. 101]. Также к жестокому обращению можно отнести давление на несовершеннолетних детей силой общественных институтов (религиозной организации, суда, полиции, школы, спецшколы для детей,

приюта, психиатрической больницы и т.п.). Изоляция ребенка в форме контроля его доступа к общению со сверстниками, взрослыми, родственниками может быть разновидностью насилия [13, с. 164].

Насилие опасно, прежде всего, для его несовершеннолетнего, поскольку затрудняет или даже приостанавливает формирование личности. Как отмечают Ермаков В.Д. и Крюкова Н.И., жестокость и характерологические черты несовершеннолетних преступников проявляются в эмоциональной неуравновешенности, тщеславии, упрямстве, нечувствительности к страданиям других людей и т.д. [7, с.10-11] Стоит отметить, что по результатам некоторых исследований, насилие в семье над несовершеннолетними совершают преимущественно мужчины (62,9%) в возрасте 30-39 лет, имеющие среднее полное (общее) образование, безработные или же представители рабочих профессий. Для данной категории лиц характерно злоупотребление алкогольными напитками, пренебрежение к общественно значимым интересам и интересам других лиц. В структуре личности присутствуют агрессивные, импульсивные и конфликтные черты характера, деформация нравственного и правового сознания, эгоистические ценностные ориентации, порождающие агрессивно-насильственную мотивацию [8, с. 22]. При этом насилие в семье представляется особенно опасным, поскольку осуществляется, как правило, в скрытой (латентной) форме. Ребенок в такой семье не чувствует себя в безопасности и в тоже время не всегда способен проявить смелость обращения за помощью из-за насильственных действий взрослых. Такой ребенок находится в заложниках социальной ситуации своего развития. Он испытывает чувства страха за свое будущее в случае жалобы на действия своих родных. Причины существования насилия в семье стоит искать в истории развития человечества, биологических и социальных особенностях людей [10]. Нужно полагать, что одним из драйверов проявлений садизма в отношении несовершеннолетних является и искусственно насаждаемый культ насилия в телекоммуникационной сфере, «право сильного», героизация агрессивных форм отстаивания правды. Федоров А.В. констатирует, что, хотя и в

незначительной степени, но, тем не менее, насилие на экране притягивает даже школьных учителей, которые находят в этом развлекательное содержание [14]. Важно отметить, что проблема насилия распространена в социальных институтах, где воспитываются и обучаются несовершеннолетние. Особенно выражена угроза психологического насилия. В отдельных работах психологическое насилие связывают с принуждением, злоупотреблением властью, которое оформляется в психологическое воздействие, имеющее психологические последствия. Это характерно на различных этапах современного образования. Социальная дезадаптация является, по мнению некоторых исследователей, причиной психологического насилия [4]. Проявления психологического насилия в образовательной среде могут быть выражены следующими социально-психологическими явлениями: публичное унижение; оскорбление; высмеивание; угрозы; обидное обзывание; принуждение делать что-то против своего желания; игнорирование; неуважительное отношение; недоброжелательное отношение [6].

В современной научной литературе насилие в образовательных средах в отношении несовершеннолетних подразделяется на буллинг (насилие, включая физические формы), моббинг (эмоциональное насилие), газлайтинг (форма психологического насилия, инструментами которой выступают шутки, обвинения и запугивания) [12]. Школьное насилие является в основном процессом, который протекает скрытно. Вместе с тем, учащиеся, которые подвергаются различным формам насилия, получают серьезную психологическую травму, приводящую к различным последствиям, вплоть до самоубийства.

Таким образом, осмысление проблемы насилия в отношении несовершеннолетних и разработка мер противодействия является крайне актуальной задачей российского общества.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Алексеева И.А., Новосельский И.Г. Жестокое обращение с ребенком. Причины. Последствия. Помощь. 3-е

изд., перераб. и доп. – М.: Национальный фонд защиты детей от жестокого обращения, 2013 - 470 с.

2. Бастрыкин А.И. О росте числа преступлений против детей в 2021 году - <https://life.ru/p/1463475?ysclid=l2rlos8nq4> - [Электронный ресурс, дата обращения: 04.04.2022]

3. Бадмаева Н.И. Влияние насилия в семье на психологическое развитие ребенка / Н.И. Бадмаева, В.Л. Кабанов // Воспитание как стратегический национальный приоритет: Международный научно-образовательный форум, Екатеринбург, 15–16 апреля 2021 года. – Екатеринбург: Уральский государственный педагогический университет, 2021. – С. 148-151. – DOI 10.26170/Kvnp-2021-02-32.

4. Баева И.А. Психологическая безопасность в образовании: монография. - СПб.: Союз, 2002. - 271 с.

5. Глава Следственного комитета России о причинах жестоких преступлений подростков: интервью Бастрыкина А.И. // Российская газета. Федеральный выпуск № 296 (8647) от 28.12.2021 - <https://rg.ru/2021/12/28/glava-sledstvennogo-komiteta-o-prichinah-zhestokih-prestuplenij-podrostkov.html> - [Электронный ресурс, дата обращения: 04.04.2022]

6. Деулин Д.В. Специфика психологической безопасности образовательной среды высшего учебного заведения МВД // Современное образование. – 2013. – № 3. – С. 25 - 37. DOI: 10.7256/2306-4188.2013.3.9720 URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=9720

7. Ермаков В.Д., Крюкова Н.И. Несовершеннолетние преступники в России. – М., 1999. – 255 с.

8. Зырянова Ю.В. Криминологическая характеристика насилия в отношении несовершеннолетних членов семьи и его предупреждение (по материалам Южно-Сибирского региона): автореф... дис. кан. ю. наук. – М.: 2017. - 35 с.

9. Иванченко Р.Б., Соловьев В.С. Современные подходы к определению и классификации школьного насилия // Вестник Воронежского института МВД России. - № 3. – 2014. – с.128-132.

10. Насилие в семье: монография / под ред. Ю.М. Антоняна. – Москва: Проспект, 2021. - 232 с.

11. Состояние преступности в России за январь-декабрь с

января по декабрь 2021 года...[Электронный ресурс; дата обращения: 04.04.2022] - <https://мвд.рф>

12.Сушко Н.Г. Буллинг как социально-психологический феномен / Н.Г. Сушко, А.А. Наумов // Ученые заметки ТОГУ. – 2021. – Т. 12. – № 1. – С. 125-131.

13.Черкасов Р.В. О проблемах насилия в семье // Государство и право: материалы научно-практич. конференции / отв. ред. О.В. Полещук – Владивосток: Изд-во ДВГТУ, 2011. - 175 с.

14.Федоров А.В. Права ребенка и проблема насилия на российском экране. – Таганрог: Изд-во Кучма, 2004. - 414 с.

ТҮЙІН

Мақалада қазіргі тәжірибеде кездесетін кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылықтың негізгі түрлері талданады. Кәмелетке толмағандардың және кәмелетке толмағандарға қатысты қылмыстар жасағаны туралы статистикалық деректер келтіріледі. Зерттеудің негізгі әдістері: индукция, дедукция, жалпылау, мазмұнды талдау, статистикалық. Авторлар Ресей Федерациясындағы кәмелетке толмағандар мен кәмелетке толмағандарға қатысты жасалған қылмыстардың саны туралы статистикалық мәліметтерге сүйене отырып, кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық мәселесіне әртүрлі теориялық көзқарастарды қорытындылайды.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются основные формы насилия в отношении несовершеннолетних, которые встречаются в современной практике. Приводятся статистические данные о совершении преступлений несовершеннолетними и в отношении несовершеннолетних. Основными методами исследования выступают: индукция, дедукция, обобщение, контент-анализ, статистический. Авторы обобщают различные теоретические подходы к проблеме насилия в отношении несовершеннолетних с опорой на статистические данные о количестве совершаемых преступлений несовершеннолетними и в отношении несовершеннолетних в Российской Федерации.

RESUME

The article analyzes the main forms of violence against minors that occur in modern practice. Statistical data on the commission of crimes by minors and in relation to minors are provided. The main research methods are: induction, deduction, generalization, content analysis, statistical. The authors summarize various theoretical approaches to the problem of violence against minors based on statistical data on the number of crimes committed by minors and against minors in the Russian Federation.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРҒА ҚАРСЫ ҚЫЛМЫСТАР: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНАМАСЫН ТАЛДАУ

Есімбеков О.А.,

ғылыми және педагогикалық магистратураның 2-курс
магистранты, полиция капитаны

Новотеева С.А.,

оқу сапасын мониторингілеу және бақылау (бағалау)
бөлімшесінің оқытушы-әдіскері, полиция мойоры
ҚР ІІМ Ш.Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Кәмелетке толмағандар физикалық және психикалық даму ерекшеліктеріне байланысты, адамдардың басқа санаттарына қарағанда, әртүрлі жағымсыз әсерлерге ұшырайды, бұл олардың жеке ауытқуының дамуына негіз бола алады. Кәмелетке толмаған адамның жеке басын қалыптастыру процесіне қол сұғушылықтың қоғамдық қауіптілігінің жоғары деңгейі әлемнің көптеген елдерінің қылмыстық заңнамасында кәмелетке толмағандарға қарсы тәуелсіз қылмыстар тобының бөлінуіне себеп болғандығы белгілі. Жаһандану жағдайында, сондай-ақ жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, басқа мемлекеттердің, әсіресе жақын шет елдердің достық Ресей Федерациясының қылмыстық заңнамасын зерттеу және талдау қызықты болып көрінеді. Зерттеу мәнмәтінінде біз кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстар үшін жауапкершілікті белгілеу саласындағы Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасына талдау

жүргіздік. Қазақстан Республикасында конституциялық деңгейде: «неке мен отбасы, ана, әке және бала мемлекеттің қорғауында болады. Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу-ата-ананың етене құқығы әрі міндеті. Кәмелетке толған еңбекке қабілетті балалар еңбекке жарамсыз ата-анасына қамқорлық жасауға міндетті» (Қазақстан Республикасы Конституциясының 27-бабы) [1].

Бұл ереже Қазақстанның қылмыстық заңымен нақтыланады және қорғалады. Сонымен, Қазақстан Республикасының қылмыстық кодексінде (бұдан әрі-ҚР ҚК мәтіні бойынша) кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстар, әсіресе ҚР ҚК «отбасы мен кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар» [2] бөлімінің 2-тарауына енгізілген, бірақ басқа тарауларда да кездеседі. Бұл ретте осы зерттеу шеңберінде біз ҚР ҚК Ерекше бөлімінің 2-тарауында ғана бекітілген қылмыстық құқық бұзушылықтардың құрамдарын талдайтынымызды ескертеміз. Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасында қоғамдық қауіптілік және жазаланушылық дәрежесіне қарай қылмыстар және қылмыстық теріс қылықтар болып бөлінетін «қылмыстық құқық бұзушылықтар» деген жалпы ұғымның болуы маңызды болып табылады. «Кодексте айыппұл салу, түзеу жұмыстары, бас бостандығын шектеу, бас бостандығынан айыру немесе өлім жазасы түріндегі жазалау қатерімен тыйым салынған айыпты жасалған қоғамға қауіпті іс-әрекет қылмыс деп танылады. Қылмыстық теріс қылық деп қоғамға үлкен қауіп төндірмейтін, болмашы зиян келтірген не жеке адамға, ұйымға, қоғамға немесе мемлекетке зиян келтіру қатерін туғызған, оны жасағаны үшін айыппұл салу, түзеу жұмыстары, қоғамдық жұмыстарға тарту, қамауға алу түріндегі жаза көзделген айыпты жасалған іс-әрекет танылады» (ҚР ҚК 10-б.). [2] Қазақстанда қылмыстық жауапкершілік субъектісі-қылмыстық құқық бұзушылық жасалған кезде 16 жасқа толған, ал жекелеген құқық бұзушылықтар үшін 14 жасқа толған есі дұрыс жеке тұлға. [2] ҚР ҚК 2-тарауында бекітілген құрамдар үшін қылмыстық жауапкершілік 16 жастан басталады.

Бұл ретте, ҚР ҚК-нің өзге тарауларында бекітілген кәмелетке толмағандарға қарсы іс-әрекеттер үшін мұндай

жауапкершілік 14 жастан басталады: көрінеу кәмелетке толмаған адамды өлтіру, осы санаттағы адамдардың денсаулығына қасақана ауыр зиян келтіру, ауырлататын мән-жайлар кезінде денсаулыққа қасақана ауырлығы орташа зиян келтіру, Зорлау, сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық әрекеттері, кәмелетке толмаған адамды ұрлау. ҚР ҚК Ерекше бөлімінің 2-тарауында бекітілген отбасы мен кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтарды, біздің ойымызша, үш топқа бөлген жөн: кәмелетке толмағандардың қоғамға қарсы қызметіне ықпал ететін құқық бұзушылықтар: 1) кәмелетке толмағанды қылмыстық құқық бұзушылықтар жасауға тарту (ҚР ҚК 132-бабы); 2) кәмелетке толмағанды қоғамға қарсы әрекеттер жасауға тарту (ҚР ҚК 133-бабы); 3) кәмелетке толмағанды жезөкшелікпен айналысуға тарту (ҚР ҚК 134-б.); 4) кәмелетке толмағандарды эротикалық мазмұндағы өнімді дайындауға тарту (ҚР ҚК 144-б.). Кәмелетке толмағанның бостандығына қол сұғатын құқық бұзушылықтар: 1) кәмелетке толмағандарды сату (ҚР ҚК 135-б.); 2) баланы ауыстыру (ҚР ҚК 136-б.); 3) кәмелетке толмаған адамды Қазақстан Республикасынан тыс жерлерге заңсыз әкету (ҚР ҚК 143-б.).

Отбасын қорғауға және кәмелетке толмағандарды күтіп-бағу мен тәрбиелеу үшін қажетті жағдайлар жасауға қол сұғатын құқық бұзушылықтар: 1) бала асырап алу жөніндегі заңсыз қызмет (ҚР ҚК 137-бабы); 2) бала асырап алу кұпиясын жария ету (ҚР ҚК 132-бабы); 3) балаларды күтіп-бағуға қаражат төлеу жөніндегі міндеттерді орындамау, баланы асырап алудан жалтару (ҚР ҚК 139-б.); 4) кәмелетке толмаған баланы тәрбиелеу жөніндегі міндеттерді орындамау (ҚР ҚК 140-б.); 5) балалардың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді тиісінше орындамау (ҚР ҚК 141-б.); 6) қорғаншы немесе қамқоршы құқықтарын теріс пайдалану (ҚР ҚК 142-б.). Бұл қылмыстық құқық бұзушылықтардың жалпы объектісі — кәмелетке толмаған адамның жеке басының қалыпты дамуын қалыптастыратын және қамтамасыз ететін қоғамдық қатынастар, ал түрлер-отбасы мен кәмелетке толмағандардың мүдделерін қорғауды қамтамасыз ететін қоғамдық қатынастар объективті жағы іс-әрекетте (іс-әрекетте

немесе әрекетсіздікте) көрінеді[3]. Қылмыстық құқық бұзушылықтардың көпшілігі іс-әрекет арқылы жасалады, тек 4 құрам (балаларды күтіп-бағуға арналған қаражатты төлеу жөніндегі міндеттерді орындамау, еңбекке жарамсыз ата-аналарды, еңбекке жарамсыз жұбайын (зайыбын) күтіп-бағуға арналған қаражатты төлеуден жалтару; кәмелетке толмаған адамды тәрбиелеу жөніндегі міндеттерді орындамау; балалардың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді тиісінше орындамау; қорғаншы немесе қамқоршы құқықтарын теріс пайдалану) осы Заңда белгіленген әрекетсіздік түрінде.

Осы бағыт бойынша зерттелетін құқық бұзушылықтардың құрамы ресми болып табылады және объективті жақтың міндетті белгісі ретінде әлеуметтік қауіпті салдардың басталуын қарастырмайды. Қаралып отырған қылмыстық құқық бұзушылықтар субъективті жағы бойынша кінәнің абайсыз нысанымен сипатталатын «балалардың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді тиісінше орындамауды» (ҚР ҚК 141-б.) қоспағанда, тікелей пиғыл нысанында кінәні білдіреді. Айта кету керек, бірқатар құрамдарда пайдакүнемдік немесе төмен уәждер (баланы ауыстыру, бала асырап алу құпиясын жария ету, қорғаншы немесе қамқоршы құқықтарын теріс пайдалану, кәмелетке толмаған адамды Қазақстан Республикасының шегінен тыс жерге заңсыз әкету) субъективті тараптың міндетті белгісі болып табылады.

Талданатын қылмыстық құқық бұзушылықтар субъектісі жалпы, сондай-ақ арнайы болуы мүмкін. Сонымен, ата-аналар, педагог немесе заңмен, қызмет, арнайы тапсырма бойынша кәмелетке толмаған баланы тәрбиелеу жөніндегі міндеттер жүктелген басқа адам, мұндай міндеттерді өз еркімен қабылдаған адам құқық бұзушылықтар құрамындағы арнайы субъект ретінде әрекет етеді: балаларды асырауға қаражат төлеу міндеттерін орындамау, еңбекке жарамсыз ата-аналарды, еңбекке жарамсыз жұбайын асырауға қаражат төлеуден жалтару кәмелетке толмағанды тәрбиелеу жөніндегі міндеттерді орындамау; балалардың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді тиісінше орындамау

болып табылады. Қылмыстық құқық бұзушылықтардың бірқатар құрамдары, мысалы, кәмелетке толмағанды қылмыстық құқық бұзушылықтар жасауға тарту, балаларды күтіп-бағуға қаражат төлеу жөніндегі міндеттерді орындамау, еңбекке жарамсыз ата-аналарды, еңбекке жарамсыз жұбайын (зайыбын) күтіп-бағуға қаражат төлеуден жалтару 18 жасқа толған адамды субъект ретінде көздейді. Басқа жағдайларда, 16 жастан бастап қылмыстық жауапкершіліктің басталуының жалпы ережесі қолданылады.

Осылайша, кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстар жасағаны үшін жауапкершілікті реттеу саласындағы Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасын талдау Қазақстанның Қылмыстық заңының Республика Конституциясының ережелеріне сәйкестігін куәландырады. ҚР ҚК 2-тарауының нормалары үйлестірілген және құрылымдалған тетік болып табылады, бұл, сөзсіз, Балалардың құқықтарын қылмыстық қол сұғушылықтан қорғау саласындағы елдің құқық қолдану практикасына оң әсер етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995 жылғы 30 тамыздағы Республикалық референдумда қабылданған).
2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі 3.07. 2014 ж. қабылданған.
3. Борчашвили И. Ш. Комментарий к Уголовному кодексу Республики Казахстан (Том 1) /Под ред. Даулбаева А.К. - Алматы: Жеті-Жарғы, 2015.- 500 с.

ТҮЙІН

Мақалада авторлар Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасына қысқаша талдау жүргізді. Сондай-ақ, кәмелетке толмағандардың тұлғалық ауытқуының даму факторлары анықталды. Ресей мен көрші елдердің қылмыстық заңнамасын талдау зерттелді. Зерттеу мән мәтінінде кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстар үшін жауапкершілікті белгілеу саласындағы Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасына талдау жүргізілді.

РЕЗЮМЕ

В статье авторами был проведен краткий анализ уголовного законодательства Республики Казахстан. Также были установлены факторы развития личностной девиации несовершеннолетних. Был изучен анализ уголовного законодательства России и ближнего зарубежья. В контексте исследования проведен анализ уголовного законодательства Республики Казахстан в области установления ответственности за преступления против несовершеннолетних.

RESUME

In the article, the authors conducted a brief analysis of the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan. Factors of development of personal deviation of minors were also established. The analysis of the criminal legislation of Russia and neighboring countries was studied. In the context of the study, the analysis of the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan in the field of establishing responsibility for crimes against minors was carried out.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР АРАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ЖӘНЕ ОНЫ БОЛДЫРМАУДЫҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ

Жантемирова Г.Ш.,

ғылыми және педагогикалық магистратураның

1 курс магистранты, полиция аға лейтенанты

Хакимов Е.М.,

ПО әкімшілік қызмет кафедрасының аға оқытушысы,

құқық магистрі, полиция майоры

ҚР ПМ Ш.Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Бұл зерттеудің өзектілігі бүгінгі таңда мемлекет пен қоғамның қазіргі даму ерекшеліктерін ескере отырып, құнды тәжірибені сақтап, дамытатын тиімді алдын-алу шараларын әзірлеу, кейіннен енгізу қажеттілігі туындауында.

Шет елдердің кәмілетке толмағандардың құқық бұзушылықтарына қарсы күрес жөніндегі тәжірибесі де

назардан тыс қалмауы мүмкін. Мұндай күресте тиімді заңнамалық модель жасамас бұрын, құқықтық негіздерге сүйене отырып Қазақстандық тәжірибені ғана емес, сонымен қатар алдын-алу сипатындағы жұмыс оң динамикаға ие шет мемлекеттердің тәжірибесін де ескеру қажет.

Мысалы, бірқатар елдерде (Дания, Швеция, Ұлыбритания) соңғы он жылдықта кәметке толмағандардың құқық бұзушылықтары мен қылмыстарының алдын алу және ескерту мемлекеттік саясаттың ажырамас бөлігіне айналды. Бұл шетелдік тәжірибені тек жағымды жағынан сипаттауға болады, өйткені ол кәметке толмағандардың құқық бұзушылықтардың алдын-алу және алдын-алу мемлекеттік функцияларды жүзеге асырудың ажырамас бағыттарының бірі болып табылатындығын дәлелдейді.

Бірақ мұндай теріс құбылыспен күресудің белгілі бір нысандары мен әдістерін әзірлеу кезінде жасөспірімдердің әкімшілік азаптау жасауға ықпал ететін себептері мен жағдайларына ғана емес, сонымен бірге құқық бұзушының жеке ерекшеліктеріне де назар аударған жөн. Жасөспірімдердің өміріне мұндай «араласудың» мақсаты, ең алдымен, оларды әртүрлі тежеу әрекеттерімен (оналту, дұрыс психологиялық көзқарас және т.б.) құқық бұзушылықтар мен қылмыстарды қайта жасаудан сақтау болып табылады.

Мысалы, Ұлыбританияда кәметке толмағандардың істері жөніндегі соттар жұмыс істейді, олар кейбір ерекшеліктерімен сипатталады. Мәселен, қылмыс жасаған кәметке толмағандарға қатысты істер қалғандардың істерінен бөлек және әдетте таңғы уақытта қаралуға жатады. Сонымен қатар, мұндай істердің әрқайсысы қылмысқа қатысушылардың (егер бар болса) істерінен жеке және бөлек қарастырылады, ал жасөспірімнің заңды өкілдері сот отырысына қатысуы керек (бұл Қазақстанның тәжірибесі үшін де қолайлы). Ұлыбританияда да осындай сотта пробация қызметі деп аталатындар бар, олардың қызметкерлерінің міндеттеріне жас қылмыскердің жеке басын зерттеу, қадағалауды жүзеге асыру, сондай-ақ кәметке толмаған баланы одан әрі орналастыру сияқты маңызды функциялар кіреді [1].

Алайда, ювеналды әділет жүйесі тек Ұлыбритания мен

Солтүстік Ирландияның әкімшілік аумағында таралды; Шотландияда мұндай жүйені (атап айтқанда, кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі арнайы сот құру әрекеттері сәтсіз аяқталды. Бұл жерде «ювеналды әділет» ұғымын қарастырылып отырған елдің заңнамасында кездестіруге болмайды, яғни бұл «ювеналды соттарға - кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі соттарға» қатысты емес.

Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі соттардан басқа, Ұлыбритания балалардың құқықтарын қорғауға және қорғауға бағытталған қабылданатын нормативтік құқықтық актілердің санымен де ерекшеленеді, олардың қатарына «балалар мен жасөспірімдер туралы» заңды; балаларды орналастыру туралы жалпы нұсқаулықтарды; балаларды фостерлік тәрбиелеуге орналастыру ережелерін; фостерлік тәрбиені ұйымдастыру жөніндегі Ұлыбританияның ұлттық стандарттарын жатқызуға болады. Данияда «балалар туралы» заң қолданылады, қолданыстағы «ата-ана жауапкершілігі туралы» заң да маңызды.

Бұл актілердің жалпы мәні мынада: алғашқы өтініш түскен кезде, оның мазмұнынан балаға көмек көрсету қажеттілігі туралы қорытынды жасауға болады, тиісті органдар қырық апта ішінде соңғысының тағдырын «ұйымдастыруға», сол арқылы оның мүдделерін қорғауға міндетті. Бұл ретте тиісті жергілікті органдардың міндеттеріне әрбір жағдайға қатысты тәуелсіз заң консультациясын алу кіреді.

Бұдан басқа, аталған «бала бұрын» аталған лауазымды адамдардың міндетіне кірмеген заңды өкілдер немесе өзге де ересек адамдар тарапынан балаларға қатысты қатыгездіктің ықтимал немесе белгілі фактілері туралы полицияға және алдын алу жүйесінің өзге де қызметтеріне хабарлауға міндеттеді.

Көктегі болса да, белсенді жұмыс істейтін ювеналды әділет жүйесінің мемлекеттік жүйесі ерекше.

Англия балалардың өмірін, құқықтары мен бостандықтарын қорғауға қатысты мәселелерді шешуде жетекші орын алатындығын жоққа шығаруға болмайды, өйткені мемлекет Қазақстаннан 20 жыл бұрын осы саладағы мәселелерге назар аударған. Отбасылардан балаларды іріктеуге қатысты мәселелер бойынша құқық қолдану практикасы әлі де

жетілдірілмеген болса да, мемлекеттің қазіргі проблемаға қаншалықты назар аударатынын атап өткен жөн. Бірақ бұл жағдайда ювеналды әділет аясында нормаларды іске асырудың сапасы туралы айту керек. Баланы отбасынан алудың оң ниеті әрдайым бала үшін де, оның отбасы үшін де пайдалы емес.

Ювеналды әділет жүйесі Швецияда да жоғары дамыған, онда балалар туралы көптеген нормативтік құқықтық актілер, соның ішінде азаптаулардың алдын-алу бар. Сонымен қатар, Швецияны кәмелетке толмағандарды әлеуметтік дұрыс тәрбиелеу мәселелерін мемлекеттік реттеудегі көшбасшы ретінде қарастыруға болады, өйткені 1979 жылы Швеция балалардың физикалық жазасына тыйым салған және мұндай жаза қылмыс деп жариялаған әлемдегі алғашқы ел болды. Қазіргі кезеңде Швецияда «балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу туралы» Федералды заңның нормалары тиімді жұмыс істейді, оған сәйкес Балаларды қорғау қызметтерінің қызметкерлері кәмелетке толмаған баланың физикалық дамуы мен психикалық денсаулығын бақылайды. Аталған актімен жүктелген міндеттер шеңберінде қызметкерлер баланың қалыптасқан қиын жағдайға қатынасын, оның жеке қалауын міндетті түрде ескере отырып анықтайды. Сонымен қатар, осы қызметтердің қызметкерлері келесі сұрақты анықтайды: зорлық-зомбылық бір реттік факт болды ма немесе күнделікті өмірде жүйелі түрде жүреді. Баланың психикалық денсаулығына зиян келтіру фактілерін анықтау мақсатында баланың оның отбасының басқа мүшелерімен де қатыгез қарым-қатынастың куәгері бола алатындығы анықталады.

Он жылдан кейін, 1989 жылы Швеция БҰҰ-ның Бала құқықтары туралы Конвенциясына қол қойған алғашқы елдердің қатарына кірді, ал сәл кейінірек, 1993 жылы Швеция арнайы омбудсмен институтын құрды. Бұл институттың мақсаты Балалардың құқықтарын қорғау болды. Сонымен қатар, Швецияны мысал ретінде қарастырған жөн, өйткені бұл елде көптеген түрлі ұйымдар жұмыс істейді: BRIS («қоғамдағы балалардың құқықтары»), «Достар» балаларды құтқарыңыз («балаларды құтқару» ұйымының Швед бөлімі), онда жасөспірім (в оның ішінде бала) көмек көрсету қажет болған жағдайда жүгіне алады және олар теріс қылықтар мен құқық

бұзушылықтар жасауына жол бермеу мақсатында девиантты көріністері бар жасөспірімдерді әлеуметтендірумен белсенді түрде айналысады.

Балалардың мүдделерін қорғау саласындағы тағы бір өзекті мәселе-1945 жылы енгізілген балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау жүйесінің дамуы нәтижесінде қалыптасқан Францияның тәжірибесі. Бұл жүйе ұйымдастырушылық және құқықтық сипатқа ие. Кейбір заңнамалық актілердің мазмұнына сүйене отырып, баланың құқықтарын қорғауды қамтамасыз етудің бірінші кезектегі міндеті ең алдымен оның ата-анасына жүктеледі. Сонымен, Францияның азаматтық кодексінде бұл анықталған баланың қауіпсіздігіне, денсаулық жағдайына және моральдық-адамгершілік тәрбиесіне байланысты мәселелер бойынша оның мүдделерін қорғау үшін ата-ана құқықтары әкесі мен анасына тиесілі. Олар баланы қорғауға, оны бақылауға және оның тәрбиесімен айналысуға құқылы және оларға міндетті[2]. Сонымен қатар, бұл ерекше құқықтар үшінші тұлғаларға берілмейді, тіпті ата-аналардың да олардан бас тартуға құқығы жоқ.

Кәмелетке толмаған жасөспірімдер өздерінің ақыл-ойы мен санасына байланысты жай ғана бас тарта алмайтындығын ұмытпауымыз керек, мысалы, мұндай ұсыныс ата-анасынан тікелей түскен кезде алкогольді ішімдіктерді сынап көру туралы ұсыныс. Сондықтан Францияның оң тәжірибесі мемлекеттің мұндай жағдайға алаңдайтынын көрсетеді, бұл тек осындай жағдайларда ұйымдастырушылық немесе құқықтық шаралар қабылдаумен расталады. Қарастырылып отырған саладағы Франция заңнамасының мақсаты – «ұйымдастырушылық қорғау» аясында алдын-алу және «құқықтық қорғау» аясында баланың құқықтары мен өмірлік мүдделерін қорғау. Бірінші жағдайда, отбасылар өздері туындаған қиындықтарды түсініп, алдын-ала қарау субъектілері тарапынан көмек көрсетуге келісім береді. Екінші жағдай бала үшін қауіпті жағдайдың туындағанын, оның ішінде балаға қатысты қылмыстық іс-әрекет жасалғанын растайтын деректер болған кездегі инциденттерді білдіреді.

Осы елдер мен Ресейдегі алдын-алу мәселелерін

мемлекеттік-құқықтық реттеу дәрежесін зерттей отырып, кәмелетке толмағандар жасаған азаптаулардың алдын-алу шет елдердің мемлекеттік саясатының негізгі бағыттарының бірі деп айтуға болады. Мұндай тұжырымның негізі алдын-алу мәселелерін, сондай-ақ олардың саны мен мазмұнын реттейтін заңнамалық актілердің жиынтығы болды.

Қазақстанда да, шетелде де көптеген алдын-алу субъектілері жүзеге асыратын профилактикалық сипаттағы жұмыс халықаралық заңнаманың жалпыға бірдей танылған нормаларына негізделгенін ескеріңіз, олардың ішінде ең алдымен: балалардың өмір сүруін, қорғалуын және дамуын қамтамасыз ету туралы дүниежүзілік декларация [3]; адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы [4]; құқықтар декларациясы [5]; Балалардың құқықтарын жүзеге асыру туралы Еуропалық конвенция (ETS № 160) [6]; Біріккен Ұлттар Ұйымының кәмелетке толмағандарға қатысты сот төрелігін жүзеге асыруға қатысты ең төменгі стандартты ережелері (Пекин ережелері) [7]; қылмыстық сот төрелігі жүйесіндегі балалардың мүдделеріне қатысты іс-әрекеттерге қатысты нұсқаулар [8]; Біріккен Ұлттар Ұйымының кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың алдын алуға арналған нұсқаулары [9].

Қазақстан Республикасының жасөспірімдердің әкімшілік азаптауының алдын-алу және профилактика саласындағы қолданыстағы заңнамасына келетін болсақ, өкінішке орай, қарастырылған мәселелерді құқықтық реттеу тұрғысынан белгілі бір олқылық пен қақтығыс бар. Сондықтан оны дамыту қажет деп санаймыз, өйткені оған қажетті өзгерістер мен толықтырулар енгізудің, тіпті 18 жасқа дейінгі жасөспірімдер жасайтын әкімшілік құқық бұзушылықтарға қарсы күрес мәселелерін реттейтін тиісті нормативтік құқықтық актіні қабылдаудың өткір қажеттілігі пісіп-жетілді.

Кәмелетке толмағандардың әкімшілік құқық бұзушылықтарының алдын-алу және профилактика туралы қолданыстағы заңнама мәселесін жалғастыра отырып, біздің елдегі әртүрлі салалардағы маңызды мәселелерді шешуге бағытталған бағдарламаларға назар аудару керек [10]. Мұны істеу керек, өйткені мақсатты кешенді бағдарламалар кезең-

кезеңмен жасалады, яғни оларды шешуге бағытталған мәселелер анықталады. Көрсетілген бағдарламаларда қатысушылар шеңбері, олардың міндеттері мен мақсаттары белгіленеді. Белгілі бір бағдарлама орындалуы керек мерзімдер анықталады. Бұл жағдайда ұзақ мерзімді бағдарламалар (мысалы, 10 жыл) және қысқа мерзімге (мысалы, 3 жыл) жұмыс істейді.

Осылайша, әрине, халықаралық тәжірибені ескеру қажет, алайда өзіміздің елдегі кәметке толмағандардың азаптауының алдын-алу және профилактика бөлігінде алдын-алудың қазіргі проблемалық аспектілеріне назар аудару керек және қоғамның ерекшелігін ескере отырып, тиісті шаралар қабылдау қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Мельникова Э.Б. Ювенальная юстиция / Э.Б. Мельникова. - Москва, 1999. - 272 с.

2. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона). Ст. 371-2. - Москва: Инфотропик Медиа, 2012. - 312 С.

3. Всеобщая декларация об обеспечении выживания, защиты и развития детей (принятие в г. Нью-Йорке 30.09.1990 г.) // Дипломатический вестник. - 1992. - № 6. - с. 10-13.

4. Всеобщая декларация права человека (принята Генеральной Ассамблеей ООН 10 декабря 1948 г.) // Рос. газета. - 1998. - 10 декабря.

5. Декларация права ребенка (дата принятия 20 ноября 1959 г.) / / Право ребенка: Основные международные документы. - Москва: Дом, 1992. - С. 9.

6. Европейская конвенция об осуществлении прав детей (ETS № 160) (заключена в г. Страсбурге 25 января 1996 г.) / / Международные акты о правах человека: сб. документов. - Москва: Норма-ИНФРА-М, 2002. - с. 733-740.

7. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления права в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила) (приняты на 96-м пленарном заседании Генеральной Ассамблеи ООН 29.11.1985 г.) // Советская юстиция. – 1991. – № 12-14.

8. Руководящие принципы в отношении действий в интересах детей в системе уголовного права: приложение к Резолюции 1997/30 Экономического и Социального Совета от

21.07.1997 г. «Применение права в отношении несовершеннолетних» [Электронный ресурс] // Официальный сайт Высшей комиссии по правам человека ООН. – URL: <http://www.ohchr.org/english/law/pdf/system.pdf>.

9. Руководящие принципы Организации Объединенных Наций для прогнозирования преступности среди несовершеннолетних (Руководящие принципы, принятые в Эр-Рияде) (приняты Резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 45/112 от 14 декабря 1990 г.) // издание Организации Объединенных Наций. - Нью-Йорк, 1992.

10. Махина С.Н. Нормативно-правовое и программно-целевое регулирование превенции административной деликатности: проблемы и перспективы совершенствования / С.Н. Махина // Юридические записки. – 2014. – № 4 (27). - С. 81-89.

ТҮЙІН

Мақалада кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын-алу және алдын-алудың шетелдік тәжірибесі қарастырылады. Авторлар кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарымен күресудің нысандары мен әдістерін зерттейді еуропа мен АҚШ-та. Кәмелетке толмағандар жасаған азаптаулардың алдын-алу шет елдердің мемлекеттік саясатының негізгі бағыттарының бірі болып табылады деген қорытынды жасалады. Мұндай тұжырымның негізі алдын-алу мәселелерін, сондай-ақ олардың саны мен мазмұнын реттейтін заңнамалық актілердің жиынтығы болды.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается зарубежный опыт предупреждения и профилактики правонарушений среди несовершеннолетних. Автор исследует формы и методы борьбы с правонарушениями несовершеннолетних в Европе и США. Делается вывод о том, что превенция деликтов, совершаемых несовершеннолетними, является одним из основных направлений государственной политики именно зарубежных стран. Основой для такого вывода послужила совокупность

законодательных актов, в которых урегулированы вопросы превенции, а также их количество и содержание.

RESUME

The article examines the foreign experience of prevention and prevention of offenses among minors. The author explores the forms and methods of combating juvenile delinquency in Europe and the USA. It is concluded that the prevention of torts committed by minors is one of the main directions of state policy in foreign countries. The basis for this conclusion was a set of legislative acts that regulate the issues of prevention, as well as their number and content.

ПРОФИЛАКТИКА КИБЕРБУЛЛИНГА В ПОДРОСТКОВОЙ СРЕДЕ

Карабеков К.О.,

адъютант, подполковник полиции
Омская академия МВД России

В научном мире много ученых, которые посвящают свои исследования проблемам кибербуллинга. Однако на практике вопросы противодействия и предупреждения кибербуллинга как в России, так во всем мире остается актуальной и первостепенной.

Впервые определение понятию «кибербуллинг» дал Билл Белси. По его мнению, кибербуллинг – это использование информационных и коммуникационных технологий, например электронной почты, мобильного телефона, личных интернет-сайтов, для намеренного, неоднократного и враждебного поведения лица или группы, направленного на оскорбление других людей [1]. Однако первичным было понятие – буллинг, обозначающее запугивание, физический или психологический террор, направленный на то, чтобы вызвать у другого страх и тем самым подчинить его себе [2]. Среди российских исследователей эту проблему изучали И.С. Кон, И.С. Бердышев [3].

Подростки являются активными пользователями Интернета, многие из них можно сказать «живут в нем», тогда буллинг из реальной жизни переходит в кибербуллинг, осложняя возможность его выявления и профилактики. Если учесть результаты социологических исследований кибербуллинг (буллинг) во многих случаях (39%) остается латентным.

По мнению Е.В. Волченковой кибербуллинг определяется как преследование сообщениями, содержащими различного рода оскорбления, запугивания, а также публикация негативной информации в интернет-пространстве. Основной целью кибербуллинга является нанесение психологического вреда личности, а также разрушение его социальных отношений [4].

Ученые выделяют следующие черты кибербуллинга [4]. Во-первых, все действия, которые направлены против личности, происходят в открытом публичном пространстве Интернета. Во-вторых, анонимность преследователя, который может выступать под вымышленным именем. В-третьих, непрерывность, поскольку травля и давление через Интернет может происходить постоянно. В-четвертых, кибербуллинг не поддается полному контролю со стороны обидчика, так как даже если он захочет прекратить противоправные действия против жертвы, его соучастники могут их продолжать.

Дементий Л.И. в своей статье отмечает, что кибербуллинг может выражаться в нескольких формах [5, 78-79].

Онлайн-школа «Фоксфорд» в России опросила 1 100 подростков от 11-16 лет из городов-миллионников [9].

Согласно исследованию, из тех, кто хотя бы раз пострадал от кибербуллинга, 84% имели дело с троллингом, то есть грубостью и оскорблениями в свой адрес.

76% опрошенных школьников знают, как вести себя и что делать при травле в интернете. Лучше всех осведомлены подростки 15-16 лет. Однако 28% совсем не знают, что это такое.

22% сказали, что никому не рассказывали про кибербуллинг из-за стыда. 39% никогда не говорили об этом взрослым, 34% делились о проблеме с близкими друзьями. 24% сообщили о травле родителям или другим взрослым родственникам, 5% — учителям.

22% опрошенных признались, что некому было сообщить об этом. 15% думали, что им никто не поверит. 14% не говорили из-за страха, что об этом узнает обидчик. 8% боялись, что взрослые их отругают.

В брошюре, выпущенной в 2020 году ЮНФПА в Казахстане, сообщается, что в стране 63% детей стали свидетелями насилия и дискриминации, 44% стали жертвами и 24% совершили акты насилия и дискриминации в отношении других детей в школе [10].

В 2018 году группа учёных Национального центра общественного здравоохранения провела опрос среди 6456 казахстанских школьников, чтобы изучить показатели их здоровья и благополучия. Подростков также попросили ответить на вопросы, как часто они принимали участие в буллинге/кибербуллинге либо сами становились его жертвами в школе на протяжении последних двух месяцев [10]. Результаты следующие:

- жертвами буллинга в школе по крайней мере один раз и более становились каждый пятый подросток в 11 и 13 лет, каждый десятый подросток в 15 лет. Среди мальчиков этот показатель статистически значимо снижался к 15 годам (14%);

- 8,3% детей и подростков участвовали в буллинге других людей в школе не менее 2-3 раз в месяц (опрос за два месяца). Подобное поведение больше характерно среди 11-летних мальчиков (13%) с тенденцией к уменьшению по мере взросления;

- 20% подростков, по крайней мере, один раз участвовали в буллинге других людей. Этот показатель выше среди мальчиков 11 и 13 лет по сравнению с девочками;

- кибербуллинг менее распространён, чем буллинг. В целом, 5% подростков становились жертвами кибербуллинга или сами принимали участие в кибербуллинге других людей 2-3 раза и более в месяц. Этот показатель встречается чаще среди мальчиков по мере взросления. Хотя бы один раз подвергались кибербуллингу 12% подростков.

Как и все виды насилия, кибербуллинг оказывает негативное влияние на здоровье и социальные контакты подростков и молодежи. Постоянное чувство тревоги и страха

может привести к сильным головным болям, снижению иммунитета, нарушению познавательных процессов (память, внимание), в целом к ухудшению общего физического здоровья человека. Кроме того, из-за постоянной травли и давления у подростков и молодых людей резко снижается успеваемость и появляется нежелание общаться с людьми. Все перечисленные последствия влияния кибербуллинга на личность в конечном итоге могут привести к суициду, а именно к «буллициду» – доведению до самоубийства путем психологического насилия [6].

Согласно мнениям А.А. Бочавер, К.Д. Хломова профилактическая работа осуществляется по двум основным направлениям [7].

Первое направление связано с развитием технических приспособлений, ограничивающих нежелательный контент (фильтры, цензура), что в частности предполагает использование в социальных сетях и на веб-сайтах разнообразных кнопок тревоги («пожаловаться»), а также настройку конфиденциальности персональных аккаунтов. Данное направление включает создание системы быстрого реагирования провайдеров контента и сервисов, операторов связи, правоохранительных структур на противоправную деятельность в Интернете.

Второе направление профилактики кибербуллинга предусматривает обучение пользователей Интернета основным правилам безопасности и корректного поведения по отношению к другим пользователям. За рубежом существуют специальные веб-сайты, посвященные повышению интернетграмотности и обучению корректному, неагрессивному и невиктимному поведению в Интернете. В частности, рассматриваются ценностные аспекты тех или иных поступков в сети, обсуждается проблема внутреннего выбора, который человек совершает, ведя себя в Интернете жестоко, неуважительно по отношению к другим пользователям или распространяя ложную информацию, порочащую честь и достоинство и т. д.

Рост травли детей в Интернете - общемировая тенденция, но для того, чтобы минимизировать риски общения школьников в Сети, прежде всего, необходимо упорядочить педагогическое

сопровождение в школах, чтобы учителя, дети и родители могли совместно работать над снижением рисков инновационного способа насилия над ребенком [8].

Анализ отечественной и зарубежной философской, социологической, психологической и педагогической литературы по проблеме буллинга и кибербуллинга в подростковом возрасте, позволил сформулировать основные направления стратегии образовательной организации по профилактике и киберсоциализации подростков в цифровой среде [11]:

- повышение психолого-педагогической компетенции педагогов в профилактике буллинга и кибербуллинга;
- индивидуальные консультации детей специалистами школьных психолого-педагогических служб;
- формирование основ положительных эмоциональных отношений детей и подростков в классе;
- правовое просвещение детей их родителей и учителей;
- создание службы по информационной безопасности.

Исходя из вышеизложенного, подведем итоги по проблемам профилактики кибербуллинга. В настоящее время в России и Казахстане нормативно-правовыми актами предусмотрены разные виды юридической ответственности за любые формы проявления кибербуллинга. Также разработаны комплекс мер по профилактике кибербуллинга. Учитывая все эти ресурсы ОВД, образовательные учреждения совместно с родителями должны вести систематический профилактическую работу. Также в школах внедрить через приемлемую и интересную методику (например, киберспорт) изучение детей основам кибербезопасности (информационной безопасности). Духовно-физически здоровые дети - это залог благополучия общество.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Баранов А.А., Рожина С.В. Кибербуллинг – новая форма угрозы безопасности личности подростка // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. - 2015. - №11. - С. 62–66.
2. Лэйн Д. Школьная травля (буллинг) // Семейное

консультирование и психотерапия. – Режим доступа: <http://www.supporter.ru> (дата обращения 28.04.2022).

3. Зинцова А.С. Социальная профилактика кибербуллинга // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Социальные науки. – 2014. - № 3 (35). - С. 122-128.

4. Волченкова Е.В. Профилактика кибербуллинга в подростково-молодежной среде // Режим доступа: <https://elag.urfu.ru/bitstream/>(дата обращения 28.04.2022).

5. Дементий Л.И. Кибербуллинг в подростковой среде: частота распространенности и степень стрессогенности // Психологическое, физическое, информационное насилие и пути его преодоления в современном обществе: материалы Всероссийской науч.-практ. конференции с международным участием (Омск, 1–2 октября 2015 г.). - Омск: Изд-во Ом. гос. ун-та, 2015. - С. 77–82

6. Ключко Е.И. Воздействие интернета на суицидальное поведение молодежи // Общество. Среда. Развитие. - 2014. - №1 (30). - С. 1–4.

7. Бочавер А.А., Хломов К.Д. Кибербуллинг: травля в пространстве современных технологий // Психология. Журнал высшей школы экономики. - 2014. - Т. 11. - №3. - С. 177–191.

8. Kizilcec R.F., Saltarelli A.J., Reich J., Cohen G.L. (2017). Closing global achievement gaps in MOOCs // Science. 2017. Vol. 355. No. P. 251-252.

9. <https://www.asi.org.ru/news/2021/04/26/issledovanie-55-podrotsky-v-rossii-stalkivalis-s-kiberbullingom/>[Электронный ресурс] (дата обращения: 28.04.2022).

10. <https://manshuq.com/life-bullying-victim-09-2021/>[Электронный ресурс] (дата обращения: 28.04.2022).

11. Санина Е. И., Дегтярев Е. А. Профилактика кибербуллинга как цель социализации подростков в условиях цифровой среды // [Электронный ресурс] (дата обращения: 28.04.2022) <file://C:/Users/admin/Downloads/profilaktika-kiberbullinga-kak-tsel-sotsializatsii-podrotsky-v-usloviyah-tsifrovoy-sredy>.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Кожамет А.С.,

старший преподаватель кафедры уголовного права
и организации исполнения наказания, майор полиции,
магистр права
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Проблема преступности несовершеннолетних всегда актуальна, особенно для сотрудников правоохранительных органов. Основная причина актуальности данной проблемы заключается в том, что несовершеннолетние лица, совершившие различного рода правонарушения в раннем возрасте, в будущем повторно совершают антиобщественные действия и преступления, а также они труднее поддаются исправлению. Преступность данной категории лиц достаточно специфична, касается судьбы подрастающего поколения. От того, как она разрешается в настоящее время, во многом зависят состояние и тенденции преступности в будущем, нравственный климат в обществе.

В настоящее время в законодательстве Республики Казахстан отсутствует понятие «преступность несовершеннолетних». Ученые и работники правоохранительных органов во многом поддерживают мнение, что «преступность несовершеннолетних – совокупность преступлений, совершенных подростками, которым ко времени совершения преступлений исполнилось четырнадцать, но не исполнилось восемнадцать лет» [1].

В последние годы наметилась тенденция к снижению численности несовершеннолетних, осужденных к наказаниям и мерам уголовно-правового характера, не связанным с изоляцией от общества. Так, в соответствии со сведениями Комитета по правовой статистике и специальным учётам при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан в период с 2018 года по 2021 год количество зарегистрированных правонарушений уменьшилось практически в 3 раза (таблица 1) [2]. Причиной снижения криминальной активности несовершеннолетних за

последние четыре года обусловлено скорее всего уменьшением их количества среди граждан Республики Казахстан, чем повышением правосознания. Поэтому вопрос предупреждения преступности среди несовершеннолетних в настоящее время является актуальной и первостепенной задачей для Республики Казахстан.

Таблица 1.

Наименование показателей		Шифр строки	Несовершеннолетних				
			2018	2019	2020	2021	
Всего правонарушений		1	800	682	510	310	
ИЗ НИХ	проступки	2	18	25	19	18	
	преступлений	3	782	657	491	292	
	ИЗ НИХ	небольшой тяжести	4	56	59	50	23
		средней тяжести	5	535	448	319	136
		тяжкие	6	179	141	113	122
		особо тяжкие	7	12	9	9	11
	по делам УДР		8	6			
	в приказном производстве		9	1			
	по делам в электронном формате		10		48	103	91

Причины подростковой преступности разнообразны, как правило, это различные негативные процессы в жизни подростка. К ним можно отнести следующие: семейное неблагополучие, неблагоприятное бытовое окружение, распространение в средствах массовой информации культа жестокости и насилия, влияние и подстрекательство взрослых преступников, низкая правовая грамотность.

Предупреждение преступности несовершеннолетних - это целый комплекс мер, представляющих собой единую систему, в которой определены общие цели и задачи, стоящие перед

государством. Важная роль в данной системе отведена именно сотрудникам правоохранительных органов.

В предупреждении преступности несовершеннолетних основу составляют основные принципы, характерные для предупреждения преступности в целом, однако учитывая возрастную категорию данных лиц, в комплекс мер включены меры, учитывающие особенности несовершеннолетних правонарушителей.

Несовершеннолетние легко поддаются воздействию, чем взрослые преступники, так как деформация их личности менее значительна. Меры профилактики предполагают воспитание несовершеннолетнего, то есть привитие ему правил и норм поведения, принятых в обществе и направленных на его духовное, физическое, нравственное, психическое, культурное, интеллектуальное развитие и защиту от отрицательного влияния социальной среды [3].

Деятельность органов внутренних дел по предупреждению преступности несовершеннолетних можно разделить на два основных направления - общую и индивидуальную профилактику.

К мерам общей профилактики правонарушений относится деятельность органов и учреждений, осуществляющих и участвующих в профилактике правонарушений, по предупреждению правонарушений, выявлению, устранению причин совершения правонарушений и условий, им способствующих. Мерами общей профилактики являются: разработка и реализация государственных и иных программ по профилактике правонарушений; правовая пропаганда среди населения; выявление, устранение причин совершения правонарушений и условий, им способствующих, и внесение представлений об устранении причин совершения правонарушений и условий, им способствующих.

К мерам индивидуальной профилактики правонарушений несовершеннолетних относятся: профилактическая беседа; представление об устранении причин и условий, способствующих совершению правонарушений; профилактический учет и контроль; направление в специальные организации образования и организации образования с особым

режимом содержания; меры воспитательного воздействия; защитное предписание; административное взыскание; меры, принимаемые по приговору суда; медико-социальный учет [3].

Вышеперечисленные меры в целом являются эффективными в предупреждении преступности несовершеннолетних, однако существуют определенные пробелы в процессе проведения профилактики правонарушений среди несовершеннолетних, в организации общественной работы с несовершеннолетними, в воспитательной функции в системе обучения, недостаточная организация системы безопасности учебных заведений, излишне мягкая ответственность за совершение преступлений и другие.

Необходимо также учитывать тот факт, что в большинстве случаев преступления совершаются несовершеннолетними в группах, а также с участием взрослых. Данное обстоятельство требует от сотрудников правоохранительных органов усиливать меры по выявлению взрослых лиц, которые вовлекают подростков в совершение преступлений.

Кроме того, необходимо отметить, что в настоящее время среди сотрудников правоохранительных органов, которые непосредственно работают с несовершеннолетними, мало кадров, знающих особенности психологии детского и подросткового возраста, умеющих применять знание, а именно педагогические, при защите прав и законных интересов ребенка при осуществлении мер ранней профилактики преступности несовершеннолетних, поэтому целесообразно в учебных заведениях МВД Республики Казахстан внедрить специальный курс по изучению психологических и возрастных особенностей подростков и специфику работы с ними.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Преступность несовершеннолетних по отдельным видам преступлений//<https://bala.stat.gov.kz/prestupnost-nesovershennoletnih-po-otdelnym-vidam-prestuplenij/#:~:text=>
2. Правовая статистика //<https://qamqor.gov.kz/>
3. О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской

безнадзорности и беспризорности: Закон республики казахстан от 9 июля 2004 года n 591// https://adilet.zan.kz/rus/docs/z040000591_.

ТҮЙІН

Мақалада кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың алдын алу және оларды жетілдіру бойынша шаралар әзірлеу, кәмелетке толмағандардың қылмыс жасауының арнайы себептері талданады.

РЕЗЮМЕ

В статье затрагиваются некоторые вопросы предупреждения преступности несовершеннолетних и выработки мер по их совершенствованию, анализируются специальные причины совершения преступлений несовершеннолетними.

RESUME

The article touches upon some issues of juvenile delinquency prevention and the development of measures to improve them, analyzes the special reasons for the commission of crimes by minors.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ЗА ПОТРЕБЛЕНИЕ АЛКОГОЛЬНОЙ ПРОДУКЦИИ

Кулакова Т.Г.,

старший преподаватель кафедры общеправовых дисциплин,
подполковник полиции

Дальневосточный юридический институт МВД России

Законодательство РФ запрещает несовершеннолетним (лицам, не достигшим возраста 18 лет) потребление алкогольной продукции. Данный запрет установлен ч. 7 ст. 16 ФЗ от 22 ноября 1995 г. № 171-ФЗ «О государственном регулировании производства и оборота этилового спирта, алкогольной и

спиртосодержащей продукции и об ограничении потребления (распития) алкогольной продукции» [1]. Продажа алкогольной продукции подлежит лицензированию, запрещена в определенных местах, несовершеннолетним, с 23 часов до 8 часов.

В случае возникновения у лица, непосредственно осуществляющего отпуск алкогольной продукции (продавца), сомнения в достижении покупателем совершеннолетия продавец вправе потребовать у покупателя документ, позволяющий установить его возраст, например паспорт гражданина РФ, в том числе заграничный, водительское удостоверение, временное удостоверение личности гражданина РФ, военный билет, паспорт иностранного гражданина, вид на жительство.

Под алкогольной продукцией данный нормативный акт понимает водку, коньяк, вино, винные напитки, пиво и напитки, изготавливаемые на его основе, сидр, медовуху и т.п.

Потребление алкогольной продукции несовершеннолетними влечет административную ответственность согласно ч. 1 ст. 20.20 КоАП РФ или ст. 20.22 КоАП РФ [2]. Рассмотрим, в каких случаях применяется каждая из этих норм.

Согласно ч. 1 ст. 20.20 КоАП РФ, ответственность наступает, если потребление алкогольной продукции происходит, как сказано в диспозиции нормы, «в местах, запрещённых федеральным законом». Данные места перечислены в вышеназванном федеральном законе. К ним относятся улицы, парки, скверы, вокзалы, спортивные сооружения, аэропорты, общественный транспорт, детские площадки, организации культуры, пляжи, дворы, подъезды и т.п. Перечень данных мест довольно широк и охватывает практически все места, относящиеся к общественным.

Не будет являться противозаконным потребление алкогольной продукции, которая лицензионно реализуется в объектах общественного питания, при условии, что она потребляется непосредственно в этом объекте.

Несовершеннолетний может являться субъектом правонарушения, предусмотренного ч. 1 ст. 20.20 КоАП РФ,

если на момент совершения деяния ему исполнилось 16 лет. Потребление алкогольной продукции лицами, не достигшими возраста 16 лет, квалифицируется по ст. 20.22 КоАП РФ, о которой мы поговорим позже.

Правонарушение, предусмотренное ч. 1 ст. 20.20 КоАП РФ, считается оконченным не только с момента, когда алкогольная продукция (ее часть) потреблена, но и с момента совершения действий, непосредственно направленных на приготовление к этому. Как правило, об этом свидетельствует факт вскрытия тары алкогольной продукции (открытая бутылка водки, банка пива), наливание ее содержимого в стаканы и т.п.

Установление наличия состояния опьянения для привлечения к ответственности по 1 ст. 20.20 КоАП РФ не требуется, поскольку состояние опьянения не является признаком объективной стороны рассматриваемого правонарушения.

Таким образом, ответственность несовершеннолетнего в возрасте от 16 до 18 лет за потребление алкогольной продукции предусмотрена только в случаях ее потребления в общественных местах. Потребление этими лицами алкогольной продукции вне общественных мест (в своей квартире) или в пунктах общественного питания (кафе, бар, ресторан и т.п.) правонарушением не является. В подобных случаях сотрудник полиции вправе только принять меры к выяснению, каким образом алкогольная продукция попала в руки несовершеннолетнего.

Законодательство признает противоправными действия по снабжению (обеспечению) несовершеннолетнего алкогольной продукцией, вовлечению несовершеннолетнего в ее употребление. Так, ответственность за продажу алкогольной продукции несовершеннолетнему предусмотрена ч. 2.1 ст. 14.16 КоАП РФ, за вовлечение в ее употребление – ч. 1 ст. 6.10 КоАП РФ.

Данное вовлечение может выражаться в угощении алкогольной продукцией, ее передачи или дарении. Особое внимание здесь уделяется случаям, если вовлечение осуществляется родителями или законными представителями несовершеннолетнего. Данные действия квалифицируются по ч.

2 ст. 6.10 КоАП РФ и предусматривают более строгое наказание, чем санкция ч. 1 данной статьи.

Согласно позиции Верховного Суда РФ, субъектом вовлечения несовершеннолетнего в потребление алкогольной продукции может являться только совершеннолетнее лицо».

Сегодня несовершеннолетние имеют достаточное количество возможностей приобретения алкогольной продукции. Например, можно попросить любое совершеннолетнее лицо купить алкогольную продукцию в магазине, заказать такси с ее доставкой, самовольно взять дома у родителей, лично приготовить (домашнее вино, самогон и т.п.). Тем не менее, действия несовершеннолетнего, угощающего своего сверстника алкогольной продукцией, признаются ненаказуемыми.

Не представляется возможным привлечь к ответственности родителей за вовлечение ребенка в потребление алкогольной продукции, если он самовольно взял дома из холодильника, например, пиво и выпил его.

На наш взгляд, Верховному Суду РФ следует пересмотреть свою позицию относительно субъекта правонарушения, предусмотренного ст. 6.10 КоАП РФ. Лицо, достигшее возраста шестнадцати лет должно нести ответственность за вовлечение несовершеннолетнего в потребление алкогольной продукции.

Следует отметить, что согласно Семейному кодексу РФ, родителями несовершеннолетних могут являться лица, которые сами не достигли совершеннолетия» [3]. Например, по данным Росстата в 2021 г. 190 детей родились у 14-летних мам, 34 - у 13-летних, четыре - у 12-летних.

При потреблении алкогольной продукции лицом, достигшим возраста 16 лет, например, в кафе или ресторане, к ответственности можно привлечь только того, кто продал ему алкогольную продукцию либо угостил ею. Однако, в данных случаях могут использоваться сложные комбинации, которые не позволят привлечь к ответственности ни за продажу, ни за угощение алкогольной продукцией несовершеннолетнего.

Например, совершеннолетнее лицо заказывает себе в месте общественного питания алкогольную продукцию, а

сидящим за одним столиком своим несовершеннолетним приятелям - безалкогольную. После непродолжительного застолья, совершеннолетний покидает место общественного питания, оставляя некоторое количество недопитой алкогольной продукции на столе. В данном случае факт вовлечения несовершеннолетнего в потребление алкогольной продукции отсутствует, продукция никому не передавалась и не предлагалась.

В случаях, когда несовершеннолетний в возрасте от 16 до 18 лет потребляет алкогольную продукцию в местах, где это не запрещено законом, можно обратиться к ст. 5.35 КоАП РФ, предусматривающей ответственность для родителей за неисполнение ими обязанностей по воспитанию своих несовершеннолетних детей. Однако, для этого необходимо, чтобы потребление носило системный характер.

Что касается ст. 20.22 КоАП РФ, то она предусматривает ответственность за потребление алкогольной продукции несовершеннолетними в возрасте до 16 лет. В данном случае не имеет значение место, где происходит потребление алкогольной продукции. К ответственности по данной статье привлекаются родители или иные законные представители несовершеннолетних.

Причем родителей накажут, если даже факт опьянения не установлен.

Таким образом, учитывая, что регулятивные нормы антиалкогольного законодательства, запрещающие несовершеннолетним потребление алкогольной продукции, недостаточно обеспечены нормами правоохранительными, представляется целесообразным дополнить ст. 20.22.1 КоАП РФ следующего содержания:

«Потребление (распитие) алкогольной продукции несовершеннолетним, достигшим возраста шестнадцати лет - влечет наложение административного штрафа в размере от одной тысячи пятисот рублей до двух тысяч».

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. О государственном регулировании производства и оборота этилового спирта, алкогольной и спиртосодержащей продукции и об ограничении потребления (распития)

алкогольной продукции: федер. закон от 22.11.1995 № 171-ФЗ. Доступ из справ.-правовой системы «КонсультантПлюс».

2. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях: федер. закон от 30.12.2001 № 195-ФЗ: ред. от 16.04.2022. Доступ из справ.-правовой системы «КонсультантПлюс».

Семейный кодекс Российской Федерации от 29.12.1995 № 223-ФЗ. Доступ из справ.-правовой системы «КонсультантПлюс».

ТҮЙІН

Мақалада алкоголь өнімдерін тұтынғаны үшін кәмелетке толмағандарды әкімшілік жауапкершілікке тарту мәселелері және осы мәселелерді шешу жолдары қарастырылған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются проблемы привлечения к административной ответственности несовершеннолетних за потребление алкогольной продукции и пути решения этих проблем.

RESUME

The article deals with the problems of bringing minors to administrative responsibility for the consumption of alcoholic products and ways to solve these problems.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН СОТТАЛҒАНДАРДЫҢ ЖАҒЫМДЫ ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТАРЫН САҚТАУ - ТҮЗЕТУДІҢ НЕГІЗГІ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ БІРІ РЕТІНДЕ

Қалқаманұлы М.,

кылмыстық құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру
кафедрасының аға оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі,
полиция майоры

Муканов М.Р.,

кылмыстық құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру
кафедра бастығының орынбасары, философия (PhD) докторы,
полиция подполковнигі

ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару жүйесін реформалау және оны кезең-кезеңімен жетілдіру әрекеттері жағдайында кәмілетке толмаған сотталғандарды босатуға дайындау және оларды азаматтық қоғамға қайта бейімдеу процесі отандық қылмыстық саясаттың маңызды бағыттарының бірі. Бұл процесс қылмыстық жазасын өтеп жатқан кәмілетке толмағандардың құқықтарын қамтамасыз ету тәжірибесінің шынайылығын, демократиялылығын және заңдылығын анықтауға болатын индикатордың бір түрі болуы қажет.

Кәмілетке толмаған азаматтар кез келген қоғамның әлеуметтік маңызды ресурсы болып табылады. Осы себепте қоғамдық қатынастардың барлық салаларында олардың құқықтарын қамтамасыз етуге байланысты барлық мәселелер әрдайым егжей-тегжейлі қарастырылады.

Бұл ретте, кәмілетке толмағандар ел болашағының өзінше бір проекциясы болып табылады, тиісінше кез келген деструкциялар, тәрбиелік әсердегі олқылықтар, отбасындағы, ұжымдағы, оқу орнындағы қолайсыз жағдай қайтымсыз өзгерістерге әкеп соғуы мүмкін, қорыта келгенде аталғандардың барлығы басқа азаматтарға да әсер етуі мүмкін. Осылайша, заңнаманы егжей-тегжейлі қарауды қажет ететін маңызды аспект кәмілетке толмағанның құқықтық мәртебесі болып табылады. Алайда, осы саладағы зерттеулердің жеткілікті санына қарамастан, орын алып жатқан проблемаларды нақты

заңнамалық реттеу әлі жоқ.

«Кәмелетке толмаған» ұғымын құқықтың осы саласымен реттелетін қоғамдық қатынастардың ерекшеліктерін анықтайтын нақты мазмұны бар құқықтың әртүрлі салаларында табуға болады. Кәмелетке толмаған - белгілі бір жасқа жетпеген, заң онымен бүкіл азаматтық құқықтық қабілеттілікті, яғни елдің Конституциясында және басқа заңдарында көзделген субъективті құқықтарды, бостандықтар мен заңды міндеттерді толық көлемде іске асыру мүмкіндігін байланыстыратын тұлға [1]. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінде 22-бапта кәмелетке толмаған бұл 14 жастан 18 жасқа дейінгі тұлға болып табылады деп көрсетілген [2]. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіне сәйкес, қылмыс жасаған кезде 14 жасқа толған, бірақ 18 жасқа толмаған тұлға кәмелетке толмаған тұлғадеп танылады [3].

Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандарды ұстауға арналған орташа қауіпсіз мекемеде, 14 жастан 18 жасқа дейінгі кәмелетке толмағандар, сондай-ақ кәмелетке толмағандарды ұстауға арналған орташа қауіпсіз мекемелерде жиырма бір жасқа толғанға дейін қалдырылған сотталғандар (кемінде бір жыл болған жағдайда) жазасын өтейді [4]. Ересек жастағы сотталғандарға қарағанда, кәмелетке толмаған сотталғандар - бұл гипотетикалық тұрғыдан түзету әрекет процесстеріне мүмкіндігінше икемді санат болуы керек. Мұнда тұрақты теріс көзқарастардың болмауы, қылмыстық мінез-құлықтың ұзақ тәжірибесі және т.б. тезис негізге алынуы қажет. Сонымен қатар, кәмелетке толмаған сотталғандардың жоғары дәрежелі криминалдық «қараусыздығы» жағдайларын да ескерген жөн. Тиісінше, қайта әлеуметтендіру процесі барынша нақты жеке жүргізілуі тиіс.

ҚР ҚАК 125-бабына сәйкес сотталғандарды әлеуметтік бейімдеу нысандарының бірі сотталған адамның оң әлеуметтік байланыстарын нығайтуға жәрдемдесу болып табылады [5]. Сотталғандардың оң әлеуметтік байланыстарын нығайтуға мекеменің тәрбие аппаратының сотталғандардың туыстарымен және бұрын оларға оң әсер еткен адамдармен жұмысы ықпал етеді. Мекеме әкімшілігі сотталған адамды түзеу мақсатында оның қоғамның толық құқылы мүшесінің әлеуметтік

мәртебесінде қалпына келуіне, құқық нормалары мен жалпы қабылданған мінез-құлық нормалары (қайта әлеуметтендіру) негізінде оның қоғамдағы дербес өмірге оралуына жәрдемдеседі. Бұл үшін сотталған адам мекемеге келіп түскен сәттен бастап оған қатысты қайта әлеуметтендіру бағдарламасы әзірленеді [6].

«Пробация туралы» ҚР Заңының 6-бабына сәйкес, қайта әлеуметтендіру тараптардың өзара келісімі болған жағдайда отбасылық және өзге де әлеуметтік оң байланыстарды қалпына келтіруге көмекті қамтитын әлеуметтік байланыстардың қалпына келтірілуіне және қолдаушы жүйесін қалыптастыруға жәрдемдесу арқылы қамтамасыз етіледі. Отбасының қоғамдағы рөлі кез-келген басқа әлеуметтік институттармен салыстыруға келмейді, өйткені отбасында адамның жеке тұлғасы қалыптасады және дамиды, оның әлеуметтік рөлдері игеріледі. Отбасында ішкі әлем мен жеке тұлғаның жеке қасиеттері ашылады. Отбасы жеке тұлғаны қалыптастыруға ғана емес, сонымен бірге адамның өзін-өзі растауына да ықпал етеді, оның әлеуметтік, шығармашылық белсенділігін ынталандырып, даралықты ашады [7].

Отбасының болуы және отбасылық қарым-қатынасты сақтау көбінесе ерекше жағымды сипатқа ие болады. Ю.А. Дмитриев және Б.Б. Казак «...отбасылары бар және олармен байланыста болған адамдар өз болашағына оптимистік көзқараспен қарайды, жазаны өтеудің бірінші және соңғы кезеңдерінде көпшілік үшін сыни тұрғыдан тыныш сезінеді» [8]. Сотталған адамдарды қоғамға қайта әлеуметтендіруде әлеуметтік топтар (еңбек ұжымдары, спорт секциялары, бұрын тұрған қоғамдық бірлестіктер) оң әсер етеді.

Сотталғандармен қайта әлеуметтендіруді жүзеге асыру қажеттілігі адам құқықтары мен бостандықтарын бекітетін халықаралық-құқықтық нормалардан туындайды. Адам құқықтары туралы 1948 жылы БҰҰ Бас Ассамблеясы қабылдаған адам құқықтары декларациясында, экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пактіде және 1966 жылғы Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіде, 1994 жылғы 16 ақпаннан бастап Қазақстан Республикасының аумағында қолданыста болған 1989 жылғы

Бала құқықтары туралы конвенцияда, 1994 жылғы 16 ақпаннан бастап күшіне енген БҰҰ қағидаларында, сондай-ақ 1985 жылғы кәмелетке толмағандарға қатысты сот төрелігін жүзеге асыруға қатысты (Пекин ережелері), 1990 жылғы 14 желтоқсандағы Бас Ассамблеяның 45/112 қарарымен қабылданған Эр-Риядтық басшылық қағидаттары. Бұл құжаттар іс жүзінде кәмелетке толмаған құқық бұзушылармен жұмыстың мәні мен мазмұнын, негізгі мақсаттарын анықтайды, оларды жүзеге асыру және қол жеткізу, қорыта келгенде, қайта әлеуметтендіруді құрайды. [9]

Сотталған кәмелетке толмағандарды әлеуметке қосу бағыттарының бірі ретінде әлеуметтік пайдалы байланыстарды сақтау және нығайту проблемаларын зерттеу процесінде шет елдердің осы бағыттағы тәжірибесі де баға жетпес мәнге ие, мұнда кәмелетке толмағандар сотталғандарды шет елдерде қайта әлеуметтендірудің практикалық тұрғыдан ең қызықты мысалдарын қарастыруға болады.

Норвегия Корольдігінің пенитенциарлық жүйесі бас бостандығынан айырылған кәмелетке толмағандардың жазасын өтеуін ұйымдастырудың ерекшелігінің бірі болып, жазаны орындау туралы заңда кәмелетке толған және кәмелетке толмаған сотталғандар арасында айырмашылық жасамайтындығын жатқызуға болады. Олардың түзеу мекемелері тұрғылықты жеріне мүмкіндігінше жақын орналасқан. Норвегияда қылмыстық жауапкершілік 15 жасынан басталады және 18 жасқа дейінгі жас құқық бұзушы балалар, жастар және отбасы істері жөніндегі директораттың әлеуметтік қамтамасыздандыру мекемелері айналысады (Балалар істері, теңдік және әлеуметтік интеграция министрлігі). 2006 жылы Норвегия Парламенті 18 жасқа дейінгі кәмелетке толмаған сотталғандармен қарым-қатынас нормаларын реттейтін ақ кітапты бекітті. Атап айтқанда, онда ерекше жағдайларды қоспағанда, осы жас санатындағы сотталғандар қамауға алуға немесе пенитенциарлық мекемелерге орналастыруға жатпайтыны туралы ереже көрсетілген [10].

Германиядағы кәмелетке толмаған қылмыскерлер кешіріледі және қысқа мерзімге сотталады. Жас сотталғандарға арналған түрме тазалықта және тұрмыстық жабдықта жақсы қонақ үйге ұқсайды және үш ұстау режимі бар: күшейтілген,

тұрақты және ашық. Ашық режимде болған кезде сотталғандар мекемеден кетуге, туыстары мен жақындарына баруға, қалаға жұмысқа шығуға құқылы [11].

Германияда мекемелер тұрғылықты жеріне жақын орналасқан және бұның мақсаты болып, сотталған адам мен оның туыстары арасындағы әлеуметтік байланыстардың үзілуін азайту. Түрмелерде ашық есік күндері өткізіледі. Фирмалардың қызметкерлері, студенттер, түрме қызметкерлерінің туыстары және басқа адамдар мекемеге келіп, оның әдеттегі өмірін шеберханаларда, спорт алаңдарында, оқу сыныптарында бақылайды. Осындай кездесулерден кейін байланыс топтарының қатары толықтырылады.

Адамдар ешкім бармайтын сотталғандарға келіп базарлық әкеледі [12].

Германияда қайта әлеуметтендіру жазаны өтеудің бүкіл процесін камтиды және пенитенциарлықтан кейінгі кезеңде аяқталады. Әрбір түзеу мекемесінің жанынан әлеуметтік қызметтер құрылды, олар сотталғандардың өздерімен ғана емес, психологиялық, әлеуметтік консультациялар көрсету, әлеуметтік қызметтердің жекелеген түрлерін ұсыну мақсатында осы туыстарымен, жақын туыстарымен де өзара іс-қимыл жасайды.

Францияда кәмелетке толмағандарға арналған арнайы пенитенциарлық мекемелер жоқ. Сотталғандардың бұл санаты ересек сотталған еркектерге арналған мекемелерде жабдықталған оқшауланған учаскелерде (арнайы орындарында) ұсталады [13]. Біз, бұл түзету мекемелері сотталған кәмелетке толмаған адамның отбасына жақын орналасқан деп санаймыз, бұл оның әлеуметтік пайдалы байланыстарын сақтауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, кәмелетке толмаған сотталғанды қоғамға қайта әлеуметтендіруге түзеу мекемелерінде жұмыс істейтін, жазасын өтеп жатқан адамдар мен олардың отбасы мүшелері арасындағы байланыстырушы буын болып табылатын әлеуметтік қызметкерлер белсенді қатысады.

Латвияның ашық түрмелерде тәртіптік жазалар болмаған кезде ұзақ мерзімді кездесулер, жеңілдетілген өткізу режимі, әлеуметтік қызметтерге бару үшін қысқа мерзімді шығу қарастырылған, әлеуметтік пайдалы байланыстарды орнату,

бекіту немесе сақтау мақсатында айына бір рет түзеу мекемесінен бірнеше күнге кетуге жол беріледі [14].

Грузияда кәмелетке толмағандарға арналған оңалту мекемесінде, сондай-ақ жартылай ашық үлгідегі бас бостандығынан айыру мекемесінде немесе кәмелетке толмаған сотталғандармен жұмыс істеуде тәуекелі төмен бас бостандығынан айыру мекемесінде кәмелетке толмағандардың отбасымен және сыртқы әлеммен байланысына баса назар аударылады. Мәселен, Грузия Әділет министрлігінің бастамасымен кәмелетке толмаған сотталғандар Жаңа жылды ата-аналарымен бірге қарсы алады [15].

Тұтастай алғанда, шетелдік тәжірибені қысқаша талдауы сотталғандардың әлеуметтік пайдалы байланыстарын қолдауды қамтамасыз ету саласында жұмыстың қандай да бір күрделі тетіктерінің жоқ екендігін куәландырады. Керісінше, бұл жүйе икемді және жеткілікті дамыған оң тәжірибе болуы керек, бұл көбінесе ҚАЖ қызметімен ғана емес, сонымен бірге бүкіл қоғамның бағалауымен де байланысты.

Қорытындылай келе, «позитивті әлеуметтік қатынастар» ұғымы заңнамада ешқандай жолмен ашылмағанын атап өткен жөн. Бұл термин көп компонентті екенін мойындау керек. Бір жағынан, әлеуметтік байланыстардың не екенін түсіну керек. Біз тек жақын туыстар туралы заңнамалық тізімді тура мағынада айтып отырмыз ба? Немесе біз кез-келген әлеуметтік байланыстар туралы ма? Және олардың «позитивтілігінің» белгісі негіз болуы керек пе? Сонымен қатар, «позитивтілік» белгісін қалай бағалау керек? Егер кәмелетке толмаған адам қылмыс жасаса, онда отбасындағы тәрбиенің жеткіліксіз деңгейі, қарым-қатынастағы кемшіліктер туралы мәселе сөзсіз туындайды.

Бұл жағдайда ата-аналармен байланысты оң әлеуметтік байланыстар ретінде бағалауға бола ма? Қазіргі уақытта кәмелетке толмағандармен қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді кездесулерге рұқсат етілген адамдар тобына қатысты мәселе жеткілікті түрде нақты реттелмеген. Осы жағдайда біз кәмелетке толмаған сотталғандарға қатысты нақты нұсқаулар болуы керек деп санаймыз, онда кездесуге құқығы бар адамдардың неғұрлым кең тізімі жазылуы керек.

Бұл жерде туыстық қатынастардың ресми белгісін ғана емес, ең алдымен сотталушыға жағымды әсер ету факторын да ескерген жөн. Сонымен, туыстық байланыстардың жақындығы әрдайым психологиялық және эмоционалды жақындықты көрсетпейді. Егер біз сотталғандарға қайта әлеуметтендіру қажеттілігін негізге алсақ, онда бұл психологиялық және эмоционалды жақындық. Ұзақ немесе қысқа мерзімді кездесу ұсынылуы мүмкін кәмелетке толмағандарға жақын адамдардың шеңберін кәмелетке толмағанның өмірлік жағдайын және оның тілектерін зерттеу нәтижелері бойынша мекеме қызметкерлері әр жағдайда жеке анықтауы үшін бұл мәселе ҚР ҚАК-де тікелей көрсетілуі қажет деп ойлаймыз.

Осылайша, осы қызметке отбасы мүшелерін, туыстары мен достарын, бұрынғы еңбек немесе оқу ұжымының, қоғамдық құрылымдардың, құқық қорғау ұйымдарының, бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдерін кеңінен тарта отырып, кәмелетке толмаған сотталғандарды әлеуметтендіру үшін қолайлы жағдайлар жасау кәмелетке толмаған сотталғандардың құқықтарын толық іске асыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, сондай-ақ олардың бостандықтағы өмір жағдайларына әлеуметтік бейімделуіне тиімді әсер етеді. Бұл жағдайда кәмелетке толмаған адамда стигматизацияның теріс сезімдері болмайды, «қабылдамау синдромының» пайда болу қаупі азаяды. Кәмелетке толмаған адам үшін оң байланыстардың болуы бас бостандығынан айыру оның өміріндегі қауіпті кезең емес екендігінің көрсеткіші болады, және бұл тек күрделі кезең, оны жеңе отырып, ол толыққанды өмірге орала алады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Раззак Н.З. К вопросу о правовом статусе несовершеннолетнего / www.zakon.kz/4805902-html 08.05.2021. 20.29.

2. Қазақстан Республикасының азаматтық кодексі / https://adilet.zan.kz/rus/docs/K940001000_. 09.05.2021. 10.22.

3. Қазақстан Республикасының қылмыстық кодексі / <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226> 16.05.2021. 00.17.

4. Комментарий к уголовно-исполнительному кодексу Республики Казахстан /

<http://kostacademy.gov.kz/UIK/index.php?dei=89>. 09.05.2021. 11.09.

5. Қазақстан Республикасының қылмыстық-атқару кодексі. - Алматы, 2018. - 67 с.

6. Қазақстан Республикасының қылмыстық-атқару кодексіне түсініктеме. - Астана, 2014. - 369 с.

7. Пробация туралы: Қазақстан Республикасының Заңына түсініктеме. - Костанай, 2017. - 64 с.

8. Дмитриев Ю.А., Казак Б.Б. Пенитенциарная психология / <http://yurpsy.com/files/ucheb/penit2/020.htm> 16.05.2021. 11.09;

9. Хохштрассер Ф. Социальная работа в системе исполнения уголовных наказаний Швейцарской Конфедерации: сборник конференции. - Рязань, 2003. - 127 с.

10. Вилкова А.В. Нормативные основы содержания осужденных в пенитенциарных учреждениях Королевства Норвегия / www.gyrnal.ru/statyi/ru/691/ 10.05.2021. 16.48

11. Белов В.И. Белова Е.Ю. Социальная адаптация несовершеннолетних осужденных в некоторых зарубежных странах / <https://docviewer.yandex.kz/view/389891690/?page=10.05.2021.17.14>;

12. Казанцев В.Н. Социальная работа в пенитенциарных учреждениях (на примере Германии и Швейцарии). - Рязань, 2001. - 62 с.

13. Яковлев К.Л. Государственно-правовые основы организации правоохранительных органов зарубежных стран / <https://studref.com/318890/> 10.05.2021. 18.01.

14. Тепляшин П.В. Прибалтийский тип Европейский пенитенциарных правил // Уголовная юстиция. – 2016. - № 2(8). 70-77 с.

15. В Грузии несовершеннолетние осужденные встретили Новый год с семьями / <https://sputnik-georgia.ru/society/20200101/247400870/> 10.05.2021. 18.07.

ТҮЙІН

Мақалада Қазақстан Республикасында кәмелетке толмаған сотталғандардың әлеуметтік пайдалы байланыстарын қалыптастыруды және оларды қоғамға қайта әлеуметтендіруге бағытталған кейбір мәселелері қарастырылады. Ювеналдық сот

төрелігін іске асырудың халықаралық стандарттары мен шетелдік тәжірибесі, сондай-ақ кәмелетке толмаған сотталғандарға қатысты бас бостандығынан айыру түріндегі жазаны орындау тәртібін реттейтін Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық актілері зерделенеді.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены некоторые вопросы формирования социально полезных связей несовершеннолетних осужденных в Республике Казахстан, направленные на их ресоциализацию. Изучены международные стандарты и зарубежный опыт отправления ювенального правосудия, а также нормативно-правовые акты Республики Казахстан, регулирующие порядок исполнения наказания в виде лишения свободы в отношении несовершеннолетних осужденных,

RESUME

This article deal with some issues of the social formation useful connections of juvenile convicts in the Republic of Kazakhstan, aimed at their resocialization. International standards and foreign experience in the administration of juvenile justice, as well as regulatory legal acts of the Republic of Kazakhstan regulating the procedure for the execution sentences in the form of liberty deprivation in relation to juvenile convicts have been studied.

ДЕТСКИЙ ТЕРРОРИЗМ

Курбанов С.Р.,

преподаватель-методист Центра подготовки специалистов УИС по противодействию экстремисткой идеологии, майор полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

В настоящее время все больше стран сталкиваются с терроризмом в различных его формах и что такое терроризм, уже знают буквально в каждом уголке нашей планеты, что говорит только о том, что идет рост террористических преступлений и страшнее всего что идет рост детского

терроризма. Детский терроризм – эти слова, как это ни ужасно, все чаще и чаще слышим мы со всех сторон. Раньше показывали по телевидению, и мы читали в СМИ про детей-убийц, учеников ИГИЛа, перерезающих горло людям, а теперь все чаще слышим о не религиозном терроризме среди детей в учебных заведениях и уже ни где за океаном, а в соседней стране.

Осуществляют религиозный терроризм зачастую довольно маленькие дети, лет шести и немного старше, нередко не умеющие читать и писать. Как раз тот возраст, когда дети овладевают предметной деятельностью – так считается в науке психология. Эти дети, еще не имея в силу возраста критического отношения к происходящему, легко и охотно овладевают навыками убивать и пользоваться оружием. Им показывают, что и как делать – и они повторяют это.

Есть и категория детей которых террористы просто подбирают на улице, ведь большей частью они дети-сироты, в других случаях их просто покупают у отчаявшихся родителей.

Рассмотрим два типа терроризма.

Терроризм на религиозной почве

Практически всех детей игиловцы учат обращению с оружием. 10-летний мальчик, сирота по имени Хамза рассказывал: «Я стрелял из автомата Калашникова, снайперской винтовки, пулемета, один раз участвовал в «амалии» (спецоперации). Мне больше нравится снайперская винтовка, она далеко стреляет и метко». [1]

Стрелять в халифате учили не только мальчиков, но и девочек. 10-летние сестры-двойняшки с гордостью рассказывали: «Нам нравится стрелять. Нас учил ага, мы выходили на пустырь и стреляли по банкам» [1].

Сирота по имени Хадиджа говорила: «Я бы хотела, чтобы мне подарили автомат, хотя бы игрушечный, в Казахстане настоящий не дадут, буду стрелять в небо, мне нравится стрелять» [1].

Родители показывали детям различные видео об убийствах мусульман. Теперь дети считают, что, когда они повзрослеют, их долг – «убивать неверных».

В интервью казахстанским СМИ дети также рассказывали о судьбе мальчиков, которые в пропагандистских видео ИГИЛ

заявляли о то, что «будут убивать кафи́ров - неверных» [1].

Вот несколько примеров того как были выращены целые армии детей боевиков:

1. В 2008 году в Демократической Республике Конго более половины личного состава всех военных формирований (а это более 30.000 человек) были несовершеннолетними.

2. В Уганде почти 70 % солдат так называемой «Армии сопротивления Господа» составляют дети и подростки, некоторым из них всего по 8 лет. Их похищают во время набегов на деревни и заставляют сражаться на стороне боевиков, а тех, кто пытается бежать, убивают. Всего за 30 лет противостояния с центральным правительством, начиная с 1980-х годов, боевиками «Армии Господа» стало около 30.000 детей.

3. Не меньший размах имеет и использование детей в военных конфликтах в Сомали — так, даже в рядах сомалийских правительственных войск количество детей достигает 20 %. А в противостоящей им группировке «Джамаат Аш-Шабааб» (террористическая организация, запрещенная в РФ) доля несовершеннолетних составляет 80 %.

И одним из вопиющих фактов стало событие в июне 2019 года, где во время группового просмотра футбольного матча в кинотеатре в городе Кондуга (Нигерия) трое детей подорвали себя. В результате теракта погибли 30 человек, еще десятки получили ранения [1].

В Республике Казахстан на сегодняшний день ведется реабилитационная работа, с детьми, которые прибыли с Сирии и Ирака. И вот по словам одного из учителей, который работал с детьми в период пребывания их в реабилитационном центре Республики Казахстан, большинство имеют все шансы вернуться в нормальную жизнь. «Дети очень умные. Хорошие показатели у них по математике. Я думаю, что если они постараются, то смогут догнать в знаниях сверстников». Будущее этих детей зависит, в первую очередь, от того, какие социальные условия будут созданы для них взрослыми, чтобы, к примеру, Алихану удалось реализовать свою мечту стать математиком [1].

Терроризм в учебных заведениях

Мы слышали о событиях, происходивших в разных

странах, когда школьники приносят в школу оружие и разделяются со своими одноклассниками и не одноклассниками, учителями, а также со всеми, кто попадет под руку. Этому находят разные объяснения: жестокое отношение к ним в школе, травля соучениками, отсутствие воспитания и внимания со стороны родителей, а в последующем равнодушие к ребенку и его поведению. От всего этого у ребенка начинает процветать внутренняя агрессия, которую уже практически невозможно погасить ни родителям, ни психологам. Подростки или дети не могли больше выдержать свое внутреннее напряжение, а убрать его они смогли, только осуществив акт агрессии. В самом безобидном варианте агрессия выплескивалась в виде увечий животным или беззащитным людям (люди без определенного места жительства или алкоголики). В каких-то других случаях были и просто психически больные дети.

Терроризм в XX веке, как джин из бутылки, вырвался в мир и из запретного действия стал нормальным, почти разрешенным явлением. Он стал соблазном для многих людей, способом добиться некой справедливости, возможностью сбросить накопившуюся злость.

Обида, злоба, недовольство собой и миром направляются на любого представителя власти или вообще на любого человека, который фактически назначается виновным за ВСЕ. Терроризм стал как бы разрешенным. И информация об этом, увы, уже донесена почти до каждого человека на планете. Она даже косвенно пропагандируется: нам ведь чуть ли не ежедневно сообщают СМИ про те или иные террористические акты.

Интернет также заполнен всем этим – а что это, как не своеобразная косвенная пропаганда? «Ты видишь наши действия – делай как мы». И этот информационный вирус может легко войти в сознание человека, а уж тем более ребенка, и заразить это сознание, поскольку в наше время нет четкой грани между хорошим и плохим, добром и злом не только у детей, но и у взрослых.

Вот несколько примеров терроризма основанных не на религиозной почве, а на почве вызванной агрессии или

психических отклонений:

14 декабря 2012 года Начальная школа «Сэнди-Хук», штат Коннектикут, США. Адам Питер Лэнза расстрелял 20 детей в возрасте от 6 до 7 лет и шесть женщин. Директор и школьный психолог были убиты при попытке остановить убийцу, 4 учительницы погибли, пытаясь спасти детей и прикрывая их своими телами. При приближении полиции он застрелился [2].

3 февраля 2014 года старшеклассник пришел с ружьем в московскую школу № 263 и выстрелил в учителя географии, который скончался на месте. Услышавший шум школьный охранник незамедлительно сообщил о случившемся в полицию. Когда на место прибыли сотрудники правоохранительных органов, подросток начал стрелять в них. При этом был убит сотрудник полиции, еще один получил ранение. По результатам проведенной экспертизы старшеклассника признали невменяемым, суд отправил его на принудительное лечение [2].

15 января 2018 года Средняя школа №127, г. Пермь, Россия. Двое подростков напали на учащихся младших классов после конфликта в социальных сетях. Пострадали 15 человек, из них 12 были госпитализированы. Серьезные травмы получили педагог и один из учеников. По данным ГУ МВД по Пермскому краю, один из зачинщиков драки состоял на учете в психоневрологическом диспансере. По словам его знакомых, молодой человек употреблял наркотики и лечился в психбольнице. Второго характеризовали положительно, но говорили, что он серьезно увлекался компьютерными играми [2].

17 октября 2018 года студент Керченского политехнического колледжа взорвал на первом этаже здания самодельную бомбу, а после этого начал расстреливать людей из помпового ружья. Погибли 20 человек, сам нападавший покончил с собой [2].

14 ноября 2019 года студент применил огнестрельное оружие в Амурском колледже строительства и ЖКХ в Благовещенске. Погиб один учащийся, нападавший покончил с собой, после того как его заблокировали в одной из аудиторий [2].

11 мая 2021 года на школу № 175 в Казани совершили

нападение с огнестрельным оружием. Один из нападавших — бывший ученик этой школы. Его задержали, второго злоумышленника ликвидировали, сообщали ТАСС и «Интерфакс» со ссылкой на источники. Власти сообщали, что известно только об одном стрелке. Погибли по меньшей мере восемь человек — семеро детей и одна учительница. Пострадали 20 человек [2].

Подведу итог моей на события 5 сентября 2017, где произошло нападение на школу в городе Ивантеевке Московской области. Девятиклассник Михаил Пивнев зашёл в здание «Образовательного центра № 1», учащимся которого являлся, где открыл стрельбу из пневматической винтовки, а затем взорвал самодельные взрывные устройства. В результате пострадали 4 человека. учительница информатики, которой подросток нанёс удар секачом по голове и выстрелил в лицо, а также трое учеников школы, выпрыгнувших из окна здания [2].

В телестудии его друг рассказал о том, что Миша стрелял по нему из пневматического оружия, требуя, чтобы он освободил «тарзанку». Несмотря на случившееся тогда, этот мальчик впоследствии сумел с нашим «героем» подружиться. Увлекаясь оружием, Пивнев с друзьями стрелял в лесу по мишеням – нам был показан старый автобус. Все это свидетельствует о повышенной агрессивности подростка. Стало известно, что он наблюдался у психиатра из-за суицидальных мыслей.

Мы ведь не всегда отдаем себе отчет в том, что это значит – суицидальные мысли у человека. А означает это то, что он не ценит свою жизнь. Если человек не ценит свою жизнь, то как же он может ценить жизнь других людей? И если вспомнить о его агрессивности, то становится очевидным, что он мог стать и стал опасным для других людей. Получается, что у окружающих его людей не оказалось критериев того, что должно было насторожить.

Никто из взрослых почему-то не обратил серьезного внимания на его мстительность, агрессивность, на выбор в качестве кумиров убийц, пришедших в школу убивать так же, как убивает волк в овчарне беззащитных овец. Никто не обращал внимания и на то, что он уже позволил себе стрелять

по людям.

Так как же это поведение можно объяснить, хотя бы каким-то образом попытаться понять? Первое, что приходит в голову, – нездоровая психика. Обида, случившаяся три года назад, дала толчок развитию заболевания. Оно потихонечку прогрессировало, проявляясь в суицидальных мыслях и в сформировавшейся сверхценной идее мести. Если это так, то его поступок – поступок больного человека, и его будут лечить.

А если он здоров психически и просто посчитал для себя возможным убить людей за что-то, произошедшее три года назад, то ему придется отвечать по закону за это разрешение себе.

В нашем обществе сообщать людям, принимающим меры, хотя бы и об опасности для других почему-то считается доношением, почти подлостью. Может быть, поэтому не было рассказано о стрельбе Михаила Пивнева по людям. А ведь подростка могли остановить, наказать, даже просто привлечь внимание его родителей, возможно, поставить на учет в детскую комнату полиции или просто полечить у психотерапевта, что, возможно, предотвратило бы трагедию.

Большинство знакомых читали его странички в Интернете и поэтому представляли ход его мыслей и знали о намерении отомстить. Наверняка доктор, у которого наблюдался подросток, предупреждал родителей о возможных агрессивных действиях по отношению к другим людям. Впрочем, достоверно мы не знаем, сделал он это или нет. Если предупредил, то почему родители ничего не сделали?

Наверное, со школьниками надо проводить профилактические беседы о тех настораживающих моментах в поведении окружающих их людей, которые являются лакмусовой бумагой по выявлению человека, способного нанести вред окружающим. Детям надо четко рассказать, что они должны делать в случаях возникновения или возможности возникновения опасных ситуаций, т. е. обучить их правильному реагированию. Информирован – значит вооружен.

Очень важно донести до их сознания, что их предосторожность может спасти человеческие жизни, в том числе жизни родных и друзей, и что их ответственное поведение

может означать только одно: они – герои, а не доносчики, а их бездействие может привести к гибели людей.

Свою статью хочу подытожить тем, что пока в Казахстане нету детского терроризма, нам нужно создать действующий механизм для работы с подрастающим поколением. Никто из детей не должен оставаться без внимания со стороны родителей и воспитателей в садах и школах. Психологи должны проводить беседы со всеми детьми и родителями, выявлять на раннем этапе какие-либо отклонения у ребенка, либо в семейной среде. На сегодняшний же день психологи проводят беседы, только с трудными детьми или теми детьми, которые совершили разного рода дисциплинарные проступки, выходящие за рамки обычного общества.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Карин Е. Операция «Жусан». - 2020 г.
2. От «Колумбайна» до Керчи: самые громкие «школьные» теракты. – Режим доступа: <https://tolknews.ru/news/359-kto-iz-skolnikov-ustraival-terakty>

ТҮЙІН

Мақалада шет елдердің мысалында діни және діни емес балалар терроризмі туралы мәселе қарастырылады, сонымен қатар оның пайда болу себептері мен мүмкін болатын шешімдері анықталған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается вопрос о религиозном и не религиозном детском терроризме на примере зарубежных стран, также установлены причины его возникновения и возможные пути решения.

RESUME

The article examines the issue of religious and non-religious child terrorism on the example of foreign countries, also identifies the causes of its occurrence and possible solutions.

КИБЕРБУЛЛИНГ КАК ПОСЛЕДСТВИЕ ИНТЕРНЕТ-ЗАВИСИМОСТИ ПОДРОСТКОВ

Личутина М.Г.,

начальник кафедры кадровой, воспитательной
и психологической работы в уголовно-исполнительной системе,
кандидат педагогических наук,
подполковник внутренней службы

Дубинин Д.Ю.,

доцент кафедры организации исполнения уголовных наказаний,
кандидат педагогических наук, доцент,
полковник внутренней службы
ФКУ ДПО «Кировский институт повышения квалификации
работников Федеральной службы исполнения наказаний»

В настоящее время сотовые телефоны, ноутбуки, персональные компьютеры и многие другие мультимедийные средства стали для нас неотъемлемой составляющей нашей жизни.

Бесспорно, Интернет считается полезным средством обучения, но при соблюдении ряда правил и грамотном контроле, в противном случае он может нанести вред полноценному развитию подростков и, как следствие, привести к возникновению аддиктивного (зависимого) поведения.

Обсуждаемая на всех уровнях педагогами, психологами и психиатрами интернет-зависимость – это болезнь XXI века. Ранее этой болезни были подвержены только взрослые, на сегодняшний день подростки более подвержены влиянию одного из самых легкодоступных «наркотиков» – Интернету.

По мнению А.В. Шаравиной, понятие «зависимость» означает «навязчивую потребность, ощущаемую человеком и подвигающую его к определенной деятельности; нехимическая зависимость – аддикция. Аддикция – формирование стремления человека к уходу от реальности путем искусственного изменения своего психического состояния посредством приема некоторых веществ или постоянной фиксации внимания на определенных видах деятельности с целью развития и поддержания интенсивных эмоций» [1].

В свою очередь интернет-зависимость, по мнению А.Ю. Егоровой, «всепоглощенность Интернетом; потребность проводить в сети все больше и больше времени; повторяющиеся попытки уменьшить использование Интернета; возникновение причиняющих беспокойство симптомов отмены при попытках прекращения пользования Интернетом; появление проблем с окружением (семья, школа, работа, друзья); возникновение проблемы контроля времени, проведенного в сети; ложь по поводу времени, проведенного в сети; изменение настроения в связи с использованием Интернета» [3].

Нельзя не затронуть вопрос о последствиях развития интернет-зависимости. А.М. Акимова в своей статье пишет, что «последствия интернет-зависимости могут быть весьма плачевны: ухудшаются социальные отношения, утрачивается способность самостоятельно решать свои проблемы, затрудняется адаптация в обществе, обостряются личные и коммуникативные проблемы» [2].

Остановимся на одном из главных, по нашему мнению, последствий интернет-зависимости подростка, а именно: на новейшем «достижении буллинга» – кибербуллинге, т.е. буллинге с использованием электронных средств коммуникации.

Как мы уже отметили, кибербуллинг – вид традиционного буллинга, электронная травля, определяется агрессивными действиями, на протяжении определённого времени осуществляемое агрессором с использованием электронных ресурсов и направленное против жертвы. Основными признаками, которыми отличается кибербуллинг от буллинга, являются анонимность агрессора, отсутствие обратной эмоциональной связи, длительный характер явления, использование информационно-коммуникационной сети «Интернет».

Специалисты выделяют большое количество причин возникновения кибербуллинга в подростковой среде, среди них:

- стремление к превосходству;
- комплекс неполноценности;
- анонимность;
- зависть, ревность;

- мечь;
- скука;
- проблемы взаимоотношений в семье;
- индивидуально-личностные характеристики индивида;
- недостаточный уровень развития эмпатии [4].

Онлайн-травля имеет существенное негативное влияние на развитие подростка. Яркое отрицательное влияние кибербуллинга проявляется в подростковых группах, так как личность в этом возрасте переживает период своего становления посредством объединения со сверстниками. Поэтому отвержение сверстниками, как в реальном мире, так и в виртуальном, может быть одной из ведущих причин склонности к суицидальному поведению подростка.

Ограждение подростков от общения в сети Интернет не совсем верное решение, поскольку его погруженность в виртуальную среду является отличительной чертой социализации современного подростка. Поэтому необходимо выявлять факторы риска, проводить мероприятия, направленные на развитие личности подростков для того, чтобы они не попадали в ситуацию кибербуллинга, а попав – могли с ней справиться.

Практическая значимость проведенной работы заключается в том, что знание о психологических особенностях подростков-участников кибербуллинга может быть использовано психологами в образовательных учреждениях с целью выявления группы риска, в сфере семейного консультирования для разработки рекомендаций для родителей в сфере воспитания детей, организации их досуга с целью предупреждения кибербуллинга [3].

Для несовершеннолетних правонарушителей, участвующих в травле своих товарищей, существует гражданско-правовая, административная и уголовная ответственность.

Согласно ч. 1 ст. 152 Гражданского кодекса Российской Федерации (далее – ГК РФ) гражданин вправе требовать по суду опровержения порочащих его честь, достоинство или деловую репутацию сведений.

В силу ч. 1 ст. 151 ГК РФ если такими действиями

гражданам причинены физические и нравственные страдания, суд может возложить на нарушителя обязанность денежной компенсации указанного вреда.

Несовершеннолетние нарушители в возрасте до 14 лет не несут ответственность в соответствии требованиями ГК РФ, однако за их действия отвечают их родители и законные представители. С 14 лет несовершеннолетний может быть привлечен к гражданско-правовой ответственности, а в случае недостаточности денежных средств – совместно опять же с родителями.

Оскорбление, то есть унижение чести и достоинства другого лица, выраженное в неприличной или иной противоречащей общепринятым нормам морали и нравственности форме, согласно ч. 1 ст. 5.61 Кодекса об административных правонарушениях Российской Федерации (далее – КоАП РФ) может повлечь наложение административного штрафа на граждан в размере от трех тысяч до пяти тысяч рублей.

Аналогичное нарушение, совершенное публично с использованием информационно-телекоммуникационных сетей, включая сеть «Интернет», или в отношении нескольких лиц, в том числе индивидуально не определенных, грозит наложением штрафа от пяти тысяч до десяти тысяч рублей. Такой ответственности подлежит нарушитель, достигший шестнадцатилетнего возраста.

Самое суровое наказание в соответствии со ст. 110 Уголовного кодекса Российской Федерации установлено за доведение лица до самоубийства или до покушения на самоубийство путем угроз, жестокого обращения или систематического унижения человеческого достоинства потерпевшего.

Такое деяние, если совершено в отношении несовершеннолетнего или в информационно-телекоммуникационных сетях (включая сеть «Интернет»), наказывается лишением свободы на срок от восьми до пятнадцати лет.

Уголовной ответственности за совершение такого деяния подлежит злоумышленник с шестнадцатилетнего возраста.

Не стоит забывать и об ответственности родителей за ненадлежащее воспитание своих несовершеннолетних детей, которые не научили своих детей уважительному отношению к товарищам.

Так, в силу ч. 1 ст. 5.35 КоАП РФ нерадивый родитель может понести наказание в виде штрафа в размере от ста до пятисот рублей.

Таким образом, кибербуллинг представляет собой форму социального конфликта, которая включает в себя травлю, оскорбления или угрозы, высказываемые жертве с помощью средств электронной коммуникации. Данное явление может быть связано с различными причинами, имеет множество форм и проявлений, приводит к различным последствиям, преимущественно негативным. Травля оказывает отрицательное воздействие на эмоциональное состояние жертвы, а также на ее психическое, а вследствие этого и физическое здоровье. Выявлено, что в России и мире эта проблема стоит достаточно остро и требует поиска решений [3].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Влияние семейных взаимоотношений на формирование интернет зависимого поведения у подростков / В.К. Абдуллаева, Ш.Р. Сулейманов, Ф.К. Шарипова, С.Б. Бабарахимова // Человеческий фактор: Социальный психолог. – 2021. – № 1(41). – С. 140-145. – EDN TLRCRA.

2. Кузнецова О.Д. Исследование агрессии у интернет-зависимых подростков / О.Д. Кузнецова // Скиф. Вопросы студенческой науки. – 2021. – № 8(60). – С. 58-63. – EDN GIKNFK.

3. Могунова М.М. Кибербуллинг как новая опасность / М.М. Могунова // Вестник СКУ им. М. Козыбаева. – 2021. – № 2(51). – С. 99-106. – DOI 10.54596/2309-6977-2021-2-99-106. – EDN YDRXLE.

4. Сочнева А. Психолого-педагогическое сопровождение интернет - зависимых детей и подростков / А. Сочнева // Специфика педагогического образования в регионах России. – 2021. – № 1(14). – С. 64. – EDN JIUIIU.

5. Солдатов Д.Н. Причины и последствия кибербуллинга в

подростковой среде / Д.Н. Солдатов // Инновации. Наука. Образование. – 2021. – № 35. – С. 1927-1932. – EDN LJUAZC.

ТҮЙІН

Мақала кибербуллингке, яғни жасөспірімдердің интернетке тәуелділігінің салдары ретінде электронды байланыс құралдарын қолдана отырып буллингке арналған. Интернеттегі қудалау жасөспірімнің дамуына айтарлықтай теріс әсер етеді. Кибербуллингтің айқын теріс әсері жасөспірімдер топтарында көрінеді, өйткені бұл жастағы адам өзінің қалыптасу кезеңін құрдастарымен біріктіру арқылы сезінеді. Мақалада өз жолдастарын қудалауға қатысатын кәмелетке толмаған құқық бұзушыларға қатысты азаматтық-құқықтық, әкімшілік және қылмыстық жауапкершіліктің ерекшеліктері қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена кибербуллингу, т.е. буллингу с использованием электронных средств коммуникации, как последствию интернет-зависимости подростков. Онлайн-травля имеет существенное негативное влияние на развитие подростка. Яркое отрицательное влияние кибербуллинга проявляется в подростковых группах, так как личность в этом возрасте переживает период своего становления посредством объединения со сверстниками. В статье рассматриваются особенности гражданско-правовой, административной и уголовной ответственности в отношении несовершеннолетних правонарушителей, участвующих в травле своих товарищей.

RESUME

The article is devoted to cyberbullying, i.e. bullying using electronic means of communication, as the consequences of Internet addiction of adolescents. Online bullying has a significant negative impact on the development of a teenager. The bright negative influence of cyberbullying is manifested in adolescent groups, as a person at this age experiences the period of his formation through association with peers. The article discusses the features of civil, administrative and criminal liability in relation to juvenile offenders involved in the harassment of their comrades.

«ИНТЕРНЕТ-КЕҢІСТІКТЕ» БАЛАЛАРДЫ ҚОРҒАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ АННОТАЦИЯ

Маликов Ж.А.,

жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру факультетінің

I курс докторанты,

заң ғылымдарының магистрі, полиция капитаны

ҚР ПМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы

Қазіргі әлемдегі демократиялық процестер мен заманауи ақпараттық технологиялардың дамуына байланысты әр адам әр түрлі қажеттіліктерді қанағаттандыратын кез-келген ақпаратқа қол жеткізе алады. Интернет кеңістігі компьютерлік желілер мен ақпараттың жиынтығы ретінде, ең алдымен, өз мәдениеті, құндылықтар иерархиясы және арнайы тілі құрылған виртуалды кеңістікте белсенді өзара әрекеттесетін көптеген адамдарды қамтиды. Біздің жеткіншектеріміз интернет-кеңістікті орта есеппен 6-7 жастан бастап зерделі түрде пайдалана бастайды [8, 4-б.]. Интернетті дамыту қорының деректеріне сүйене отырып, соңғы жылдары балалардың интернет-аудиториясы өз шыңына жетті, егер 2018-2020 жылдары балалардың 82% - ы күн сайын интернетке шықса, 2022 жылы 92% - ы, бұл ретте виртуалды әлемде уақыт өткізу ұзақтығы ұлғайды. "Интернет дәуірінде балаларды өсіру" зерттеуіне сәйкес, балалардың 56%-ы үнемі интернет кеңістігін пайдаланады, бұл көрсеткіш АҚШ-қа (51%) және Еуропа елдеріне (40%) қарағанда көп. Сонымен қатар, интернет-кеңістік қазіргі қоғам үшін қауіп төндіреді, өйткені онда кәмелетке толмағандардың психикалық денсаулығы мен дамуына зиян келтіретін зиянды ақпарат бар, өйткені дәл осы жас санаты әсіресе осал болып табылады.

Жоғарыда айтылғандарды растау үшін Ресей психологі В. Паксваткинаның Интернет-қауіптерінің көптеген жіктеулерінің біреуін ғана ұсынамын [10, 7-8 бб.]: 1) мазмұнды тәуекелдер (зиянды (қауіпті), заңсыз және этикалық емес ақпаратты қамтитын әртүрлі материалдар); 2) коммуникациялық тәуекелдер (зорлау мақсатында баламен достық қарым-қатынас орнату). Қаскүнем интернетте баламен жиі сөйлесіп, өзін құрдасы немесе сәл үлкенірек бала ретінде көрсетеді. Сондай-

ақ, киберқылмыс -ақпарат, байланыс немесе сурет алмасу, қорқыту, еліктеу, бұзақылық (интернет-троллинг) және әлеуметтік бойкот жариялау сияқты нысандарды қабылдауы мүмкін. Мен интернеттің "троллинг" сияқты жиі құбылысына ерекше назар аударғым келеді, оның тұжырымдамасы еліміздің ешбір заңнамасында жоқ. Троллинг деп аталатын нәрсе заңды түрде қорлау ретінде анықталуы мүмкін. Бұл жағдайда әр түрлі тұжырымдарды ажырату керек — қорлау, жала жабу және осы екі құқық бұзушылықтың белгілері жоқ бағалау пікірлері. Сондай-ақ, қорлау қылмыстық жауапкершілік саласына айналуы мүмкін, мысалы, әртүрлі әлеуметтік белгілер (ұлты, діні және басқалары) бойынша жеккөрушілік тудырған кезде. 3) тұтынушылық тәуекелдер, атап айтқанда кибералаяқтық (пайдаланушының жеке ақпаратын (банк шоттарының нөмірлері, төлқұжат деректері, кодтар, құпия сөздер және т.б.) ұрлау арқылы материалдық немесе өзге де залал келтіру). Сонымен қатар, жаһандану процесі интернет-дүкендер арқылы тауарларды сатып алудың оңай және қол жетімді әдісіне айналды, бірақ әлеуметтік желілерде тауарларды төмен бағамен ұсынатын көптеген сайттар мен топтар құрылды. Көбінесе мұндай тартымды ұсыныстар алдау болып табылады, нәтижесінде жасөспірім ақша жұмсайды [7, 3-б.]. 4) компьютерге зиян келтіретін және онда сақталатын ақпараттың құпиялылығын бұзатын электрондық тәуекелдер (әртүрлі бағдарламалық жасақтама (вирустар, интернет-құрттар, "трояндық жылқылар", шпиондық бағдарламалар, боттар және т.б.). Көп жағдайда кәметке толмағандар порнографиялық, экстремистік, есірткі дилерлік және т.б. мазмұны бар жағымсыз беттерге кездейсоқ түседі (қалқымалы терезелер, әлеуметтік желілердегі сілтемелер). Өкінішке орай, мұндай қылмыстар ата-аналардан, құқық қорғау органдарынан және қоғамнан жасырын қалады. "Виртуалды" адамды желіде жасалған заңсыз әрекеттер үшін жауапқа тарту өте қиын, өйткені шабуылдаушы өзін кез-келген адам ретінде таныстыра алады, өзіне ұнайтын кез-келген бейнені жасай алады, сыртқы түрін өзгерте алады. Сонымен қатар, Интернеттегі балаларға қатысты өзекті мәселелердің бірі-бұл, іс-әрекеттер қатал тақырыппен жауды жоюға, өлімге бағытталған электронды ойындар. Бала сағаттар бойы

мониторға телміріп отырып, тек қана бір нәрселерді бұзуды, қиратуды, көзін жоюды ғана үйренеді.

Сондықтан ол өз өміріне шығармашылық дағдылар мен ұқыпты қарауды қалыптастырмайды [3, 9-б.]. Сонымен, "Касперский зертханасы" жүргізген интернет-қауіптерді зерттеуге сәйкес, "ата-ана бақылауы" модулінің әрбір алтыншы пайдаланушысы порносайттарға, құмар ойындарға арналған интернет-сайттары бар пайдаланушылардың 25% - ына тап болды [8, 6 б.]. Ата-аналардың Интернет желісінде балалардың қауіпсіздігін бақылау, хабардар ету және белсенділігін шектеу мүмкіндігі барынша мүмкін емес, себебі ата-аналардың өздерінің интернет-белсенділігі төмен, сондықтан оларда қандай да бір қауіптер туралы түсінік жоқ. Сонымен қатар, рухани-адамгершілік, әлеуметтік факторлар да рөл атқарады.

Көбінесе балалар күнделікті өмірдегі шешілмеген проблемалардың әсерінен виртуалды шындыққа бақылаусыз кетеді және киберқылмыстармен бетпе-бет келеді. Өздері, жақындары туралы ақпаратты жариялау, жасырын таныстар жасау арқылы балалар қауіпті адамдардың теріс ықпалына түсуі немесе киберқылмыстың құрбаны болуы мүмкін [8, 12 б.]. Жас ұрпақтың виртуалды кеңістікке тәуелділігі ересектердің өз балалары үшін алаңдаушылығының себептерінің бірі болып табылады. Әсіресе "өлім топтары" арқылы жасөспірімдердің жақында қайтыс болған оқиғаларын түрткі қылатын болсақ. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы интернет-сайттар мен әлеуметтік желілер "өз-өзіне қол жұмсау әрекеттерін қоздыруға және жылжытуға сөзсіз қатысады" деп атап өтті, өйткені жеке тұлғалар ашық интернет-сайттар мен әлеуметтік желілер арқылы өз-өзіне қол жұмсау туралы цензураланбаған материалдар мен ақпаратты оңай тарата алады.

Таяу арада "Новая газета" редакциясында (Ресей Федерациясы) Г.Мурсалиеваның зерттеулері бойынша әлеуметтік желілердегі "Өлім топтарының" әсерінен орын алған фактілер материалдары жарияланды, онда небәрі 5-6-ақ айдың ішінде өзіміздің солтүстік көршілес мемлекеттің аумағында кәмелетке толмағандардың арасында 130 өзін-өзі өлтіруі болғандығы айтылды [3, 13-б.]. Осы мақала жарияланғаннан кейін құзырлы органдар тексеру жүргізді, оның барысында өзін-

өзі өлтіруді насихаттайтын ақпаратты қамтитын "ВКонтакте" әлеуметтік желісіндегі сегіз топты бұғаттады [9, 15-б.]. Біздің елімізде де ИМ Тергеу Департаменті өткен жылдың мамыр айында әртүрлі бұқаралық ақпарат құралдарында жасөспірімдерді "Синий кит" сияқты өзін-өзі өлтіруге итермелейтін "ВКонтакте" және "Telegram" әлеуметтік желілерінде көптеген жабық топтар туралы ақпаратты тексерді.

Осы тексерудің нәтижелері бойынша бірнеше қылмыстық іс қозғау туралы шешім қабылданды. Жасөспірімдерді өз-өзіне қол жұмсауға итермелеу әдісі "Синий кит", "Игра в кальмара" ойындары "Өлім дәптері" және "Инуясики" анимелері бұрын суицидке қатысы бар немесе оларды жасауға бейім адамдарды таңдау идеясын қамтиды. Бірінші кезеңде суицидтік топтарды ұйымдастырушылар кәмелетке толмағандарға суицидтік тақырыптағы суреттер, өлеңдер, әндер жіберуді ұсынады. Бірақ кейде тиісті нұсқауларды орындамаған қатысушылардың бір бөлігі алынып тасталып отырады. Бірінші кезекте өзін-өзі қажаяу, өзін-өзі жек көру әрекеттеріне сәйкес келетін әуендер мен өлең жолдарын жүктетеді. Әрі қарай ұйымдастырушылар қолындағы тыртықтар мен кескіндердің суреттерін жіберуді сұрайды және осы негізде тапсырмаларды бұлжытпай орындаған тұлғалар аса назарға алынады. Үшінші кезең өзіне физикалық зиян келтіруге дайын адамдарға негізделген. Осы кезеңде кәмелетке толмағандардың психикасына ақпараттық әсер ету құралы басқа адамдардың өз-өзіне қол жұмсауының бейнежазбасын көрсету болды, шифрланған тапсырмалардың бағытталған тізімімен бірге бұл жасөспірімдер үшін жағдайдың үмітсіздік сезімін арттырды, олардың еркін кураторлардың нұсқауларына бағындыруға мүмкіндік берді. [9] Жағдайдың ауырлығы мен ауқымы туралы 2021 жылдың қыркүйек айында мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев: «Біз бала құқықтарын қорғау жөніндегі ауқымды мәселелерді шешуге тиіспіз. Балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, балалар арасындағы суицид пен буллингтің алдын алу үшін мемлекеттік бақылауды күшейтіп, тиімді тетіктерді қарастырған жөн» деп ел Үкіметі мен аймақтарға жасөспірімдер арасында суицидтің алдын-алу жүйесін жетілдіруді тапсырғанын айтуға болады.

Бұл мәселенің өзектілігі көктем мен күздің маусымдық

депрессия кезеңі екендігімен расталады. Жылдың осы кезеңінде адамның эмоционалды жағдайы ең тұрақсыз күйде болады. Суицид айларын психологтар сәуір-мамыр деп атайды [12, 2-б.]. Интернет-кеңістіктің қауіпсіздік шараларын қолдану бөлігінде шет елдердің тәжірибесін қарастыру орынды деп санаймыз. 1990 жылдардың аяғынан бастап әлемдік қауымдастық қауіпсіз интернет үшін күресуде. Британдық телекоммуникацияның интернет-провайдерлері қажет емес мазмұнды бұғаттайтын "таза желі" қызметін қолдана отырып жұмыс істейтін интернет-трафикті ұсынады. Ұлыбритания үкіметі тұншығу, азаптау, зорлау және некрофилия бейнелері бар сайттарды жою бағдарламасын жасады [13, 4-б.]. 1998 жылы АҚШ-та "Балалардың жеке өмірін қорғау туралы" заң қабылданды, ол 2000 жылдың 21 сәуірінен бастап күшіне ене бастады. Ол 13 жасқа толмаған балаларда жеке немесе заңды тұлғалардың жеке ақпаратты желіде жинауына байланысты қатынастарды реттейді (балалардан ақпарат алу үшін ата-аналарының немесе қамқоршыларының рұқсаты қажет). 2000 жылы АҚШ Конгресі "Балаларды Интернетте қорғау туралы" заң қабылдады, онда мектептер мен көпшілік кітапханаларға интернетте блоктау бағдарламалары мен арнайы сүзгілерді орнатуды міндеттеді. Еуропалық Одақта "Қауіпсіз Интернет" бағдарламасы құрылды, оның міндеттері хабардарлықты арттыру және желідегі заңсыз және деструктивті контент пен мінез-құлыққа қарсы күрес бастамаларын іске асыру арқылы балалар мен жастарды "Жедел желі" режимінде қолдау және қорғау болып табылады. 2004 жылы Enisa Еуропалық желілік және ақпараттық қауіпсіздік агенттігі құрылды [7, 2-б.]. Елімізде Интернетті қауіпсіз пайдалануға бағытталған көптеген бағдарламалар жұмыс істейді. Қазіргі таңда "Таза желі" деп аталатын сайттарды бұғаттау жүйесі қолданылады. Сонымен қатар «Қауіпсіз Интернет» орталығы да құрылып, өз жұмысын атқаруда (интернет-қауіптер туралы материалдар, жадынамалар, бейнероликтер, статистика, кеңес беру және психологиялық көмек бөлімі және заңсыз мазмұн туралы ақпарат жинау және оның жабылуына жәрдемдесу бойынша "жедел желі", сондай-ақ арнайы тақырыптық жобалар бар).

Интернеттегі кәмелетке толмағандардың қауіпсіздігін

камтамасыз ету проблемалары бірқатар кешенді әлеуметтік жобаларды әзірлеуде маңызды болды. 2018 жылдан бастап "Балаларды денсаулығы мен дамуына зардабын тигізетін ақпараттан қорғау туралы" ҚРЗ күшіне енді, ол балаларға тыйым салынған ақпарат тізімін және ақпараттық кеңістік өнімдерінің жас жіктеуішін бекіту арқылы кәмелетке толмағандардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етеді [13, 9-б.]. Заңда балалардың ақпараттық қауіпсіздігі ұғымы — балалардың денсаулығына және (немесе) дене, психикалық, рухани, адамгершілік дамуына зиян келтірумен байланысты тәуекел болмайтын балалардың қорғалу жағдайы регламенттелген [1, 3-б.]. Алайда, балалардың зиян келтіретін ақпараттан қауіпсіздігі мәселесін заңнамалық реттеуге қарамастан, жақында қауіпті мазмұнмен күресудің құқықтық әдістерінің сенімділігіне күмән келтіретін оқиғалар болды. Интернет — кеңістік арқылы кәмелетке толмағандарды өз-өзіне қол жұмсауға итермелеу проблемасының болуы, қолданыстағы фактілердің қоғамдық резонансының жоғары деңгейі отандық заң шығарушыны Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіне өзгерістер енгізуге итермелеп отыр. Қазіргі қылмыстық құқық теориясында осы мәселе бойынша біліктілік мәселесі қарастырылмай отыр. Басты мәселе Қылмыстық кодекстің 105-ші бабында («Өзін-өзі өлтіруге дейін жеткізу») "интернет арқылы" деген біліктілік белгісінің болмауында жатыр. Қазіргі уақытта аталған ұсыныс бойынша сот практикасы жоқ. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 105-бабы көпшілік алдында сөйлеген сөзінде, көпшілік алдында көрсетілген жұмыста, бұқаралық ақпарат құралдарында немесе ақпараттық және телекоммуникациялық желілерде ("Интернет" желісін қоса алғанда) өзін-өзі өлтіру және өзін-өзі өлтіруге дейін жеткізу құбылыстарын реттейтін норма. Жаңадан ұсынылып отырған мәселе осы қылмыстық әрекеттер үшін жазаның неғұрлым қатаң түрлерін қамтиды. Қылмыстық жауапкершілікті қатаңдату арқылы мәселені шешу мүмкін емес екені даусыз. Мұнда жасөспірімдер арасындағы суицидтің алдын-алудың психологиялық жағдайларын жүзеге асырудың кешенді жүйесі қажет. Қазақстан Республикасының киберкеңістікке қатысты заңнамасы өзінің қалыптасу жолынан

өтіп жатыр, бүгінде виртуалды әлемдегі қатынастарды реттейтін арнайы сала жоқ, сонымен қатар сот практикасы соншалықты кең емес [6]. Ақпарат саласын қозғайтын құқықтық нормалардың ауқымды қабатының болуына қарамастан, балалардың құқықтарын теріс әсерден қорғау жөніндегі құқықтық регламенттеуді қоса алғанда, Интернет желісін құқықтық реттеу саласында проблемалар туындайды, осыған орай Интернет — провайдерлерді қауіпсіз интернетті қамтамасыз етуге міндеттейтін заңнамалық шараларды қабылдау-киберкеңістіктің теріс әсеріне қарсы күрес жөніндегі жаңа шараларды одан әрі жетілдіру және құру талап етіледі. Қоршаған ортамен қоса балалардың да, ата-аналардың да білім алу және білім беру қызметін дамыту. Соңғы жағдайда өз кезегінде, баланың мінез-құлқындағы сыртқы келбетке ерекше және немқұрайлылықты, мазасыздық белгілерін, байланыстардан аулақ болуды, отбасынан оқшаулануды, кейінгі өмір туралы ойларды сіңіруді, үмітсіздікті білдіруді, болашаққа жоспарлардың болмауын, мүлікті сыйға тартуды және т. б. ескерілуі керек. Олар балаларға мұқият болу керек, өйткені ғалымдардың зерттеулерінің нәтижелері бойынша, бұл көбінесе жастардың суицидтік көңіл-күйін анықтайтын отбасындағы қақтығыстар. Кәмелетке толмағандарды виртуалды ортада орналастырылған заңсыз контенттен қорғау халықаралық қоғамдастық алдында тұрған өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Интернет-бұл жаһандық ақпараттық кеңістік болғандықтан, зиянды ақпаратқа қатысты қолданылатын қорғау шаралары ұлттық шеңбермен шектеледі. Сондықтан кәмелетке толмағандардың құқықтарын интернет-қатерлерден қорғау саласындағы халықаралық кооперация киберкеңістікте толыққанды қауіпсіздікті қамтамасыз ететін басым бағыт ретінде атап өтіледі.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Балаларды денсаулығы мен дамуына зардабын тигізетін ақпараттан қорғау туралы: 02.07.2018 №169-VI-ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексі: 03.07.2014 №226-V-ҚРЗ.
3. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Халық

бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауы: 01.09.2021 ж.

4. Атагимова Э.И. Интернеттің ақпараттық кеңістіктегі жасөспірімдердің адамгершілік тәрбиесіне теріс әсер ету мәселелері және шешу жолдары // Құқықтық информатика. — 2013 / [Электрондық ресурс]. - қатынас режимі: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-otritsatelnogo-vliyaniya-interneta-na-nravstvennoe-vozpitanie-podrostkov-v-informatsionnom-prostranstve-i-puti-resheniya>.

5. Гаганов А.А. Интернеттегі "троллинг" жауапкершілігі // [Электрондық ресурс] - қатынас режимі: URL: <http://rusrand.ru/analytics/otvetstvinnost-za-trolling-v-internete> (өтініш берген күні: 12.03.2018).

6. Ганский П.Н. Интернет кеңістігі ерекше коммуникациялық орта ретінде және оның қазіргі қоғамға әсері // [Электрондық ресурс] - қатынас режимі: URL: <https://docviewer.yandex.ru/view/475640418>.

7. Дорофеева Ж.П. Балаларды интернеттің теріс әсерінен қорғауды құқықтық реттеу мәселелері // Ресей ИМ Белгород заң институтының хабаршысы. — 2017 / [Электрондық ресурс].- қатынас режимі: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-pravovogo-regulirovaniya-zaschity-detey-ot-negativnogo-vliyaniya-seti-internet>.

8. Книжникова С.В., Гребенкина Ю.В. Медиа орта арқылы балалар мен жастарды қылмысқа тарту қаупі // "Концепт" ғылыми-әдістемелік электрондық журналы. — 2016. — Т. 24. — Б.88-93.// [Электрондық ресурс]. - қатынас режимі: URL: <http://e-koncept.ru/2016/56419.htm>.

9. Кобзева С.В. Кәмелетке толмағандардың құқықтарын Интернет желісіндегі қауіптерден қорғау // [Электрондық ресурс]. - қатынас режимі: URL: <http://отрасли-права.рф/article/28002>.

10. Крылова Н.е. өлім топтары және жасөспірімдер суициді: қылмыстық-құқықтық аспектілер // [Электрондық ресурс]. - қатынас режимі: URL: <http://отрасли-права.рф/article/22232>.

11. Паксеваткина В. Интернет қауіпті (сөйлеуге арналған әдістемелік материалдар) 1 бөлім // [Электрондық ресурс]. -

катынас режимі: URL: <http://www.b17.ru/blog/74840>.

ТҮЙІН

Мақала Интернет-кеңістікте балаларды қорғау мәселелеріне арналған, виртуалды қауіптердің жалпы спектріне сипаттама берілген, сондай-ақ Интернет желісінде "өлім топтары" арқылы жасалатын жасөспірімдердің өз-өзіне қол жұмсау проблемалары қарастырылған. Қауіпсіз ақпараттық ортаны құру саласындағы шетелдік және отандық тәжірибе келтірілген, қажетсіз және қауіпті мазмұнмен күресудің алдын-алу шаралары көрсетілген.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена проблемам защиты детей в Интернет-пространстве, дана характеристика общего спектра виртуальных угроз, а также рассмотрены проблемы подросткового суицида, совершаемые через "группы смерти" в сети Интернет. Представлен зарубежный и отечественный опыт в области создания безопасной информационной среды, показаны превентивные меры борьбы с нежелательным и опасным содержанием.

RESUME

The article is devoted to the problems of child protection in the Internet space, describes the general spectrum of virtual threats, and also considers the problems of teenage suicide committed through "death groups" on the Internet. Foreign and domestic experience in the field of creating a secure information environment is presented, preventive measures to combat undesirable and dangerous content are shown.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫ МЕДИЦИНАЛЫҚ- ӘЛЕУМЕТТІК ЕСЕПКЕ АЛУДЫҢ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мажитова А.Е.,

магистрант, полиция аға лейтенанты
ҚР Бас прокуратурасының жанындағы құқық
қорғау органдары академиясы

Балалық шақ - адам өміріндегі маңызды кезең. Көп жағдайда баланың физикалық, моральдық, зияткерлік дамуы, оның отбасыдағы алған тәрбиесі мемлекеттің болашағы. Балалар халықтың осал санаты болғандықтан, олардың құқықтары тек Қазақстанда ғана емес, әлемде ерекше орын алады. Ішкі істер органдарын дамытудың 2022 – 2024 жылдарға арналған Жол картасы міндеттерінің бірі «Тұрмысы қолайсыз отбасысынан» шыққан кәмелетке толмағандарды өсіп-өну саласындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы үшін медициналық-әлеуметтік есепке алуды енгізу тәртібін айқындау болып табылады.

Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы және балалардың қадағалаусыз және панасыз калуының профилактикасы туралы Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі № 591 Заңының 19-6 бабына сәйкес медициналық-әлеуметтік есепке алу өздеріне қатысты жеке профилактика, оларды бейімдеу және оналту шаралары жүргізілетін адамдарға медициналық, психологиялық, әлеуметтік көмек көрсету мақсатында жүзеге асырылады. Бұл есепті жергілікті атқарушы орган жүзеге асырады. Ішкі істер органдарының есепке алу туралы хабарламасы медициналық-әлеуметтік есепке қоюға негіз болып табылады [1].

Жергілікті жерлерде медициналық-әлеуметтік есепке алуды жүргізу жөніндегі функциялар әкімдіктер жанынан құрылған кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияларға жүктелген.

Алайда кәмелетке толмағандардың медициналық-әлеуметтік есебін реттейтін нормаларды жетілдіруге бағытталған нақты ұйымдастырушылық-құқықтық ұсынымдар жоқ.

Кәмелетке толмағандардың қадағалаусыздығының алдын алу органдары аталған, бірақ олардың өзара әрекеттесуінің нақты жүйесі жоқ. Алгоритм және әрекет тәртібі жоқ.

БҰҰ Бас Ассамблеясы 1990 жылғы 14 желтоқсандағы «Кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың алдын алу бойынша нұсқаулық» қабылданды. Осы халықаралық құжаттың 10 бабында қылмыстың алдын алу процесінің мазмұны мен негізгі қатысушылары аныталған.

Қоғамдағы өмірге ұтымды дайындық пен барлық балалар мен жастардың, әсіресе, отбасы, қауым, ұқсас жастағы топ өкілдері, мектеп, кәсіби-техникалық даярлық, еңбек әрекеті, сондай-ақ еркін ұйымдар арқылы кірістірілуіне жәрдемдесетін алдын алу саясатына басты назар аудару керек. Балалар мен жастардың тұлғалық дамуына тиісті назар аудару керек; бұл кезде оларға қоғам өміріне дайындық пен бірігу үдерісіндегі тең серіктестерге сияқты қарау керек [2].

Балалар саласындағы жағдайға, оның ішінде кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының алдын алуға байланысты жағдайға неғұрлым тиімді әсер ете алатын Ережелерде белгіленген негізгі институттарға ерекше назар аудару қажет. Олар: отбасы, білім, қауымдастық, БАҚ. Қазақстан Республикасында қоғамдық ұйымдардың, жекелеген азаматтардың әлеуетті құқық бұзушы балалармен жұмыс істеуге қатысу тәжірибесі орын алады, бірақ жеткілікті түрде таралмаған және жүйеге айналған жоқ. Сондықтан шетелдік әріптестердің осы бағыттағы тәжірибесін атап өткен жөн.

Құқық бұзушылықтың алдын алудың шетелдік тәжірибесін зерттеу батыс елдерінде осы қызметке бағдарламалық тәсіл кең таралған деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Халықтың құқық бұзушылықтардың алдын алуға қатысуы және негізгі ұйымдастырушылық нысаны ретінде әрекет етуі, негізгі мақсаты болып табылады. Мұндай бағдарламаларда полицияның қызметі барынша азайтылған және негізінен қазіргі ұйымдастырушылық мәселелерді бастамашылық ету және шешу болып табылады. Профилактикалық іс-шаралар азаматтардың күшімен жүргізіледі [3, с. 120].

Германия Федеративтік Республикасында "Балалар мен

жастарға көмек көрсету туралы" Федералдық заң әзірленді және қабылданды. Қабылданған заңның мағынасын "бала құдыққа құлағанға дейін көмектесу" ұранымен анықтауға болады, яғни отбасы қауіпті жағдайда қалғаннан бұрын, енді қиындық жағдайын сезіне бастағанда, отбасыға әлеуметтік көмек көрсетілуі тиіс [4, с. 301].

Қабылданған Заңда балаларды тәрбиелеуде қиындықтарға тап болған отбасыларға көмек көрсету үшін мекемелер мен қызметтер жүйесін бекітті. Бұл желі әлеуметтік, әлеуметтік - психологиялық, әлеуметтік-педагогикалық көмектің әртүрлі түрлерімен ұсынылған.

Алдын алу бағдарламалары өзінің тиімділігін дәлелдеген көптеген елдерді (Ұлыбритания, АҚШ, Канада, Германия, Индия, Австралия) жатқызуға болады. [5, с. 30] Мысалы: "Көршілердің қадағалауы" (neighborhood watch - белгілі бір аумақта қоғамдық тәртіптің жай-күйін қадағалау жөніндегі көрші ұйымдарды құру. Полиция қызметкерлерінің қатысуы бірлескен іс - шараларды ұйымдастырумен шектеледі); сыртқы ортаны ұйымдастыру арқылы қылмыстың алдын-алу бағдарламалары (сынған терезелер) "(қылмыс жасауды алдын - ала болжау қоршаған ортаны қорғау дизайны (broken windows-қылмыс жасауға ықпал ететін факторларды жою, негізгі идея: "аумақты дұрыс жобалау және тиімді пайдалану қылмыс санының азаюына, қылмыстан қорқуға және өмір сүру сапасының жақсаруына әкеледі"); "қылмысты тоқтатайық" (crime stoppers - азаматтарды полициямен ынтымақтастыққа ынталандыру, полиция қызметкерлерімен байланысу ыңғайлылығы, куә туралы жеке деректердің анонимділігі және құпиялылығы); жекелеген әлеуметтік топтарға арналған қауіпсіздік бағдарламалары: балалар, жасөспірімдер және т. б.

Бұл бағдарламалардағы ең бастысы- кәметке толмағандардың, ата-аналар және жергілікті қауымдастықтар арасында тығыз қарым-қатынас орнату. Сонымен қатар, мұндай бағдарламаларда оқу орнының қабырғаларында оқушылардың теріс мінез-құлқын азайту және оқу іс-әрекетіне назар аудару қарастырылған.

2019 жылдан бастап "Кәметке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы және қадағалаусыз

және панасыз қалудың алдын алу туралы" Заңға толықтырулар енгізілді, атап айтқанда, жергілікті атқарушы органдар жүргізуге тиіс медициналық –әлеуметтік есепке алу қосылды. Бірақ бүгінгі күні олардың қызметін ұйымдастыратын белгілі бір нормативтік актілер жоқ. Сондай - ақ, тиімді жұмысқа кедергі келтіретін: - кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау, олардың бақылаусыздығы мен құқық бұзушылықтарының алдын алу мәселелерін шешуде органдар мен мекемелердің қызметін жандандырудың нақты шараларының болмауы; - жасөспірімдердің қадағалаусыздығы, қылмыс және ауытқу проблемаларын шешудегі қоғамның енжарлығы; - әлеуметтік көмекке мұқтаж және дағдарыс жағдайында қалған кәмелетке толмағандарды оңалтуға арналған мекемелердің жетіспеуі. Ішкі істер органдарының, білім беру мекемесінің кәмелетке толмағандардың бақылаусыздығы мен құқық бұзушылығының алдын алу жүйесінің басқа органдарымен тиісті өзара іс-қимылының болмауы көбінесе кәмелетке толмағандардың құқықтарын бұзу фактісін уақтылы анықтауға мүмкіндік бермейді. Мәселені шешудің бір жолы-уақытылы ақпарат алмасу.

Мұндай алмасу ерекше назар аударуды талап ететін отбасылар мен кәмелетке толмағандар туралы ақпаратты қамтитын деректер базасы нысанында ақпараттық жүйені құру арқылы қолжетімді болады. Мысалы, мәліметтер базасына тіркелген әрбір отбасы туралы ақпарат, белгілі бір кәмелетке толмаған баланың жеке басының ерекшеліктері туралы ақпарат енгізіледі. Қазақстан Республикасының әрбір субъектiсiнде ерекше назар аударуды талап ететін отбасылар мен кәмелетке толмағандардың бірыңғай дерекқоры жүйесін енгізу отбасылардың әлеуметтік қолайсыздығы фактілері бойынша профилактика жүйесі субъектілерінің, өмірлік қиын жағдайда жүрген кәмелетке толмағандардың жедел ден қоюына және өзара іс-қимыл жасауына мүмкіндік береді.

Елдің басқа өңірлерінде ерекше назар аударуды талап ететін отбасылар мен кәмелетке толмағандар туралы ақпаратты қамтитын деректер банкінің оң тәжірибесін ескере отырып, елдің әрбір субъектiсiнде осындай ақпараттық жүйені енгізу кәмелетке толмағандардың қадағалаусыздығы мен құқық

бұзушылықтарының профилактикасы жүйесі органдарының өзара іс-қимылына тиімді қадам болады.

Құқық бұзушылықтың алдын алудың шетелдік тәжірибесін зерттеу батыс елдерінде осы қызметке бағдарламалық тәсіл кең таралған деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Мақсатты бағдарламалар халықтың құқық бұзушылықтардың алдын алуға қатысуының негізгі ұйымдастырушылық нысаны ретінде әрекет етеді. Мұндай бағдарламаларда полицияның қызметі барынша азайтылған және негізінен ағымдағы ұйымдастырушылық мәселелерді бастамалаудан және шешуден тұрады. Кәмелетке толмағандардың алдын-алу және медициналық-әлеуметтік есебін жүргізу бойынша келесі ұсыныстарды тұжырымдау орынды болып көрінеді:- есепке алу бойынша жұмысты реттейтін нормативтік актілерді әзірлеу,-профилактика отбасында басталуы керек және мемлекет қолайсыз отбасылармен жұмыс құралдарын тиімді деңгейге дейін, ең алдымен отбасылардың қолайсыздығы мен құлдырауының әлеуметтік-экономикалық себептерін болдырмауы керек; – алдын алу үшін көбірек жұртшылықты тарту-БАҚ тарту.

Жоғарыда баяндалғанды ескере отырып, мақала авторларының пікірінше, кәмелетке толмағандарға қатысты ішкі істер органдары тарапынан да, жергілікті атқарушы органдар (әкімдіктер) тарапынан да кәмелетке толмағандарды есепке алуға, мониторингтеуге, тәрбиелеуге және тәрбиелеуге бағытталған қызметті арттырып қана қоймай, кәмелетке толмағандардың істері және құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялардың қызметін шоғырландыру мүмкіндігін қарастыру қажет жергілікті атқарушы органдармен олардың құқықтарын қорғау, ол үшін Қазақстан Республикасында шет елдермен ұқсастығы бойынша бірыңғай ақпараттық база құру мүмкіндігін қарастыру, онда тәрбиенің шарттары, отбасының құрамы мен жиынтық табысы, нақты кәмелетке толмаған адамның жеке басы және оның әуестігі мен қабілеттері, мінез-құлқы туралы ақпарат және т. б. көрсетіледі.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық

бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі №591 Заңы https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z040000591_

2. «Кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыскерліктің алдын алу үшін Біріккен Ұлттар Ұйымының жетекші принциптері» БҰҰ Бас Асамблеяның 1990 жылғы 14 желтоқсандағы 45/112 қарары. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/O9000000007>

3. Тимченко А.И., Кузнецова В.С. Профилактика безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних и защита их прав // Экономика и социум. - 2017. - № 1-2 (32). - С. 759.

4. Василев В.Л. Юридическая психология / В.Л. Василев. - СПб: Питер, 2015. - 528 с.

5. Головкина Н., Потоцкий А. Зарубежный опыт разработки программ профилактики правонарушений. - М.: Юридический архив. 2014. - С. 67.

6. «Кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия туралы үлгі ереже бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2001 жылғы 11 маусымдағы №789 қаулысы https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P010000789_

ТҮЙІН

Ғылыми мақалада кәмелетке толмағандарды медициналық-әлеуметтік есепке алудың негізгі мәселелері, кәмелетке толмағандардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алудағы шет мемлекеттердің тәжірибесі қарастырылған. Кәмелетке толмағандарды медициналық-әлеуметтік есепке алу бойынша ұйымдастыру жұмыстарының проблемалары анықталды. Оларды шешу жолдары шет елдердің тәжірибесіне сүйене отырып ұсыну.

РЕЗЮМЕ

В научной статье рассматриваются основные проблемы медико-социального учета несовершеннолетних, опыт зарубежных стран по профилактике безнадзорности и

беспризорности несовершеннолетних. Выявленные проблемы организационных работ по медико-социальному учету несовершеннолетних. Предложены пути их решения по опыту зарубежных стран.

RESUME

The scientific article examines the main problems of medical and social accounting of minors, the experience of foreign countries in the prevention of neglect and homelessness of minors. Identified problems of organizational work on medical and social accounting of minors. The ways of their solution based on the experience of foreign countries are proposed.

ДИСКУССИОННЫЙ КИНОКЛУБ КАК МЕТОД ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ АНТИНАРКОТИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С МОЛОДЕЖЬЮ

Маслодудова Н.В.,

доцент кафедры гуманитарных и социально-экономических дисциплин, кандидат философских наук, доцент
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Одним из предпочтительных направлений антинаркотической деятельности является реализация программ, направленных на соответствующие целевые аудитории, в первую очередь молодежной возрастной категории в образовательных коллективах. Формирование в молодежной среде мнения непопулярности субкультуры наркопотребления представляет собой потенциально высокоэффективную модель антинаркотической профилактической работы. Общее мировоззрение в социальных группах в отношении тех или иных современных общественно-значимых вопросов формируется средствами массовой информации и небольшим процентом людей, являющихся так называемыми лидерами мнений, обладающими личностным авторитетом среди своего круга общения. Характерной особенностью подростковой возрастной группы является то, что мнение относительно тех

или иных жизненных аспектов зачастую формируется на основе поверхностного восприятия информации без ее глубокого анализа и изучения, под воздействием людей, обладающих авторитетом в социальной группе и имеющим влияние на других ее участников.

Стратегия выявления личностей среди подростков, оказывающих влияние на группу, в которой они находятся, и организация целенаправленной профилактической работы с выбранным контингентом, направлена на развитие осознанного негативного отношения к наркопотреблению за счет всестороннего многоаспектного информирования о последствиях наркотизации. Решение задачи по формированию устойчивого психологического антинаркотического иммунитета в совокупности с личностными особенностями подобного контингента подростков, обладающих авторитетом среди своих товарищей, обеспечивает мощный ресурс распространения антинаркотического мировоззрения в среде общения подростков, являющихся участниками проекта.

Эффективная модель формирования устойчивого антинаркотического иммунитета в молодежной среде, создания имиджа непопулярности наркопотребления возможна на основе осознанного обоснованного выбора молодыми людьми исключения наркотиков из собственных как реальных, так и даже потенциально возможных интересов.

В этой связи обязательным компонентом профилактики наркозависимости является развитие социальных институтов, ориентированных на здоровые и развивающие интересы, актуальные для современной молодежи. Универсальным и наиболее распространенным «лекарством» социальных недугов считается пропаганда здорового активного образа жизни, но этому на сегодняшний день уделено уже достаточно много внимания. Нам бы хотелось обратить внимание на возможности дискуссионного киноклуба, целью которого является развитие коммуникативных способностей молодых людей и формирование мировоззренческих установок в ходе совместного обсуждения. «Кино как искусство связано с нематериальным аспектом человеческой деятельности, с духовной жизнью. Когда-то это именовалось «душой», сейчас

назовем – самосознанием, которое включает воспоминания, размышления, мечты, планы... Кино для нас – не отдых, не развлечение на досуге, а жизнь с ее суровыми уроками» [1, с. 8]. Через кино можно не просто доносить необходимую информацию о негативном влиянии наркотиков, а формировать социально значимые ценностные ориентиры и антинаркотическое мировоззрение. При этом необходимо понимать, что «нельзя делать из антинаркотического мировоззрения отдельную сферу, которой можно заниматься совершенно изолировано, и наоборот нельзя делать из антинаркотического мировоззрения универсальный фундамент для всего личного и социального развития человека. Только целостная система мировоззрения закладывает старт личности в изучении окружающего мира и в формировании ее культуры, выработке социально значимых ценностей» [3].

Публичное обсуждение спорного вопроса или проблемы в ходе дискуссии по итогу просмотра фильма имеет большую воспитательную ценность. Этот метод позволяет развивать самостоятельность мышления, умение аргументировать, доказывать, обосновывать свою точку зрения и формировать социальную зрелость в ходе совместного взаимодействия.

Необходимо признать, что в условиях современной цифровой реальности многие молодые люди начинают испытывать трудности в ходе непосредственного живого общения. Нашей повседневной реальностью стали Siri, Алиса, голосовые помощники банков, магазинов, государственных учреждений, электронная почта и социальные сети вместо телефонных звонков и живых встреч. Конечно, призывать к отмене всего перечисленного – это выглядеть откровенно реакционным, но объяснять, что эти коммуникативные суррогаты «не могут и не должны вытеснять из нашей жизни непосредственное общение, даже если они удобны и эффективны», просто необходимо. «Чрезмерное увлечение такими формами общения обязательно приведет к потере коммуникативных способностей, страху перед непосредственным общением и в конечном итоге к сокращению когнитивных способностей человека» [2].

Приведем два примера для организации дискуссии по

фильмам.

Фильм «Область тьмы» (США, 2011 г.).

Описание фильма: главный герой Эдди Морра потерял жизненную энергию, которая способствовала его творчеству, результатом этого стало увольнение с работы и уход возлюбленной. Эдди начал принимать экспериментальные таблетки, которые вскоре превратили его в гениального специалиста в любой сфере. Однако, у таблеток оказался побочный эффект, который ему еще предстоит узнать. Киллеры открывают охоту на Эдди, и он узнает, что все принимавшие таблетки уже либо мертвы, либо сильно больны...

После просмотра и обсуждения фильма, необходимо прийти к социально значимому выводу. Таким выводом может быть следующий: наша наука еще не изобрела такой таблетки. Если бы такие таблетки реально существовали, то они бы только обострили существующие противоречия между людьми. На данный момент люди не нуждаются в таких «таблетках для мозга», так как для обычной жизни в нас все заложено природой, а суметь реализовать эти задатки можно и без всякого химического стимулирования.

Предлагаемые вопросы для обсуждения:

Каковы могут быть последствия развития мозга выше среднего уровня?

Нужно ли развитие способностей мозга человека выше среднего в нынешнем обществе потребления?

Может ли человек прожить всю жизнь без какой-либо цели?

Может ли мозг помнить всю получаемую информацию?

Какие изменения могут произойти в человеке, если он научиться контролировать свое сознание и свои чувства?

Если допустить возможность развития мозга человека до 100%, сможет ли он соперничать с Богом?

С какими моральными проблемами может столкнуться человек, равный по своим потенциальным возможностям с Богом?

Какие изменения могут произойти в жизни человека, использующего возможности мозга выше среднего?

Целевая аудитория для организации дискуссии по

данному фильму: учащиеся школ или профессиональных лицеев, студенты 1 – 3 курсов высших учебных заведений.

Фильм «Мы из будущего» (Россия, 2008 г.).

Описание фильма: четверо «черных копателей» занимаются раскопками под Санкт-Петербургом в местах боевых действий Великой Отечественной войны. Цель раскопок – получить выгоду от продажи найденных вещей. К месту раскопок приходит старушка и говорит, что у неё здесь в годы войны пропал сын, у которого был серебряный портсигар с красным камнем. В ходе раскопок друзья обнаруживают сейф с документами, в которых они видят собственные имена и фотографии. Решив, что всё это является результатом алкогольной галлюцинации из-за некачественного алкоголя, молодые люди прыгают в воду, чтобы протрезветь, но выныривают уже в 1942 году...

После просмотра и обсуждения фильма, необходимо прийти к социально значимому выводу. Таким выводом может быть следующий: мирная жизнь со временем стирает из памяти поколений ужасы войны. С каждым годом мы начинаем забывать, какой ценой далась победа, свобода и мирное небо. Возрождение фашизма представляет реальную угрозу для современного общества и поэтому так важно формировать негативное отношение к любому проявлению такой идеологии.

Предлагаемые вопросы для обсуждения:

Для чего нужно знать современным людям о подвигах наших предков? Должны ли мы помнить и чтить героев Великой Отечественной войны?

Как можно оценить поведение «черных» копателей, до того момента, как они попали в прошлое?

Как и почему поменялось мировоззрение героев после того, как они попали в прошлое?

О чем заставляет задуматься данный фильм?

Как можно оценить самопожертвование героев на войне?

В чем выражался патриотизм главных героев?

Как мы должны относиться к истории своей страны?

Целевая аудитория для организации дискуссии по данному фильму: преимущественно учащиеся школ, профессиональных лицеев, студенты 1 курса высших учебных

заведений.

Анализ кинопроизведений, стремление понять содержание фильмов позволяет человеку переосмысливать свое отношение к действительности, по-новому осознавать собственный внутренний мир, дает возможность формировать позитивную, социально значимую систему ценностей, что является очень важным с точки зрения неоабилитационного подхода в реализации профилактических наркологических программ. Посмотрев фильм и обсудив его в группе, можно узнать много интересного о себе, о людях и окружающем мире. При совместном просмотре фильма абсолютно все участники увлекаются процессом, сопереживают героям, попадающим в разные жизненные ситуации, испытывают гордость, когда они справляются с трудностями, возвращаются победителями из различных ситуаций, радуются, когда герой обретает желаемое. Практически сразу после просмотра участники начинают вспоминать свои переживания, делиться своими впечатлениями об увиденном и выражать свои чувства. Очевидно, что впечатления оказываются разными, даже когда люди говорят об одном и том же сюжете. Иногда даже создается ощущение, что каждый смотрит свое кино, ведь, сколько людей, столько и мнений. Но именно это разнообразие и обогащает представление каждого об окружающем мире, о себе и других людях.

Важно отметить, что такая форма работы как обсуждение фильмов позволяет не говорить о проблемах наркозависимости или каких-то других проблемах, характерных для подростковой или молодежной среды, напрямую, а дает возможность анализировать свои поступки и действия через посредника, в качестве которого выступает тот или иной киноперсонаж.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Баранов, О.А. Фильм в воспитательной работе с учащейся молодежью / О.А. Баранов, С.Н. Пензин. – Тверь, 2005.
2. Маслодудова, Н.В. Социальные риски современной цифровой реальности // Государственное и муниципальное управление. Ученые записки. – 2021. – № 4. С. 220 – 224.

3. Маслодудова, Н.В. Формирование антинаркотического мировоззрения личности: социально-философский анализ / Н.В. Маслодудова, В.Е. Шинкевич // Социально-гуманитарные знания. – 2016. – № 1. С.138-147.

ТҮЙІН

Мақалада жастар арасында нашақорлыққа қарсы профилактикалық жұмыстың бір түрі фильмдерді бірлесіп көру нәтижелері бойынша ұйымдастырылған пікірталас ретінде талданады. Бұл әдіс қарым-қатынас дағдыларын дамытуға және әлеуметтік маңызды дүниетанымдық көзқарастарды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Фильмдер бойынша пікірталас ұйымдастырудың практикалық мысалдары келтірілген.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется такая форма профилактической антинаркотической работы в молодежной среде как организованная дискуссия по результатам совместного просмотра фильмов. Такой метод позволяет развивать коммуникативные способности и формировать социально значимые мировоззренческие установки. Приводятся практические примеры организации дискуссии по кинофильмам.

RESUME

The article analyzes such a form of preventive anti-drug work among young people as an organized discussion based on the results of joint viewing of films. This method allows you to develop communication skills and form socially significant worldview attitudes. Practical examples of organizing a discussion on films are given.

СИСТЕМА ОРГАНОВ И УЧРЕЖДЕНИЙ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В РЯДЕ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

Медведева А.Н.,

старший преподаватель кафедры административной
деятельности ОВД, подполковник полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Работа с молодежью, подрастающим поколением во все времена ставилась во главу угла в любом обществе. Это связано с необходимостью передачи молодому поколению социальных и нравственных норм, порядков и требований, выработанных в конкретном обществе, в виду того, что в фундаменте любого общества заложен принцип преемственности.

Глава государства Касым-Жомарт Кемелевич Токаев в своем обращении народу Казахстана объявил, что «...особое внимание нужно уделить детям. Их благополучие – надежная гарантия успешного будущего нашего государства. 2022 год следует объявить Годом детей» [1].

И это не случайно, так как именно молодежная среда является той частью общества, которая находится в процессе усвоения норм и требований современного государства, в котором она воспитывается. Отсюда следует, что наличие «трудных» подростков является неизбежным для любой культуры, в том числе и для нашей. К числу «трудных» подростков можно отнести разные категории детей, имеющих проблемы в таких сферах жизнедеятельности, как школа, семья, потребление психоактивных веществ и др.

Осознавая всю важность процесса преемственности для благополучного развития общества, во многих зарубежных странах сложилась эффективная система превентивной деятельности, основной принцип которой заключается в следующем – чем раньше ребенок получит квалифицированную помощь и поддержку специалистов, тем быстрее и проще сможет вернуться к нормальной жизни. Для продуктивной работы с молодежью в зарубежных странах создан целый ряд

специальных служб и программ. Остановимся на них более подробно.

США. В этой стране американское общество выработало позицию оказания помощи «трудному» подростку, а не его наказанию. Существенные изменения в данном направлении приходятся на 70-е годы XX века, после принятия Конгрессом Закона «О судах для несовершеннолетних и профилактике подростковой преступности» [2, с. 4]. После вступления данного правового акта в силу, подростки, совершившие мелкие преступления, перестали подвергаться судебному наказанию, однако это не означало того, что они избегали наказания. Судебное наказание для них стало заменяться на активную работу с малолетним правонарушителем, которая заключается в их социализации, при этом весь процесс исправления проходил либо по месту жительства, либо в исправительных учреждениях (центрах исправления, бюро молодежи, психиатрических клиниках). Основу такой позиции законодателя составляет убеждение о том, что между взрослыми преступниками и преступниками-детьми имеется глубокое различие. Противоправные деяния детей не могут оцениваться судом также, как и преступления взрослых, ввиду того, что дети – это, на сегодняшний день, самая незащищенная ячейка общества, которая впитывает и копирует нормы поведения тех взрослых, которые их окружают. Поэтому любое противоправное поведение ребенка – это ошибка взрослых, которые не смогли объяснить ему разницу между такими понятиями, как «хорошо» и «плохо». Такие дети нуждаются, конечно же, в усиленном внимании, поддержке, корректировке поведения и помощи со стороны различных государственных органов.

В структуре помощи «трудным» подросткам следует выделить несколько типов программ: базовые программы школ, полиции и программы судов по делам несовершеннолетних.

Полиция является самой первой структурой, с которой сталкивается несовершеннолетний правонарушитель. Именно этот институт государства передает в дальнейшем дела подростков в суд. В США успешно внедрена в практику усиленная работа с такими подростками, при этом в полицию для работы с несовершеннолетними устраиваются в основном

специалисты, которые совмещают функции не только полицейского, но и социального работника. В некоторых штатах полиция находится в тесном контакте с социальными службами для оказания своевременного влияния на подростка. Под руководством полиции в американском государстве функционируют различные молодежные клубы и движения (атлетические клубы, клубы самообороны, программы борьбы с наркоманией и др.), основная цель которых заключается в том, чтобы социализировать подростков, привить им интерес к нормальной законопослушной жизни, занять их полезной деятельностью.

Немаловажная работа с «трудными» подростками в США принадлежит специальным бюро социальных услуг молодежи. Данные центры оказывают помощь подросткам, при этом выступают в роли координаторов между детьми, родителями, полицией, судами, школой и различными социальными службами. Бюро также оказывает медицинскую, психологическую помощь подросткам, проводит различные консультации не только с ними, но и их родителями.

Франция. Ключевым документом, раскрывающим особенности ответственности несовершеннолетних и применения к ним соответствующим мер уголовно-правового характера, является Закон «О правонарушениях несовершеннолетних». В нем установлено, что воспитание подростка, преступившего закон, важнее, чем применение уголовных санкций в отношении него, тем самым Закон Франции признал право малолетних правонарушителей на воспитание. То есть, суд, рассматривая дела с участием несовершеннолетних должен руководствоваться тем, что применение воспитательных мер намного эффективнее, чем мер наказания. К их числу относятся: определение в частное или государственное учебное или профессиональное учреждение, помещение в медицинское или медико-педагогическое учреждение, государственное воспитательно-исправительное учреждение [3, с. 7]. При этом общежития и воспитательные центры принимают под опеку молодых правонарушителей. Основная цель данных учреждений – это найти конкретные выходы из той трудной ситуации, в которую попал молодой

правонарушитель.

В центрах усиленного воспитания молодые люди находятся под постоянным присмотром воспитателей на протяжении двух-трех месяцев. Специалисты разрабатывают программу по возвращению данных детей в активную законопослушную жизнь. Для этого в центрах созданы все условия: дети занимаются спортом, общественными работами, осваивают профессии либо же продолжают обучение по школьной программе и др.

Англия. Английская система профилактики правонарушений среди несовершеннолетних начинается с того, что полицейскому предоставлено право задерживать любого подростка школьного возраста, который находится без уважительных причин в учебное время в неположенном месте, препроводить его домой либо в организацию образования. Одно из существенных изменений в системе профилактики преступности несовершеннолетних заключается в том, что государство признало, что меры наказания в отношении подростков не являются самым эффективным средством их перевоспитания, необходимо выстроить систему ранней профилактики, которая заключается в своевременной помощи подростку, оказавшемуся в трудной жизненной ситуации.

Однако, когда меры профилактики не оказывают должного эффекта на подростка, применяются более строгие меры административного или уголовно-правового воздействия, которые дифференцируются в зависимости от их возраста и тяжести совершенного правонарушения. К примеру, к детям в возрасте от 10 до 14 лет, совершившим общественно опасное деяние применяются меры, связанные с помещением его под надзор работника пробации с возложением обязанности на постоянной основе присутствовать в специальных центрах в течение установленного судом срока [4, с. 65].

Для несовершеннолетних правонарушителей в возрасте 16-17 лет, наряду с вышеизложенной мерой воздействия, также могут быть применены такие виды взысканий, как: пробация, предоставление услуг обществу, комбинированная санкция (пробация и предоставление услуг обществу), комендантский час с электронным мониторингом или без такового, лечение от

наркотической или иной зависимости, штраф, лишение свободы.

Германия. Ключевые положения уголовного судопроизводства в отношении несовершеннолетних закреплены в Законе «О ювенальных судах», на основании которого все малолетние преступники разделены на три возрастные категории: а) дети (малолетние), то есть лица, не достигшие четырнадцатилетнего возраста; б) подростки в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет; в) молодежь в возрасте от восемнадцати до двадцати одного года [5, с.16]. Данная возрастная категоризация выступает определяющим фактором для ювенальных судов при рассмотрении дел о преступлениях, совершенных детьми, и основывается на принципе индивидуализации подростка. Помимо этого, на основе подобного деления исходят все правовые предписания, начиная с решения вопроса о привлечении подростка к административной или уголовной ответственности и заканчивая особыми правилами судопроизводства и вынесением приговора.

В Германском законодательстве предусмотрено три вида санкций к несовершеннолетним правонарушителям: принудительные меры воспитательного воздействия, исправительные меры и меры наказания. Принудительные меры воспитательного воздействия содержат в себе указания о перевоспитании (предписания подросткам и запреты, касающиеся времени их препровождения), а также использование содействия в воспитании правонарушителей, которое выражается в обязательстве согласовывать с заинтересованными службами меры по решению различных социальных вопросов. Исправительные меры представляют собой предупреждение, выносимое в адрес несовершеннолетних правонарушителей, обязательство о не совершении определенных действий и их арест. Меры наказания выражены в виде лишения свободы и применяются в тех случаях, когда с учетом склонности лица, не достигшего 21-летнего возраста, к совершению правонарушения и тяжести его вины, есть основания полагать, что применение мер воспитательного, исправительного, психологического воздействия окажется для него недостаточным.

Подводя итог изложенному в настоящей статье, мы

приходим к выводу, что в рассматриваемых нами зарубежных странах сложилась достаточно эффективная система органов и учреждений, которые специализируются на профилактике правонарушений несовершеннолетних. Работа с детьми, требующими повышенного внимания со стороны различных государственных структур, носит в основном превентивный, а не карательный характер, который включает в себя всестороннюю поддержку детей «группы риска» и активную работу с ними. Проводимые мероприятия осуществляются дифференцированно и зависят от конкретной жизненной ситуации, в которой оказался малолетний правонарушитель. При этом упор делается не на наказании, а на перевоспитании и недопущении совершения противоправных действий в будущем со стороны ребенка.

В нашей стране на сегодняшний день также сформирована система различных специальных служб для работы с несовершеннолетними правонарушителями, но опираясь на статистические данные, считаем, что действующие органы работают недостаточно эффективно. Полагаем, что изучение международного опыта и имплементация некоторых положений в национальное законодательство положительно скажется на всей профилактической работе с подрастающим поколением. В данном направлении, наиболее удачным является опыт построения системы профилактики правонарушений несовершеннолетних в таких странах, как Германия и Франция, где принцип индивидуального подхода к несовершеннолетнему правонарушителю развит достаточно эффективно. В данном случае речь идет о создании при отделах полиции подразделений, представляющих собой обособленную структуру и включающих не только участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних, но и штат квалифицированных педагогов, психологов, социальных работников и иных узкопрофильных специалистов, способных осуществлять качественную работу с несовершеннолетними, оказавшимися в социально-опасном положении.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Токаев объявил 2022 год Годом детей в Казахстане //

<https://www.nur.kz/society/1949545-tokaev-obyavil-2022-god-godom-detey-v-kazahstane/?ysclid=l2pmj2t5te>

2. Ведерникова О.Н. Современные тенденции развития ювенальной юстиции за рубежом // Российская юстиция. - 2005. - №3.

3. Турэ де Кузи Ф. Воспитательное воздействие в системе правосудия по делам несовершеннолетних во Франции // Вопросы ювенальной юстиции. - 2000. - №3.

4. Юртаева Н.Е. Особенности работы с подростками группы риска в США и Англии // Социология сферы и социальной работы. 2013. – с. 65-72.

5. Оловенцова С.Ю., Примаченюк А.А. Особенности уголовной ответственности несовершеннолетних по законодательству зарубежных стран: учебное пособие. – Рязань, 2015. – с. 16.

ТҮЙІН

Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу мәселесі қоғамның бөлігі болып табылады және саяси, экономикалық, құқықтық және әлеуметтік алғышарттарға карамастан барлық мемлекеттер үшін өзекті. Мақалада автор АҚШ, Англия, Германия және Франция сияқты бірқатар шет елдердегі кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының алдын-алу жүйесін талдауға әрекет жасады. Кәмелетке толмаған құқық бұзушыларды тәрбиелеудегі әлеуметтік мекемелердің ролін атап өтті. Ол кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алудың ұлттық жүйесіне кейбір ережелерді енгізу туралы ұсыныстар айтты.

РЕЗЮМЕ

Проблема профилактики правонарушений несовершеннолетних выступает как часть социума и актуальна для всех государств, независимо от политических, экономических, правовых и социальных предпосылок. В статье автор предпринял попытку проанализировать действующую систему профилактики правонарушений несовершеннолетних в ряде зарубежных стран, таких как США, Англия, Германия и

Франция. Обозначил роль социальных учреждений в деле воспитания несовершеннолетних правонарушителей. Высказал предложения об имплементации некоторых положений в национальную систему профилактики правонарушений среди несовершеннолетних.

RESUME

The problem of prevention of juvenile delinquency acts as a part of society and is relevant for all states, regardless of political, economic, legal and social prerequisites. In the article, the author made an attempt to analyze the current system of prevention of juvenile delinquency in a number of foreign countries, such as the USA, England, Germany and France. He outlined the role of social institutions in the education of juvenile offenders. He made proposals on the implementation of some provisions in the national system of prevention of juvenile delinquency.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАР ЖАСАУЫНА ЫҚПАЛ ЕТЕТІН СЕБЕПТЕР МЕН ЖАҒДАЙЛАР

Мендыбаева Д.Т.,

ҒЗО аға ғылыми қызметкері, заң ғылымдарының магистрі,
полиция подполковнигі

Тулкинбаева Ш.Ж.,

ҒЗО аға ғылыми қызметкері,
құқық қорғау органдарының магистрі, полиция подполковнигі

Баймаганов Т.Г.,

2 курс магистранты, полиция подполковнигі
ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Кез келген өркениетті мемлекеттің ерекше қамқорлығының мәні- жас ұрпақтың денсаулығын сақтау және нығайту, кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыс сияқты жағымсыз құбылыстармен күресу болып табылады. Балаларға деген көзқарас, бұл- жалпы қоғамның жетілуіне, оның даму деңгейіне баға беруге болатын көрсеткіш. Қылмыс жасау

жолында тұрған балалар ересек қылмыс үшін резерв болып табылады.

Қазақстан Республикасында бұндай мәселелер мемлекеттің жіті назарында. Қазақстан Республикасының Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында ана мен баланы қорғау жаңа кезеңдегі мемлекеттің әлеуметтік саясатының маңызды құрамдас бөлігі ретінде айқындалған. Осы саладағы ұлттық заңнаманы жетілдіру шеңберінде кәмелетке толмағандардың құқықтары мен бостандықтарының қорғалу дәрежесін арттыруға бағытталған өзгерістер мен толықтырулар енгізу бойынша жұмыс үнемі жүргізілуде.

Осы бағыттағы оң үрдістерге қарамастан, кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу туралы мәселе өзекті болып қалуда.

Алдын алу іс-шараларының дұрыс жүйесін құру үшін кәмелетке толмаған баланың құқық бұзушылықтарын анықтайтын себептер мен жағдайларды зерттеу қажет.

Кәмелетке толмағандардың қылмысы қылмыстың ажырамас бөлігі болып табылады, бірақ оның өзіндік ерекшеліктері бар, бұл оны тәуелсіз объект ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Мұндай бөлудің қажеттілігі кәмелетке толмағандардың соматикалық, психикалық және моральдық дамуының ерекшеліктеріне, сондай-ақ, олардың әлеуметтік жетілмегендігіне байланысты болып келеді.

Кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың себептері мен жағдайлары, сондай-ақ, тұтастай алғанда қылмыс әлеуметтік тұрғыдан анықталған. Олар, ең алдымен, қоғамның нақты тарихи жағдайларына, оның институттарының мазмұны мен бағытына, негізгі қайшылықтарды шешудің мәні мен тәсілдеріне байланысты.

Нарықтық қатынастарға көшудің әлеуметтік-экономикалық және әлеуметтік психологиялық қайшылықтары жастардың ұжымдық рухани құндылықтардан өзіншілдікке терең қайта бағдарлануына әкелді. 25 жыл ішінде көптеген мәселелер қажетті құқықтық өріс болмаған кезде шешілген жағдайда тәрбиеленген, заң талаптарын сақтамауға дағдыланған

ұрпақ өсті. Кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың себептерін екі үлкен топқа бөлуге болады:

кәмелетке толмағандардың жеке ерекшеліктеріне байланысты топ;

әлеуметтік құрылымның кемшіліктерін көрсететін топ.

Себептердің бірінші тобы:

- зияткерлік және ерікті дамуында артта қалған балалар мен жасөспірімдер үлесінің артуымен, кәмелетке толмағандардың зияткерлік әлеуетінің апатты төмендеуімен;

- қауіпсіздік және қоғамдық тыныштық ережелерін елемеумен;

-бір сәттік ләззатқа қауіп төндіретін жауапсыздықпен;

- құқықтық инфантилизм және жеңіл ойымен анықталады.

Себептердің екінші тобы қоғамның әлеуметтік және экономикалық жағдайдағы қарама-қайшылықтарды қамтиды.

Соңғы жылдары криминологиялық әдебиеттерде кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың негізгі себебі және оның тез өсуі экономикалық жағдайдың күрт нашарлауы мен қоғамдағы шиеленістің артуы туралы тұрақты пікір қалыптасты. Әрине, мұның бәрі ересек қылмысына әсер етеді, бірақ өмір сүру деңгейінің тез төмендеуі жасөспірімдерге қатты әсер етеді, өйткені барлық уақытта кәмелетке толмағандар қоғамның ең осал бөлігі болған және болып қала береді.Кәмелетке толмағандардың осалдығын айыратын ерекшеліктер (психика, толық қалыптаспаған құндылықтар жүйесі) олардың ересектер әлдеқайда сәтті қарсы тұра алатын факторларға көбірек ұшырауы болып табылады.

Кәмелетке толмағандардың қылмыс жасауына ықпал ететін себептер мен жағдайларды зерттей отырып, криминологтар сенімді материалда балалар мен жасөспірімдердің заңсыз мінез-құлқын тудыратын ең криминогендік фактор дағдарыстық дисфункционалды отбасы екенін дәлелдеді. Ол көбінесе қылмыс жасай алатын адамды қарқынды түрде қалыптастырады.

Әлеуметтік және экономикалық сипаттағы жағымсыз үрдістер, ең алдымен, бұрын балалар мен жасөспірімдердің өмірі мен денсаулығын дәйекті және сенімді қорғайтын,

олардың зияткерлік және адамгершілік дамуын қамтамасыз ететін әлеуметтік институт ретінде ата-ана отбасын едәуір әлсіретті.

Күнделікті өмір сүру үшін күресетін және ол үшін моральдық тұрғыдан мінсіз емес, көбінесе ашық заңсыз құралдарды қолданатын отбасы тәрбиелеу құралы болудан қалады. Мұндай отбасылардағы күрделі психологиялық жағдай ата-аналар мен балалар арасындағы, ата-аналардың өздері арасындағы жанжалды жағдайлардың пайда болуына ықпал етеді, нәтижесінде бұл тек отбасылардың ыдырауына ғана емес, сонымен қатар криминогендік көңіл-күйдің, әдеттердің, әрекеттердің, жақындары мен туыстарына қатысты қатыгездік пен зорлық-зомбылықтың пайда болуына әкеледі. Мұндай отбасы жасөспірімнің моральдық қалыптасуына үнемі және күшті әсер ететін көзге айналады немесе оны көшеге, қоғамға қарсы ортаға, «жабайы» нарық элементіне, атап айтқанда, жартылай заңды немесе заңсыз шағын бизнес саласына итермелейді.

Әлеуметтік стратификация, әртүрлі әлеуметтік топтардан шыққан балаларды материалдық қамтамасыз етудегі айтарлықтай алшақтық криминогендік фактор болып табылады. Егер ересектер арасында әлеуметтік бөлінудің әділетсіздігін жабу қоғамға көп пайда әкелетіндері ең бай екендігі туралы аңыздармен жеңілдетілсе, онда қамтамасыз етілген балалардың жалғыз ерекшелігі-олардың ата-аналары бай болуында. Бәрімізге де мәлім әділетсіздік сияқты ешқандай қылмыстық әсер етпейтіні белгілі: ол қызғанышты тудырады, ашулануға, жеккөрушілікке және агрессияға айналады, сонымен қатар өзіміздік қылмыстарын жасау кезінде моральдық тыйымдарды (кедергілерді) бейтараптандырады.

Жасөспірімдердің қалыптасуына және материалдық жағынан қамтылған отбасыларға теріс әсер ететін өзіндік проблемалар бар. Бұл, мысалы, заңсыз жолмен алынған қаражатқа сән-салтанаттың көрінісі, кейде ашық ашкөздік, рухсыздықпен бірге ашкөздік, көбінесе өзара қарым-қатынаста рухани жылулықтың болмауы және күшті өзара иеліктен шығаруы.

Отбасылық проблемалардың криминогенділігі тәрбие

беру институттарының (сөздің кең мағынасында мектептер) қызметіндегі криминогендікпен толықтырылады. Бұл криминогендік мектеп жас ұрпақты оқыту және тәрбиелеу функцияларын орындау үшін арнайы жасалған, оларды толық жүзеге асырмайды немесе қажетті әсер етпейді, отбасылық тәрбиенің кемшіліктерін өтемейді және жасөспірім орналасқан ең жақын криминогендік микроортаның теріс әсеріне қарсы тұрмайды.

Мектептің криминологиялық маңызды проблемалары ретінде мыналарды бөліп көрсетуге болады: оқушылардың жеке ерекшеліктерін жеткіліксіз білу, оларға теріс әсер ету көздері, тәрбие беру әдістерін қолданудағы педагогикалық қателіктер, оқытудың «бастапқы» (алғашқы) жағдайларының айырмашылығын дұрыс бағаламау және оларды теңестіруге жеткіліксіз көмек, жасөспірімдердің кәсіби бағдарлануына назар аудармау және т. б.

Жасөспірімдерді жұмыспен қамту жүйесінің бұзылуы және еңбек ұжымдарында тәрбиленуі, оқуын тастап кеткен кәмелетке толмағандарда белгілі бір іс-әрекеттердің ұзақ уақыт болмауы, сондай-ақ, ситуациялық қылмыстарда жүзеге асырылуы немесе қылмыстық топқа басып кіруге әкелуі мүмкін қоғамға қарсы көзқарастар мен әдеттердің пайда болуын анықтайды.

Дәстүрлі рухани және мәдени құндылықтарды, жалпыға бірдей танылған бағыттарды танымау жағдайында, балалар мен жасөспірімдерге әлеуметтік жағымсыз ақпараттың әсер ету қаупі туады. Жас ерекшеліктеріне байланысты жасөспірімдер ересектерге қарағанда көбірек дәрежеде «бұқаралық мәдениеттің», бұқаралық ақпарат құралдарындағы күш пен пайдаға табынудың ең нашар үлгілерінің жалпы агрессиясы сияқты рухани-адамгершілік саладағы жағымсыз құбылыспен байланысты криминогендік әсерлерге ұшырайды. Күнделікті мінез-құлық стандарттары қоғамның құндылық бағдарларына сәйкес келмейді-қазіргі жасөспірімнің нормасы ретінде күш, қатыгездік, есірткіге табыну болып табылады. Жеке топтарға қосылып, бірге уақыт өткізіп, осындай топта болуды бағалай отырып, жасөспірімдер көшбасшыларға еліктеуге және сыртқы келбеті мен мінез-құлқына ұқсас болуға тырысады.

Жұмыспен қамтылмау, өзінің жас энергиясын пайдалы істерге жұмсай алмау кәметке толмағандардың спортпен немесе шығармашылықпен айналысудың орнына көбінесе спирттік ішімдіктерді, есірткіні қолдана бастауына және жас ағзаның өмірін бұзатын басқа да істермен айналысуына әкеледі.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, кәметке толмағандардың қылмысы, жалпы қылмыс сияқты, бірдей себептер мен ілеспе жағдайлардың әсерінен қалыптасады және дамиды деп қорытынды жасауға болады.

Кәметке толмағандар арасындағы қылмыстың алдын-алуды тұтастай алғанда алдын-алу қызметінің элементі ретінде қарастыра отырып, жалпыға бірдей танылған шараларды жалпы әлеуметтік және арнайы криминологиялық деп бөліп қолдану заңды.

Жалпы әлеуметтік шаралар.

Кәметке толмағандар қылмысының алдын алуы үшін маңызды шараларға қолайсыз (дағдарысты) және аз қамтылған отбасылардан шыққан балалар мен жасөспірімдердің өмір сүру және тәрбиелеу жағдайларын едәуір жақсарту алатын экономикалық, саяси, мәдени-тәрбиелік шаралар жатады. Мемлекет пен қоғамның балалар үйлерінде де, мектеп-интернаттарда да, арнайы мектептерде де, мүгедек балаларға арналған мекемелерде де, көшеде де, отбасында да қараусыз, қараусыз қалған балалар болмауға тиіс қағидатты елімізде жаңа жағдай жасауға бағытталған тұрақты күш-жігері талап етіледі.

Отбасы мен балаларға әлеуметтік қызмет көрсету бүгінде әлеуметтік саясаттың қазіргі және болашақ бағыты үшін түбегейлі жаңа және өте маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Нарық экономикасы дамыған елдерде бұл сала денсаулық сақтау және білім беру сияқты салалармен қатар тұр, әлеуметтік қызметкерлердің, психологтардың, заңгерлердің және басқа мамандардың кәсіби дайындалған кадрлары жұмыс істейтін мекемелердің кең желісі бар. Отбасы мен балаларға әлеуметтік қызмет көрсетудің мәні – адамға өмірлік мәселелерін жеке деңгейде шешуге көмектесу, заң бойынша тиісті жәрдемақы алудан бастап психологиялық, заңдық, әлеуметтік-тұрмыстық қызметтер көрсетуге дейін, қиын жағдайда әлеуметтік қолдау мен көмекке кепілдік беру және сонымен

бірге оның ішкі әлеуетін жоғарлату,өзіне-өзі көмек көрсету.

Ата-ана қамқорлығынан айырылған балалар мен жасөспірімдерді орналастыру проблемаларын шешу үшін отбасылық балалар үйлерінің желісі кеңейтілді, оларға қажетті көмек көрсету үшін әлеуметтік орталықтар құрылды, мұндай балаларды белгілі бір мерзімге патронаттық отбасыларға орналастыру мүмкіндіктері заңнамалық түрде айқындалды.

Кәдімгі мектепте бейімделе алмаған, агрессияға, құмарлыққа бейім, отбасылары «қауіп тобына» жататын ата-аналармен қалыпты байланысы жоқ адамдар үшін ашық типтегі арнайы оқу орындарының желісі құрылды. Сонымен қатар, дамуында ауытқулары бар және құқық бұзушылық жасаған кәмелетке толмағандарға арналған арнайы (түзету) мекемелер ашылды.

Арнайы криминологиялық ескертудің мазмұны жасөспірімдер арасындағы қылмыстың алдын алуға бағытталған шараларды құрайды.

Ерте алдын алу шараларына өз мазмұны бар шаралар жатады:

а) осы жағдайларды реттейтін құқықтық нормалардың сақталуын қадағалау және бақылау, оның әртүрлі нысандарында әлеуметтік көмек көрсету арқылы кәмелетке толмағандардың қалыпты өмір сүру жағдайлары мен тәрбиесінің елеулі бұзушылықтарының алдын алу және оларды жою;

б) бастапқы кезеңде тұлғаның дұрыс емес дамуын мақсатты түрде түзету, сондай-ақ, нақты жасөспірімдердің немесе олардың белгілі бір топтарының (контингенттерінің) өмір сүру ортасын қалпына келтіру және тәрбиелеу жағдайларын қалыпқа келтіру.

Ерте алдын-алу міндеттері көбінесе құқық қорғау органдарының әдеттегі қызметі үрдісінде шешіледі. Ерте алдын-алу шараларына мыналар жатады: ата-аналарды педагогикалық үрдіске тарту; ата-аналардың құқықтары мен міндеттері туралы әңгімелер; құзыретті органдарымен ата-ана міндеттерін тиісінше орындамағаны туралы материалдарын қарауы; ата-аналарды емделуге жіберу және т. б.

Келесі топ тікелей ескерту шараларынан тұрады. Олар алдыңғы кезеңде (ерте алдын алу) жасөспірімде құқық

бұзушылыққа бейімділіктің қалыптасуына жол берілмесе және ол оларды жасай бастаған кезде қажет. Бұл кезеңде өмір сүру және білім беру жағдайлары қалыпқа келтіріліп, шағын ортаны сауықтыру жүзеге асырылады. Жасөспірімге әсер етуі, оның ішінде, қажет болған жағдайда құқықтық шаралар да айтарлықтай күшейеді. Ішкі істер органдарының мамандандырылған қызметі нақты кәметке толмағандардың қоғамдық тәртіпті бұзатын, ұсақ ұрлық жасайтын, ішімдік ішуге, құмар ойындарға және т. б. қатысатын, сол сияқты осы адамдардың өздерін түзету жұмыстарын жүргізетін жағдайларды анықтайды және жояды. Осы кәметке толмағандарға зиян келтіретін адамдар жауапқа тартылады (әкімшілік, қылмыстық және т. б.)

Келесі шаралар тобы рецидивтың алдын алуына бағытталған. Олардың мақсаты-қылмыс жасаған кәметке толмағандарды қайта тәрбиелеу, бақылау және оларға әлеуметтік көмек көрсету, қылмыс жасауға ықпал еткен әлеуметтік орта факторларын бейтараптандыру. Мұндай шараларға түзету мекемесінің тәрбие қызметі, жазасын өтеген кәметке толмағандарды тұрмыстық, еңбекке орналастыруда бақылау және көмек көрсету, бас бостандығынан айырумен байланысты емес жазалау шараларына сотталғандарды қайта тәрбиелеу жатады.

Арнайы ескерту шараларының қарастырылған жіктелуі- жасөспірімнің жеке басы мен мінез-құлқының деформация дәрежесіне байланысты шараларды жүзеге асырудың басталу сәтінен басталады. Ерте ескерту кәметке толмағандар арасындағы қылмыстың алдын алуын ең перспективалы, адамгершілік және экономикалық бағыты ретінде қарастырылуы керек, бұл жалпы қылмыстың болашақ сипаттамаларына әсер етеді. Өкінішке орай, іс жүзінде ерте алдын-алу мүмкіндігі, оның ішінде құқық қорғау органдарымен де әлі толық бағаланбаған.

Қылмыс жасауға ықпал ететін жағдайларды жою- көбінесе тиісті тәртіп орнату, бұрыннан бар заң мен басқа да құқықтық актілердің талаптарын орындауды қамтамасыз етуі болып табылады. Сондықтан бұл жағдайларды жою ғана емес, сонымен бірге, ең алдымен, кәметке толмағандардың

дүниетанымын, моральдық тұрақтылығын қалыптастыру маңызды, бұл әдепсіз мінез-құлық пен құқық бұзушылықтың алдын алудың негізгі құралы болып табылады.

Тек тәрбие беру майданының барлық буындарының бірлескен, біріккен алдын алу және тәрбиелік жұмыстары, сайып келгенде, қалаған нәтижеге, жастардың моральдық қатаюына әкеледі, бұл қылмыс пен басқа да қоғамға қарсы көріністерді жасауға мүмкіндік бермейді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы: 1995 жылғы 30 тамызда қабылданған.

2. Казахстан-2050: стратегиясы Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты: Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы // Казахстанская правда. – 2012. – 15 желтоқсан.

3. Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу және балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы: Қазақстан Республикасының 2004 жылдың 09 шілдедегі № 591 Заңы

4. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 05 шілдедегі Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексі Астана, № 235-V.

5. ҚР 03.07.2014 жылғы № 207 Қылмыстық Кодексі. // Казахстанская правда 2014 жылдың 09 шілдедегі №132(27753).

6. . Абдулаев М.И Мемлекет және құқық теориясы. Жоғары оқу орындарына арналған оқулық. - 2004.

7. Волгарева И.В., Шилов Н.К.Кәмелетке толмағандардың қылмыстық жауапкершілігі. - 2019.

ТҮЙІН

Мақалада қоғамның қазіргі кезеңіндегі кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың себептері және кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алудың кейбір мәселелері қарастырылады. Осы мақаланың авторлары кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының алдын алуды жетілдірудің негізгі бағыттарын қалыптастырды.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются причины преступности несовершеннолетних на современном этапе жизни общества и о некоторых вопросах профилактики правонарушений несовершеннолетних. Авторами данной статьи сформированы основные направления совершенствования профилактики правонарушений несовершеннолетних.

RESUME

The article discusses the causes of juvenile delinquency at the present stage of society and some issues of prevention of juvenile delinquency. The authors of this article have formed the main directions for improving the Prevention of juvenile delinquency.

СОЦИАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И ЗАЩИТА ДЕТЕЙ, ПРИЧИНЫ ФОРМИРОВАНИЯ НЕПРАВОМЕРНОГО ПОВЕДЕНИЯ У НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Мусаева Ж.Р.,

студентка

Замлелов А.Л.,

старший преподаватель кафедры УПиП

Институт экономики и права им. П. Чужина

НАО «Костанайский региональный Университет

им. А. Байтурсынова»

Разного рода аспекты человеческой безопасности и деятельности являются одним из основных предметов исследования во многих научных дисциплинах. Таким образом, к примеру, в психологии, в рамках концепции А. Маслоу, понятие «безопасность» рассматривается в качестве одной из жизненно важных потребностей человека. Причем в обыденном сознании представления о безопасности находятся скорее на уровне чувств, чувственных образов, чем на уровне рефлексии [1].

Таким образом, можно сказать, что **безопасность** - сложное социальное явление, многоплановое и многогранное в

своих структурных составляющих и проявлениях, отражающее противоречивые интересы в отношениях различных социальных субъектов. Защита прав человека, включая права ребенка, обеспечению для них безопасности в нашем мире имеют очень важное значение. По авторитетному мнению В. А. Карташкина, «в настоящее время права человека простираются за пределы национальных границ и регулируются не только национальным, но и международным правом. Поэтому сейчас говорят не только о суверенитете государств, но и о суверенитете индивида, понимая под суверенитетом основные права и свободы каждой отдельной личности, которые защищаются как национальными, так и международными нормами».

Современные универсальные международно-правовые принципы и нормы защиты прав человека, включая права ребенка, содержатся в Уставе ООН 1945 г., Всеобщей декларации прав человека 1948 г., Пактах 1966 г., Конвенции о правах ребенка 1989 г. и др. основополагающих актах. Их принятию предшествовала Женевская декларация прав ребенка, которая была принята 26.11.1924 г. в рамках Пятой Ассамблеи Лиги Наций. Она закрепила ряд основополагающих начал, направленных на защиту и улучшение благосостояния детей, ограничение детского труда, а также на запрет детской проституции, рабства и торговли детьми [5].

На сегодняшний день дети и их защищенность – предмет особого внимания в любом обществе, однако каждое общество в процессе самостоятельного развития проходит собственный цивилизационный путь, формирующий систему ценностей, подходов, организационных форм и методов работы с детьми на много поколений вперед [4].

Дети - это самый ценный ресурс любого общества: будущие движущие силы процветания, гармонии и творчества.

В 1959 году ООН приняла Декларацию прав ребенка. Основной ее тезис состоял в том, что человечество обязано давать ребенку лучшее, что оно имеет. В ней были провозглашены десять принципов, касающихся защиты и благополучия детей на национальном и международном уровнях. Декларация призывала родителей, отдельных лиц, неправительственные организации, местные власти и

правительства признать изложенные в ней права и свободы и стремиться к их соблюдению. В десяти принципах, изложенных в Декларации, провозглашались права детей: на имя, гражданство, любовь, понимание, материальное обеспечение, социальную защиту и предоставление возможности получать образование, развиваться физически, умственно, нравственно и духовно в условиях свободы и достоинства. Следует согласиться с мнением, что Конвенция о правах ребенка является основополагающим международным актом в области защиты прав детей и определяющим «юридическую ответственность государств в отношении детей» [4].

Социальная защита прав детей представляет собой комплекс правовых, экономических, медицинских и психолого-педагогических мер, которые обеспечивают их оптимальное биологическое и социальное развитие, адаптацию к существующим социально-экономическим условиям. Тем не менее, так как за пределами наших собственных семей вклад в детей, как в наше коллективное благополучие в основном рассматривается как "в отдаленном будущем", в государственной политике зачастую мы склонны недооценивать их ценность. Необходимо понимать, что дети являются носителями прав и что социальная защита детей является одновременно "инвестицией в людей" и необходима для выполнения обязательств по защите прав детей.

Социальная защита – важнейший способ оградить детей от нищеты и ее пагубных последствий, но подавляющее большинство детей эффективной социальной защитой не охвачено, говорится в совместном докладе международных организаций ЮНИСЕФ и МОТ. Помимо этого, подчеркивается, что почти две трети детей во всем мире не охвачены социальной защитой, а также около 689 миллионов живут в нищете и лишениях.

Социальная защита охватывает целый ряд программ и стратегий, необходимых для защиты детей от непосредственных и пожизненных последствий нищеты [2].

Конвенция о правах ребенка, и Всеобщая декларация прав человека, в том числе ратифицированы в Республике Казахстан, признают, что социальная защита - право каждого ребенка. Цели

в области устойчивого развития призывают к быстрому расширению охвата социальной защитой в целях ликвидации крайней нищеты.

Тем не менее, подавляющее большинство детей не имеют доступа к социальной защите. **Дети сталкиваются с более высоким риском бедности и уязвимости, чем взрослые.**

Дети сталкиваются с гораздо более высокими шансами жить в бедности, чем взрослые. Половина людей, живущих в условиях многомерной нищеты – меры бедности, которые выходят за рамки дохода, – это дети.

Многомерная бедность лишает детей того, что им больше всего нужно для выживания и развития, включая питание, здравоохранение, жилье, воду и образование.

Поскольку инвестиции в детей помогают наращивать человеческий капитал и способствовать процветанию. Борьба с детской бедностью является не только насущным моральным императивом, но и разумным экономическим выбором. Тем не менее большинство детей не имеют доступа к услугам социальной защиты [3].

Согласно статистике ЮНИСЕФ—международной межправительственной организации, помогающей детям, на сегодняшний день в Республике Казахстан, всего шесть миллионов детей, при этом, **каждый шестой ребёнок в стране – бедный.** Помимо этого, я считаю важным подчеркнуть слова **Досыма Сатпаева** – директора Группы оценки рисков в Казахстане, кандидата политических наук, который в свою очередь, отметил что *«Я не раз поднимал тему бедности, особенно детской, потому что считаю, что на это необходимо обратить большое внимание. Я уже приводил оценки экспертов, что из 6 миллионов детей в Казахстане 1 миллион бедных детей. Находясь в ловушке бедности, эти дети теряют свое будущее, свои перспективы. Они не смогут получить хорошее образование, у них будут проблемы со здоровьем из-за плохих условий жизни и недоедания. Естественно, что у этих детей будут проблемы с социальной адаптацией».*

При этом по данным статистического агентства в 2020 году половина семейного бюджета в Казахстане уходило на продукты, что по классификатору ООН признается низким

уровнем жизни. Тем временем, из-за отсутствия денег у родителей на образование, здравоохранение и нормальные жилищные условия, наша с вами страна в ближайшем будущем может получить некавалифицированных специалистов и как следствие, меньшее количество качественных налогоплательщиков. Соответственно, на мой взгляд, если не решать данную проблему сейчас, то государство получит дополнительную социальную нагрузку в виде роста преступности, выплат пособий и безработицы.

В качестве примера по решению данного рода проблемы, я бы хотел привести Великобританию. В Великобритании обратили внимание на эту проблему, и вследствие чего, приняли закон «О детской бедности». Власти страны приняли несколько параметров, согласно которым измеряется благополучие семьи, то есть это: занятость родителей, уровень здоровья, доступ к образованию, жилищные условия, а также среда в которых растут дети. Социальные пособия в Великобритании были признаны малоэффективными, в подобных ситуациях, а власти в свою очередь, обратили внимание на поддержку работающих родителей. Поэтому, я считаю, что стоит обратить внимание на данную проблему и в нашей стране, а деньги налогоплательщиков, к примеру, направить на инвестирование в будущее нашей страны, то есть в благополучие наших детей и соответственно семей.

Ответственность за социальную защиту детей возлагается на все три ветви власти: законодательную, исполнительную и судебную. Приоритет принадлежит государству и институтам созданным государством, потому как, они формируют социальную политику и законодательство в отношении детей, обеспечивают ее реализацию, гарантируют социальную безопасность. К субъектам относятся также политические партии, общественные организации, благотворительные союзы, религиозные учреждения, средства массовой информации, предприятия и уполномоченные учреждения, детские и юношеские организации, частные лица, занимающиеся спонсорством или благотворительностью [6].

Помимо этого, следует подчеркнуть, что разные группы детей нуждаются в различной помощи и в равной степени

социальной защиты. К приоритетным группам детей, нуждающихся в социальной защите, следует в первую очередь отнести: детей-сирот; детей, оставшихся без попечения родителей; детей из неблагополучных семей; детей из приемных семей, многодетных, неполных; детей с функциональными особенностями развития; детей безработных граждан; детей — жертв вооруженных конфликтов, экологических и техногенных катастроф; детей из семей беженцев и мигрантов; детей, находящаяся в контакте с законом и состоящих на профилактическом учете в органах внутренних дел.

В Республике Казахстан отсутствует закон или иной нормативный правовой акт, в полном объеме устанавливающий правовой статус детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. В настоящее время правовое регулирование отдельных элементов их статуса осуществляется как актами общего характера, распространяющими свое действие на все категории несовершеннолетних, так и специального. В качестве примера последнего можно привести Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Правил сохранности жилища детей-сирот, детей, оставшихся без попечения родителей». Ведь дети-сироты обладают теми же правами и свободами, которые принадлежат всем несовершеннолетним. При этом, представляя собой группу, находящуюся под особой защитой и попечением государства, они имеют также льготы и дополнительные гарантии, которые могут закрепляться как в актах общего характера, так и специального. Помимо этого, законодательно закрепленный порядок усыновления детей сирот, также позволяет соблюсти интересы ребенка, защитить права лиц, участвующих в усыновлении.

Я считаю, что поддержание благополучного и достойного уровня жизни детей крайне необходимо и важно, так как при низком уровне социальной защиты детей есть риск того, что это будет фактором формирования противоправного поведения среди детей, а в особенности среди детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей.

Потому как, уровень преступности, продвижение криминальной направленности в особенности среди детей-сирот

и детей, оставшихся без попечения родителей, в последние годы стало предметом внимания государства. Правительство РК, педагогические коллективы государственных учреждений стремятся создать необходимые условия успешной профилактики противоправного поведения среди несовершеннолетних.

Следовательно, для создания эффективной системы профилактики в государственных учреждениях с круглосуточным проживанием воспитанников необходимо установить причины и условия противоправного поведения детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей.

Хочу подчеркнуть, что одним из первых кто начал изучение данной проблематики, является Чезаре Ломброзо (1836 – 1909) итальянский психиатр, преподаватель, родоначальник антропологического направления в криминологии и уголовном праве. В своей работе под названием «Преступный человек», Чезаре Ломброзо как одну из причин правонарушений рассматривает влияние воспитания несовершеннолетних в частности незаконнорожденных и детей сирот на увеличение уровня преступности. Кроме значительного числа совершенных преступлений сиротами Ломброзо отмечает, преобладание у таких детей нервно – психических заболеваний [7].

Особую роль в социальной защите детства играют семья и школа, а также специальные службы социальной работы: муниципальные службы, система стационарных учреждений, приютов, детских домов, интернатов, учреждения дополнительного образования и развития детей, специализированные центры психолого-медико-социального и педагогического сопровождения, консультационные и реабилитационные службы и т.д. Субъектами социальной защиты также являются социальные работники, социальные педагоги и другие специалисты [6].

К факторам, которые влияют на формирование и развитие неправомерного поведения среди детей, следует отнести на мой взгляд следующее:

В первую очередь, это низкий уровень жизни населения, распространение употребления алкогольных напитков, а также

наркотических веществ, которые являются изначально источниками совершения в дальнейшем со стороны детей противоправных деяний. Дети, в особенности те, которые остались без попечения родителей, в большинстве случаев вынуждены совершать правонарушения и преступления, чтобы выжить.

Далее, что касается детей сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, к первопричиной совершения неправомерного поведения у данной категории детей, я считаю, что следует отнести несовершенства воспитательной работы государственных учреждений. К важнейшей на мой взгляд функций данного рода организаций относятся: духовно-нравственное, социально-личностное, патриотическое, трудовое воспитания детей. Таким образом, первостепенной и важной задачей, которая стоит перед коллективом педагогов государственных учреждений является, воспитать и организовать жизнь детей таким образом, чтобы, после того как они выпустятся с данных учреждений, они были психологически готовы к жизни в социуме и при этом чувствовали себя абсолютно социально защищенными. Соответственно, можно сделать вывод, что наличие пробелов организационно-воспитательном процессе приводят к трудностям в формировании ценностей профессионального и личностного самоопределения, установлении эмоциональной связи с другими людьми, у воспитанников данных учреждений. Иначе говоря, они становятся не готовыми и не приспособленными к самостоятельной жизни в обществе, что может привести к пагубным последствиям для данной категории детей [8].

Помимо этого, следует отметить и недостатки в организации трудоустройства несовершеннолетних. Подростки к примеру, которые не могут найти работу, чтобы удовлетворить свои потребности, присутствует соответственно риск попадания данных подростков в криминальные структуры бизнеса либо на преступный путь, то есть подростки в данной ситуации не имея возможности трудоустроиться законным путем начинают добывать необходимые для них вещи, продукты питания преступным путем. К тому же, недостаточная

возможность трудоустроить детей оставшихся без попечения родителей, достигших 14 летнего возраста в свободное от учёбы время способствуют бесцельному времяпрепровождению и как следствие контакту с криминогенной структурой [9].

Вдобавок, хотелось бы также обратить внимание на еще один фактор по моему мнению, который может также формировать жестокое и неправомерное поведение у детей всех категорий – это влияние интернет ресурсов. Несомненно, 20-й век ознаменовался временем продвижения различных видов массовой информации. Уже в начале 20 века дети имели доступ к радио, телевидению и журналам, хотя он и был ограниченным, в отличие от наших дней. В настоящее время влияние СМИ на детей приобрело более четкий и наступательный характер, что стало поводом частого беспокойства среди родителей, медицинских работников и учителей [10].

По результатам исследования, в среднем 68% детей пользуется интернетом с различной частотой. По Интернету, мобильной связи среди детей на сегодняшний день, распространена рассылка уличных драк, сцен жестокого насилия, что в свою очередь может формировать у ребенка жестокость, разрушение моральных и нравственных ценностей. На сегодняшний день, дети не защищены в полной мере государством в области информационной безопасности. На мой взгляд, недостаточно внимания уделяется данной проблеме со стороны органов власти. Только родители и отчасти учителя пока могут обеспечить безопасность ребенка в информационном пространстве, но и здесь существует реальное несоответствие информационной грамотности детей и взрослых. Таким образом, дети на сегодняшний день являются абсолютно незащищенными от негативного влияния информационного пространства. Для того, чтобы хоть как-то оградить детей от пагубного влияния интернет ресурсов, родителям, воспитателям, педагогам необходимо обсуждать с детьми их интересы, контролировать и говорить о вредном воздействии информации на детей. Возвращать интерес ребенка больше на творчество, чтение, помогать раскрывать ребенку в себе какие-либо таланты, тем самым можно уменьшить интерес ребенка к интернет ресурсам, различного рода компьютерным играм,

пропагандирующим насилие. Таким образом, на мой взгляд, чем больше дети будут развиваться, проявлять интерес и учиться к чему-то новому, тем самым можно будет сократить количество детей, которые положительно относятся к насилию на экране, будут проявлять меньше интереса к распространению видеосъемок с насилием и к жестоким компьютерным играм [10].

Также следует при всем подчеркнуть, что за годы независимости в Казахстане были ратифицированы основные международные документы по защите прав детей. Также в государстве были приняты законы и указы, где также прописаны права несовершеннолетних. Международные и национальные правовые документы призваны решить основные проблемы и угрозы, с которыми сталкиваются дети [6].

Подводя итог, хотелось бы сказать, что обеспечение благополучного и защищенного детства является одним из основных национальных приоритетов нашей страны. На сегодняшний день создана законодательная база, ориентированная на охрану прав и законных интересов несовершеннолетних. Национальное законодательство приводится в соответствие с международными стандартами. Но несмотря на достигнутый прогресс, я считаю, что необходимо продолжить усилия по укреплению всеобъемлющей системы социальной защиты, основанной на всеобщих правах. В дополнение к этому, Республика Казахстан должна продвигаться вперед с более тесной интеграцией различных компонентов социальной защиты (за счет взносов, без взносов и налоговых льгот на детей) и других существующих программ, направленных на устранение социальных рисков. Включая сюда и политику в области образования, здравоохранения, ориентированную на детей, а также программы повышения производительности и занятости для взрослых в семьях с детьми. Все они необходимы для поддержки человеческого и экономического развития. Кроме того, необходимо приложить больше усилий для устранения структурных барьеров, создающих социальную изоляцию. Реализация полной социальной интеграции уязвимых групп требует сокращения сегментации и различия в качестве и предоставлении основных

услуг для целевых и нецелевых групп населения. Такие вопросы, как уход за детьми, детский труд, устранение неправомерного поведения детей, ограждение детей от пагубного влияния как я отмечала выше, интернет ресурсов, пропагандирующих жестокость, и вовлечение детей в криминогенные структуры также должны рассматриваться в качестве приоритетных.

Последствия нарушений прав детей являются катастрофическими, глубокими, длительными и часто смертельными для детей. Главной целью государства в настоящее время должна стать, обеспечение четкого видения и стратегических рамок работы в области защиты детей на десятилетие. Необходимо призвать все слои общества, а не только правительство, работать сообща и совместно инвестировать средства в социальную защиту детей.

Вдобавок, следует перенимать опыт зарубежных стран по защите прав детей. В качестве примера, я хотела бы привести Северную Ирландию. Исполнительная власть Северной Ирландии через Министерство здравоохранения отвечает за защиту детей в Северной Ирландии. Они устанавливают политику, законодательство и нормативные указания относительно того, как должна работать система защиты детей.

Совет по охране Северной Ирландии (SBNI) координирует и обеспечивает эффективность работы по защите и содействию благосостоянию детей.

В состав совета входят представители здравоохранения, социального обеспечения, полиции, совета по пробации, молодежного правосудия, образования, районных советов и NSPCC. SBNI отвечает за разработку политики и процедур для улучшения совместной работы различных учреждений. Я считаю, что данный пример можно применить и к нашему государству.

Делая вывод хочу выделить, что дети это будущее нашей страны, соответственно мы должны создать благополучные условия для их полноценного существования и развития. Забота о детях, обеспечение их защищенности является главным долгом как родителей, так и государства!

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Чмыхало А.Ю. Социальная безопасность: учебное пособие. - Издательство ТПУ Томск, 2007.
2. Социальная защита: удовлетворение прав и потребностей детей. // Международного центра политик инклюзивного роста (IPC-IG).
3. Пять вещей, которые вы должны знать о социальной защите детей: статья ЮНИСЕФ.
4. Бурьянов С.А. Обеспечение и защита прав детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей: международные стандарты и Российский опыт: учебное пособие. - Волгоград, 2021.
5. Международная защита прав человека: учебник / отв. ред. А.Х. Абашидзе. - М.: РУДН, 2017. - 466 с. Указ. соч. С. 93.
6. Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан «Социальная защита детей».
7. Ломброзо Чезаре. Преступный Чкловек. [перев.] Г.И. Гордон, К.К. Толстой, С. Раппопорт, К. Тетюшинова Н. С. Житкова. - М., СПб: Эксмо, Мидгард, 2005.
8. Нестеров А.Ю. Профилактика правонарушений и преступлений среди воспитанников-сирот, воспитывающихся в муниципальных интернатных учреждениях (теория и практика) – Человеческий капитал № 4 (88). – М., 2016. С. 101.
9. Певцова Е. От чего защищать ребенка // Воспитательная работа в школе. – М.: «Народное образование» № 7, 2008. – С. 62.
10. Влияние аудио-видеопродукции, компьютерных и информационных носителей, пропагандирующих порнографию, жестокость и насилие, на физическое и психическое здоровье детей. Защита их нравственности. Методические рекомендации для педагогов, психологов, родителей и всех заинтересованных сторон. – Астана, 2010.

ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ БАРЫСЫНДА КӘМЕЛЕТТІК ЖАСҚА ТОЛМАҒАН ТҮЛҒАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ

Оқа Б.,

қылмыстық құқық, қылмыстық іс жүргізу және криминалистика
кафедрасының аға оқытушысы,
құқық қорғау қызметінің магистрі, полиция подполковнигі
ҚР ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы

Бүгінде қылмыстық істер бойынша іс жүргізу барысында кәмелеттік жасқа толмаған қатысушылардың (айыпталушының, сотталушының, жәбірленушінің, куәнің) құқықтарын қорғау мәселелерінің маңызы орасан зор. Кәмелеттік жасқа толмаған құқық бұзушыларды қылмыстық жауапкершілікке тартуда олардың әлеуметтік-психологиялық ерекшеліктері, жасы және олардың әлеуметтік жағдайлары ескерілуге тиіс.

Қоғамның осал тұсы болып саналатын кәмелеттік жасқа толмаған құқық бұзушылардың құқықтарын қорғау мақсатында *Қазақстан* Республикасы президентінің Жарлығымен "Қазақстан Республикасында ювенальды әділет жүйесін дамытудың 2009 - 2011 жылдарға арналған тұжырымдамасы" мақұлданған болатын.

Осы қабылданған тұжырымдамада «мемлекеттік әлеуметтік саясаттың басым бағыттарының бірі бала құқығын қорғауды қамтамасыз ету болып табылады, бұл олардың Қазақстан Республикасының Конституциясында, халықаралық шарттар мен өзге де нормативтік құқықтық актілерде бекітіліп берілген әлеуметтік-экономикалық, саяси, жеке құқықтары мен бостандықтарының бүкіл толықтығын тануды болжайды.

Кәмелетке толмағандардың құқықтарын сақтауды қамтамасыз ету оларды құқықтық қорғаумен тікелей байланысты. Құқықтық қорғау деп қоғамдық қатынастарға қатысушылар ретінде кәмелетке толмағандардың құқықтық мәртебесін белгілейтін (құқығы, міндеттері, құқықтары мен міндеттерін сақтау кепілдігі) және кәмелетке толмағандармен жұмыс істеу бойынша органдар жүйесінің қызметін ұйымдастыру негіздерін бекітетін нормативтік құқықтық

актілер жиынтығы түсіндіріледі» деп атап көрсетілген[1].

Жалпы, кәмелетке толмағандарды құқықтық қорғау қылмыстық істер бойынша сот төрелігін іске асыру аясына түскен балалардың құқықтары мен мүдделерін қорғауды қамтиды. Мұндай қорғау әлемдік практикада кәмелетке толмағандарға арналған мамандандырылған сот төрелігі (ювенальды әділет) жүйесінің шеңберінде жүзеге асырылады.

Бүгінгі күнде елімізде балалар мен жасөспірімдер тарапынан жасалатын құқық бұзушылықтарының алдын алуға қатысты жүргізілетін қызметтерге көзқарас түбегейлі өзгерген. Атап айтқанда, өскелең ұрпақты дамыту үшін түрлі жағдайлар жасалған, балалардың құқықтарын қорғау, олардың қараусыз қалмауының және құқық бұзушылықтарының алдын-алу жүйесі жұмыс істейді.

Дегенмен, қоғамымызда жасалып жатқан көптеген шараларға қарамастан, кәмелеттік жасқа толмаған тұлғалар түрлі құқық бұзушылықтарға барып жатады. Осыған байланысты кәмелеттік жасқа толмаған тұлғаларға қатысты қылмыстық істер бойынша іс жүргізу барысында 2014 жылдың 4-шілдесінде қабылданып, 2015 жылдың 1-қаңтарынан бастап қолданысқа енгізілген Қазақстан Республикасының Қылмыстық процестік кодексінің ережелері қатаң сақталуға тиіс.

Кәмелеттік жасқа толмағандардың қылмыстық құқық бұзушылықтары туралы істер бойынша іс жүргізу Қазақстан Республикасының Қылмыстық процестік кодексінің 56-тарауында түбегейлі қарастырылған.

Қысқаша тоқталып кететін болсақ, аталмыш кодекстің 531-бабында Кәмелетке толмағандардың қылмыстық құқық бұзушылықтары туралы істер бойынша жалпы дәлелденуге жататын мән-жайлармен қатар келесідей мән-жайларды да міндетті түрде анықталуға жататын мән-жайларға жатқызады, атап айтқанда кәмелетке толмаған адамның жасы (туған күні, айы, жылы), кәмелетке толмаған адамның өмір сүру және тәрбиелену жағдайлары, зияткерлік, ерік-жігерінің және психикалық даму дәрежесі, мінезі мен темпераментінің ерекшеліктері, қажеттіліктері мен мүдделері, кәмелетке толмаған адамға ересек адамдар мен басқа да кәмелетке

толмағандардың ықпалы [2].

Жоғарыда айтып өткеніміздей, кәмелеттік жасқа толмаған құқық бұзушыға қатысты іс жүргізудің ерекшеліктері бар. Сондықтан да құқық бұзушы тұлғаның жасын анықтау өте маңызды болып табылмақ. Бұл жерде айта кететін бір жайт, егер кәмелеттік жасқа толмаған құқық бұзушының жеке басын растайтын құжаты болмаған жағдайда, оның туған жылы арнайы сараптама нәтижесі бойынша белгіленіп, туған айы мен күні осы жылдың соңғы айы мен соңғы күні болып белгіленеді.

Кәмелетке толмаған күдіктінің, айыпталушының, сотталушының құпиялыққа құқығы қылмыстық сот ісін жүргізудің барлық кезеңдерінде сақталуға тиіс.

Сондай-ақ, қолданыстағы Қазақстан Республикасының Қылмыстық процестік кодексінде кәмелетке толмаған күдіктіден, айыпталушыдан, сотталушыдан жауап алу міндетті түрде қорғаушының, заңды өкілдің, ал қажет болған кезде психологтің және педагогтің қатысуымен жүргізілуі тиіс. Қорғаушы жауап алынушыға сұрақтар қоюға, ал жауап алу аяқталғаннан кейін хаттамамен танысуға және айғақтар жазбасының дұрыстығы мен толықтығы туралы ескертулер жасауға құқылы. Кәмелетке толмаған күдіктіден, айыпталушыдан, сотталушыдан жауап алу тәуліктің күндізгі уақытында жүргізіледі және ол үзіліссіз екі сағаттан артық, ал жалпы алғанда күніне төрт сағаттан артыққа созылуға тиіс емес. Кәмелетке толмаған адам анық шаршаған жағдайда, жауап алу осы уақыт аяқталмастан тоқтатылуға тиіс деп көрсетілген.

Сондай-ақ, Қазақстан Республикасы ҚПК-нің 60-бабының 3-бөлігінде тергеуші істің мән-жайларын жан-жақты, толық және объективті зерттеуге барлық шараларды қолдануға міндетті делінген. Мысалы, күдіктіні мәжбүрлеп куәландыру денесінде ерекше белгілерді, қылмыстық құқық бұзушылық іздерін, денсаулыққа зиян келтіру белгілерін, алкогольдік масаң күйді немесе іс үшін маңызы бар өзге де белгілерді анықтау үшін жүргізіледі. Бұл жүргізілген тергеу іс-әрекеті тергеудің жан-жақтылығын, объективтілігін қамтамасыз етеді.

Осы орайда, кәмелетке толмаған күдікті сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүргізетін органға сенбеу салдарынан және полиция қызметкерлерінің айыптау үкімін ойдан шығарып отыр

деген сеніммен куәландыру жүргізуден бас тартуы мүмкін. Дегенмен бұл тергеу әрекетін жүргізу жәбірленушінің, куәлардың айғақтарын жоққа шығарып, оның кінәсіздігін анықтауы да әбден мүмкін. Сондықтан қылмыстық процеске қатысушылардың құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету және сақтау үшін жәбірленушіні, куәні немесе арызданушыны ғана емес, сондай-ақ күдіктіні немесе арызданушы қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адам ретінде тікелей көрсететін адамды мәжбүрлеп куәландыруды жүргізуді заңнамалық тұрғыдан бекіту қажеттігі туындайды. Бұл да кәмелеттік жасқа толмағандардың құқықтарын қорғау мақсатында айтылып отырған тұжырым.

Жоғарыда көрсетілгендердің негізінде біз қолданыстағы заңнамада кәмелеттік жасқа толмаған күдіктінің, айыпталушының, сотталушының құқықтары толық дерлік қорғалғандығын, олардың құқықтарын қорғауға байланысты жеке бір тараудың қарастырылғандығын көреміз. Бірақ, байқап отырғанымыздай, қылмыстық іс жүргізуге қатысушылардың бірі болып табылатын кәмелеттік жасқа толмаған жәбірленушілердің, куәлердің құқықтарын қорғау туралы мәселе көлеңкеде қалып қойған. Бұл менің пікірімше, отандық заңнаманың кемшілігі.

Кәмелеттік жасқа толмаған жәбірленуші тек қана қылмыстық-процессуальдық қатынастардың қатысушысы ғана болып табылмайды. Олардың құқықтық қызметтің түрлі салаларындағы статусын белгілейтін бірқатар субъективті құқықтары да бар.

Жалпы, балалардың статусын бекітетін негізгі құжат БҰҰ балалар құқығы туралы Конвенциясы болып табылады. Аталмыш Конвенцияда көрсетілген бірқатар нормалар қылмыстық іс жүргізу барысындағы кәмелеттік жасқа толмағандардың құқықтарын белгілейді.

Сондай-ақ, ҚР Жоғарғы сотының 2010 жылдың 25-маусымында қабылдаған «қылмыстық сот өндірісінде адам мен азаматтардың құқықтары мен бостандықтары туралы» №4 Нормативтік қаулысы және басқа да құжаттар бар.

Кәмелеттік жасқа толмаған жәбірленушілердің заңды мүдделерін, құқықтары мен міндеттері туралы мәселелердің

толық қамтылмағандығын ескере отырып, келесідей ұсыныстар енгізуге болады.

Біріншіден, жәбірленушінің құқықтарының көлемін айыпталушының құқықтарымен теңестіру қажет. Ол үшін айыпталушыға берілетін құқықтардың жәбірленушіге де берілуін қамтамсыз ету қажет. Сондай-ақ, Қазақстан Республикасының Қылмыстық процестік кодексінде жәбірленушінің құқықтары мен міндеттерін жария ету туралы сұрақтар да бекітілуі қажет.

Екіншіден, Қазақстан Республикасының Қылмыстық процестік кодексінің 56 тарауындағы кәмелеттік жасқа толмағандардың істері бойынша іс жүргізуді реттейтін арнайы нормаларда кәмелеттік жасқа толмаған айыпталушылардың ғана құқықтары мен міндеттері емес, сондай-ақ басқа да қатысушылардың, атап айтқанда кәмелеттік жасқа толмаған жәбірленушілер мен куәлардың да арнайы статусы қамтылуы қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. ҚР ювенальды әділет жүйесін дамытудың 2009-2011 жылдарға арналған тұжырымдамасы туралы ҚР Президентінің 2008 жылғы 19 тамыздағы №646 Жарлығы.
2. ҚР Қылмыстық процестік кодексі. Алматы. 2015 ж.
3. Қазақстан Республикасының Конституциясы. 30.08.1995 ж. (2007 жылғы 21 мамырдағы № 254-III заңымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген).
4. Рустемова Г.Р. Проблемы совершенствования борьбы с правонарушениями в сфере медицинского обслуживания населения. – Алматы, 2004.
5. Рустемова Г.Р. Теоретические проблемы борьбы с правонарушениями
6. Котова Н.К. Виктимологические проблемы тяжких агрессивных-насильственных уголовных правонарушений. Автореферат дисс. ... к.ю.н. – Алматы, 1999. – 30 с.
7. Центров Е.Е. Криминалистическое учение о потерпевшем. - М. 1988. - 160 с.

ТҮЙІН

Автор аталмыш мақалада кәмелеттік жасқа толмағандардың тарапынан жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтарды тергеп тексеру барысында олардың құқықтарын қорғау мәселесін қарастырған.

Сондай-ақ, мақалада кәмелеттік жасқа толмаған жәбірленуші тек қана қылмыстық-процессуальдық қатынастардың қатысушысы ғана болып табылмайтындығы, олардың құқықтық қызметтің түрлі салаларындағы статусын белгілейтін бірқатар субъективті құқықтары да бар екендігі көрсетілген.

Және де кәмелеттік жасқа толмағандардың құқықтарын қорғау мақсатында оларға қатысты жүргізілетін кейбір тергеу іс әрекеттерінің ерекшеліктері де атап көрсетіліп, автор өзінің ұсыныстарын білдірген.

РЕЗЮМЕ

В данной статье автором рассмотрен вопрос защиты прав несовершеннолетних при расследовании совершенных ими уголовных правонарушений.

Также в статье указано, что несовершеннолетний потерпевший является не только участником уголовно-процессуальных отношений, он также имеет ряд субъективных прав, устанавливающих его статус в различных сферах правовой деятельности.

В статье были отмечены особенности некоторых следственных действий, проводимых в отношении несовершеннолетних в целях защиты их прав, что нашло свое отражение в предложенных автором предложениях.

RESUME

In this article the author examines the issue of protection of the rights of minors in the investigation of criminal offences committed by them.

The article also states that the juvenile victim is not only a party to criminal proceedings, but also has a number of subjective rights that establish his status in various areas of legal activity.

The article highlighted the specifics of certain investigative

actions carried out in relation to juveniles in order to protect their rights, which is reflected in the proposals made by the author

**К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНТОВАНИИ
АДМИНИСТРАТИВНОЙ ЮРИСДИКЦИОННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЛУЖБЫ УЧАСТКОВЫХ
ИНСПЕКТОРОВ ПОЛИЦИИ ПО ДЕЛАМ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ**

Омаров А.С.,

докторант 1 курса факультета послевузовского образования,
майор полиции

Майшина А.Н.,

магистрант 1 курса, старший лейтенант полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Уровень административной деликтности, во все времена, занимал ведущее место среди общей системы противоправных деяний. Об этом свидетельствуют данные Комитета правовой статистики и специальных учетов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан, которые ежегодно фиксируют около девяти миллионов административных правонарушений. Из них около восьми тысяч правонарушителей являются граждане, не достигшие 18 летнего возраста [1].

Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях (далее - КРКоАП) определил категории должностных лиц органов внутренних дел и наделил их широкими административными юрисдикционными полномочиями, в том числе по рассмотрению дел об административных правонарушениях и составлению протоколов об административных правонарушениях.

Среди таких должностных лиц органов внутренних дел важное место занимает служба участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних (далее – УИП ПДН), выступающие основным звеном в организации предупреждения и пресечения административных правонарушений среди несовершеннолетних, что обусловлено их наибольшей

приближенностью к населению обслуживаемого участка. При этом следует отметить, что, хотя КРКоАП и наделил УИП ПДН широкими полномочиями по осуществлению административно-юрисдикционной деятельности, отдельные составы правонарушений не относятся к сфере ювенальной полиции. Например, деятельность УИП ПДН по выявлению нарушений правил дорожного движения не является для них традиционной. Согласно пунктам 4 и 4-1 части 2 статьи 685 КРКоАП УИП ПДН наделены правом, более чем по 50 статьям КРКоАП самостоятельно принимать решение о наложении административных взысканий [2].

В связи с этим возникла настоятельная потребность в научной оценке законодательства об административных правонарушениях, выявлении его пробелов, выработке рекомендаций и предложений, направленных на его более эффективное применение. При этом научной разработке подлежат комплекс проблем, составляющих предмет исследования, к которому относятся теоретические вопросы, связанные с понятийным аппаратом, содержанием административной юрисдикции, ее особенностями, а также совершенствованием юрисдикционной деятельности сотрудников ювенальной полиции.

В своем ежегодном послании народу Казахстана 2020 года Президент Республики Казахстан обратили внимание на целостную реформу местной полицейской службы по принципу «полиции шаговой доступности», где ключевая роль отведена службе участковых инспекторов полиции. Глава государства дал указания на законодательном уровне повысить статус участкового инспектора, предоставить ему все возможности для продуктивной работы [3]. По нашему мнению эти усилия должны распространяться и на УИП ПДН.

В целях реализации этого Послания Президента РК административные юрисдикционные полномочия участковых инспекторов были увеличены. На основании Закона Республики Казахстан от 2 июля 2021 года №63 юрисдикционные полномочия участкового инспектора полиции по рассмотрению дел об административных правонарушениях были расширены по следующим статьям КРКоАП:

1) 132 (частью первой) - допущение нахождения несовершеннолетних в развлекательных заведениях в ночное время;

2) 441-1 - нарушение запрета потребления табачных изделий, в том числе изделий с нагреваемым табаком, табака для кальяна, кальянной смеси, систем для нагрева табака, электронных систем потребления и жидкостей для них, в автомобильном транспортном средстве во время нахождения в них несовершеннолетних лиц;

3) 480 (частью первой) - нарушение законодательства Республики Казахстан об административном надзоре;

4) 614 - Создание препятствий для движения транспортных средств [4].

Как видим, две первые статьи связаны с несовершеннолетними, поэтому логично было бы наделить такими юрисдикционными полномочиями участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних.

Но объем административных юрисдикционных полномочий УИП ПДН не ограничивается правонарушениями, перечисленными в статьях 685 и 804 КРКоАП, так как при осуществлении сокращенного производства по делам об административных правонарушениях участковые имеют право принимать решение о наложении административных взысканий по статьям, отнесенных к юрисдикционным компетенциям суда. На основании статьи 810 КРКоАП, осуществлять сокращенное производство по делу об административном правонарушении, в том числе по делам, отнесенным к подведомственности суда, возможно при соблюдении следующих условий:

1) санкция статьи Особенной части КРКоАП должна предусматривать административное взыскание только в виде предупреждения или штрафа. Например, если санкция статьи предусматривает кроме штрафа лишение специального права, участковый инспектор полиции должен направить дело в суд;

2) административный штраф должен соответствовать определенному количеству месячного расчетного показателя, устанавливаемого в соответствии с законом, действующим на момент возбуждения дела об административном правонарушении. То есть, если санкция статьи предусматривает

денежное взыскание, определяемое от суммы сделки или суммы дохода (выручки), то участковый инспектор полиции также не имеет право самостоятельно налагать административное взыскание;

3) лицо, совершившее административное правонарушение, должно признавать факт его совершения и согласно с уплатой штрафа в размере пятидесяти процентов от указанной в санкции статьи Особенной части настоящего Кодекса;

4) правонарушитель не обжалует представленные доказательства;

5) УИП ПДН должен обладать полномочием возбуждать дела об административных правонарушениях, в соответствии с п.1 части 1 статьи 804 КРКоАП.

Анализ санкций статей, перечисленных в п.1 части 1 статьи 684 КРКоАП, показывает, что всего по двум десяткам составам административных правонарушений УИП ПДН полиции имеют право осуществлять сокращенное производство по делам об административных правонарушениях, отнесенных к подведомственности специализированного административного суда. Почти по половине из этих статей КРКоАП сотрудники ювенальной полиции могут применять сокращенное производство по делам об административных правонарушениях, отнесенных к подведомственности судов по делам несовершеннолетних.

Вместе с тем правоприменительная практика показывает, что отдельные юрисдикционные полномочия службы участковых инспекторов полиции, в том числе и по делам несовершеннолетних, следует оптимизировать, так как они отвлекают сотрудников от выполнения своих традиционных задач по профилактике правонарушений. Например, объективная сторона статьи 505 КРКоАП содержит в себе три квалифицирующих признака:

1) нарушение правил благоустройства территорий городов и населенных пунктов;

2) разрушение объектов инфраструктуры городов и населенных пунктов;

3) уничтожение и повреждение зеленых насаждений

городов и населенных пунктов [2].

Зачем тогда в структуре местной полицейской службы существует природоохранная полиция, если вышеперечисленные противоправные деяния следует считать их традиционными обязанностями? Пункт 6 Правил по организации работы органов внутренних дел по участию в природоохранных мероприятиях, утвержденный приказом МВД РК от 29 декабря 2015 года №1096 прямо на это указывает. «Осуществление задач и функций по участию органов внутренних дел в природоохранных мероприятиях возлагается на сотрудников природоохранной полиции местной полицейской службы, а также сотрудников полиции местной полицейской службы, на которых возложены функции по этой линии» [5].

На основании части 3 статьи 729 КРКоАП рассматривать дела об административных правонарушениях по статье 505 КРКоАП имеют право акимы городов районного значения, поселков, сел, сельских округов, совершенные на территории городов районного значения, поселков, сел, сельских округов. Мы считаем это достаточным и предлагаем эту статью из юрисдикционных полномочий местной полицейской службы исключить.

Много обсуждается проблема применения на практике статьи 200 КРКоАП, связанной с выявлением административных правонарушений по нарушению требований законодательства Республики Казахстан по реализации алкогольной продукции. Так как участковые инспектора полиции, в том числе и по делам несовершеннолетних, не наделены полномочиями осуществлять контрольную закупку, выявление этого правонарушения на практике часто происходит с фальсификацией доказательств.

Дорожной картой по повышению эффективности деятельности участковых инспекторов полиции органов внутренних дел Республики Казахстан на 2020-2021 годы было предусмотрено мероприятие законодательного закрепления порядка проведения контрольного закупа при выявлении административных правонарушений, предусмотренных статьей 200 КРКоАП [6].

Но как видим, действие этого программного документа уже закончилось, а значить было принято решение не наделять такими юрисдикционными полномочиями полицию. Поэтому данная проблема осталась не разрешенная и на практике руководство местной полицейской службы продолжает требовать от сотрудников выявлять правонарушения, связанные с нарушением порядка торговли алкогольными напитками. В этой связи мы считаем, что статью 200 КРКоАП следует исключить из юрисдикции местной полицейской службы, так как их выявить можно только путем осуществления контрольной закупки товара, а такие полномочия в настоящее время возможны только при осуществлении уголовно-процессуальной деятельности.

Таким образом, объем административных юрисдикционных полномочий складывается из административных правонарушений, по которым УИП ПДН имеет право составлять протокола за административные правонарушения и налагать административные взыскания, в том числе и по статьям отнесенных к юрисдикции суда в порядке сокращенного производства по делам об административных правонарушениях.

Участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних следует наделить юрисдикционными полномочиями самостоятельно рассматривать дела об административных правонарушениях, предусмотренных частью 1 статьи 132 и статей 441-1 КРКоАП

С целью оптимизации административных юрисдикционных полномочий местной полицейской службы предлагаем:

- 1) цифру 505 из всего текста диспозиции статьи 685 КРКоАП следует исключить;
- 2) цифру 200 из пункта 1 части 1 статьи 804 КРКоАП исключить.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Отчет формы №1-АД «О результатах рассмотрения уполномоченными организациями дел об административных правонарушениях.

<https://www.gov.kz/memleket/entities/pravstat?lang=ru>

2. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 5 июля 2014 года № 235-V.

3. Казахстан в новой реальности: время действий: Послание Главы государства народу Казахстана от 1 сентября 2020 года. // Казахстанская правда от 02.09.2020 года. - №166 (29293).

4. О внесении изменений и дополнений в Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях: Закон Республики Казахстан от 2 июля 2021 года № 63-VII ЗРК.

5. Об утверждении Правил организации работы органов внутренних дел по участию в природоохранных мероприятиях: Приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 29 декабря 2015 года № 1096.

6. Об объявлении 2020 года – годом участковых инспекторов полиции и утверждении Дорожной карты по повышению эффективности деятельности участковых инспекторов полиции органов внутренних дел Республики Казахстан на 2020-2021 годы: Приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 24 декабря 2019 года №1078.

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ФАКТОВ СКРЫТОЙ ТОРГОВЛИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ И НЕЗАКОННОЙ ИХ ПЕРЕДАЧИ ТРЕТЬИМ ЛИЦАМ С ЦЕЛЬЮ УСЫНОВЛЕНИЯ

Приходько И.С.,

начальник отделения по исследованию проблем
противодействия преступности и совершенствованию
законодательства научно-исследовательского центра,
подполковник полиции

Алматинская академия МВД РК им. М. Есбулатова

Торговля детьми есть многогранное явление, мировая по своим географическим и этническим масштабам проблема, оказывающая влияние на важнейшие права и свободы человека, международное и национальное законодательство, миграцию

населения, преступные транснациональные проявления, организованную преступность и коррупцию [1]. На сегодняшний день торговля живым товаром имеет разнообразные формы: продажа для принудительного занятия проституцией, сексуальной эксплуатации, трудовая эксплуатация, извлечение органов, участие в преступной деятельности, попрошайничество, принудительные браки, усыновление и др. Данные формы динамичны, способны к адаптации и, подобно многим другим схемам преступной деятельности, том числе и международной, постоянно меняются, чтобы противодействовать усилиям правоохранительных органов по их предотвращению. За последние годы в Республике Казахстан участились случаи скрытой торговли несовершеннолетними с целью их усыновления/удочерения. Ежегодно выявляются новые методы совершения преступлений с участием женщин, продающих своих детей, и граждан-«усыновителей». В некоторых схемах не обходится без участия сотрудников органов опеки, государственных органов, в том числе судей ювенальных судов, нотариусов и третьих лиц.

На сегодняшний день сложилась весьма тревожная обстановка в мире и в сфере международного усыновления/удочерения в том числе. По имеющимся данным, за период с 1999 по 2020 гг. из Казахстана вывезено около 9000 детей [2]. Количество же неучтенных фактов вывоза детей за пределы нашей республики за этот период остается неизвестным, и, следовательно, отследить судьбу каждого из них нашим уполномоченным органам не представляется возможным.

Органами прокуратуры Республики Казахстан в 2021 году изучены вопросы усыновления детей в контексте скрытой торговли несовершеннолетними.

В результате проведенной работы установлено, что нарушениям способствуют действия и бездействие должностных лиц, пробелы в законодательстве и несовершенство Республиканского банка данных детей-сирот (далее – РБД), детей, оставшихся без попечения родителей, и лиц, желающих принять их на воспитание в свои семьи,

возможность внесения изменений в актовую запись о рождении ребенка, ненадлежащая работа медицинских учреждений.

С 2015 года установлено 1,4 тыс. нотариально удостоверенных отказов, на основании которых усыновлены дети, 150 отказов выписано в пользу третьих лиц, выявлено 485 фактов несвоевременной постановки детей на учет в РБД и перевода на другие учеты, а также 493 факта неверного и неполного заполнения обязательных разделов и граф анкет детей и усыновителей, выявлено более 400 детей, отчеты по которым не поступали и не контролировались, а часть (выехавшие на ПМЖ) необоснованно снята с контроля путем включения в раздел РБД «Архив детей» [3].

За последние 10 лет количество воспитанников в детских домах Казахстана уменьшилось на 70%. Такие данные приводят представители Министерства образования и науки. При этом родителей, которые стоят в очереди на усыновление детей, намного больше [4].

Кризис института семьи негативно сказывается на росте числа «отказных» детей. Многие женщины, принимая решение стать матерью, надеются на отцов детей, которые в дальнейшем отказываются от своих обязательств перед ребенком и его матерью. Будущая мать, осознавая, что ей будет тяжело одной воспитывать ребенка, уже в роддоме принимает решение об отказе от новорожденного. Тяжелое материальное положение также толкает матерей на продажу своих детей, например:

– 17-летняя алматинка пыталась продать своего еще не рожденного малыша на сроке 6,5 месяцев. Ее родные даже не знали, что она беременна. Отец малыша и его семья отказались от него;

– 30-летняя жительница Талдыкоргана на восьмом месяце беременности предложила купить ее сына за 1 млн тенге. Женщина уже имеет двоих детей. На отчаянный шаг пошла из-за кредитов [5].

Большую роль в совершении противоправных деяний данной категории играет недостаток правовой грамотности по процедурам официального усыновления, рождения и отказа от детей. Размещаемая на сайтах государственных органов информация по условиям, порядку и процедурам усыновления,

возможностям суррогатного материнства не всегда доходит до нужного круга лиц. Кроме того, необходимо отметить и факт недостаточного полового просвещения. Фрагментарные знания часто приводят к наступлению нежелательной беременности, «позорящей» подростка и его семью. Такие случаи заканчиваются избавлением от родившегося ребенка любым способом, в том числе незаконным.

С каждым годом во мире проблема бесплодия становится все более острой. Невозможность зачать ребенка естественным путем, правовая безграмотность и большое желание стать родителями становятся основными причинами совершения такими семьями незаконных действий – покупки детей с целью усыновления/удочерения, например:

– в 2015 году в Восточно-Казахстанской области Курмангалиева А. родила двоих детей, отчество которых было записано по имени ее отца. В 2018 году после внесения изменений в актовые записи отцом детей был указан гражданин Турции Калкан Осман, состоявший на тот момент в браке с гражданкой Турции (совместных детей не имели);

– 18.11.2020 года гражданка Х. в больнице № 2 г. Шымкента под данными «Бижігіт» родила сына, которому дали полное имя Т., отцом указан супруг «Бижігіт» «Төлеген». После выписки из больницы гражданка Х. получила от «Бижігіт» и «Төлеген» 150 тыс. тенге и написала расписку об отсутствии претензий [3].

Девушки, готовые отдать своего ребенка в «добрые руки», публикуют объявления на специальных сайтах и в социальных сетях. Есть и посредники, которые зарабатывают на том, что помогают найти усыновителей.

На просторах Интернета можно встретить и одиноких мужчин, которые так сильно хотят иметь детей, что готовы оплатить все расходы женщины, если она «подарит» ему ребенка, или же способны «отблагодарить» женщину за отказ от ребенка. Встречаются и более оригинальные объявления типа: «Я имитирую беременность! Срочно! Нужен ребенок!» Но чаще всего ищут либо отказников, либо приемных родителей.

На сегодняшний день в Казахстане большое распространение получили факты торговли детьми с целью

усыновления через родильные дома. В погоне за счастьем будущие родители готовы на любые способы его обретения, считая, что процесс усыновления путем «покупки» ребенка в родильном доме проще предусмотренных законом процедур.

Несмотря на ужесточение наказания за такие преступления для всех соучастников, спрос и предложения не снижаются. Вот несколько примеров:

– в Туркестанской области к восьми годам лишения свободы приговорены двое сотрудников перинатального центра, продавших новорожденного ребенка за 6 тысяч долларов [6];

– в Атырауской области сотрудница роддома продала младенца за 5 тысяч долларов [7].

На сегодняшний день известны следующие схемы международной и внутренней скрытой торговли несовершеннолетними с целью усыновления:

1. Добровольная передача (продажа) биологической матерью своего ребенка потенциальному покупателю или третьим лицам. В данном случае могут быть задействованы нотариусы и судьи.

2. Внесение заведомо ложной информации, а также изменений в актовую запись о рождении. В графу «отец» вписывается потенциальный покупатель, и через некоторое время биологическая мать отказывается от ребенка, а законная супруга через суд усыновляет/удочеряет его.

3. Подмена документов роженицы в роддоме на документы потенциальной покупательницы (фиктивной роженицы).

4. Усыновление (продажа) детей через сертифицированные агентства (в том числе иностранные). Используются коррупционные схемы.

5. Усыновление (продажа) детей с нарушением правил формирования и использования РБД, а также при участии сотрудников уполномоченных органов. Отказной ребенок не регистрируется в республиканской базе данных. Малыш продается будущим родителям, минуя определенные этапы процедуры усыновления.

6. Регистрация фиктивного брака с иностранцем до или во время беременности. После рождения ребенка брак с

иностранцем расторгается. Мать отказывается от ребенка. Опекун над ребенком остается за отцом. Ребенок вывозится отцом в другое государство.

Предупреждение скрытой торговли несовершеннолетними требует комплексного подхода в работе подразделений органов внутренних дел и заинтересованных органов, общественных организаций, государственных (негосударственных) учреждений с привлечением матерей (группы риска), потенциальных усыновителей, других возможных причастных лиц (опекунов, юристов и др.).

Важную роль в этом играет местная полицейская служба (участковые инспекторы полиции, инспекторы подразделений по делам несовершеннолетних) и подразделения криминальной полиции.

В деятельности органов внутренних дел по предупреждению преступлений, связанных со скрытой торговлей несовершеннолетними, можно выделить следующие основные этапы в профилактической работе органов внутренних дел:

- разработка и осуществление общих направлений и мер по предупреждению преступлений против семьи и несовершеннолетних на основе анализа состояния, структуры и динамики этого вида преступлений;
- предотвращение преступных намерений и приготовлений, о которых стало известно органам внутренних дел;
- раскрытие и расследование совершенных преступлений, связанных со скрытой торговлей детьми, для того чтобы пресечь продолжение преступной деятельности и не допустить совершения новых преступлений.

Деятельность различных подразделений органов внутренних дел по данным направлениям имеет свою специфику.

Но для того, чтобы работа по предупреждению скрытой торговли несовершеннолетними была эффективной, необходимо отлаженное взаимодействие всех служб для обмена информацией по указанным направлениям и проведения совместных профилактических мероприятий.

Важная роль в этом отведена деятельности органов опеки и попечительства, служб занятости, социального патронажа, молодежной политики, центров помощи семье и детям, помощи жертвам насилия, телефонов доверия.

Существуют основные функции, реализация которых направлена на предупреждение рассматриваемых преступлений:

1) выявление лиц, склонных к совершению преступлений, и оказание на них необходимого профилактического воздействия с помощью мер как убеждения, так и принуждения;

2) выявление причин и условий совершения преступлений, принятие необходимых мер для их устранения;

3) непосредственное предупреждение уголовных правонарушений, их пресечение и работа с соответствующей категорией с целью недопущения с их стороны повторных преступлений;

4) противодействие алкоголизму, наркомании, бродяжничеству, а также уголовным правонарушениям, совершаемым на этой почве;

5) обеспечение взаимодействия с государственными органами, общественными организациями, гражданами по выявлению, нейтрализации факторов, способствующих совершению преступлений против семьи и несовершеннолетних;

6) проведение пропагандистско-разъяснительной работы с населением;

7) изучение и анализ состояния данного вида преступлений.

Большое значение в предупредительной работе играет организация обеспечения и непосредственное участие совместно с другими управлениями, отделами, подразделениями внутренних дел, правоохранительными органами, органами исполнительной власти, местного самоуправления, религиозными организациями, организациями и общественными объединениями в разработке программ и планов профилактики преступлений против семьи и несовершеннолетних, совершенствование деятельности подразделений по делам несовершеннолетних, а также выявление, изучение, распространение положительных форм и методов работы

органов и подразделений внутренних дел по предупреждению данного вида преступлений.

Взаимодействие правоохранительных органов, судов, медицинских и психологических служб поможет добиться большей эффективности в деле предупреждения скрытой торговли несовершеннолетними. Например, сотрудничество с кризисными центрами, куда обращаются беременные женщины, оказавшиеся в сложной жизненной ситуации; с медицинскими учреждениями (женскими консультациями), в которых женщины становятся на учет по беременности (выявление недисциплинированных беременных женщин или халатно относящихся к своей беременности, одиноких матерей с низким социальным статусом и т.д.); с сотрудниками скорой медицинской помощи для выявления женщин, пытавшихся покончить жизнь самоубийством или причинить вред себе и своему неродившемуся ребенку и т.д.

Сотрудникам подразделений криминальной полиции, подразделений по делам несовершеннолетних, участковым инспекторам полиции следует укреплять взаимодействие с сотрудниками родильных домов, различных детских учреждений, органов опеки и попечительства. Сотрудники указанных учреждений, в ведении которых находятся дети, оставшиеся без попечения родителей, и дети-сироты, не всегда в полном объеме выполняют свои обязанности по защите интересов указанной категории детей, они не всегда сообщают о фактах нарушения законодательства об их защите и о фактах совершения в отношении таких детей незаконных сделок.

Сотрудникам полиции следует регулярно проводить разъяснительные беседы с медицинскими работниками, объяснять их роль по предупреждению данного вида преступлений путем осуществления более строгого контроля за беременными, многодетными, а также женщинами, находящимися в тяжелой жизненной ситуации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Лекция по дисциплине «Противодействие торговли людьми и использованию рабского труда». [Электронный ресурс] Краснодарский университет МВД России

Ставропольский филиал Кафедра уголовного права, криминологии и УИП, Ставрополь – 2014. URL: http://stavf.krdu.mvd.ru/upload/site122/document_file/T_8_-_Pomosch_zhertvam.pdf (дата обращения 09.02.2022).

2. Казахстанцы запустили петицию о запрете усыновления детей иностранцами. [Электронный ресурс] URL: http://usynovite.kz/rus/smi/Kazahstanci_zapustili_peticiju_o_zaprete_usinovlenija_detej_inostrancami.html (дата обращения 13.02.2022).

3. Справка о результатах работы Группы надзора за применением законодательства о несовершеннолетних Генеральной прокуратуры Республики Казахстан от 15.09.2021 №2-01-21-68615.

4. Младенцев продают в рассрочку на чёрном рынке Алматы. [Электронный ресурс] URL: https://www.lada.kz/another_news/90359-mladencev-prodayut-v-rassrochku-na-chernom-rynke-almaty.html (дата обращения 13.03.2022).

5. Младенцев продают в рассрочку на чёрном рынке Алматы. [Электронный ресурс] URL: https://www.lada.kz/another_news/90359-mladencev-prodayut-v-rassrochku-na-chernom-rynke-almaty.html (дата обращения 15.04.2022).

6. Торговля детьми в Казахстане: преступление и наказание. [Электронный ресурс] URL: <https://ru.sputnik.kz/20160921/198333.html> (дата обращения 26.04.2022).

7. Продать новорожденного за \$5 тыс. пыталась сотрудница роддома в Атырау. [Электронный ресурс] URL: (<https://365info.kz/2016/06/prodat-novorozhdenno-go-za-5-tys-pytalas-sotrudnitsa-roddoma-v-atyrau>) (дата обращения 26.04.2022).

**КРИТЕРИИ ВОВЛЕЧЕННОСТИ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В КРИМИНАЛЬНУЮ
СУБКУЛЬТУРУ, КАК ОРГАНИЗАЦИОННАЯ ОСНОВА
ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ РАБОТЫ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ
ПО ДЕЛАМ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ОРГАНОВ
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ**

Рыдченко К.Д.,

начальник кафедры административной деятельности органов
внутренних дел, кандидат юридических наук, доцент,
подполковник полиции
Краснодарский университет МВД России

Криминальная субкультура берет свое начало с середины XX века, она формировалась и развивалась в среде профессиональных преступников предпочтительно в местах лишения свободы. В 90-х годах на фоне социально-политического слома преступная субкультура достигла пика популярности, однако с развитием отечественной экономики и повышением благосостояния населения в начале XXI утратила свою массовость, хотя ее отголоски встречались в эрзац-культуре до настоящего времени. Качественно новые характеристики криминальная субкультура приобретает в России в 2010-е годы: «успешные» преступники героизируются в кино и популярной музыке; в криминальную субкультуру активно вовлекаются широкие слои молодежи; носителем субкультуры становятся не только профессиональные преступники и представители малоимущих слоев населения, но и несовершеннолетние из социально и финансово благополучных семей. Можно предположить, что возникновение новой, «игровой» концепции молодежной криминальной субкультуры, для которой участие в противоправных действиях выступает не столько способом обогащения и закрепления социального статуса в «преступном мире», сколько средством получения массовой популярности («хайпа»). Эта популярность расценивается ребенком не только как социальное благо, но и может быть монетизирована через социальные сети и сервисы Интернет, принося существенный

доход даже по меркам взрослого человека.

В этих условиях возникает необходимость научно-методического обеспечения раннего выявления сотрудниками территориальных органов МВД России несовершеннолетних, вовлеченных в криминальную субкультуру.

Подтверждают эту гипотезу и статистические данные МВД России. За январь-декабрь 2021 года каждое тридцать второе (3,1%) расследованное преступление совершено несовершеннолетними или при их соучастии. За этот период ими или при их соучастии совершено 200 преступлений (+36,1%), из них тяжких и особо тяжких – 53 преступления (+103,8% АППГ).

В отличие от показателей уголовной статистики уровень административной деликтности несовершеннолетних демонстрирует тренд к снижению в среднем на 5% в сравнении с АППГ (ст. 6.8, 6.9 и 20.20 КоАП РФ). На этом фоне показатели деликтности, связанные с вовлечением несовершеннолетних в противоправную и антиобщественную деятельность, имеют общий тренд к росту. Так, в 2021 году выявлено:

– по ст. 6.10 КоАП РФ 14 131 правонарушений (рост +3,3%), из них за вовлечение, совершенное родителями или иными законными представителями несовершеннолетних – 601 правонарушение;

– по ст. 6.23 КоАП РФ 2 160 правонарушений (рост +12,5%), из них за вовлечение, совершенное родителями или иными законными представителями несовершеннолетних – 285 правонарушений.

Складывается тревожная картина роста количества случаев склонения и вовлечения несовершеннолетних в противоправные действия на фоне повышения тяжести последствий этих действий.

На основании проведенного нами исследования разработана система маркеров (критериев) оценки возможной вовлеченности несовершеннолетнего в криминальную субкультуру, включающая модули:

- 1) противоправное или иное асоциальное поведение;
- 2) поведенческие маркеры;
- 3) социально-демографические маркеры;

- 4) интересы и досуговая занятость;
- 5) социально-психологическая характеристика;
- 6) виктимность несовершеннолетнего;

Помимо того, разработана и предложена для учета система дополнительных региональных факторов, которые следует учитывать при оценке склонности молодежи того или иного субъекта РФ или муниципального района к противоправному поведению.

В целях организации учета и оценки указанных факторов и индикаторов разработан алгоритм оценки вовлеченности несовершеннолетнего в криминальную субкультуру, включающий несколько этапов.

Шаг 1. Получение характеристики на обучающегося по поведенческим, социально-демографическим и досуговым маркерам по месту обучения на несовершеннолетних, состоящих на профилактическом и внутришкольном учете.

Шаг 2. Выборка проживающих на обслуживаемой территории несовершеннолетних, попадающих под критерии модуля «виктимность несовершеннолетнего».

Шаг 3. Формирование на основе полученных в ходе 2 и 3 шага сводной таблицы, определение перечня несовершеннолетних, наиболее вероятно подвергнутых вовлечению в криминальную субкультуру.

Шаг 4. Мониторинг аккаунтов включенных в сводный перечень несовершеннолетних в социальных сетях Интернет, при возможности, – изучение сданных ими на проверку рабочих тетрадей и иных выполненных в образовательной организации работ. Установление и верификация наличия поведенческих, социально-демографических, досуговых и социально-психологических маркеров. Определение круга общения несовершеннолетнего по месту учебы и жительства, а также в социальных сетях Интернет. Обновление перечня несовершеннолетних, наиболее вероятно подвергнутых вовлечению в криминальную субкультуру.

Шаг 5. Формирование плана и реализация комплекса индивидуально-профилактических мероприятий с несовершеннолетним, подвергнутым влиянию криминальной субкультуры, а также мероприятий по разобщению и

переориентации выявленных групп несовершеннолетних правоохранительной направленности.

Шаг 6. Мониторинг аккаунтов лиц из «круга общения» несовершеннолетнего, потенциально способных оказать на него негативное информационное влияние.

Шаг 7. Повторение приведенного алгоритма ежегодно, обновление полученных данных.

Использование предложенного алгоритма позволит сформировать план и реализовать комплекс индивидуально-профилактических мероприятий с несовершеннолетним, подвергнутым влиянию криминальной субкультуры, а также мероприятий по разобщению и переориентации выявленных групп несовершеннолетних правоохранительной направленности. Реализовывать алгоритм предлагается ежегодно.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Аминова В.А. К вопросу о термине «субкультура» // Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. - 2013. - № 2. - С. 113-118.

2. Башкатов И.П. Психология неформальных подростково-молодежных групп. - М.: Информпечать, 2000. - 334 с.

3. Корецкий Д.А. Криминальная субкультура и ее криминологическое значение / Д.А. Корецкий, В.В. Тулегенов. - СПб.: Юридический центр Пресс, 2006. - 243 с.

4. Рыдченко К.Д. Государственная система защиты несовершеннолетних от воздействия вредоносной информации: монография / К.Д. Рыдченко. - М.: Юнити-Дана, 2018. - 263 с.

5. Рыдченко К.Д. Государственная система противодействия обороту недостоверной информации и сведений экстремистского характера: монография. – Краснодар: Краснодарский университет МВД России, 2019. - 230 с.

6. Рыдченко К.Д. Административно-правовое обеспечение информационно-психологической безопасности органами внутренних дел Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук. - Воронеж, 2011. - 308 с.

ТҮЙІН

Мақала ресейлік жастардың құқық бұзушылық жағдайының негізгі көрсеткіштерін қарастырады және кәмелетке толмағандарды қылмыстық субмәдениетке тарту мәселесіне назар аударады. Кәмелетке толмағандардың қылмыстар мен әкімшілік құқық бұзушылықтар жасауының себептері мен шарттарын талдау негізінде кәмелетке толмағандарды қылмыстық субмәдениетке тарту көрсеткіштерінің блоктары және осы көрсеткіштердің ауырлық дәрежесін анықтау және бағалау алгоритмі ұсынылған.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуются основные показатели состояния деликтности российской молодежи и акцентируется внимание на проблеме вовлеченности несовершеннолетних в криминальную субкультуру. На основании анализа причин и условия совершения несовершеннолетними преступлений и административных правонарушений предложены блоки индикаторов вовлеченности несовершеннолетних в криминальную субкультуру и алгоритм идентификации и оценки выраженности этих индикаторов.

RESUME

The article examines the main indicators of the state of delinquency of Russian youth and focuses on the problem of the involvement of minors in the criminal subculture. Based on the analysis of the causes and conditions for the commission of crimes and administrative offenses by minors, blocks of indicators of the involvement of minors in the criminal subculture and an algorithm for identifying and assessing the severity of these indicators are proposed.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Рахметова З.А.,

преподаватель кафедры уголовного права и организации
исполнения наказания, магистр права, подполковник полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Конституцией РК закрепляется государственная защита прав и интересов детей. Данное конституционное положение устанавливает особый правовой статус несовершеннолетних, что и обуславливает особый порядок привлечения их к уголовной ответственности в случае совершения уголовного правонарушения.

Актуальность изучения вопросов привлечения несовершеннолетних к уголовной ответственности определяется тем, что оно существенно отличается от уголовной ответственности лиц, достигших к моменту совершения уголовного правонарушения совершеннолетия.

Согласно норме уголовного закона несовершеннолетними признаются лица, которым ко времени совершения уголовного правонарушения исполнилось четырнадцать, но не исполнилось восемнадцать лет [1].

Уголовное законодательство РК закрепляет особенности уголовной ответственности несовершеннолетних в специальном разделе 6 УК РК. Несовершеннолетним, совершившим уголовное правонарушение, может быть назначено наказание либо к ним могут быть применены принудительные меры воспитательного воздействия. Законодатель не предусматривает каких-либо специальных наказаний для несовершеннолетних и дает исчерпывающий перечень их видов. Кроме того, автор считает верным мнение А.Б. Бекмагамбетова, В.П. Ревина, О.А. Рыхлова, которые утверждают, что «уголовный закон не выделяет какую-либо специфику целей наказания для несовершеннолетних по сравнению с аналогичными целями для взрослых преступников. Однако это не означает, что её вообще нет. То положение, что личность несовершеннолетних обладает такими качествами, как изменчивость, несформированность,

пластичность, позволяет надеяться, что при обоснованном, справедливом назначении и надлежаще построенном процессе исполнения наказания существует больше шансов для оказания благоприятного исправительного воздействия на подростков» [2, с. 434].

Такие виды наказаний, как арест, конфискация имущества, лишение специального, воинского или почетного звания, классного чина, дипломатического ранга, квалификационного класса и государственных наград, лишение права занимать определенную должность, лишение гражданства, выдворение за пределы Республики Казахстан иностранца или лица без гражданства несовершеннолетним не назначаются, что обусловлено социальным положением рассматриваемой категории либо чрезмерной суровостью отдельных их видов, что также соответствует принципам гуманизма и справедливости, отраженным в Конвенции о правах ребенка, одобренной Генеральной Ассамблеей ООН.

Закрепленное в ныне действующем кодексе относительно новое разделение уголовных правонарушений на преступление и уголовный проступок, ранее не известный уголовному праву не только РК, но и странам постсоветского пространства, имеет некоторые неразрешенные вопросы при назначении наказания несовершеннолетним.

Так, не имеется точной дифференциации наказаний в зависимости от вида уголовного правонарушения. К примеру, статья 40 раздела 3 «Наказание» УК РК подразделяет основные виды наказаний, отдельно к лицам, признанными виновными в совершении преступления и отдельно к лицам, признанными виновными в совершении уголовного проступка. В статье же 81 УК, наказания представлены в виде единой структуры, без учета вида уголовного правонарушения, что, как видится, является существенным недостатком действующего уголовного закона.

Кроме того, такие виды наказания, как штраф, исправительные работы, привлечение к общественным работам, назначаемые как при совершении уголовных проступков, так и преступлений, имеют различные пределы верхних и нижних санкций, что не нашло своего отражения при назначении их несовершеннолетним. Представляется, что данный вопрос

вызывает определенную сложность при назначении наказания данной категории лиц, так как законодателем не дано точного разграничения наказания за уголовные проступки и преступления.

Одним из видов наказаний, назначаемых несовершеннолетним, является ограничение свободы, которое выражается в соблюдении установленных судом обязанностей без изоляции от общества по месту жительства. Не останавливаясь на правовом регулировании уголовно-исполнительного аспекта данного вида наказания, стоит отметить определенные вопросы в рамках уголовного закона.

Так, ограничение свободы назначается несовершеннолетним на срок до двух лет, а в случае замены неотбытой части наказания в виде лишения свободы ограничением свободы – на весь срок оставшейся неотбытой части наказания. В данной норме отсутствует минимальный срок применяемого наказания к несовершеннолетним, и, обращаясь к статье 44 УК, нижний предел санкции установлен срок в виде шести месяцев. К примеру, в УК РФ установлен минимальный срок данного наказания и составляет для несовершеннолетних 2 месяца [3]. По УК Кыргызской Республики ограничение свободы назначается только за совершение уголовного проступка [4]. В условиях гуманизации уголовного законодательства, видится целесообразным, установить минимальный срок ограничения свободы для лиц, не достигших 18-летнего возраста.

Самым строгим видом наказания, применяемым к несовершеннолетним, является лишение свободы, особенности которого заключаются в сроках наказания. Максимальный срок, на который несовершеннолетним может назначаться лишение свободы – 10 лет, а за убийство при отягчающих обстоятельствах или акт терроризма либо по совокупности уголовных правонарушений, одним из которых является убийство при отягчающих обстоятельствах либо акт терроризма, - 12 лет. Несовершеннолетним, совершившим преступление небольшой тяжести или преступление средней тяжести, не связанное с причинением смерти, лишение свободы не назначается. Нормативное постановление Верховного Суда РК

«О судебной практике по делам об уголовных правонарушениях несовершеннолетних и о вовлечении их в совершение уголовных правонарушений и иных антиобщественных действий» указывает, что суд вправе принять решение о назначении несовершеннолетнему наказания в виде лишения свободы только тогда, когда исправление и перевоспитание его невозможно без изоляции от общества с указанием в приговоре мотивов принятого решения. Следует не допускать необоснованного назначения несовершеннолетним лишения свободы на длительный срок [5]. При этом, анализ данной нормы показывает, что отсутствует нижний предел данного вида наказания, с установлением только максимального срока. Данная позиция законодателя снова обращает нас к нормам, регламентирующим общий порядок применения данного вида наказания, который составляет шесть месяцев. Для несовершеннолетних логичным считаем установить низший предел лишения свободы сроком три месяца.

На основании изложенного, считаем целесообразным приведение в соответствие следующих норм уголовного закона.

1. Разграничить виды наказания отдельно к несовершеннолетним лицам, виновным в совершении уголовного проступка и несовершеннолетним, виновным в совершении преступления с установлением максимального и минимального пределов санкций.

2. Законодательно закрепить нижние пределы санкций ограничения свободы и лишения свободы, назначаемым несовершеннолетним.

Таким образом, дальнейшее совершенствование уголовно-правовых норм, применяемых в отношении несовершеннолетних, виновных в совершении уголовных правонарушений является неотъемлемой частью развития уголовно-правовой политики нашего государства, основной целью которой является обеспечение безопасности личности, ее прав и свобод, а также общества и государства от криминальных угроз.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Уголовный Кодекс РК от 3 июля 2014 года.

<https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226>

2. Бекмагамбетов А.Б., Ревин В.П., Рыхлов О.А. Уголовное право Республики Казахстан. Общая и Особенная части: учебник. / Под общ. ред. В.П. Ревина. - Алматы: Жеті жарғы, 2010. – 856 с.

3. Уголовный Кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 года. <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891>

4. Уголовный Кодекс Кыргызской Республики от 01 февраля 2017 года. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34350840.

5. Нормативное постановление Верховного Суда РК от 11 апреля 2002 года №6 «О судебной практике по делам об уголовных правонарушениях несовершеннолетних и о вовлечении их в совершение уголовных правонарушений и иных антиобщественных действий». https://adilet.zan.kz/rus/archive/docs/P02000006S_/11.04.2002.

ТҮЙІН

Мақалада Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасы бойынша кәмелетке толмағандарды қылмыстық жауапкершілікке тарту және жаза тағайындау кезіндегі жалпы белгілер мен кейбір проблемалық мәселелер қарастырылған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются общие особенности и некоторые проблемные вопросы при привлечении несовершеннолетних к уголовной ответственности и назначении наказания по уголовному законодательству Республики Казахстан.

RESUME

The article discusses the general features and some problematic issues when bringing minors to criminal responsibility and sentencing under the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan.

ОБ ОБЕСПЕЧЕНИИ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В РАМКАХ РЕАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПЦИИ СЕМЕЙНОЙ И ГЕНДЕРНОЙ ПОЛИТИКИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Савицкая О.С.,

научный сотрудник НИЦ, майор полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

В ходе реализации сервисно-ориентированных подходов в обеспечении общественной безопасности необходим комплексный подход в изучении факторов влияния на ухудшение безопасности. Основным из них является упущение в воспитании подрастающего поколения, вовлечение в преступную среду, с учетом современных вызовов с которыми сталкиваются несовершеннолетние.

Современный мир детства – это мир стремительных изменений. Динамичность, непредсказуемость, информационная насыщенность, появление технологий, открывающих широкий спектр возможностей для развития и самореализации, а также создающих новые риски, - все это меняет специфику социальной ситуации развития современной жизни семей, в которых есть дети.

Поэтому очень важно уделять внимание на государственном уровне институту семьи. Для этого была утверждена Концепции семейной и гендерной политики в Республике Казахстан до 2030 года. Основными целями государственной семейной политики являются поддержка, укрепление и защита семей, создание необходимых условий, способствующих физическому, интеллектуальному, духовному, нравственному развитию семей и их членов, охрана материнства, отцовства и детства [1].

Для большинства казахстанцев, семья является важной ценностью, они стараются как можно больше времени проводить с детьми. Так, по данным опроса "Семейно-демографическая политика", представленные в данной концепции, 50,3% родителей находятся с детьми постоянно, 32,7% - каждый день стараются проводить вместе, 8,3% - каждые выходные и праздники проводят вместе, и только 0,4% -

никогда не проводят свободное время с детьми. Большинство детей обсуждает с родителями свои увлечения (88,3%), большая часть детей любит общаться со своей семьей (85,2%) и лишь 2,3% из них говорят об отсутствии взаимопонимания с родными.

Большинство граждан стремится прививать детям такие ценности, как уважение к старшим (61,3%), трудолюбие (61,0%), самоуважение (43,0%), уверенность в себе (37,6%) и справедливость (29,5%). Далее идут такие ценности как саморазвитие (20,1%), духовный рост (19,1%), патриотизм (16,5%), помощь другим людям (11,7%), умение адаптироваться в сложных ситуациях (11,5%), индивидуальность (9,5%).

Для того чтоб люди, планирующие создать семью, более ответственно и осознанно подошли к этому шагу и в дальнейшем могли квалифицировано проводить воспитательную работу со своими детьми, необходимо организовать проведение подготовительных курсов для молодоженов по вопросам создания семьи в рамках проекта "Институционализация мер по укреплению семейных ценностей среди молодежи", что позволит учесть и предотвратить многие ошибки, которые могли бы повлечь негативные последствия на становлении ребенка как личности. Но данная работа должна проводиться систематически, так как с взрослением детей, в жизнь семьи появляются новые институты, такие как образовательные организации, обучение в которых для многих становятся большим испытанием. Для этого было бы полезно внедрение образовательных модулей по родительскому образованию. Так, у каждого родителя появится возможность пройти курсы повышения родительских компетенций с учетом возрастных особенностей своего ребенка, актуальных проблем воспитания. Так как многие родители, не обладая знаниями, приходят в тупик, разрушается понимание и доверие с детьми, для этого было бы полезно разработать порядок маршрутизации родителей для получения консультативной помощи при различных проблемах детско-родительских отношений. Также в рамках реализации Концепции, в регионах Казахстана запущен проект «Семейный суд». Как утверждают организаторы, данный проект показал, что правильный подход к развитию института

семьи и брака способен творить волшебство. Целью данного проекта является обеспечение защиты семьи и дружественного отношения правосудия к ребенку. В Костанайской области, по аналогичным направлениям реализуется проект «Отбасы. Help», задача которого помогать сохранять семейные узы, так как это очень важно для психического развития ребенка, конечно же, при условии здоровых, равноправных и гармоничных отношений супругов.

Важность данного направления, нашло отражение в стратегии «Казахстан – 2050», в котором Первый Президент Республики Казахстан – Елбасы Нурсултан Назарбаев подчеркнул необходимость всемерной защиты материнства и детства [2]. Позднее Глава государства Касым-Жомарт Токаев в своем послании народу Казахстана от 1 сентября 2020 года «Казахстан в новой реальности: время действий» отметил необходимость обеспечения безопасности и охраны прав несовершеннолетних, в том числе путем контроля за каждым делом, расследуемым в связи с насилием над детьми [3].

По данным на 1 квартал 2022 года в г. Костанай 4826 неполных семей, в которых воспитывается 5991 ребенок, 38 семей, где опекуном либо попечителем являются лица мужского пола (49 детей), 1112 семей, где воспитываются отчимом (1565 детей), 471 семья, где дети воспитываются сожителем матери (624 ребенка). Всего по области 20531 семья на особом контроле, подпадающие по вышеуказанным категориям, в которых находятся 25637 детей. При проведении анализа преступности Костанайской области, было отмечено, что за 2021 год допущен рост преступлений совершенных в отношении несовершеннолетних на 68,4% (с 79 до 133), в том числе связанные с сексуальным насилием на 186,2% (с 29 до 83). В разрезе преступлений против половой неприкосновенности превалируют:

ст.120 УК РК (изнасилование) – **21** (УП г.Костанай – 9; УП г.Рудный-3, Костанайский ОП – 2, ОП г.Житикара, Наурузумский, Амангельдинский, Сарыкольский, Федоровский, Алтынсаринский, Мендыгаринский ОП - по 1), по сравнению с прошлым годом - **3**, произошел рост на 600,0%;

ст.121 УК РК (насильственные действия сексуального

характера) – **17** (Костанайский ОП – 7; УП г. Рудного-2, УП г. Костанай – 6; ОП г. Аркалык, ОП г. Житикара – 1), по сравнению с прошлым годом - **5** произошел рост на 240,0 % ;

ст.122 УК РК (половое сношение или иные действия сексуального характера с лицом, не достигшим шестнадцатилетнего возраста) – **31** (Житикаринский ОП – 6; Костанайский ОП, УП г. Рудного, УП г. Костанай – по 5; Сарыкольский ОП -3; Денисовский ОП – 2; ОП г. Лисаковск, Карабалыкский, Наурзумский, Федоровский, Узункольский – по 1), по сравнению с прошлым годом - **18** произошел рост на 72,2 %;

ст.124 УК РК (развращение малолетних) – **14** (Костанайский ОП – 8; УП г. Костанай- 5; Карабалыкский ОП – по 1), по сравнению с прошлым годом – **3** произошел рост на 366,7%.

Преступления, совершенные людьми из близкого окружения: родными отцами - 5 фактов, отчимами - 14 фактов, родственники - 6 факта, воспитатели – 4 факта и соседи - 3 факта.

А так же преступления совершают друзья, знакомые и молодые люди. Преступления, совершившиеся знакомыми и друзьями – 30, преступления совершившиеся молодыми людьми, с которыми состоят в отношениях – 16, незнакомыми лицами - 3 факта.

Как мы видим ситуация не благополучная, рост преступности беспрецедентный, хотелось бы отметить, что среди преступников из близкого окружения, ярко выделяется количество отчимов, совершивших противоправные действия. Это связано с низким уровнем воспитания мужчин и тем, что при вступлении в брак, нет процедур по прохождению курсов отчимов, нет правовой основы по установлению психологических особенностей, данного лица, при выявлении которых, мы могли бы избежать страшных последствий, которые наносят непоправимый ущерб не сформированной детской психике. Имеются случаи, когда некоторые из жертв еще не достигшие и 5 летнего возраста, которым внушаются противоправные действия, как одну из норм поведения, и в дальнейшем психологам, при условии выявления данных

фактов, предстоит тяжелейшая работа, по коррекции кризисного состояния и поведения. И самой основной проблемой при работе с несовершеннолетними, это выявление случаев применения насилия, если они и осознают что подвергаются насилию, то многие из них запуганы, боятся осуждения, буллинга, ухудшения ситуации в доме, тем более если у мамы с отчимом появляются общие дети, при условии, что его привлекут к ответственности, то и они останутся без отца и тогда матери будет сложнее в финансовом плане содержать их. Все эти страхи, недоверие взрослым возрастают, ведь зачастую дети жалуются своим матерям, те в свою очередь по различным причинам стараются этого не замечать, под предлогом того, что это все фантазии и вымысел, либо дискредитация отчима в глазах матери. Поэтому необходимо усилить контроль, за семьями, которые попадают в категорию наибольшего риска к совершению противоправных действий, увеличить количество бесед школьных психологов, как в групповой, так и в индивидуальной форме. Рассмотреть возможность проведения медицинского осмотра с целью осмотра кожных покровов ребенка, на наличие следов причинения физического насилия, а также осмотра у гинеколога, что увеличит процент выявления насильственных действий и позволит предотвратить наступление более тяжелых последствий. Помимо этого необходимо увеличить количество профилактических бесед, проводимыми инспекторами по делам несовершеннолетних, по разъяснению мер, которые помогают обеспечить безопасность, защитить свои права, проинформировать обо всех доступных ресурсах, куда могут обратиться дети при возникновении опасности. А также было бы полезно проводить совместную работу с учителями по предотвращению фактов буллинга, как среди детей, так и со стороны учителей, по отношению к учащимся. Так как данный вид правонарушения обретает все более тяжкие последствия. В Костанайской области уже имеются факты попыток суицида среди учащихся, подверженных буллингу со стороны преподавательского состава.

Учительский буллинг глубоко травмирует ребёнка. В школе учитель обладает властью, а значит, *имеет в своем*

арсенале еще массу возможностей для травли детей.

После поступления в школу у ребенка в жизни появляется еще одна важная авторитетная фигура – классный руководитель. В младшей школе педагог становится иногда даже более значимым взрослым, чем родитель. От личности учителя также зависит и мотивация ребенка к обучению, и в целом его успеваемость.

К сожалению, бывают случаи, когда педагоги предвзято относятся к ученику, прилюдно высмеивают его ответы, способности и даже внешний вид, используя грубое, унижающее порицание, которое носит затяжной характер.

Разумеется, класс, который постоянно сталкивается с подобным, свыкается с оскорблениями в свой адрес. Никто не пытается сопротивляться. И самое печальное, что у детей и подростков вырабатывается определенная модель поведения в данной ситуации: «взрослый прав, даже когда он совершенно не прав, но не стоит ему перечить, а то будет ещё хуже» [4].

Поэтому родителям необходимо обратить внимание на то, если ребенок потерял интерес к учебе, отказывается говорить о школе и о том, что происходит там, появляется заниженная самооценка и необоснованные страхи. При обнаружении данных факторов, сигнализирующих о нарушении психо-эмоционального фона ребенка, необходимо обратиться к инспектору по делам несовершеннолетних, а также к школьному или частному психологу.

Заинтересованными государственными органами предпринимаются меры, направленные на обеспечение защиты детей и оперативного реагирования на факты жестокого обращения в отношении несовершеннолетних. Для этого в Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях (ст. 127-1) введена норма о незамедлительном информировании работниками социальной сферы (не только педагогами, но и работниками сферы здравоохранения и социальной защиты населения) о фактах совершения несовершеннолетними или в отношении них правонарушений.

Таким образом, мы можем сделать вывод о том, что обеспечение безопасности и здоровое воспитание несовершеннолетних, залог формирования гармоничной

личности, которая будет более устойчива к различным вызовам и влиянию неблагоприятной среды, способствующей вовлечению ребенка в преступную среду. Для этого необходимо повышать требования к отбору лиц, ответственных за защиту детей, развитие системы социальной работы, как с детьми, так и их родителями. А улучшение координации взаимодействия семьи с различными ведомствами и организациями, поспособствует повышению эффективности и результативности воспитания в безопасном и заботливом окружении.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Об утверждении Концепции семейной и гендерной политики в Республике Казахстан до 2030 года: Указ Президента Республики Казахстан от 6 декабря 2016 года № 384.

2. Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства: Послание Президента Республики Казахстан - Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана, г. Астана, 14 декабря 2012 года

3. Казахстан в новой реальности: время действий. Послание Главы государства народу Казахстана от 1 сентября 2020 года.

4. <http://detskiy-psycholog.ru/statya-1291.html>

ПРИНУДИТЕЛЬНЫЕ МЕРЫ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ КАК ЧАСТЬ ИНСТИТУТА ПРОБАЦИИ В РФ

Сережкина М.А.,

преподаватель кафедры уголовного права,

подполковник внутренней службы

ФКОУ ВО Кузбасский институт ФСИН России

В настоящее время в Российской Федерации окончено общественные обсуждения проекта ФЗ «О пробации». Предлагаемый проект представляет институт пробации в большей степени как институт, оказывающий социальную

поддержку осужденным. Это, в некоторой степени, нивелирует изначальное понимание пробации как «испытательного срока» лица, совершившего уголовно-наказуемое деяние. Однако, учитывая, что окончательный проект закона находится еще в стадии доработки, возможны, последуют какие-либо изменения.

Рассматривая круг лиц, в отношении которых планируется применять пробационные меры можно отметить, что их планируется применять как к совершеннолетним осужденным, так и к несовершеннолетним.

В проекте ФЗ «О пробации в РФ» в качестве субъекта пробации указаны комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав (далее КДН и ЗП). В полномочия КДН и ЗП включены функции по социальной реабилитации несовершеннолетних, освобожденных из учреждений уголовно-исполнительной системы.

Данная формулировка полностью дублирует п.4 ч.2 ст.11 ФЗ от 24.06.1999 №120-ФЗ «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних».

В условиях процесса законодательного закрепления института пробации в России у законодателя имеется возможность устранить существующие пробелы и создать актуальный, полезный и действующий документ.

В последнее десятилетие отношение государства к несовершеннолетним преступникам значительно изменилось, что отражается в принятии новых нормативных правовых актов, определяющих направление уголовной политики государства в отношении детей. Так, указом Президента России 2018-2027 годы объявлены Десятилетием детства [1], в рамках которого предусмотрена обширная программа профилактики правонарушений несовершеннолетних, применения восстановительных технологий и методов профилактической работы с детьми и их семьями и др.

Сегодня суды стали чаще освобождать несовершеннолетних от уголовной ответственности и уголовного наказания в связи с использованием принудительных мер воспитательного воздействия.

За последний год резко увеличилось количество несовершеннолетних, освобожденных от уголовной

ответственности и наказания в связи с применением принудительных мер воспитательного воздействия. Согласно данным судебной статистики в 2019 году принудительные меры воспитательного воздействия были применены к 486 несовершеннолетним (как в порядке ст.90, так и в порядке ст.92 УК РФ), что составило 1,5% от всего количества несовершеннолетних в отношении которых судом вынесено решение по существу предъявленного обвинения. В течение 2020 года количество несовершеннолетних освобожденных от уголовной ответственности / наказания по указанному основанию составило 794 человека – 2,9% от всего количества несовершеннолетних в отношении которых судом вынесено решение по существу предъявленного обвинения [7 с.87].

Такая тенденция к применению принудительных мер воспитательного воздействия обостряет вопросы, связанные с органом исполнения этого вида воздействия на несовершеннолетних. До сих пор в российском законодательстве не устранен пробел относительно статуса и полномочий органа, который исполняет принудительные меры воспитательного воздействия.

Так Уголовный кодекс РФ говорит о том, что исполнение принудительных мер воспитательного воздействия возлагается на «специализированные государственные органы».

Уголовно-исполнительный кодекс РФ не содержит указания на то, что принудительные меры воспитательного воздействия в отношении несовершеннолетних подлежат исполнению государственным органом, занимающимся как исполнением наказаний, так и исполнением иных мер воздействия на осужденных (условное осуждение, условно-досрочное освобождение) - уголовно-исполнительной инспекцией.

Практически все вопросы снимают разъяснения, содержащиеся в п.38 Постановления Пленума Верховного суда РФ от 01.02.2011 №1 «О судебной практике применения законодательства, регламентирующего особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних». В нем указано, что осуществлять надзор за несовершеннолетним, при назначении ему принудительных мер воспитательного

воздействия, может специализированный государственный орган – комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав. Однако данное положение вызывает сомнения у современных научных деятелей.

Так, Т.Г.Понятовская, вполне логично, делает выводы о том, что считать КДН и ЗП специализированным государственным органом не совсем верно [6 с.73]. Указанная комиссия – коллегиальный профилактический орган, ее члены не являются государственными служащими и действуют на общественных началах. Кроме того, в части применения к несовершеннолетним мер воздействия, КДН и ЗП ограничивается только применением мер, предусмотренных Кодексом об административных правонарушениях РФ которые не имеют отношения к принудительным мерам воспитательного воздействия.

Кроме КДН и ЗП вопросами профилактики правонарушений несовершеннолетних занимаются подразделения по делам несовершеннолетних органов внутренних дел (далее ПДН) [2]. Однако, на законодательном уровне полномочия по исполнению принудительных мер воспитательного воздействия в отношении несовершеннолетних у ПДН не закреплены.

Таким образом, в российском законодательстве возникает пробел – меры принудительного воспитательного воздействия в отношении несовершеннолетних существуют, а порядок их исполнения, субъекты исполнения и их полномочия не имеют законодательного обличия. Это, как верно замечает Т.Г.Понятовская, лишает несовершеннолетних, к которым указанные меры применяются, возможности защиты своих законных прав и интересов [6 с. 75].

Решение указанной проблемы можно найти, обратившись к законодательству зарубежных стран. В частности, в Республике Казахстан с 2016 года законодательно закреплен и действует институт пробации. В ФЗ «О пробации» Республики Казахстан несовершеннолетние, при определенных условиях, являются лицами, которые могут быть подвергнуты воздействию института пробации. Так, воздействию пробации подлежат, в том числе, несовершеннолетние, в отношении

которых, в качестве освобождения от уголовной ответственности и наказания избрана принудительная мера воспитательного воздействия (ограничение досуга и установление особых требований к поведению несовершеннолетнего) [4].

Данное решение вполне логично. Ведь, как уже говорилось, природа института пробации заключается в предоставлении осужденному испытательного срока, в течение которого он должен подтвердить свое исправление. При этом суд вправе наложить на осужденного различного рода ограничения (запрет на посещение определенных мест, ограничение круга общения и т.п.) и обязанности (пройти курс лечения, обучения и т.п.) [5 С.114]. Так же институт пробации предусматривает оказание социальной помощи подозреваемым, обвиняемым, подсудимым, осужденным, призван анализировать и оценивать риски рецидива конкретного лица, в его рамках организовываются и проводятся примирительные процедуры. Институт пробации имеет межотраслевой характер и предназначен для комплексного воздействия на лиц, попавших в конфликтную ситуацию с уголовным законодательством. Именно это обуславливает возможность включения в систему органов пробации как государственных и муниципальных органов, так и негосударственных общественных организаций, юридических и физических лиц. Законодательное закрепление института пробации, его субъектов, их правового статуса поможет устранить пробелы в законодательстве и позволит лицам, попавшим под воздействие рассматриваемого института, в полной мере осуществлять защиту своих прав и обязанностей.

Таким образом, в настоящий момент, в условиях процесса законодательного закрепления института пробации в России, целесообразно отнести принудительные меры воспитательного воздействия к видам пробационного воздействия, уполномочить на их исполнение комиссию по делам несовершеннолетних и защите их прав и подразделения по делам несовершеннолетних органов внутренних дел. Так же в ФЗ «О пробации» стоит четко определить объем прав их прав, обязанностей, порядок оспаривания действий, а так же правовой статус несовершеннолетних к которым принудительные меры

воспитательного воздействия будут применяться.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Об объявлении в Российской Федерации Десятилетия детства: Указ Президента РФ от 29 мая 2017 г. № 240 // Российская газета. 2017. 30 мая
2. Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних: Федеральный закон от 24.06.1999 г. № 120-ФЗ (ред. от 24.04.2020 г. № 147-ФЗ) // Собрание законодательства РФ. 1999. № 26, 28 июня
3. О пробации: Закон Республики Казахстан от 30 декабря 2016 года №38-VI (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.03.2022 г.) [Электронный ресурс] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36232217&pos=0;11273#pos=0;11273.4609375&sdoc_params=text%3D%25D0%25BD%25D0%25B5%25D1%2581%25D0%25BE%25D0%25B2%25D0%25B5%25D1%2580%25D1%2588%25D0%25B5%25D0%25BD%25D0%25BD%25D0%25BE%26mode%3Dindoc%26topic_id%3D36232217%26spos%3D1%26tSynonym%3D1%26tShort%3D1%26tSuffix%3D1&sdoc_pos=0
4. Антонян Е.А. Принудительные меры воспитательного воздействия: проблемы назначения и применения. [Электронный ресурс] // Lex Russica. - 2018. - №9. – С.112-118. - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prinuditelnye-mery-vozpitatelnogo-vozdeystviya-problemy-naznacheniya-i-primeneniya>
5. Понятовская Т.Г. Кто исполняет принудительные меры воспитательного воздействия? [Электронный ресурс] // Oeconomia et Jus. – 2021. – № 4. – С. 71–76. – URL: <http://oecomia-et-jus.ru/single/2021/4/9>. (С.73)
6. Скрипченко Н.Ю. Меры уголовно-правового характера, применяемые к несовершеннолетним, преступившим закон. [Электронный ресурс] // Журнал прикладных исследований - 2021. - №3. – С. 84-89. - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mery-ugolovno-pravovogo-haraktera-primenyaemye-k-nesovershennoletnim-prestupivshim-zakon>.

ТҮЙІН

Ресей Федерациясында кәмелетке толмағандарға қатысты тәрбиелік ықпал етудің мәжбүрлеу шараларын қолдану мәселесі зерттелді. Аталған шараларды жүзеге асыру тәртібін, оларды жүзеге асыратын субъектілердің құқықтары мен міндеттерінің көлемін белгілейтін заңнамада олқылықтар анықталды. «Ресей Федерациясындағы пробация туралы» Федералдық заңға тәрбиелік ықпал етудің мәжбүрлеу шараларын сынақтан өткізу шараларының қатарына қосу және субъектінің мәселелерін заңнамалық реттеу және оларды жүзеге асыру тәртібі туралы ұсыныс енгізілді.

РЕЗЮМЕ

Исследован вопрос исполнения принудительных мер воспитательного воздействия в отношении несовершеннолетних в Российской Федерации. Выявлены пробелы в законодательстве устанавливающим процедуру исполнения указанных мер, объема прав и обязанностей субъектов их исполняющих. Вынесено предложение о включении принудительных мер воспитательного воздействия в число пробационных мер и законодательное урегулирование вопросов субъекта и порядка их исполнения в Федеральном законе «О пробации в РФ».

RESUME

The issue of enforcement of compulsory measures of educational influence in relation to minors in the Russian Federation has been studied. Gaps have been identified in the legislation establishing the procedure for the implementation of these measures, the scope of the rights and obligations of the subjects performing them. A proposal was made to include compulsory measures of educational influence in the number of probationary measures and the legislative settlement of the issues of the subject and the procedure for their implementation in the Federal Law "On Probation in the Russian Federation".

ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДА ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМНІҢ ТАРАЛУЫН АЛДЫН – АЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Сүндет Б.Қ.,

ғылыми және педагогикалық магистратураның 1 курс
магистранты, әділет аға лейтенанты

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Тусупбеков К.Р.,

аға оқытушы, заң ғылымының магистрі, полиция подполковнигі
ҚР ПМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы

Экстремизм (латын тілінен *extremum* - «шеттеу» яғни орталықтан ауытқу, белгіленген жерден тыс кету деген мағына береді) — жалпы тәртіпті мойындамайтын, өзінің пікірімен ғана іс-әрекет жасаушы дегенді білдіреді. Экстремизмнің пайда болу себебі, адамның надандыққа, көрсеқызарлыққа бейімделген көзқарасынан пайда болады. Яғни, тек менің ғана пікірім болуы керек деген сияқты. Бұл ең алғашқы этаптары болып саналады. Экстремизмнің тағы бір көрінісі басқа біреуді көре алмау, түсінбеу немесе түсінгісі келмейтін адамдардан шығады. Лаңкесшілер дұрыс бағытқа жол көрсететін адамдардың кеңесіне мүлдем құлақ аспайды. Олар өздерін ең таза кіршіксіз деп санап, басқаның барлығын адасушыларға жатқызып, жөн білетін адамдарды мойындамайды. Міне, осының салдарынан әлемде түрлі төңкерістер мен қантөгістер орын алуда [1].

Бір қарағанда, экстремизм мәселесі ең маңыздыдан алыс болып көрінуі мүмкін, өйткені тіркелген экстремистік қылмыстардың саны басқа түрлердегі қылмыстармен салыстырғанда шамалы. Бірақ бұл қылмыстар жүйелі сипатқа ие, өйткені олар қоғамның әртүрлі ұлттық, діни және әлеуметтік топтары арасындағы бейбітшілік пен келісімге, саяси және құқықтық тұрақтылыққа қол сұғады. Экстремизмнің біздің қоғам үшін басты қауіптілігі нақ осы. Қазіргі уақытта экстремизмнің келесі түрлері үлкен қауіп төндіреді: ұлтшылдық, діни және саяси.

Ұлтшыл экстремизм - бұл ұлттық немесе нәсілдік жеккөрушілік пен дұшпандыққа негізделген зорлық-зомбылық, басқа ұлт немесе нәсілге қатысты жеккөрушілік пен

дұшпандықты қоздыру.

Діни экстремизм - кәпірлер немесе басқа дін өкілдері арасында діни нанымды күштеп отырғызу, азаматтардың ар-ождан бостандығы (мүмін немесе кәпір болу мүмкіндігі) және бостандық құқығын бұзу практикасы дін (кез-келген дінді таңдау мүмкіндігі).

Саяси экстремизм - мемлекеттік билікті күштеп, заңсыз алу мен ұстап қалудың теориясы мен практикасы, Конституциялық тұрғыдағы күштеп өзгертуге бағытталған іс-әрекет пен іс-әрекетке шақыру. Әрине, экстремизмнің алдын алу бұл құбылыстың салдарын жоюға қарағанда әлдеқайда тиімді. Сонымен қатар, алдын-алу шаралары, девиантты көріністердің ерте алдын-алу әдістері басым, шешуші рөл атқарады. Экстремистік әрекетке қарсы іс-қимыл жөніндегі жұмыс құқық қорғау қызметінің шеңберінен шығып кетеді және кешенді шешімді талап етеді.

Қазақстан Республикасының 2005 жыл 18 ақпандағы № 31 «Экстремизмге қарсы іс – қимыл» туралы заңына сәйкес, экстремизмге қарсы күресте мемлекеттік органдар өз құзыреті шегінде экстремизмнен сақтандыруға бағытталған мынадай алдын алу шараларын іске асырады:

1) діни қызмет саласында мемлекеттік реттеуді жүзеге асыратын мемлекеттік орган Қазақстан Республикасының аумағында құрылған діни бірлестіктер мен миссионерлердің қызметіне зерделеу мен талдау жүргізеді, өз құзыретіне жататын мәселелер бойынша ақпараттық-насихаттық іс-шараларды жүзеге асырады, Қазақстан Республикасының діни қызмет және діни бірлестіктер туралы заңнамасының бұзылуына қатысты мәселелерді қарайды, Қазақстан Республикасының экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы заңнамасын бұзатын діни бірлестіктердің қызметіне тыйым салу туралы ұсыныстар енгізеді;

2) бұқаралық ақпарат құралдары істері жөніндегі уәкілетті орган бұқаралық ақпарат құралдары өнімдерінде экстремизмді насихаттауға және ақтауға жол бермеу, олардың Қазақстан Республикасының заңнамасын сақтауы тұрғысында оларға мониторинг жүргізеді, мемлекеттік тапсырысты орындайтын бұқаралық ақпарат құралдарында ұлтаралық және

конфессияаралық келісімді нығайту мәселелерінің жариялануын қамтамасыз етеді;

3) білім саласындағы орталық атқарушы орган білім беру ұйымдарында оқушылардың экстремизм идеяларын қабылдамауын, халықаралық құқық пен ізгіліктің көпшілік таныған принциптерін құрметтеуін қалыптастыруға бағытталған тәрбиелік бағдарламалардың бекітілуін және іске асырылуын қамтамасыз етеді, оқу орындарының студенттер алмасу мәселелері бойынша халықаралық шарттарының сақталуын бақылауды жүзеге асырады;

4) Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздік органдары жедел-ізвестіру, қарсы барлау іс-шараларын жүргізеді және Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес мемлекеттік органдардың уәжді қорытындылары бойынша өздерінің әрекеттерімен қоғам мен мемлекет қауіпсіздігіне қатер төндіретін немесе нұқсан келтіретін шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдардың Қазақстан Республикасына кіруіне жол бермеу жөніндегі шараларды жүзеге асырады;

5) Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары жедел-ізвестіру қызметін, қоғамдық тәртіпті қорғау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөнінде атқарушылық және өкімдік функцияларды жүзеге асырады, сондай-ақ өздерінің іс-әрекеттерімен қоғам мен мемлекет қауіпсіздігіне қатер төндіретін немесе нұқсан келтіретін шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдарды Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес Қазақстан Республикасынан шығарып жіберуді жүзеге асырады;

6) облыстардың (республикалық маңызы бар қалалардың, астананың), аудандардың (облыстық маңызы бар қалалардың) жергілікті атқарушы органдары қоғамдық бірлестіктермен өзара іс-қимылды жүзеге асырады, тиісті аумақтарда құрылған діни бірлестіктердің және миссионерлердің қызметін зерделеуді жүзеге асырады, олар туралы деректер банкін жасайды, өз құзыретіне жататын мәселелер бойынша өңірлік деңгейде ақпараттық-насихат іс-шараларын жүзеге асырады, өңірдегі діни ахуалға зерделеу мен талдау жүргізеді;

7) сыртқы барлау субъектілері өз іс-әрекеттерімен

қоғамның және мемлекеттің қауіпсіздігіне қатер төндіретін немесе нұқсан келтіретін шет мемлекеттердің ұйымдарына, шетелдіктерге және азаматтығы жоқ адамдарға қатысты Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдарын хабардар етуді жүзеге асырады [2].

Бұл мәселеде жергілікті өзін-өзі басқару органдарының рөлі ерекше мәнге ие, олар қоғамға тікелей жақын болғандықтан, экстремизмге қарсы іс-қимыл бойынша маңызды міндеттер атқаруы тиіс. Сонымен қатар, жергілікті өзін-өзі басқару органдары азаматтық қоғаммен бірлесе отыра экстремизмге қарсы күреске тікелей қатысуды қамтамасыз ететін орган болып табылады.

Қоғамдағы діни экстремизмнің аса қауіп төндіруі мүмкін және кеңінен таралатын орталарының бірі, әрине жасөспірімдер ортасы болып табылады. Жастар арасында діни экстремизмнің алдын алу шаралары бойынша жұмыс ең алдымен, өскелең ұрпаққа берілетін тәрбиемен ұштастырыла атқарылуы тиіс. Себебі бүгінгі жас буын ертеңгі елдің келешегін құратын, тізгініне ие болатын аға буынға айналмақ.

Экстремизмнің алдын алу жұмысын ұйымдастыру барысында бірнеше деңгейден тұратын жүйені ұмытпаған жөн. Ең алдымен, Қазақстан Республикасында тұрып жатқан барлық жастар: бұл деңгейде жасөспірімдердің өмірлік мүмкіндіктерін көтеруге, қорғансыздық сезімін төмендетуге, олардың өзіндік іс-әрекетін жүзеге асыруы мен өмірлік әрекетіне қажетті талаптарды құруға бағдарланған жалпы профилактикалық шараларды іске асыру қажет. Экстремистік белсенділік назарына ілігуі мүмкін «қауіп зонасындағы» жастар да үлкен бақылауды талап етеді. Бұл категорияға әлеуметтік-дезориентацияланған, нашар, әлеуметтік-экономикалық статусы төмен, девиацияға жақын (алкоголизм, наркомания, физикалық және моралды-адамгершілік зорлық) отбасынан шыққан жастар, жауапқа тартылмайтын, экстремалды уақыт өткізуге, яғни экстремистік субмәдениетке қатысуын уақыт өткізудің табиғи формасы ретінде санайтын «алтын жастар», агрессияға жақын, мәселелерді күштеп шешу әдісін қолданатын, рефлексия мен өзін-өзі реттеу дағдылары дамымаған балалар, жасөспірімдер, көшелік девиацияға жақын неформалды бірлестіктерге

катысушылар мен жастар субмәдениетін тасушылар, экстремисттік-саяси, діни ұйымдардың, қозғалыстардың, секталардың мүшелері кіреді.

Сондай ақ, қазіргі таңда интернет желісі жасөспірімдер арасында діни бірлестіктердің деструктивті қызметін жүзеге асыру бағытытында негізгі ақпарат көзі болып табылады. Радикалды көзқарастрды тарататын діни ұйымдар жасөспірімдер арасында псевдопатриотикалық көңіл-күйге сүйеніп, жалған діни сезімдер тудырады. Экстремизм идеяларының енуінің ең осал тұстарының бірі әлі қалыптаспаған және психикаға оңай әсер ететін мектеп оқушылары болып табылады. Сонымен қатар мектеп бітіргеннен кейін жасөспірімдер университеттерге, колледждерге түсіп, әртүрлі саяси құрылымдардың ықпалына түседі. Сондықтан кәмелетке толмағандарға, жасқспірімдерге, студенттерге еркін интернет-кеңістікте бола отыра, қандай да бір ақпараттық ресурсты зерделей отырып, қандай виртуалды қоғамдастықта қарым-қатынас жүріп жатқанын, зерделенетін материалдар тыйым салынғандарға жататынын және ол экстремистік деп танылмайтынын түсіндіру өте маңызды.

Жасөспірімдер ортасындағы қазіргі заманғы экстремизмнің негізгі белгілері: өсіп келе жатқан ұйымшылдық, топтардың бірігуі, оларда идеологиялық, аналитикалық және жауынгерлік құрылымдарды қалыптастыру; экстремистік бағыттағы ұйымдардың аймақаралық және халықаралық байланыстарын белсенді нығайту; өз идеологиясын тарату және іс-қимылдарды үйлестіру үшін жаңа ақпараттық және коммуникациялық технологияларды қолдану; жастар арасында экстремизмнің ұлттық негізде таралуы болып табылады; топтардың құқыққа қарсы іс-әрекеттерін жандандыру, ауыр, үлкен қоғамдық резонанс тудыратын қылмыстар мен батыл, демонстрациялық әкімшілік құқық бұзушылықтар жасауға ұмтылу; бұзақылық іс-әрекеттерден террористік актілерді жүзеге асыруға көшу болып табылады. Оған бірден – бір мысал ретінде еліміздегі қайғылы қаңтар оқиғасын келтіруге болады.

Республика бойынша жаппай тәртіпсіздік барысында ұсталып, тергеу изоляторына қамалған кәмелетке толмағандар саны өте көп. Қазір жасөспірімдердің біреуі дәстүрімізге тән

дінді ұстанамын деп, діни білімінің таяздығынан радикалдық бағыттағы ағымға ілініп кетуі мүмкін. Ал екіншісі ата – ана камқорлығынан тыс қалған, элеуметтік – саяси жағдайы төмен, өмірдің қиын кезеңінде жүргенде радикалды топтардың арбауына түсіп қалады. Бұл топтардың жетекшілері дәл осындай элеуметте өз орнын таппаған адамның көзқарасын мемлекетке қарсы бұрып, кінәнің бәрін мемлекетке жауып, радикалдандырады.

Өз сөзінде Қазақстан Республикасының Президенті Қасым – Жомарт Кемелұлы Тоқаев «Ерекше құбылыспен, яғни гибриді формамен айналысып жатырмыз: біреулер бейбіт митингке барды, басқалары зорлық-зомбылық экстремизмінің құрбаны болды, енді бірі экстремистер, ал келесі топ - билікті басып алуды жоспарлаған лаңкестер. Сондықтан біреу бейбіт митингке барды, ал біреу бейбіт митингке бармады. Біреу қазір не болатынын және одан пайда табуға болатынын білді, ал біреу жоспарланған экстремистік және лаңкестік әрекеттерге барды», «Қаңтардағы қайғылы оқиға жастардың элеуметтік-экономикалық бейімделуінде елеулі олқылықтарды көрсетті. Бұған жергілікті атқарушы органдар да, мемлекеттік басқарудың бүкіл жүйесі де кінәлі», «Мемлекет жастарды жұмыспен қамту, оқыту бағытында бірқатар маңызды жобаны жүзеге асырып жатыр. Алайда сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жастардың көпшілігі олар туралы ештеңе білмейді. Бұл жағдайды түбегейлі өзгерту керек», - деп айтқан болатын [3].

Жастар арасында экстремизмнің алдын алу мақсаты: жастар арасында экстремизмнің алдын алу бойынша жүйелі шаралар әзірлеу және енгізу, жастардың экстремистік көріністерге теріс көзқарасын қалыптастыру. Негізгі алдын алу міндеті – оқушылар тарапынан экстремистік сипаттағы қылмыстарды анықтау және алдын алу.

Жастар арасында экстремизмнің таралуына жол бермеу жөніндегі өзекті мәселені шешу үшін мынадай міндеттер қою қажет: жастар мен жасөспірімдерді салауатты өмір салтына тарту; жастардың шиеленісін, агрессиясын, экстремистік белсенділігін төмендету; жастар мен жасөспірімдердің шығармашылық әлеуетін іске асыру үшін балама нысандар жасау; жастардың оң субмәдениеттерін, қоғамдық

бірлестіктерді, қозғалыстарды, қоғамдық бірлестіктерді дамыту, жастар мен жасөспірімдердің ортасында этносаралық және конфессияаралық келісім ахуалын нығайту; экстремистік көріністердің алдын алуда жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, қоғамдық және жастар ұйымдарының қызметін үйлестіруді жетілдіру.

Осыған байланысты ең алдымен жастар өмір сүретін әлеуметтік органы оңтайландыру, оны жақсарту, конструктивті өзара әрекет кеңістігін құру, әлеуметтік жобаларды іске асыруға қатысу, жастардың экстремисттік ортасын жою әдістерін құрау, жасөспірім тұлғасын әлеуметтендіру үдерісіне тиімді әсер ету механизмдерін, оны қоғамның әлеуметтік-мәдени кеңістігіне кірістіруді құрастыру керек.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Кайнар Е.Е., Қазақстан Республикасы Қылмыстық-атқару жүйесі мекемелеріндегі теолог-маманы қызметін жетілдіру мәселелері / №1/2 ҚР ИМ Хабаршы-Вестник. – Нұр-Сұлтан 2020ж.

2. Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы: Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 18 ақпандағы N 31 Заңы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z050000031_

3. Қазақстан Республикасы Президенті Қ.К.Тоқаев: Қаңтардағы оқиғалар жастармен жұмыстағы олқылықтарды көрсетті. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-kantardagy-okigalar-jastarmen-jumyistagyi-333103/

ТҮЙІН

Мақалада жастар арасында экстремизмнің алдын алу бойынша жүйелі шаралар әзірлеу және енгізу, жастардың экстремистік көріністерге теріс көзқарасын қалыптастыру, жасөспірімдер тарапынан экстремистік сипаттағы қылмыстарды анықтау және алдын алу мәселелері қарастырылған.

Жастар арасында экстремизмнің таралуына жол бермеу жөніндегі өзекті мәселені шешу үшін мынадай міндеттер қою қажет: жастар мен жасөспірімдерді салауатты өмір салтына тарту; жастардың шиеленісін, агрессиясын, экстремистік

белсенділігін төмендету; жастар мен жасөспірімдердің шығармашылық әлеуетін іске асыру үшін балама Нысандар жасау; жастардың оң субмәдениеттерін, қоғамдық бірлестіктерді, қозғалыстарды, қоғамдық бірлестіктерді дамыту, жастар мен жасөспірімдердің жастар ортасында этносаралық және конфессияаралық келісім ахуалын нығайту; экстремистік көріністердің алдын алуда жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, қоғамдық және жастар ұйымдарының қызметін үйлестіруді жетілдіру.

Осыған байланысты ең алдымен жастар өмір сүретін әлеуметтік ортаны оңтайландыру, оны жақсарту, конструктивті өзара әрекет кеңістігін құру, әлеуметтік жобаларды іске асыруға қатысу, жастардың экстремистік ортасын жою әдістерін құрау, жасөспірім тұлғасын әлеуметтендіру үдерісіне тиімді әсер ету механизмдерін, оны қоғамның әлеуметтік-мәдени кеңістігіне кірістіруді құрастыру керектігі айтылған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены вопросы разработки и внедрения системных мер по профилактике экстремизма в молодежной среде, формирования у молодежи негативного отношения к экстремистским проявлениям, выявления и предупреждения преступлений экстремистского характера со стороны подростков.

Для решения актуальной проблемы по недопущению распространения экстремизма в молодежной среде необходимо поставить следующие задачи: вовлечение молодежи и подростков в здоровый образ жизни; снижение молодежной напряженности, агрессии, экстремистской активности; создание альтернативных форм для реализации творческого потенциала молодежи и подростков; развитие позитивных молодежных субкультур, общественных объединений, движений, общественных объединений, создание условий для развития молодежной и молодежной укрепление атмосферы межэтнического и межконфессионального согласия в молодежной среде подростков; совершенствование координации деятельности органов местного самоуправления, общественных и молодежных организаций в профилактике

экстремистских проявлений.

В этой связи, прежде всего, подчеркивается необходимость оптимизации социальной среды, в которой живет молодежь, ее улучшения, создания пространства конструктивного взаимодействия, участия в реализации социальных проектов, создания методов ликвидации молодежной экстремистской среды, выработки механизмов эффективного влияния на процесс социализации личности подростка, включения ее в социокультурное пространство общества.

RESUME

The article discusses the development and implementation of systematic measures to prevent extremism among young people, the formation of a negative attitude of young people to extremist manifestations, the detection and Prevention of extremist crimes on the part of teenagers.

To solve the current problem of preventing the spread of extremism among young people, it is necessary to set the following tasks: attracting young people and adolescents to a healthy lifestyle; reducing tension, aggression, extremist activity of young people; creating alternative forms for realizing the creative potential of young people and adolescents; developing positive youth subcultures, public associations, movements, public associations, strengthening the atmosphere of interethnic and interfaith harmony in the youth environment of young people and adolescents; improving the Coordination of the activities of local self-government bodies, public and youth organizations in the Prevention of extremist manifestations.

In this regard, first of all, it is necessary to optimize the social environment in which young people live, improve it, create a space of constructive interaction, participate in the implementation of social projects, develop methods for eliminating the extremist environment of young people, develop mechanisms for effective influence on the process of socialization of the adolescent's personality, its inclusion in the socio-cultural space of society.

ШЕТ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ҚЫЛЫМЫСТЫҚ ЗАҢНАМАСЫНДА КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРҒА ҚАРСЫ ЖЫНЫСТЫҚ ҚЫЛЫМАСТАР ҮШІН ҚЫЛЫМЫСТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ

Тағай Н.Қ.,

ғылыми және педагогикалық магистратураның
2 курс магистранты, полиция аға лейтенанты

Қалқаманұлы Д.,

ПО әкімшілік қызмет кафедрасы бастығының орынбасары,
философия (PhD) докторы, полиция майоры
ҚР ІІМ Ш.Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстанда жыныстық қылмыстар туралы заңнаманың дамуын талдау шет елдердің осы саладағы тәжірибесін зерттеместен толық болмас еді. Мәселен, ГФР ҚК-де 14 жасқа толмаған адамға қатысты жыныстық әрекеттер жасағаны үшін жауапкершілікті көздейтін норма бар (176-параграф). Норма «жыныстық әрекеттер» ұғымын кеңінен түсіндіреді, баланың қатысуымен жыныстық әрекеттерді жасайды, баланы жыныстық әрекеттерді жасауға итермелейді. Мұндай түсіндіру бізге жыныстық қылмыстарды қолдануға (немесе зорлық-зомбылықты қолданбауға) байланысты ажыратуға мүмкіндік бермейді, сондықтан жыныстық әрекеттерге азғындық әрекеттерді (біз Қазақстан Республикасының қылмыстық құқығы бойынша түсінеміз) және зорлауды жатқызуға болады [1, 329 б.].

Неміс заң шығарушысы «18 жастан асқан адам баламен бірге тұратын немесе онымен ұқсас жыныстық әрекеттерді жасайтын немесе денеге енуге байланысты өзіне қатысты әрекеттерді жасауға мүмкіндік беретін» жағдайда балаларға қатысты «ауыр жыныстық әрекеттерді» қамтиды (176-параграф). Бұл норма бізге қызықты болып көрінеді, отандық қылмыстық заңда оған ұқсас еш нәрсе қарастырылмаған.

Зорлау ГФР ҚК-де «жыныстық әрекеттерге мәжбүрлеу» (177-параграф) деп түсініледі, ол басқа адамның «өзіне қатысты адамның немесе үшінші тұлғаның жыныстық әрекеттеріне төзуге немесе әрекет жасаған адамға немесе үшінші тұлғаға қатысты осындай әрекеттерді жасауға мәжбүр болғаны үшін»

қылмыстық жауапкершілік қарастырылғанын анықтайды (параграф 177 ГФР ҚК). Германияның қылмыстық кодексі «жыныстық өзін-өзі анықтауға қарсы қылмыстық әрекеттер» бөліміндегі жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті қарастырады және бізге неміс қылмыстық заңында зорлау мен жыныстық зорлық-зомбылық арасындағы шекаралар нақты көрсетілген сияқты.

Зорлау сексуалдық іс-әрекет (жыныстық қатынас) басталған сәттен бастап емес, одан әрі жыныстық қатынас жасау мақсатында күш қолдану басталғаннан бастап аяқталды деп танылады. Мұндай ұстаным бізге ҚР ҚК 120-бабының қолданыстағы нормасымен салыстырғанда анағұрлым дұрыс болып көрінеді: қылмыс жыныстық қатынас басталған сәттен бастап, пенис әйелдің қынапшасына енген сәттен бастап аяқталды деп танылады.

Сондай-ақ, неміс заң шығарушысы кез-келген зорлық-зомбылық жыныстық қатынастар үшін жауапкершілікті қарастырады, бұл іс-әрекеттің біліктілігін жеңілдетеді. Германия заң шығарушысы ең ауыр зардаптарға – жәбірленушінің сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық жасау кезінде абайсызда қайтыс болуы жатады.

Біз Францияның қылмыстық заңына жүгінсек, онда «жыныстық агрессия туралы» тәуелсіз бөлім қарастырылған, «жеке адамның физикалық немесе психикалық тұтастығына қол сұғушылық туралы» II тарауға енгізілген [2, 72-73 б.].

Бір қызығы, қылмыстық заң жыныстық агрессия ұғымын ашады, бұл өте маңызды және Қазақстанның қазіргі қылмыстық Заңымен қабылдануы мүмкін. Жыныстық агрессия физикалық зорлық-зомбылық, мәжбүрлеу, қорқыту немесе алдау арқылы жасалған кез-келген жыныстық шабуылды анықтайды. Осылайша анықтауға болады: зорлық – зомбылық жыныстық қылмыстар-зорлық-зомбылық немесе оны қолдану қаупі бар кез-келген жыныстық зорлық-зомбылық. Алайда, жәбірленушіге психикалық әсер етуді көздейтін жыныстық қатынасқа түсуге мәжбүрлеу осы анықтамадан «шығады» және бұл зорлық-зомбылықтың бір түрі.

Әрі қарай, Францияның қылмыстық Заңына қайта оралу: зорлау дегеніміз-физикалық зорлық-зомбылық, мәжбүрлеу,

қорқыту немесе алдау арқылы басқа адамға жасалған жыныстық ену. Бұл ретте «жыныстық ену» деп жәбірленушінің табиғи қуыстарына (қынап, анус, ауыз қуысы) жыныс мүшесін кез келген күштеп енгізу түсініледі [3, 88-89 б.].

Демек, ер адамның әйелге де, басқа ер адамға да жасаған «*per anum*» және «*per os*» зорлық-зомбылық әрекеті зорлау ретінде қарастырылады [4]. Айта кету керек, Француз заң шығарушысы зорлауды ауырлататын жағдайларда ажыратады және оларға: денсаулыққа зиян келтіреді. 15 жасқа толмаған адамға қатысты мертігу, зорлау; дене кемістігі, кемістігі, жүктілігі, жасы, ауруы салдарынан дәрменсіз күйде болған адам; тағы да, қазіргі қылмыстық заңға ұқсастық жасай отырып, міндетті белгі қойылды – кінәлінің жәбірленушінің дәрменсіз күйінің болуы туралы алдын-ала білуі (хабардар болуы). Жәбірленушінің өліміне әкеп соққан зорлау немесе азаптаумен немесе қатыгездік актілерімен ұштасқан зорлау ерекше біліктілікке ұшырады (Франция ҚК 222-25, 222-26-баптары).

«Басқа жыныстық агрессия» зорлаудан ерекшеленеді, оған әйелдің басқа әйелге қатысты жыныстық қатынасы, тіпті зорлық-зомбылық, жыныстық әрекетті зорлық-зомбылықпен еліктеу кіреді (бұл жағдайда «басқа... агрессия» тіркесіне баса назар аудару керек).

«Жыныстық агрессия» (туралы Испания қылмыстық кодексінде де айтылған: зорлық-зомбылық немесе қорқыту арқылы басқа адамның жыныстық бостандығына қол сұғатын адам жыныстық агрессияға кінәлі ретінде жазаланады...[5, 61 б.].

Зорлық-зомбылық тағы да «жыныстық еруге» дейін азаяды (тақырыпты, ауызды немесе анальды енуді енгізу). Бізге бұл норма дұрыс болып көрінеді: зорлау тек ер адамның жыныс мүшелерін әйелдің жыныс мүшелеріне енгізуді ғана емес, сонымен қатар ену үшін кез-келген заттарды қолдануды да қамтуы керек (біз жәбірленуші әйелге оның жыныс мүшелеріне қандай зат салынғаны маңызды емес деп санаймыз: ол жыныстық орган болсын, үстелдің аяғы болсын, таяқ, дефлорация және жыныс мүшелерінің зақымдануы, жүктіліктің басталуы маңызды).

Испан заң шығарушысы зорлаудың білікті белгілеріне кемсітушілік немесе қорлау сипатындағы зорлық-зомбылықты қолдануды; адамдар тобының зорлау әрекетін (кемінде үш

адамның саны анықталады); жәбірленушінің дәрменсіз күйін пайдалануды; жәбірленушімен туыстық байланысы бар адамның зорлау әрекетін жатқызады.

Польша жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті «жыныстық бостандық пен адамгершілікке қарсы қылмыстар» бөлімінде қарастырады [6, 72-73 б.].

Сонымен бірге, заң шығарушы әйелге де, ер адамға да қатысты зорлық-зомбылық үшін жауапкершілікті ажыратпайды және жәбірленушінің, кінәлінің жынысын тәуелді етпейді. Польшаның қылмыстық заңының жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті белгілеудегі кемшілігі – әртүрлі ұғымдарды – «жыныстық зорлық-зомбылық», «жыныстық қатынас», заң шығарушы, шын мәнінде, бәрін бірдей қылмыспен-зорлаумен байланыстырады.

Швейцария Қылмыстық кодексі «жыныстық қол сұғылмаушылыққа қарсы қылмыстық әрекеттер» деген 5-бөлімде жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті көздейді [7, 207-б.]. Сонымен бірге, заң шығарушы баланы 16 жасқа толмаған адам деп санайды және балалармен жыныстық қатынас жасағаны үшін жоғары қылмыстық жауапкершілікті қарастырады (187-бап). Бірақ бұл ретте жәбірленуші мен кінәлінің арасындағы жас айырмасы 3 жастан аспаған жағдайда жауапкершілікті алып тастайды (187-баптың 2-бөлігі).

Швейцария қылмыстық кодексінің үш бабы жәбірленушілердің дәрменсіз күйін пайдалана отырып, жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті көздейді: 191-бап жәбірленушінің дәрменсіз күйін пайдалана отырып жыныстық қатынас жасау (жасалатын әрекеттердің сипатын түсіне алмайтын адамдарға қатысты жауапкершілік); 192-бап «мекемелерде, қамаудағыларда, айыпталушыларда болған адамдармен жыныстық әрекеттер» (қамаудағыларға, сотталушыларға, айыпталушыларға қатысты). және 193-бап «қиын жағдайды пайдалану» (жұмыс бойынша тәуелділікті пайдалану). Заң шығарушының бұл тәсілі бізге мүлдем дұрыс емес болып көрінеді: бұл жәбірленушілердің дәрменсіз немесе материалдық жағдайын пайдалану туралы және әр түрлі біліктілік белгілерін ескере отырып, бір мақалада сақталуы керек.

Швейцариялық заң шығарушының жыныстық қылмыстар

үшін жауапкершілікті реттеуге деген көзқарасы қызықты: «зорлау, кәмелетке толмағандарды азғыру және жыныстық қол сұғушылыққа қол сұғу» дербес тарауы қарастырылған [7, 268 б.]. Тараудың осындай атауын қарастыра отырып, заң шығарушы зорлауды жыныстық қол сұғушылыққа басқа қол сұғушылықтардан ажыратып, жеке тұлғаның жыныстық қол сұғылмаушылығын қорғауға арналған қоғамдық қатынастарды рулық объект ретінде ұсынды. Алайда, зорлау үшін жауапкершілікті көздейтін мақалаларда қылмыс белгілері аталмайды.

Атап айтқанда, Түркияның қылмыстық кодексінің 414-бабында 15 жасқа толмаған баланы зорлау үшін жауапкершілік қарастырылған; баптың 2-бөлігі баланы зорлау үшін жауапкершілік мөлшерін анықтайды, ол ақыл-ой немесе дене ауруына байланысты немесе кінәлі адамның іс-әрекетінен басқа себептермен немесе кінәлі адам қолданған жалған тәсілдерге байланысты емес 2009 жылғы мәліметтер бойынша тұрғындарының саны 114 адамды құрады.

Тәуелсіз қылмыс ретінде 15 жасқа толмаған баланың жыныстық тұтастығына қол сұғу деп аталады (Түркия қылмыстық кодексінің 415-бабы), бірақ іргелес қылмыс құрамының арасындағы айырмашылық белгілері аталмайды.

Корей заң шығарушысы «жыныстық моральға қатысты қылмыстарды» моральға қарсы қылмыстар мен қылмыстық зорлық-зомбылыққа бөлді (260-бап). Бірінші топқа неке адалдығын бұзу, жезөкшелікке тарту, «порнографияны тарату және сол сияқты әрекеттер» кіреді, «порнографиялық суреттер шығару және сол сияқты әрекеттер», қоғамдық әдепсіз әрекет. Қылмыстық зорлық-зомбылық «басқа адамға қатысты зорлық-зомбылық» деп түсініледі (260-бап) [9, 169-б.].

Жалпы, барлық уақытта зорлық-зомбылық жасағаны үшін қылмыстық жауапкершілік болғанын атап өтеміз; 16 жасқа толмаған адамдарға қатысты жыныстық қылмыс жасағаны үшін қатаң қылмыстық жауапкершілік қарастырылған. Қазақстан Республикасының қылмыстық кодексі қабылданғанға дейін дәстүрлі емес түрдегі (гомосексуализм) ерікті жыныстық қатынастардың жазалануы туралы мәселе екі жақты шешілді; әйелдер мен ер адамдарға қатысты бірдей жыныстық қылмыстар

үшін жауапкершілік шараларында айырмашылық жасалды (ер адамдардың жыныстық бостандығына қол сұғу «16 жасқа толмаған адаммен жыныстық қатынас» ретінде қарастырылды, әйелдерге қатысты ұқсас әрекеттер зорлау деп түсініледі).

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Германия Федеративтік Республикасының Қылмыстық кодексі. - Санкт-Петербург: заң орталығы баспасөз, 2003.
2. Францияның Қылмыстық кодексі. – Санкт-Петербург, 2002.
3. Крылова Н.Е. Францияның жаңа Қылмыстық кодексінің негізгі белгілері. – М.: Spark, 1996.
4. Изотов Н.Н. жыныстық сипаттағы зорлық-зомбылық әрекеттері үшін қылмыстық жауапкершілік: Диссер. на соиск. дала уч. з.ғ. к. – Ставрополь, 2000.
5. Испанияның Қылмыстық кодексі. – М., 1998.
6. Польшаның Қылмыстық кодексі. - Минск, 1998.
7. Швейцарияның Қылмыстық кодексі. - Санкт-Петербург: заң орталығы баспасөз, 2002.
8. Түркияның Қылмыстық кодексі, 1926 ж. қабылданды- Санкт-Петербург: заң орталығы баспасөз.
9. Кореяның Қылмыстық кодексі. - Санкт-Петербург: заң орталығы баспасөз, 2004.

ТҮЙІН

Мақалада авторлар Қазақстанда жыныстық қылмыстар туралы заңнаманың дамуын және талдауын, шет елдердің зерттемесін, олардың тәжірибесін айқындап қарастырды.

Неміс заң шығарушысының балаларға қатысты, ауыр жыныстық әрекеттерді қамтитын жағдайларды анықтады.

Францияның қылмыстық заңнамасының «жыныстық агрессия туралы» бөлімінде нақты ұғым зерделенді.

Испан заң шығарушысы зорлаудың білікті белгілеріне немесе қорлау сипатындағы зорлық-зомбылықты қолдануды негіздейтін категориясын анықтады.

Польша, Швейцария, Туркия, Корей елдерінің осы саладағы көз қарастарын, тәжірибесін, біздің мемлекет арасындағы салыстырма жұмысын жүзеге асырды.

РЕЗЮМЕ

В статье авторы рассмотрели развитие и анализ законодательства о насильственных преступлениях в отношении несовершеннолетних в Республике Казахстан, а также исследования зарубежных стран, и их опыт в данном направлении.

Немецкий законодатель выявил случаи, связанные с детьми потерпевшими, которые включают в себя серьезные сексуальные действия позволяющие разграничить их от других преступных действий.

В разделе уголовного законодательства Франции «о сексуальной агрессии» изучено конкретное понятие что послужило ее дальнейшее развитие в уголовном законодательстве.

Испанский законодатель определил категорию изнасилования, основывающуюся на квалифицирующих признаках или применении насилия оскорбительного характера.

В таких государствах как Польша, Швейцария, Турция, Корея в данном направлении был проведен сравнительно-правовой опыт с нашим государством.

RESUME

In the article, the authors reviewed the development and analysis of legislation on violent crimes against minors in the Republic of Kazakhstan, as well as studies of foreign countries and their experience in this direction.

A German lawmaker has identified cases involving child victims that include serious sexual acts allowing them to be distinguished from other criminal acts.

In the section of the criminal legislation of France "on sexual aggression", a specific concept has been studied, which served as its further development in criminal legislation.

The Spanish legislator has defined the category of rape based on qualifying signs or the use of abusive violence.

In such countries as Poland, Switzerland, Turkey, Korea, comparative legal experience with our state was conducted in this direction.

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ПСИХИКАЛЫҚ ӘСЕРІНЕН ҚОРШАҒАН ОРТАҒА ӘКЕЛЕТІН САЛДАРЫ

Темиргалиева А.Т.,

ғылыми және педагогикалық магистратураның 1 курс
магистранты, әділет капитаны

Утегенова С.Т.,

жалпы заң пәндері кафедрасының аға оқытушысы,
полиция подполковнигі

ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Тәрбие отбасынан басталады демекші, әр баланың қоғамда жеке тұлға болып қалыптасуы, дамуы, салиқалы азамат болуы ерте балалық шағынан басталады. Адам баласы отбасынан алған дұрыс тәрбиесі арқылы есейе келе айналасындағы ортаға, қоғамға өз жағымды әсерін тигізеді. Алдымен бала балабақшада, мектеп қабырғасында жеткілікті деңгейде білім алады, сол мектепте жұмыс жасайтын социолог, психолог, сынып жетекшісі, мектептің жасөспірімдермен жұмыс жасайтын инспекторы үнемі баланы тек жұмыс уақытында, мектеп қабырғасында ғана қадағалай алады. Ал, сабақ уақытынан тыс уақытта әр кезде балаға ата-ана жауапты. 90 жылдарда мектепте оқыған оқушылармен қазіргі заманда оқитын оқушылардың тәрбиесі, білім алу үрдісі, қоғамға деген ойлары жермен көктей. Бұрынғы кезде білім алған оқушылар тек мұғалімді үлгі тұтып, ғұлама адамдарға теңесе, қазіргі уақытта оқушылардың, сонымен қатар олардың ата-аналарының да ойлары өзгеше көзқараста. Ата-аналардың пікірінше, мектепке алғаш келген баланы жылдар бойы тәрбиелеп, жан-жақты етіп, білімді қылып шығару мектеп қызметкерлері - деген қате ойдың қалыптасуы. Осындай ойдың қоғам арасында таралуы, барлық жауапкершілікті мектеп қызметкерлерімен инспекторларға артуының себебінен көптеген келеңсіздікпен кикілжіндер болып жатыр. Баланың тәрбиесімен тәртібіне мектеп қабырғасында оқысада, оқудан тыс жерде жүрседе үнемі ата-ана жауапты.

Әр бала отбасында берген тәрбиесімен қоршаған ортасындағы айналаға байланысты тұлға болып қалыптасып,

санасын дамытып отырады. Қазіргі кезде қоғамда қиын балалардың көбеюі- ол ең алдымен отбасының ықпалы. Қиын балалардың шығу себебі мыналардан болуы мүмкін:

- Отбасындағы атмосфера, дағдарыс (кикілжің, ұрыс)
- Толық емес отбасы (не анасы, не әкесінің жоқтығы)
- Жұмыссыздық
- Ата-анасының ішімдікке салынуы, жиі қолдануы
- Ата-анасының ауруға шалдығуы, мүгедектілік
- Достарының арасында анаша, темекі, ішімдік, насыбай,

нашақорлықты пайдалану

- Экономикалық тұрмысы төмен отбасыларға әлеуметтік кепілдіктің, қолдаудың жеткіліксіз болуы

- Бұқаралық құралдар арқылы зорлық-зомбылық және қатыгездікті насихаттау

- Ата-ананың төмен әлеуметтік-мәдени деңгейі

- Отбасындағы тәрбие түрі (балаға бірдей талаптың қойылмауы, қатыгездік, баланың құқықсыздығы т.б.)

- Отбасының материалдық жағдайы

Осындай сыртқы факторлардың әсерінен тәрбие алған бала қиын бала атанып, отбасына, мектепте қиындықтар туғызып, «тәуекел топтағы» балаларға жатқызылады. Девиантты мінез-құлықты бала отбасынан қолдау, қамқоршылық көрмегендіктен теріс жолға түсіп, қылмысқа барып жатқандары қаншама. Немесе соңғы кезде қоғамда жиі сұмдық жайттардың еселенуіде бала тағдырын бұзады. Атап айтсақ, кәметке толмаған немесе мектеп жасына жетпеген балалардың бөгде адамдардан немесе ешкім сезіктенбейтін өз туған бауырларымен ата-аналарынан жәбір көруі, зорлық-зомбылыққа тап болуы қоғамның жағасын ұстатады. Осындай жәбір көрген баланың психикасы бұзылып, өмір бойы стресстік күйді кешіп, оның ойында қара дақ болып қалады. Баланың қоғамнан, ата-анасынан, достарынан сенімі кетіп, өмірлік үлкен соққы алады. Салдарынан бала үнемі айналадағы адамдардан қорқыныш, үрей, сатқындық, қорғансыз күйде қалып, өз қатарындағы балалардан оқшауланып, әр түрлі жайттарға тап болады. Мінез-құлығы өзгеріп, қиын балаға айналу қаупі де туындайды. Баланың дербестенуге ұмтылуы оған қатысты референттік топтардың (отбасының, балабақшадағы және мектептегі

құрбылары, достарының) оның әлеуметтік жағдайларға сай келмейтін көріністерді қабылдағысы келмеген жағдайда қиындық орнайды. Девиантты (ауытқулы) мінез-құлық -деп қазіргі қоғамда белгіленген, ережеге сәйкестелмейтін әлеуметтік мінез-құлықты айтамыз (И.А. Невский) [1]. Қиындық тудыратын жасөспірім балалармен мектепте психологпен инспектор жұмыс жасайды.

Психологтың алғашқы міндеттерінің бірі психокоррекциялық, психодиагностикалық жұмыстарды жүргізу. Алдымен белгіленген жоспар бойынша мынадай жұмыстар жүргізілу керек:

1. қиындық тудыратын оқушыларды анықтап, арнайы картасын құру;

2. оның сыныптағы қарым-қатынасын, «Мен» бейнесін, мінез акцентуациясын анықтау;

3. жеке-тұлғалық болмысы;

4. ата-анасымен қатынасы;

5. оқу мотивациясы;

6. психокоррекциялық жұмыс.

Мектеп психологы инспектормен бірлесіп жұмыс жасау арқылы кейбір құқықбұзушылықтардың алдын-алулары мүмкін. Бала тәрбиесіне отбасының жағымсыз әсер ету жақтарын сөз еткенде, оны үш топқа бөліп қарастыруға болады.

1. Бірінші топ – баланы қалай тәрбиелеуді біледі және дәл солай тәрбиелейді. Олар көп емес, алайда, өздерінің саналы өмірімен және сапалы іс-әрекеттерімен тек өз балаларына ғана тәрбие беріп қоймай, мектептегі қоғамдық жұмыстарға қолғабыс етіп, басқа ата-аналарға үлгі көрсетеді.

2. Екінші топ — өз балаларына өнегелі тәрбие бергісі келеді, бірақ, қалай тәрбиелеу керек екенінін білмейді. Мұндайлар ата-аналардың басым көпшілігі. Олар білмегендіктен балаларына кері әсер етуі мүмкін.

3. Үшінші топ – балаларды тәрбиелеудің жолдарын білмейді, білгісі де келмейді, педагогтерге қарсы тұратын төмендегі әлеуметтік топ. Бұлар соншалықты көп болмағанымен, «қиын» балаларды беретін отбасылар [2].

Айтылған пікірмен қосыла келе кез-келген баланың қиын балаға айналуы ең бірінші отбасының әсері. Толық отбасы,

белгілі бір жоғары лауазымда жұмыс атқаратын ата-ана, білімді немесе әлеуметтік-тұрмыстық жағдайы орташа және жоғары деңгейдегі отбасынан қиын балалар шығуы мүмкін емес деген стереотип дұрыс емес. Бұл тек қалыптасқан қағида ғана. Ата-ананың өз баласын қадағалауы, тәрбие беріп, әр-түрлі үйірмелермен қатар қоғамдық жұмыстарға араластыруы, баламен үнемі әңгіме айтып, өз пікірімен бөлісуге мүмкіндік беруі қоғамда саналы адам болуына үлкен себепін келтіреді. Ал, осындай тәрбиелеу түрін біле тұрсада, оны қолданбау, баланың болашағына деген немқұрайлылық таныту ең үлкен қателік.

Осындай уақытта, дер кезінде көмек көрсету, дұрыс бағыт қалыптастыру, ұсыным берумен үздіксіз жұмыс жасау керек. Жасөспірімдермен мектеп жасындағы қиын балалармен жұмыс жасау, оларға белгілі бір бағдар беру үлкен жұмысты талап етеді. Қараусыз қалған балалар әдетте көптеген қиыншылықтарға түсіп жатады. Мектеп инспекторының есебіне алынады. Үнемі қадағалауда болады. Бұндай балалармен жағымсыз әдеттерден арылтып, дұрыс жолға салу үшін мына ұсынымдар ұсынылады:

- бейімділік-қызығушылық деңгейіне байланысты үйірмелерге тарту;
- жазғы демалыс-лагерьлерге қатыстыру;
- шет елге жазғы демалысқа мемлекет тарапынан жіберу;
- танымал немесе белгілі кәсіпкерлерден көмек беріп, демеушілік жасауға мүмкіндік жасау;
- мектепішілік шараларда өз «менін» арттыру бойынша әр түрлі жиындарға, сайыстарға қатыстыру;
- қамқорлық аясында немесе мектепке жол атты шараларда киім-кешек немесе құрал-жабдықтармен қамтамасыз ету;
- тәуекел тобына жататын оқушыларды сыныптастары, ата-анасының қатысуымен марапаттау шараларына қатыстыру.

Осындай шараларды үнемі ұйымдастыру арқылы, мектепішілік жиындарға, сайыс, жарыстарға қатыстыру арқылы қоғаммен араласуға, жағымды атмосфера қалыптастыруға мүмкіндік алуға болады. Ал, девиантты мінез-құлықты балаларды қоғамда азайту үшін ата-аналарға және осындай

типтегі оқушылармен жұмыс жасайтын мамандардың жұмысын жеңілдету мақсатында мынадай ұсынымдар беремін:

- Мектептегі оқушы санына қарай психолог маманын енгізу (100 оқушыға 1 психолог маманы)

- балаға сексуалдық зорлық-зомбылық әрекеті бойынша жазалау шарасын күшейту. Химиялық кастрация енгізу. Өлім жазасын енгізу

- әр мектепте стандарттық нормаға сай жабдықталған тексеріс құралдарын, бейнежазба бақылауларымен толық жабдықтау

- оқушылардың сабақтан тыс уақытта мәдени-спорттық іс-шаралармен айналысу үшін заманға сай жабдықталған жаңа спорт кешенімен өнер үйірмесімен қамтамасыз ету

- оқушыларды тегін мектеп формасымен жабдықтау.

Қорытындылай келе, күнделікті өмірде, айналамызда әртүрлі жағдайлардың орын алуы, қылмыстылықтың көбеюі, құқықбұзушылықтың артуы, оқушылардың бір-біріне деген аяушылық, жанашырлық қасиеттерінің жоқтығы әр адамның қазіргі уақытта отбасындағы тәрбиемен қатар интернет желісіне деген қолжетімділігі, күнделікті көрсетіліп жатырған жарнамалармен жаңалықтардың әсерінен болып жатады.

Бүгінгі ХХІ ғасырдың басты мәселесі болып дұрыс ұрпақ қалыптастыру, болашаққа нық сенімді саналы адамды тәрбиелеу, ертеңгі жарқын болашағын ойлай білу қасиетін дамыту болып табылады. Ұрпақтың мәдениетті, салт-дәстүрді ұстануы, ұлттық санасының жоғары болуын қалыптастыру мақсат етіледі. Осынау заманның сан-қилы мәселелерімен ата-ананың бала тәрбиелеудегі үлкен қиындықтарға тап болатыныны да белгілі. Негізінен, барлық мәселе ата-аналар тарапынан баланың бос уақытын дұрыс, орынды пайдаланбаудан, тұрмыстың нашарлығы мен отбасындағы келеңсіз жағдайлардан бастау алатындығы да болады. Бала тәрбиесін жас ерекшеліктеріне қарай жүргізсе, баланың ынтасын дамыту арқылы әдіс-тәсілдерді жаңартып отырса, заман талабына сай мектеп пен ата-аналар дұрыс жолға қойылған тәрбиелік мазмұны жоғары жұмыстар атқарса іс нәтижелі болып жемісін беретіндігі сөзсіз.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Жеткіншектік кезеңдегі девиантты мінез-құлық ерекшеліктері /<https://stud.baribar.kz/17503/zhetkinshektik-kezenhdegi-deviantty-minez-qulyq-erekshelikteri/> 04.05.2022ж.

2. «Қиын бала» ұғымы /<https://kazaksha.info/pedagogika/%D2%9B%D0%B8%D1%8B%D0%BD-%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0-%D2%B1%D2%93%D1%8B%D0%BC%D1%8B/>. 05.05.202

ТҮЙІН

Мақалада мектеп жасындағы оқушылардың тәрбиесімен тәртібі туралы, олардың қоғамда алатын орны туралы жазылған. Сонымен қатар, «қиын бала» ұғымының мағынасымен бірге тәуекел топтарына жататын балалардың түрлері, қараусыз қалудан пайда болатын себеп-салдарлары жайлы жазылған. Құқықбұзушылықпен қылмыстықтың пайда болу қаупімен алдын-алу жолдары туралы айтылған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассказывается о порядке воспитания школьников школьного возраста, их месте в обществе. Кроме того, вместе со смыслом понятия «Трудный ребенок» прописаны виды детей, относящихся к группам риска, Причины и последствия, вызванные безнадзорностью. Сказано о путях профилактики правонарушений и угроз возникновения преступлений.

RESUME

The article tells about the order of education of schoolchildren of school age, their place in society. In addition, along with the meaning of the concept of "Difficult child", the types of children belonging to risk groups, Causes and consequences caused by neglect are prescribed. It is said about the ways of preventing offenses and threats of crimes.

ДОКЛАД ПО ИТОГАМ ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ВОПРОСАМ СЕМЕЙНО-БЫТОВОГО НАСИЛИЯ

Түсіп Т.А.,

ведущий научный сотрудник, Центра исследования проблем
уголовного процесса Межведомственного научно-
исследовательского института, советник юстиции

Академия правоохранительных органов
при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан

В 2021 году Академией правоохранительных органов (*далее - по тексту Академия*) по поручениям Администрации Президента и Совета Безопасности проведено научно-практическое исследование об эффективности принимаемых мер в области противодействия семейно-бытовому насилию и возможности ужесточения ответственности путем перевода статей 73-1, 73-2 Кодекса об административных правонарушениях в Уголовный Кодекс.

В целях качественного и оперативного изучения поставленных вопросов при Генеральной прокуратуре была создана рабочая группа, в состав которой вошли представители Служб Генеральной прокуратуры, Академии, заинтересованных органов, авторы обращения на имя Главы государства.

Кроме того, для более качественного изучения проблемы Академией на принципах взаимосотрудничества к работе были привлечены зарубежные ведущие специалисты в исследуемой сфере (*Академия управления МВД России, Башкирский и Бурятский гос. университеты, Волгоградская академия МВД России, Днепрпетровский университет МВД Украины, Ташкентский государственный университет*).

В ходе исследования осуществлен мониторинг действующих правовых актов, обзор международного опыта, анализ регуляторного воздействия административной и уголовной практики. Также теоретические аспекты криминализации рассмотрены через применяемые в науке критерии и юридико-технические факторы.

Результаты настоящего исследования показали, что законодательство по противодействию семейно-бытовому

насилию нуждается в совершенствовании.

Действительно существует проблемные вопросы, но одними карательными мерами их не решить. Криминализировать вышеназванные составы невозможно по нескольким причинам.

ПЕРВОЕ. С точки зрения науки, теория уголовного права и уголовной политики выделяет ряд общих для всех деяний обязательных критериев и условий их криминализации, которые являются ее основополагающими принципами¹.

Если оценивать предлагаемые нововведения с этих позиций, то необходимо отметить, что криминализация, во-первых, не должна проводиться, если противодействие возможно вне уголовно-правовых инструментов. Во-вторых, ожидаемые положительные последствия криминализации должны превышать ее отрицательные последствия.

В целом, введение отдельной статьи или главы в УК по делам о домашнем насилии представляется нецелесообразным и трудноосуществимым.

Как известно действующий УК сформирован по объектам посягательства (*против личности, семьи и несовершеннолетних, конституционного строя, экологические, транспортные преступления и т.д.*). В свою очередь, при посягательстве насилие может быть разным: психологическим, физическим, сексуальным, экономическим, религиозным и т.д. (*т.е. разные объекты посягательства – здоровье, сексуальная неприкосновенность, религиозная свобода и т.д.*).

Концентрация всего этого в одной норме или даже в

¹ 1. Криминализируемое деяние должно быть общественно-опасным и иметь достаточно широкую распространенность.

2. Криминализация должна соответствовать диалектике развития уголовно – правовых явлений.

3. Ожидаемые положительные последствия криминализации должны превышать ее отрицательные последствия.

4. Криминализация деяния не должна противоречить конституционным началам и нормам международного права.

5. Криминализация должна отвечать правилам формальной логики быть реализуемой в процессуальном и криминалистическом аспектах.

6. Криминализация не должна проводиться, если противодействие возможно вне уголовно-правовых инструментов.

одной главе будет являться нарушением юридической техники, повлечет за собой путаницу в правоприменении и загромоздит Уголовный кодекс. Возникнет конкуренция норм. К примеру, кража вещей в доме может быть совершена по мотивам конфликтности в семье, а может, совершена и посторонними людьми. И неясно, как квалифицировать деяние, особенно когда еще нет подозреваемого. Также возникают вопросы, чем бытовая кража должна отличаться в плане наказания от обычной кражи. Эти же вопросы касаются и преступлений против личности. Критериев таких разграничений ни в науке, ни в практике нет.

В целом, отечественное законодательство сформировано таким образом, что, в зависимости от тяжести и общественной опасности правонарушения, наступает административная либо уголовная ответственность.

При этом, уголовная ответственность варьируется от проступков до особо тяжких преступлений.

Как известно, национальное законодательство содержит **28** составов правонарушений за различные разновидности семейно-бытового насилия. Из них **23** - предусматривают уголовную и **5** - административную ответственность (*3 специальных административных, 2 в области административной превенции*).

Так, ответственность по УК наступает за причинение средней и тяжелой степени вреда здоровью, оскорбление, истязания, половые преступления и т.д., по КоАП - за побои и причинение легкого вреда здоровью.

Также есть специальная статья «противоправные действия в сфере семейно-бытовых отношений», согласно которой наказуемы нецензурная брань, оскорбительное приставание, унижение, повреждение предметов домашнего обихода и другие действия, которые выражают неуважение к лицам, состоящим с правонарушителем в семейно-бытовых отношениях.

Полагаем, что появление конкурирующих норм негативно скажется на правоприменении, не даст положительного результата и усложнит Уголовный кодекс.

ВТОРОЕ. Исторический опыт Казахстана на примере

миграции норм побоев и умышленного причинения легкого вреда здоровью из УК в КоАП (*четыре раза*), показал высокую эффективность выявляемости и правоприменения данных составов правонарушений в рамках административной ответственности. Так, изменения, связанные с переводом данных административных правонарушений в категорию уголовных, негативно сказались на состоянии бытовой преступности в стране. По сравнению с административным, уголовный процесс привлечения нарушителя к ответственности был более громоздким и неэффективным.

К примеру, если до 2015 года за причинение легкого вреда здоровью к административной ответственности привлекалось порядка **3,5 – 4 тыс.** семейных дебоширов, то с принятием нового УК эта цифра сократилась в **6 раз** – до **575 - 600**.

Тем самым от ответственности ежегодно уходило порядка **3 тыс.** правонарушителей.

В дальнейшем с 2017 года после перевода данных правонарушений из УК в КоАП, их регистрация **возросла более чем в 10 раз**.

Справочно: в 2017 году – 7578, в 2018 г. – 15 548, в 2019 г. – 23 356, в 2020 г. – 22 533, в первом полугодии этого года – 10 857 деяний.

В 2020-м и в текущем году наблюдается определенное снижение регистрации правонарушений.

Группа также пришла к выводу, что административная ответственность наиболее полно обеспечивает **неотвратимость** наказания, что в свою очередь более эффективно сдерживает совершение этих правонарушений.

Основной причиной семейно-бытовых конфликтов в любом случае остаются социально-экономические факторы.

Кроме того, криминализация связана с рисками искажения реального состояния семейно-бытового насилия и повлечет латентность правонарушений.

Так, совершение преступлений влечет судимость, а это не в интересах самих потерпевших, судимость родителей сужает горизонты будущего детей и зачастую потерпевшие это учитывают.

ТРЕТЬЕ. Если говорить об умышленном причинении

легких телесных повреждений и побоев в период их нахождения в Уголовном кодексе (*статьи 108 и 109, соответственно*), то, прежде всего, стоит отметить, что самым жестким наказанием являлся арест: за легкие телесные повреждения – **до 60 суток**, за побои – **до 45**.

Но арест, как основное наказание не применялся по причине отсутствия арестных домов.

Кроме ареста были и иные виды наказания (*штраф и исправительные работы*), но и они не давали должного эффекта по причине того, что штраф ложился на семью и близкое окружение.

По исправительным работам имеются сложности с трудоустройством из-за негативных характеристик личности правонарушителя.

Теоретически можно было бы перевести рассматриваемые деяния в разряд преступлений небольшой тяжести, но это к перечисленному арсеналу уголовно-правовых средств добавит только лишь лишение свободы.

При этом отечественное законодательство не предусматривает краткосрочного лишения свободы: минимальный срок – 6 месяцев.

ЧЕТВЕРТОЕ. Оперативность административного процесса и отсутствие излишней процессуальной громоздкости создают реальные условия для обеспечения неотвратимости наказания и повышения ответственности правонарушителя в рамках действующего законодательства.

Если по КоАП на это может потребоваться **3-5** дней, то в рамках уголовно-процессуального кодекса - до нескольких месяцев.

Это связано с тем, что в рамках административного процесса необходимо осуществить сбор только **9-10** документов, тогда как в уголовном процессе количество увеличится **в пять и более раз**.

По УПК, а теперь и в условиях трехзвенной модели будут задействованы **6** сотрудников (*участковый, оперативник, следователь, начальник полиции, прокурор и суд*), то по КоАП всего **3** (*сотрудник полиции, прокурор и суд*).

Вместе с тем, полагаем возможным ужесточение санкций

статей КоАП за противоправные действия в сфере семейно-бытовых отношений, умышленное причинение легкого вреда здоровью, побой.

Также предлагается предусмотреть административную ответственность за экономическое насилие (*часть 4 статьи 73 КоАП*).

Кроме того, анализ правоприменительной практики показал, что необходимо усилить институт защитного предписания, ужесточить административную ответственность за его нарушение, ввести норму за повторное его нарушение.

Когда появится эта норма, она будет учитываться и в судебной статистике. В настоящее время отсутствие статистики по защитным предписаниям, вынесенным сотрудниками полиции в отношении одного и того же правонарушителя повторно (*а также более двух раз*) не позволяет отслеживать степень эффективности данной профилактической меры. Принятие данных мер

позволит вести строгий учет и контроль за лицами, совершающими семейно-бытовое насилие, что уже будет способствовать более качественной профилактической работе по данному направлению.

Учитывая высокий риск рецидивных проявлений после примирительных процедур, предлагается ввести особые условия применения данной процедуры к лицам, совершающим правонарушения в сфере семейно-бытовых отношений.

Так, после прекращения производства за примирением, суд мог бы установить обязательства к виновному лицу для того, чтобы он прошел курс психокоррекционной помощи, получил медико-наркологическую помощь, трудоустроился либо принял меры к нему.

Исследование показало важность развития превентивно-профилактических институтов, широкого использования возможностей профильных государственных органов по вопросам оказания психокоррекционной, медицинской, социально-правовой помощи, механизмов воздействия инструментов досудебной пробации.

Следует наладить должное практическое взаимодействие уполномоченных государственных органов (*МВД,*

министерство национальной экономики, здравоохранения, образования, труда и социальной защиты населения) при реализации задач, определенных законодательством о противодействии семейно-бытового насилия и скорейшего решения организационных проблем правореализации.

В этих целях необходимо модернизировать отдельные нормы КоАП для успешного внедрения программ психокоррекционного поведения.

Вопрос криминализации легкого вреда здоровью и побоев также был рассмотрен 17 сентября 2021 года на заседании Межведомственной рабочей группы при Генеральной прокуратуре по мониторингу и обобщению практики применения УК и УПК с участием представителей ВС РК, МВД РК, КНБ РК, МЮ РК, АФМ РК.

Участники данного заседания пришли к единому мнению об отсутствии необходимости перевода данных составов в УК.

В целом настоящее исследование и сформированные по итогам законодательные инициативы получили положительные отклики ведущих ученых России, Украины и Казахстана.

СОЦИАЛЬНО ПОЛЕЗНЫЕ СВЯЗИ КАК СРЕДСТВО РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ОСУЖДЕННЫХ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Уалиева А. Ж.,

преподаватель кафедры уголовного права и организации
исполнения наказания майор полиции, магистр права

Абишева С.Т.,

докторант 1 курса, магистр права, майор полиции

Асылбеков Т.С.,

магистрант 1 курса, старший лейтенант юстиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Несовершеннолетние граждане являются социально значимым ресурсом любого общества. Именно по этой причине практически все вопросы, связанные с обеспечением их прав во всех сферах общественных отношений, всегда рассматриваются более детально. При этом несовершеннолетние являются своего рода проекцией будущего страны, соответственно, любые деструкции, пробелы в воспитательном воздействии, неблагоприятная обстановка в семье, в коллективе, в учебном заведении способны привести к необратимым изменениям, которые, в конечном итоге, могут отразиться на других гражданах. Таким образом, важным аспектом, требующим детализации в законодательстве, является правовой статус несовершеннолетнего. Однако, несмотря на достаточное количество исследований в этой области, еще нет четкого законодательного регулирования имеющихся проблем.

Несовершеннолетний - тот, кто не достиг определенного возраста, с которым закон связывает всю полную гражданскую дееспособность, то есть возможность реализовать в полном объеме предусмотренные Конституцией и другими законами страны субъективные права, свободы и юридические обязанности¹.

В Республике Казахстан в учреждении средней

¹ Раззак Н.З. К вопросу о правовом статусе несовершеннолетнего // www.zakon.kz/4805902-html 08.05.2021. 20.29.

безопасности для содержания несовершеннолетних отбывают наказание несовершеннолетние от 14 до 18 лет, осужденные к лишению свободы, а также осужденные, оставленные в учреждениях средней безопасности для содержания несовершеннолетних до достижения ими двадцати одного года, при условии пребывания в учреждении не менее одного года². Таким образом, можно констатировать, что несмотря на четкие параметры несовершеннолетия, которые имеют «сквозной» характер в действующем законодательстве, на первое место все-таки выходят потребности социально незрелого субъекта, которые только в среднестатистическом варианте определяются его возрастными параметрами. В данном случае уголовно-исполнительное законодательство РК использует своеобразный прием правовой фикции, согласно которой лицо, не достигшее 21 года, фактически мало отличается от лица в возрасте до 18 лет.

Следует стремиться к созданию условий, позволяющих обеспечить содержательную жизнь подростка в обществе, которая в тот период жизни, когда она или он наиболее склонны к неправильному поведению, будет благоприятствовать процессу развития личности и получения образования, в максимальной степени свободному от возможности совершения преступлений и правонарушений (п. 1.2)³. В работе с несовершеннолетними осужденными должны использоваться все возможные ресурсы, к которым Пекинские правила относят семью, добровольцев и другие группы общества, а также школы и другие общественные институты, с целью содействия благополучию подростка с тем, чтобы сократить необходимость *9,0 предполагается в отношении несовершеннолетних, совершивших любой проступок, наказуемый по закону в рамках существующей правовой системы, подозреваемых в совершении правонарушения или, как установлено, совершивших его (п.п. «а», «б» 2.2)⁴.

Анализ международных нормативно-правовых актов

² Комментарий к уголовно-исполнительному кодексу Республики Казахстан / <http://kostacademy.gov.kz/UIK/index.php?dei=89>. 09.05.2021. 11.09.

³ Там же, 139 с.

⁴ Там же, 141 с.

свидетельствует о том, что поддержание, сохранение и укрепление социально полезных связей осужденных несовершеннолетних является одним из ключевых аспектов, получивших специальное и детализированное упоминание в универсальных документах.

В настоящее время несовершеннолетних крайне редко приговаривают к лишению свободы. Как правило, приговоры о лишении свободы в отношении несовершеннолетних выносятся в случаях совершения тяжких и особо тяжких преступлений, а также в случаях рецидива.

Но и здесь вследствие введения новелл в уголовное законодательство, а именно согласно пункту 3 статьи 63 Уголовного кодекса, применение условного осуждения несовершеннолетним возможно и при повторном совершении преступления небольшой или средней тяжести в период испытательного срока при условном осуждении.

Да, наше общество пришло к тому, что лишение свободы к несовершеннолетним применяется крайне редко, однако, наряду с этим, не выработана система мер по их ресоциализации.⁵

В первую очередь необходимо решить вопрос по качественной подготовке кадров на должность сотрудников органов внутренних дел осуществляющих профилактическую работу с несовершеннолетними осужденными. У которых должно быть наличие высшего педагогического, психологического либо юридического образования.

Не хватает содержательной работы по перевоспитанию несовершеннолетних, их ресоциализации, исправлению. Ведь само по себе уголовное наказание не гарантирует исправления осужденного. Более того, мы уверены в том, что гуманизация уголовной политики в отношении несовершеннолетних в том виде, в каком мы ее сейчас имеем, может привести к иллюзорности безнаказанности в глазах несовершеннолетних преступников.

Также к проблемам, заведомо препятствующим ресоциализации несовершеннолетних осужденных, относится

⁵ Уголовный кодекс Республики Казахстан от 03.04.2014 года.

проблема качества профессиональной подготовки сотрудников уголовно - исполнительной системы. В настоящее время подготовка сотрудников пронизана идеей кары преступников, однако, как мы уже указывали выше, основным постулатом, на котором должна основываться работа уголовно–исполнительной системы – это цель социального исправления (не юридического!) осужденных, в том числе, и несовершеннолетних. На сегодняшний же день мы видим грубое отношение к воспитанникам колоний со стороны сотрудников уголовно–исполнительной системы, что воспринимается несовершеннолетними крайне негативно, заставляя их думать, что к ним относятся как к людям второго сорта.

Очередная проблема ресоциализации несовершеннолетних осужденных состоит в том, что большинство из них выходцы из неблагополучных семей, и, как правило, у части из них просто отсутствует позитивная поддержка близких, родных людей, что усугубляет трудности в процессе их исправления, ресоциализации.

Анализ деятельности государственных и общественных органов, осуществляющих работу по ресоциализации несовершеннолетних, показал несовершенство механизма, осуществления в нашей стране работы по реабилитации лиц, освободившихся из мест лишения свободы. Поскольку деятельность уполномоченных государственных органов, общественных институтов в сфере реабилитации несовершеннолетних, не дает достаточно высоких результатов в восстановлении несовершеннолетних и возвращении их в свободную полноценную жизнь.

На данный момент в стране обязанность по ресоциализации несовершеннолетних лиц, освобожденных из мест лишения свободы, возложена на местные исполнительные органы, органы внутренних дел и центры временной изоляции, адаптации и реабилитации несовершеннолетних.

Статья 168 Уголовно-исполнительного кодекса РК указывает, что местные акиматы оказывают содействие в трудовом и бытовом устройстве, а также в предоставлении других видов социальной помощи лицам, освобожденным от

отбывания наказания обеспечения занятости. Однако и здесь возникают проблемы, ведь работодатели не хотят брать на себя ответственность за молодых людей, не заинтересованы создавать временные льготы и гарантии при приеме их на работу, в особенности в условиях мирового финансового кризиса.

В целях предупреждения преступлений, правонарушений и безнадзорности несовершеннолетних необходимо усилить взаимодействие с местными исполнительными органами по профилактике правонарушений и преступлений несовершеннолетними. А именно вести контроль по получению несовершеннолетними осужденными среднего образования, оказать содействие в овладении средне – специальным и высшим образованием на бюджетной основе. Заинтересовать несовершеннолетних осужденных в получении узких специальностей, необходимых в регионах, где они проживают, с последующим гарантийным трудоустройством. Посещение бюджетных спортивных секций, творческих кружков с целью социальной адаптации, а также обеспечение досуга с целью профилактики правонарушений и преступлений со стороны несовершеннолетних осужденных.

Проблема ресоциализации несовершеннолетних осужденных является актуальной в настоящее время, имеет теоретическую и практическую значимость, что требует дальнейших научных изысканий в данной области, а также апробирования на практике тех или иных моделей и направлений ресоциализации, которые будут совершенствоваться с течением времени.

Проведенное научное исследование показало,- что вопросы ресоциализации, несовершеннолетних осужденных недостаточно изучены; Предложенные автором выводы сформулированы на основании изучения научных трудов, действующего законодательства и практики их применения, зарубежного и казахстанского опыта (в т. ч. общественных организаций) и заключаются в следующем:

1. Общетеоретические выводы:

1.1. Актуализация необходимости ресоциализации в практической деятельности требует определения дефиниций в

данной сфере и введения в научный и практический оборот понятия «ресоциализация».

Ресоциализация в широком смысле — это процесс, реализуемый посредством государственно-правовых мер, направленных на формирование (создание и функционирование) устойчивой, разнообразной, эффективно работающей системы институтов, осуществляющих ресоциализацию несовершеннолетних осужденных.

Ресоциализация в узком смысле - это целенаправленный процесс восстановления и приобретения социальных ценностей, норм, знаний, опыта, способностей, а также создания условия необходимых и достаточных для формирования у несовершеннолетнего поведенческих моделей, включающих основные элементы институциональных требований и предписаний (задача-минимум) и устойчивость самостоятельной позитивной социализации его личности (задача-максимум).

1.2. Специфика ресоциализации несовершеннолетних осужденных носит содержательный и организационный характер и отражается в принципах, субъектах (агентах, институтах) реализации, этапах (стадиях) и критериях эффективности.

1.3. Ресоциализация несовершеннолетних осужденных носит персонифицированный характер, который зависит от правового положения и характеристик несовершеннолетнего, его социальной, ситуации, уголовно-правовой меры воздействия и организуется на основании индивидуально разработанной межведомственной программы ресоциализации.

2. Правовые выводы, касающиеся законодательства:

2.1. Анализ норм международных документов в области обращения с несовершеннолетними позволяет прийти к выводу о том, что заложенная в них идея заключается в ориентировании национальных правовых систем на постепенный отказ от карательного подхода к несовершеннолетним правонарушителям и переход к системе их ресоциализации. Этому будет способствовать и внесение изменений в законодательство Республики Казахстан не соответствующее международным документам, в части создания условий для

ресоциализации несовершеннолетних осужденных.

2.2. Ресоциализация несовершеннолетних осужденных возможна при ее правовой регламентации, процесс которой может быть поэтапным в целях апробирования организационно-правовых форм и механизмов, обучения специалистов.

2.3. Необходимо создание специализированной службы, занимающейся ресоциализацией несовершеннолетних осужденных, которой, в условиях очередного этапа реформирования уголовно-исполнительной системы, может являться служба пробации. К компетенции службы пробации должна быть отнесена ресоциализационная работа как с осужденными без изоляции, от общества, так и с осужденными к лишению свободы на пенитенциарной и постпенитенциарной стадиях. Такой подход обоснован международными стандартами и зарубежным опытом. В структуре службы пробации должно быть создано специализированное подразделение ресоциализации несовершеннолетних осужденных.

2.4. Наряду со службой пробации существует необходимость функционирования специализированных центров ресоциализации: Наиболее рациональным, по нашему мнению, является внедрение центров ресоциализации несовершеннолетних и молодых осужденных, подведомственных службе пробации, но совместной с компетенцией органов социальной защиты.

2.5. Необходимо использование апробированных общественными организациями программ, направленных на ресоциализацию несовершеннолетних осужденных в рамках региональных целевых программ профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних, учитывая при этом то обстоятельство, что в программах общественных организаций участие воспитанников (на пенитенциарной и постпенитенциарной стадиях) является добровольным, в отличие от необходимости наличия элементов принудительности государственного подхода.

Таким образом, выдвинутая нами гипотеза о том, что именно при правильной подготовке сотрудников пенитенциарной системы, а также при подготовке сотрудников

служб пробации где будут состоять несовершеннолетние осужденные, при поддержке социально полезные связей, которые являются одним из эффективных инструментов для поддержания социального тонуса личности осужденного, формирования более позитивного, конструктивного мышления, могут позволить более оптимистично выстроить дальнейшую жизненную стратегию, по ресоциализации несовершеннолетних осужденных.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 03.04.2014 года.

2. Комментарий к уголовно-исполнительному кодексу Республики Казахстан / <http://kostacademy.gov.kz/UIK/index.php?dei=89>. 09.05.2021. 11.09.

3. Раззак Н.З. К вопросу о правовом статусе несовершеннолетнего / www.zakon.kz/4805902-html 08.05.2021. 20.29.

2. Комментарий к уголовно-исполнительному кодексу Республики Казахстан / <http://kostacademy.gov.kz/UIK/index.php?dei=89>. 09.05.2021. 11.09.

ТҮЙІН

Мақалада кәмелетке толмаған сотталғандарды әлеуметтендіру мәселесі, сотталғандардың түзелуіне қоғамдық пайдалы байланыстардың қалай әсер ететіні туралы айтылады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается вопрос о ресоциализации несовершеннолетних осужденных, о том, как влияют на исправление осужденных социально – полезные связи.

RESUME

The article deals with the issue of resocialization of juvenile convicts, about how socially useful connections influence the correction of convicts.

PREVENTION OF JUVENILE DELINQUENCY

Uali A.I.,

teacher of the general legal disciplines department

master of pedagogical sciences, police lieutenant

Akylbekova A.B.,

deputy head of the general legal disciplines department,

master of law enforcement, police lieutenant colonel

Kostanay academy of the IAM of the Republic of Kazakhstan

after Sh. Kabyibaev

The state of juvenile delinquency in the Republic of Kazakhstan causes reasonable concern in society. The growth of social tension and the deepening crisis in the country primarily affected children and adolescents. The characteristic features of juvenile crimes are violence and cruelty. At the same time, minors often overstep the limit of violence and cruelty, which in a particular situation would be quite sufficient to achieve the goal. Teenagers in the process of committing crimes, with an unfortunate combination of circumstances for them, commit crimes such as murder, grievous bodily harm, robbery.

Juvenile delinquency is characterized by a high degree of latency. Moreover, due to the peculiarities of the legal and physical status of minors and their personal characteristics, statistical indicators of juvenile delinquency are more «regulated» in investigative and judicial practice. The prevalence of crimes committed by minors is actually several times higher than its registered part. Thefts, robberies and hooliganism are particularly high in latency.

The main thing when considering the identity of a juvenile offender is age. This is associated with certain biological, psychological and mental changes in the structure of personality.

Age-related personality change is not the cause and is not clearly linked to the dynamics of the main life relationships. The preservation of basic life relationships is combined with the variability of personality throughout life under the influence of events, circumstances, etc. In addition to chronological age, psychological, pedagogical and physical age are distinguished, and

all of them do not coincide with each other, which leads to internal conflicts of personality, which may also have a criminogenic character [1]. In general, the so-called «average age» does not really exist. The general patterns of adolescence manifest themselves through individual variations, depending not only on the environment and conditions of upbringing, but also on the characteristics of the organism or personality.

Determining the age characteristics of criminals, criminologists usually divide minors into the following groups:

- 14-15 years old - adolescent-juvenile group;
- 16-17 years - minors.

Criminological, sociological and psychological features of the behavior of the contingent in the age range of 14-17 years indicate that the behavior of adolescents of this age group is influenced by both the conditions of their life and upbringing in previous years, and «young adults». It follows from this conclusion that juvenile delinquency should be considered in the context of the offenses of persons under the age of 14 and persons over the age of 17.

Analyzing the personalities of juvenile and adult criminals, we can talk about their commonality. The line that defines the difference between criminals of different ages is essentially erased when it comes to two age groups: 16-17 years and 18-20 years. In this case, it is quite acceptable to talk about a single age group, if we use the concept of incomplete adulthood.

Males predominate among juvenile offenders. This is explained, first of all, by the difference in gender social relations with the environment in which personality develops, the conditions of moral formation of personality, the difference in the nature and ratio of typical conflict situations. The predominance of male persons among juvenile delinquents is associated with the mental and psychological characteristics of gender, the historically established difference in behavior, upbringing of boys and girls, with greater activity, entrepreneurship and other general characterological properties of men.

In the legal literature, the relationship between the educational level and the personality of the criminal is often indicated. On this basis, it is possible to judge the potential of the personality of a minor offender in the performance of his social functions, depending

to a certain extent on the level of his culture and interests. Speaking about the level of education of juvenile offenders, it should be noted that it is lower than that of their peers who have not committed a crime. Thus, among juvenile delinquents, there are often second-year students who have dropped out of school, and some in auxiliary schools.

From a criminological point of view, the study of the marital status of juvenile offenders is of particular importance. This is quite understandable, because socially significant personality qualities and evaluation criteria peculiar to it are formed in the family. Studies show that more than two thirds of juvenile delinquents were brought up in families where quarrels, scandals, mutual insults, drunkenness and debauchery were constantly present. Every eighth or tenth recidivist who embarked on a criminal path at an early age was involved in drunkenness and committing crimes by parents, older brothers, close relatives. In addition, a dysfunctional family has a negative impact not only on its own members, but also on other teenagers with whom their children are friends. Thus, there is a process of «infection» of adolescents who do not belong directly to this family.

Important for the characterization of the personality of juvenile offenders are the features of their legal consciousness. They are characterized by deep defects of legal awareness, which to a certain extent is explained by two factors: general legal illiteracy (both of the population as a whole and of minors) and the negative social experience of the minor himself. Defects of legal consciousness in minors who commit crimes are expressed in a negative attitude to the norms of law, unwillingness to follow the prescriptions of these norms. Significant gaps in the legal knowledge of minors lead to arguments about the «injustice» of the laws, «illegal» conviction.

The social circle of juvenile offenders also has characteristic features. It is mainly made up of previously convicted abusers of alcoholic beverages, drugs.

The problem of leisure is also special. Juvenile offenders have two to three times more free time than their law-abiding peers. At the same time, according to the results of individual studies, as the free time increases, the interests of adolescents deform and acquire a

negative connotation. Moreover, the more free time, the higher the probability of committing offenses.

The personal characteristics of minors who have committed crimes discussed above are expressed mainly in the motivation of their criminal behavior. Its main features:

- the predominance of «childish» motives – the commission of a crime out of mischief, curiosity, the desire to assert oneself in the eyes of peers, the desire to possess fashionable things, etc.;

- situational motives;

the deformation of some one element of the sphere of needs, interests, views. For example, a hypertrophied understanding of camaraderie, a desire to raise one's prestige.

Causes and conditions of juvenile delinquency. The causes and conditions of juvenile delinquency, as well as crime in general, are socially conditioned. They, first of all, depend on the specific historical conditions of society, on the content and orientation of its institutions, the essence and ways of solving the main contradictions.

There is a strong opinion that the main causes of juvenile delinquency and its rapid growth are the sharp deterioration of the economic situation and increased tension in society. Of course, all this also affects adult crime, but the rapid decline in the standard of living affects teenagers the most, because at all times minors have been and remain the most vulnerable part of society. Their vulnerability lies in the fact that the characteristics that distinguish minors (an unstable psyche, a value system that has not been fully formed) make them more susceptible to the influence of factors that adults resist much more successfully.

One of the negative manifestations of the economic crisis is the reduction of jobs, which has led to a decrease in employment opportunities for teenagers, primarily those who have served their sentences in educational institutions.

Among the specific causes of juvenile delinquency at the present stage of society's life, the catastrophic situation with the organization of leisure activities for children and adolescents at the place of residence is also highlighted. Many children's institutions and organizations have ceased to exist, and the premises belonging to them have been leased to commercial structures.

The aggravation of family problems against the general

background of poverty and constant need, moral and social degradation occurring in families, lead to extremely negative consequences. Among minors from dysfunctional families, the intensity of crime is especially high. Basically, drunkenness, drug addiction, prostitution flourish in these families, there are no moral foundations, elementary culture. Experts of various sciences cite impressive figures, speaking of minors suffering from mental illnesses that do not exclude and exclude sanity. Mental disorders of children are largely the result and legacy of the appropriate behavior and life of their parents – alcoholics, drug addicts. Some combinations of mental disorders and socio-psychological deformation of personality are largely explained by the fact that the causes of the pathological development of the personality of minors lie in the sociality and immorality of their parents. Violence against each other and their children flourish in these families and, as a direct consequence of this, there is a rapid increase in extremely dangerous violent crimes committed by teenagers and even children. Cruelty begets cruelty.

Juvenile delinquency has a high latency. Some studies show that even before the first conviction, teenagers have time to commit several crimes. This creates an atmosphere of impunity. The inevitability of punishment is not ensured – the most important means of preventing criminal behavior.

The effectiveness of prevention against minors largely depends on taking into account the fact that in most cases crimes are committed by minors in groups. This requires high professionalism, deep socio-psychological, psychological, pedagogical and legal knowledge, organizational skills, perseverance from the employees involved in such prevention.

In the process of preventing juvenile crimes, it is necessary to influence their families as well, since in many cases the antisocial behavior of a teenager is associated with family problems. In order for preventive work in the family of a minor capable of committing crimes to be successful, it is necessary to study such a family in all aspects [2]. It is also important to master the methods developed by specialists in the field of psychology and psychiatry, to use information from other fields of knowledge and experience of internal affairs bodies in individual preventive work.

For the prevention of juvenile delinquency, it is of great importance to identify adults who involve adolescents in criminal activities. The main criterion here is timeliness: this allows you to quickly prevent an impending crime or stop criminal activity.

Timely initiation of criminal proceedings, rapid and full disclosure of crimes, exposure of perpetrators, and the correct application of preventive measures are also directly related to the prevention of juvenile crimes.

Educational colonies occupy a special place among the subjects of the prevention of juvenile crimes. These institutions solve the problem of crime prevention in a specific way – by correcting and re-educating minors, however, the need to correct and re-educate minors in isolation must be recognized as a reality and use modern forms and methods for this.

In any case, the effectiveness of activities to prevent juvenile delinquency largely depends on the extent to which preventive measures are based on provisions developed by criminology, criminal, penal enforcement law, psychology, pedagogy.

REFERENCES

1. Криминология: учебник. - М.,1992.
2. Садыкова К.К. Проблемы профилактики правонарушений среди несовершеннолетних в Казахстане // Актуальные проблемы современности. - 2019. - No 1 (23).
3. Жигарев Е.С. Административная деликтность несовершеннолетних: понятие, виды и профилактика. - М.,1992.

ТҮЙІН

Мақалада Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандардың қылмыстарының алдын алу мәселелері қарастырылады. Кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың себептері мен жағдайлары қарастырылып, қылмыскерлердің жас ерекшеліктері анықталды және қылмыстың алдын алу мақсатында оларды шешу жолдары ұсынылды.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы профилактики

преступлений несовершеннолетних в Республике Казахстан. Рассмотрены причины и условия преступности несовершеннолетних, определены возрастные особенности преступников и предложены пути их решения в целях профилактики преступности.

RESUME

The article deals with the prevention of juvenile delinquency in the Republic of Kazakhstan. The causes and conditions of juvenile delinquency are considered, the age characteristics of criminals are determined and ways to solve them in order to prevent crime are proposed.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫНЫҢ ЖЕКЕ БАСЫН ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУ ЖӘНЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Утегенова С.Т.,

жалпы заң пәндер кафедрасының аға оқытушысы, құқық қорғау қызметінің магистрі, полиция подполковнигі

Акылбекова А.Б.,

жалпы заң пәндер кафедрасы бастығының орынбасары, құқық қорғау қызметінің магистрі, полиция подполковнигі

Бузаканова А.Б.,

жалпы заң пәндер кафедрасының аға оқытушысы, құқық қорғау қызметінің магистрі, полиция майоры

Жеке тұлға деген не деген сұраққа психологтар әр түрлі жауап береді және олардың жауаптарының әртүрлілігінде және ішінара осы мәселе бойынша пікірлердің айырмашылығында жеке құбылыстың күрделілігі көрінеді. Әдебиеттегі жеке тұлғаның анықтамаларының әрқайсысы (егер ол дамыған теорияға енсе және зерттеулермен қамтамасыз етілсе) оны тұлғаның ғаламдық анықтамасын іздеуде ескеруге лайық.

Жеке тұлға көбінесе оның әлеуметтік, алынған қасиеттерінің жиынтығында адам ретінде анықталады. Бұл адамның физиологиялық, генотепиялық тұрғыдан анықталған

және қоғамдағы өмір сүруіне тәуелді емес дегенді білдіреді.

Сонымен, егер осы шектеулерді ескере отыра, адам деген не? Тұлға-бұл әлеуметтік тұрғыдан анықталған, әлеуметтік қатынастар мен табиғи тұрғыдағы қатынастарда көрінетін, тұрақты, өзі үшін және басқалары үшін маңызды болып табылатын адамның моральдық әрекеттерін анықтайтын осындай психологиялық сипаттамалар жүйесінде қабылданған адам.

Кәмелетке толмаған құқық бұзушылардың жеке басының өзіне тән ерекшеліктері бар, оларды зерттеу түзету, жеке тәрбие жұмысы және тиімді алдын-алу үшін, сондай-ақ қоғамға қарсы мінез-құлықпен сипатталатын, бірақ әлі қылмыс жасамаған жасөспірімдердің жеке басын уақтылы түзету үшін ең қолайлы шараларды таңдауға мүмкіндік береді [1].

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес кәмелетке толмағандар-18 жасқа толмаған азаматтар. Кәмелетке толмағандардың заңды мүдделерін (толық немесе жартылай) олардың ата-аналары, өзге де заңды өкілдері, қорғаншылары, қамқоршылары жүзеге асырады. Жалпы ереже бойынша 16 жасқа толған адамдар қылмыстық жауапкершілікке тартылады. Заңда көрсетілген жекелеген қылмыстарды жасағаны үшін жауапкершілік 14 жастан басталуы мүмкін (кісі өлтіру, зорлау, қарақшылық және басқа да ауыр қылмыстар). Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасын талдауға сүйене отырып, «кәмелетке толмаған» ұғымының анықтамасын былайша тұжырымдауға болады: кәмелетке толмағандар - бұл заңи тұрғыда толық құқықтық қабілеттіліктің басталуын байланыстыратын жасқа толмаған адамдар.

14-16 жас аралығындағы кәмелетке толмағандар өздерінің іс-әрекеттерін сыни тұрғыдан түсінуге мүмкіндік беретін ақыл-ой мен ерік-жігердің даму деңгейіне жетеді. Бұл жаста олар өз әрекеттерінің әлеуметтік қауіптілігін біліп, оларды басқара алады.

Құқық бұзушылық - адамның қоғамға қауіпті сипаттағы, қоғамдық қатынастардың белгіленген тәртібіне қол сұғатын, құқық субъектілерінің құқыққа қарсы іс-әрекеті немесе әрекетсіздігі.

Жалпы түсініктегі қылмыс-бұл адамға қылмыстық

жауапкершілік шараларын қолдануға әкелетін құқық бұзушылық. Қылмыс құқық бұзушылықтардың жалпы массасынан формальды белгімен ерекшеленуі мүмкін (олардың қоғам үшін қауіптілігінің жоғары дәрежесі, олар қолданатын құқық тәртібін бұзушылықтардың маңыздылығы). Демек, кәмелетке толмағандардың қылмысы теріс, әлеуметтік-құқықтық құбылыстардың, атап айтқанда 16 жасқа толмаған адамдар жасаған қоғамға қарсы және заңсыз әрекеттердің жиынтығынан басқа ештеңе емес деп қорытынды жасауға болады.

Жасөспірімдерде бұзылған мінез-құлықтың әртүрлі түрлері бар. Бұзылған мінез-құлық-бұл терминологияда да, терминнің мазмұнында да, оның қалыпты мінез-құлық деп аталатынына қатысты да түсініксіз ұғым. Терминологиялық тұрғыдан алғанда, "бұзылған мінез-құлық" көбінесе "қиын бала", "қалыптан тыс мінез-құлық", "аффективті саладағы бұзылған бала", "девиантты мінез-құлық", "девиантты мінез-құлық", "Заңсыз мінез-құлық", "заңсыз, қылмыстық, қылмыстық мінез-құлық" және т. б. сөз тіркестерінің синонимі ретінде қарастырылады. Бірақ аталған терминдер біржақты ақпаратты қамтиды: тұрмыстық (қиын бала) және заңды (қылмыстық мінез-құлық).

Девиантты мінез-құлық-бұл әлеуметтік нормалардан ауытқулар түрде көрінетін мінез-құлық, агрессивті немесе өзімшіл бағыттағы және әлеуметтік-пассивті типтегі тұрақты ауытқулар.

Ауытқу бойынша олар қоғамда қабылданған нормалардан ауытқуды түсінеді. Девиантты мінез-құлық анықтамасына делинквенттік және басқа да мінез-құлық бұзылыстары кіреді (ерте алкогольизмнен суицид әрекеттеріне дейін). Әдебиетте "девиантты мінез-құлық" ұғымын "дамудағы ауытқу", "дамудың кідірісі", "дамудың артта қалуы"терминдерінен ажырату қажеттілігі көрсетілген. Бұл терминдер дамуында ақаулары бар балалардың әрекетін білдіреді [2].

Егер бұзушылықтар қылмыстық жазаланатын әрекеттер деңгейіне жетпесе, онда кәмелетке толмағандардағы мұндай мінез-құлық әдетте делинквенттік деп аталады (лат. delinquent-теріс қылық жасау, заңсыздық). Әдетте, делинквенттік мінез -

құлық оқудан және жұмыстан жалтарудан және жасөспірімдердің (құрдастарының немесе үлкендердің) қоғамға қарсы тобына қосылудан басталады. Кішкентай бұзақылық, кіші балалардан ақша алу, оларды қорлау, ал топ құрамында және үлкен жасөспірімдерде - заңсыздықтың әдеттегі жиынтығы. Кәмелетке толмағандардың қылмысы сыртқы ортаның теріс фактілерінің және кәмелетке толмағанның жеке басының өзара әсерінен туындайды. Көбінесе қылмысты "қиын", педагогикалық тұрғыдан "қараусыз қалған жасөспірімдер" деп атайды. Бірқатар зерттеулерде құқық бұзушы жасөспірімдер танымдық және қоғамдық мүдделердің дамуының төмен деңгейімен сипатталатыны атап өтілді. Мұндай жасөспірімнің идеалдарының қалыптасуына құрдастары, әсіресе жасы үлкен, қоғамға қарсы мінез-құлық тәжірибесі бар адамдар қатты әсер етеді. Мұндай жасөспірімдердің көпшілігінде жеке басының құрылымында жағымсыз қасиеттер басым: жалқаулық, ерік-жігердің болмауы, жауапсыздық, конформизм, түсініксіздік, агрессивтілік және т.б. [3].

Қазіргі заманғы ғылыми әзірлемелерде жасөспірімдердің шектеулі ақыл-ойына қатысты орын алатын тағы үш тенденцияға назар аударған жөн.

Біріншісі-шектеулі ақыл-ойға "кезеңді" сараптамалық шешім ретінде қарау. Біз есі кіресілі-шығасылы деп танылған жасөспірімдер қайталанған азаптаулар кезінде шектеулі есі дұрыс немесе толық есі дұрыс деп танылған кезде оң динамика жағдайлары туралы айтып отырмыз [4]. Бұл тұрғыда шектеулі ақыл-ой диагностикалық және сараптамалық сәйкессіздіктердің ыңғайлы "амортизаторына" айналады, өйткені ол мүмкін болатын гипердиагностика мәселесін бастапқы сараптамада ақау ретінде шешуге және алшақтықты тек эволюциялық динамика мен жасөспірімнің "пісуі" арқылы түсіндіруге мүмкіндік беретінің айтып кеткен жөн.

Екіншісі-психопатологиямен байланысты емес критерийлерді ескеру (әлеуметтік-психологиялық көрсеткіштер, қылмыстық мінез-құлықты ынталандыру және т.б.). Бұл қосымша критерийлер іс жүзінде психопатологиялық факторлармен қатар оң және балама ретінде ұсынылады. Мұндай ұстанымдар қылмыстық заңнама, шектеулі ақыл-ойды

психикалық бұзылулармен нақты байланыстыратындығына қарамастан орын алады және психикалық бұзылысы бар науқас жасөспірімнің өз іс-әрекеттерін саналы түрде басқару қабілетін бағалау тек психологиялық білім тұрғысынан мүмкін болады.

Үшіншісі-жасөспірімдердің психикасының таза клиникалық сипаттамаларына сүйену, зерттеушілердің пікірінше, шектеулі ақыл-ойдың анықтамасына әсер етуі мүмкін. Мұндай тәсіл алдын-ала ұсынылған, өйткені сот сараптамасының заңдарына сәйкес сарапшының тұжырымдары дәлел болып табылады, сондықтан сарапшы адамның өз іс-әрекеттерінің маңыздылығын түсініп, оларды құқық бұзушылық кезінде басқара алу қабілетінің жай-күйі туралы психологиялық критерийдің белгілі бір компонентін дәлелдеуі керек.

Кәмелетке толмаған қылмыскерлерге тән жетекші қызмет саласындағы мүдделердің, қажеттіліктердің, қатынастардың ерекшеліктері оқу немесе еңбек ұжымымен байланысын жоғалтуды, олардың құқықтық және моральдық бағаларын толығымен ескермеуді қамтиды. Ресми көрсеткіштер бойынша анықталған білім деңгейі бойынша мектептегі оқуда, кәмелетке толмаған қылмыскерлердің тек 8-10%-ы құрдастарынан артта қалғанына қарамастан, олардың арасында еңбекқорлығының болмауына байланысты үлгермейтін адамдардың үлесі бес-алты есе көп болатыны байқалды.

Оқу және өндірістік қызметке, құқық бұзушылар арасында қоғамдық жұмыста жетістікке жетуге деген ұмтылыс, әдетте, бос уақыт қажеттіліктері мен мүдделерімен алмастырылады. Мұндай адамдар үшін артықшылықты бағалау жүйесінің өзі осы салаға көбірек көңіл бөледі. Дәл осы жерде гипертрофиялық қажеттіліктер мен сәнді киімге қызығушылықтар, осы микро орта үшін маңызды ақпаратқа және т. б. байланысты болады.

Қоғам мақұлдаған оң мүдделер мен қажеттіліктері бар адамнан айырмашылығы, құқық бұзушыларда дамуы көбінесе кері бағытта жүреді. Нақты, негізінен мақсатсыз, ойын-сауық тиісті теріс қызығушылықты тудырады. Ол әдеттерде бекітілген, бұл өз кезегінде әлеуметтік-теріс қажеттіліктердің қалыптасуына әкеледі. Тиісінше, мінез-құлық деңгейінде қажеттіліктердің бұзылған дамуы әлеуметтік қауіпті, заңсыз әдістерге және оларды қанағаттандыруға үйренеді.

Алкогольді тұтынуға, мақсатсыз көшеде, подъездерде және т.б. болуға, өзінің әлеуметтік мәні бойынша анық білінетін теріс қажеттіліктер мен мүдделердің болуы қылмыс және өзге де құқық бұзушылық жасаған адамдардың кемінде 2/3-інде тіркелген. Тиісті микро ортада құмар ойындар, ішімдіктер, әлеуметтік мінез-құлық нормаларын елемеу, жасөспірімдердің белгілі бір топтарына деген өшпенділік және т. б. жоғары бағаланады.

Техника, көркемөнерпаздар, спорт саласындағы қызықты нәрселер оң мінез-құлқы бар жасөспірімдерге қарағанда үш-төрт есе аз көрінеді. Бұл жерде олардың мүдделері шектеулі ғана емес, атап айтқанда өте ерте жаста, қызығушылықтар мен қажеттіліктерді нақты қоғамға қарсы болуына байланысты.

Қылмыс жасаған кәмелетке толмағандардың жеке ерекшеліктеріне олардың моральдық және құқықтық құндылық бағдарларының айтарлықтай деформациясы жатады.

Серіктестік, парыз, ар-ождан, батылдық және т.б. ұғымдарын осы жасөспірімдердің топтық мүдделері негізінде қайта қарастырады. Өмірлік мақсаттар олардың топтық сипаттағы психологиясы жайлы, бір сәттік ләззатқа, тұтынушылыққа, пайдаға ауысады. Азғын және заңсыз әрекеттерді жасай отырып, олар өздерінің мотивтерін "жақсартуға", жәбірленушілердің мінез-құлқын теріс бағалауға тырысады. Олар көптеген қылмыстарды мақұлдау немесе "түсіну", заңсыз мінез-құлық үшін өз жауапкершілігін жоққа шығару және толық елемеу ұстанымын нақты анықтайды.

Кәмелетке толмаған құқық бұзушылар арасында, егер қажет болса, оның ішінде топтың мүдделері талап етсе, қылмыстық-құқықтық немесе кез келген басқа құқықтық тыйым салуды бұзуға жол беріледі деп танылады. Заң талаптарын сақтау қажеттілігі, негізінен, жіберілген бұзушылықтар үшін жазалау ықтималдығының дәрежесімен байланысты.

Қылмыс жасаған жасөспірімдердің көпшілігінде моральдық бағытта тұрақты ауытқулар бар, олар оң көзқарастың жоқтығынан көрінеді. Зерттелген жасөспірімдерге келесі жағымсыз қасиеттер тән: эгоизм мен индивидуализмнің айқын формалары, ашуланшақтық, шамадан тыс дөрекілік, батылдық, қыңырлық, әдепсіздік, ашкөздік, өмірге ұқыпсыз көзқарас, ұят

сезімінің дамымауы және т.б. олардың жеке басының моральдық деформациясы эмоционалды ерекшеліктерде көрінеді. Олар эмоционалды қозғыштықпен, мінез-құлықтың агрессивтілігімен, қактығыспен, ұстамдылықпен, аффективтіліктің жоғарылауымен сипатталады.

Кәмелетке толмағандардың қылмыстарын алдын алуға келетін болсақ, бір жағынан, бұл кәмелетке толмағандардың құқықтары мен мүдделерін қорғау, әлеуметтену институттарының дисфункциясының теріс әсерін әлсірету, екінші жағынан, қоғамды кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтары мен қылмыстық қол сұғушылықтарынан қорғау.

Алдын ала әсер ету жүйесінің негізгі элементтері: қылмыс жасауға қабілетті кәмелетке толмағандарды мұқият зерделеу; тәжірибеде қойылған мақсаттарға қол жеткізуге болатын негізгі шаралар мен іс-шараларды айқындау; жеке профилактикалық әсер етуді ұйымдастырудың, бақылаудың және оның әсерін айқындаудың ұтымды әдістерін әзірлеу болып табылады.

Кәмелетке толмағандар жасаған қылмыстардың жеке алдын-алудың мақсаты жасөспірімді түзету және қайта тәрбиелеу немесе оның қылмыстық бағытын өзгерту болып табылады.

ӘДЕБИЕТЕР ТІЗІМІ

1. Шипинова С.А. Подросток: общество и закон. - Алмата, 1989.
2. Личность преступника и уголовная ответственность. / Лейкина Н.С. – М., 2002.
3. Мельникова Э.Б. Как уберечь подростка от конфликта с законом. - М.: БЕК, 1998.
4. Прозументов Л.М. Групповая преступность несовершеннолетних и ее предупреждение. - Томск: Изд-во Томского ун-та, 1993.

ТҮЙІН

Мақалада кәмелетке толмағандардың қылмыстарының алдын алуға, кәмелетке толмағандардың құқықтары мен мүдделерін қорғауға, әлеуметтену институттары

дисфункциясының теріс әсерін әлсіретуге арналған мәселелер қозғалды.

РЕЗЮМЕ

В статье были затронуты вопросы, посвященные профилактике преступлений несовершеннолетних, защите прав и интересов несовершеннолетних, ослаблению негативного влияния дисфункции институтов социализации.

RESUME

The article touched upon issues related to the prevention of juvenile delinquency, the protection of the rights and interests of minors, and the weakening of the negative impact of the dysfunction of socialization institutions.

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ СОВЕРШЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ ПОЛОВОЙ НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Хайбрахманова Ю.В.,
преподаватель-методист

Центра по подготовке специалистов психологов и проведению
социологических исследований, капитан полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Президент республики Касым-Жомарт Токаев в новогоднем обращении объявил 2022 год Годом детей в Казахстане. «Речь идет не о лозунгах и праздничных мероприятиях, а о конкретных мерах со стороны властных органов в области здравоохранения, образования, социального обеспечения с целью защиты детства. Гармоничное развитие и счастливое детство подрастающего поколения – это наша общенациональная задача», - заявил президент. Одной из основных задач «защиты детства» является противодействие преступлениям против половой неприкосновенности несовершеннолетних, в связи с этим целью исследования являлось изучение и анализ особенностей личности

преступника-педофила.

Для реализации поставленной цели в рамках проведения межведомственного научного исследования на тему: «Криминологические аспекты предупреждения преступлений против половой неприкосновенности несовершеннолетних», на базе архива Специализированного межрайонного уголовного суда Костанайской области, были изучены уголовные дела осужденных за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних. Проведенный анализ показал, что за последние 5 лет совершено 66 преступлений по статьям 120, 121, 122, 123, 124 Уголовного кодекса Республики Казахстан.

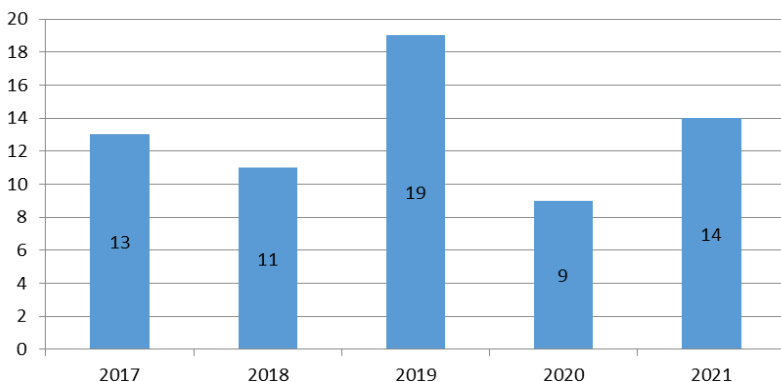

Рис. 1. Количество преступлений против половой неприкосновенности несовершеннолетних с 2017 по 2021 год.

Удельный вес насильственных преступлений, совершенных в отношении несовершеннолетних в Костанайской области, в 2017-2021 гг. варьировался от 9 (2020 год) до 19 (2019 год). В 2019 году наблюдался рост рассматриваемых преступлений, незначительно снизившийся в 2020 году и набирающий рост в 2021 году (по отношению к предыдущему году).

Средний возраст исследуемых преступников – 37 лет, самому младшему – 13 лет, самому старшему – 63 лет. Приведенные цифры показывают, что основную группу риска

составляют лица в возрасте наибольшей половой активности, что значимо при обработке массива информации и составлении криминологического портрета личности преступника в конкретной ситуации. Также эти данные позволяют сделать вывод о наличии в возрастных границах довольно широкого диапазона разброса и вероятности совершения преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних лицом на пике половой активности и лицом с отсутствием такой функции вообще.

Таблица 1. Возраст осужденных за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних на момент совершения преступления.

возраст/ год	До 25	До 30	До 35	До 40	До 45	До 50	Свыш	Итого
2017		3	1	5	1	2	1	13
2018			3	7		1		11
2019	8	2		4	3	2		19
2020		2		3	2		2	9
2021	1	1	6	2	1	1	2	13
итого	9	8	10	21	7	6	5	66

Из общего количества исследованных преступников большая часть, а именно 83% - уроженцы сельской местности. Предположительно, объяснить это можно несколькими причинами:

- 1) недостаточные знания о половом воспитании;
- 2) отсутствие свободы в сексуальном поведении среди взрослых;
- 3) ограничения в реализации сексуальной потребности из-за малочисленности населенного пункта и т.д.

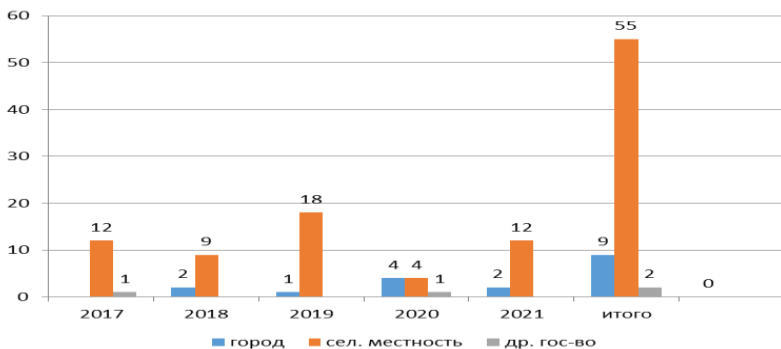

Рис. 2. Происхождение осужденных за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних.

Одним из значимых факторов, способствующих формированию личности преступника-педофила, является его семейное положение. До осуждения 30% преступников находились в законном браке, 24% - в гражданском браке, 5% - разведены, 41% никогда не находились в браке и имели случайных половых партнеров. Таким образом, вероятность совершения преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних значительно выше у лиц, никогда не состоявших в браке и не имевших постоянного полового партнера.

Таблица 2. Семейное положение осужденных за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних

год	семейное положение			
	холост	женат	разведен	гр.брак
2017	4	5		4
2018	4	4		3
2019	12	3	2	2
2020	3	4		2
2021	4	4	1	5
итого	27	20	3	16

Также следует сказать об образовательном уровне и занятости преступников. Так большинство осужденных 40%

имеют только базовое среднее образование, 35% имеют неполное среднее образование, средне-специальное (техникум, колледж) – 17%, высшее – 8%.

Таблица 3. Образовательный уровень осужденных за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних.

год	Образовательный уровень			
	неполное среднее	среднее	Среднее специальное	высшее
2017	4	4	3	2
2018	1	7	2	1
2019	9	7	3	
2020	4	1	2	2
2021	5	7	2	
итого	23	26	12	5

И здесь немаловажно подчеркнуть, что до совершения преступления были безработными 55% преступников.

Рис. 3. Уровень занятости осужденных за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних.

Учитывая полученные эмпирические данные, следует отметить, неудовлетворенность жизненной позицией и бесперспективность в будущем коррелирует с совершением насильственных действий в отношении детей. Также вполне возможно предположить наличие взаимосвязи уровня безработицы в сельской местности Костанайской области с уровнем преступности.

71% осужденных были ранее не судимы, 23 % осужденных имели прежнюю судимость, 6% имели прежнюю судимость за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних. Можно сделать вывод о том, что ни длительные сроки лишения свободы, ни практика химической кастрации не подавляют желания вновь совершить преступления педофильской направленности.

Таблица 4. История криминализации осужденных за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних.

год	История криминализации		
	не судим	ранее судим	ранее судим по аналогичной ст.
2017	8	3	2
2018	6	5	
2019	16	2	1
2020	8		1
2021	9	5	
итого	47	15	4

Одним из существенных детерминант совершения преступлений является употребление алкоголя и наркотических веществ. Эта тенденция распространяется и на половые преступления: 72% осужденных активно употребляли алкогольные напитки до осуждения, 3% употребляли наркотические вещества.

Таблица 5. Состояние преступника при совершении преступления.

год	состояние преступника при совершении преступления	
	алкогольное опьянение	наркотическое опьянение
2017	8	1
2018	10	
2019	14	
2020	4	1
2021	12	
итого	48	2

82% осужденных, совершивших исследуемые

преступления, согласно амбулаторной судебной психолого-психиатрической экспертизе на момент времени, относящемуся к совершению правонарушений, не обнаруживали признаков какого-либо временного расстройства душевной деятельности и находились в состоянии, когда могли осознавать фактический характер и общественную опасность своих действий и руководить ими. Большая часть каким-либо хроническим психическим заболеванием не страдала и признана «Психически здоровыми»⁶.

Лица, имеющие расстройство психики, чаще всего имели диагноз «Психические и поведенческие расстройства, вызванные длительным употреблением алкоголя, опиоидов, синдром зависимости» и нуждались в принудительном лечении – 90%.

Таблица 6. Наличие психических заболеваний у осужденных за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних.

год	Наличие психических заболеваний	
	психически здоров	имеет расстройство психики
2017	11	2
2018	7	4
2019	17	2
2020	8	1
2021	11	3
итого	54	12

У одного из осужденных выявлено психическое расстройство ««Педофилия» сексуальное предпочтение к детям»⁷. Согласно приговору суда ему назначено «принудительное лечение в виде химической кастрации у врача-психиатра мест лишения свободы».

⁶ По материалам уголовного дела

⁷ По материалам уголовного дела

Таблица 7. Принудительные меры медицинского характера в отношении осужденных за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних.

Вид ММХ/год	Химическая кастрация	Амбулаторное принудительное наблюдение и лечение у психиатра, лечение от алкоголизма	Амбулаторное принудительное наблюдение и лечение у психиатра
2017		3	
2018		2	
2019		2	
2020		1	
2021	1	1	
итого	1	9	

Типичной ситуацией совершения сексуального насилия в семье в отношении ребенка является его совершение в ночное время, чаще по месту жительства преступника и потерпевшего (что обусловлено спецификой предмета исследования), мужчиной – родственником, стремящимся к удовлетворению своих сексуальных потребностей, находящимся в состоянии алкогольного опьянения, как правило, при отсутствии дома других взрослых членов семьи (чаще всего, матери ребенка). Поведение потерпевшего (ребенка) в большинстве являлось нейтральным. Для данной категории преступлений не свойственна ситуация семейного конфликта, отношения в большинстве случаев между преступником и жертвой являлись либо хорошими либо нейтральными.

Таблица 8. Обстановка совершения преступления.

год	место совершения преступления			
	населенный пункт	участки местности	дом	другое
2017		2	10	гостиница
2018		4	6	баня
2019	3	3	13	
2020	5		3	магазин
2021		1	12	машина
итого	8	10	44	4

В структуре контингента лиц, совершивших преступление против половой неприкосновенности несовершеннолетних, лидируют те, кто является либо безработным (не работающим и не учащимся), либо лица, занятым неквалифицированным трудом. Гражданская активность для преступников рассматриваемой категории также не характерна. В бытовой сфере большинству преступников, совершивших данные преступления, свойственны деформации семейных отношений, досуговой психологии, нередко связанные с алкоголизмом. В криминологии всегда подчеркивалась взаимосвязь между употреблением алкоголя и увеличением числа преступлений. Результаты нашего исследования показали, что значительная часть преступлений против половой неприкосновенности несовершеннолетних совершена в состоянии алкогольного опьянения, незначительная доля – в состоянии наркотического опьянения.

В целом, учитывая результаты исследования и анализ массива сопутствующих данных, криминологическую модель личности преступника-педофила можно охарактеризовать следующим образом. Это мужчина в возрасте наибольшей половой активности (30–35 лет), вероятнее всего, имевший ранний половой опыт, но не имеющий постоянного полового партнера, также, вероятнее всего, подвергшийся насилию (издевательствам) в детстве и, как следствие, приобретший в результате психическое отклонение, способствующее совершению преступлений такого рода, не имеющий высшего образования, часто базовое, безработный, не вступивший в брак, не имеющий детей, употребляющий алкогольные напитки и вероятнее всего, наркотические вещества, ведущий асоциальный образ жизни.

ВЛИЯНИЕ СЕМЬИ НА РАЗВИТИЕ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ПРЕСТУПНИКОВ

Четина А.А.,

курсант 2-го курса, рядовой внутренней службы

Житков А.А.,

старший преподаватель кафедры уголовного права

и криминологии юридического факультета,

подполковник внутренней службы

ВИПЭ ФСИН России

Одной из приоритетных целей уголовно-исполнительного законодательства Российской Федерации является создание условий для выявления уголовно-правовых характеристик несовершеннолетних преступников, которые способствовали бы поиску причин совершения преступлений и их устранению с последующим возвращением преступника в общество законопослушным человеком.

И в данном ключе абсолютно не имеет значения, отбывает несовершеннолетний осужденный: связанное с изоляцией от общества или несвязанное, а, быть может, ему были одновременно назначены обе разновидности наказания, например, лишение свободы на определенный срок и штраф. В любом случае, задача, которая стоит перед нами, - обеспечить достижение указанной выше первостепенной цели – выявление причин совершения преступлений и их устранение.

В современном мире на первый план в формировании уголовно-правовой криминологической характеристики выдвигается совокупность социально-экономических, политических, организационных факторов преступности, влияющих на демографическое развитие, нравственно-правовую атмосферу в обществе, состояние макро- и микросреды. Раскрывая состояние микросреды необходимо упомянуть о семье, которая закладывает фундамент жизни.

Семья - это группа людей, связанных прямыми родственными отношениями, взрослые члены которой

принимают на себя обязательства по уходу за детьми, так определял данное понятие один из крупнейших английских социологов [1, с. 703] Следует отметить, что многочисленные исследования подтвердили факт влияния семьи на совершение ребенком противозаконных действий. Никакой другой институт как семья не может потенциально нанести столько вреда в воспитании детей [2, с. 202]. Проблема влияния семьи на ребенка существует во всех странах мира. Государства вырабатывают различные подходы к решению вопросов связанных с выявлением причинно-следственных связей воспитания ребенка в семье. Например, в США создана община как центр работы с семьей. На уровне государства закреплены законы, которые определяют совокупность населения тех или иных территориально-административных единиц, включающих ряд жилых кварталов в городах или поселениях и состоящих из индивидуальных домов в пригороде для работы в школах – центрах. Для предоставления квалифицированной помощи семье предоставляется программа, в соответствии с которой перечисляются средства из государственного бюджета. Следует отметить, что частоприменяемыми программами являются: программа «устроители семьи», программа «Хелп» («Помощь»), программа «Школьные завтраки», программа «Хендстарт» (примерно «Приготовились к старту»). Анализ практики Германии позволяет четко отслеживать трудных подростков и их семьи, заниматься предупреждением детской преступности, привлекать детей и подростков к работе с престарелыми одинокими людьми в доме инвалидов, в больницах. Данной деятельностью занимается социальный работник. В Финляндии в течение 70 лет действует Маннергеймская Лига защиты детей и молодежи, которая работает с семьями, не имеющими возможность порядочно воспитывать детей.

Таким образом, в большинстве зарубежных стран предусмотрены меры реагирования на воспитание в несостоятельных семьях с учетом отстаивания законных прав ребенка. Создаются центры и школы помощи. При этом деятельность данных учреждений осуществляется на добровольной основе.

Анализ специальной научной и учебно-методической

литературы показывает, что разработка тематики связанной с влиянием семейных отношений на особенности формирования личности ребенка производилась как в отечественной, так и в зарубежной психологии и педагогики. И.М. Балинский (1985) считал, что строгое, несправедливое отношение к детям в семье немаловажной причиной развития у них болезненного состояния, антиподом его мнения является Оппенгеймер, который отмечает, что избыточная любовь и чрезмерное внимание могут привести к патологическому самонаблюдению и ипохондрии у ребенка.

В зависимости от того, какие моральные принципы существуют во взаимоотношениях между родителями, как они себя ведут друг с другом, с ребенком, с соседями, являются ли честными по отношению к государству, родным и близким, даже к собственным детям, последние вырастают или настоящими гражданами и патриотами своей страны или же напротив, превращаются в корыстолюбивых преступников отмечает Ж.Ю. Вологина [3, с. 64-69]. Иными словами, семья оказывает влияние на ребенка заведомо не стараясь этого сделать.

Университетом прокуратуры Российской Федерации в рамках научного исследования преступности несовершеннолетних разработана криминологическая характеристика личности несовершеннолетнего преступника. Около половины несовершеннолетних, осужденных в 2019 г. за совершение преступлений, воспитывались в семье с одним родителем (7742 из 16 858, или 45,9%), почти десятая часть – воспитывались вне семьи (1620, или 9,6%) [4]. Что свидетельствует о причинно-следственной связи совершенных преступлений несовершеннолетними, криминологическим фактором которых выступает семья.

На современном этапе в наиболее сложном положении находятся дети и подростки, не защищенные от негативного влияния неблагополучной родительской семьи, что в последствие выражается в получении примеров аморального образа жизни и происходит приобретение негативных личностных качеств.

Российское законодательство также выступает одной из

проблем. В частности статья 7 Конституции РФ гарантирующая обеспечение государственной поддержки семьи, материнства, отцовства и детства не исполняется надлежащим образом. В связи с этим в Кодекс Российской Федерации об Административных правонарушениях закрепляет норму о неисполнении родителями или иными законными представителями несовершеннолетних обязанностей по содержанию и воспитанию несовершеннолетних, санкция, за нарушение которой, влечет наложение административного штрафа в размере от четырех тысяч до пяти тысяч рублей или административный арест на срок до пяти суток, наложение административного штрафа в размере от двух тысяч до трех тысяч рублей, предупреждение или наложение административного штрафа в размере от ста до пятисот рублей [5]. Уголовный кодекс Российской Федерации обеспечивает защиту несовершеннолетнего по ст.156 [6]. Но указанные нормы законодательства являются гуманизированными и чаще всего не исполняются. Исходя из вышеизложенного можно сделать вывод, что действующее законодательство является одним из факторов совершения преступлений несовершеннолетними, ввиду ненадлежащего воспитания ребенка в семье.

В заключение приведем слова советского педагога-новатора, детского писателя В.А. Сухомлинского «Ребенок – зеркало семьи; как в капле воды отражается солнце, так в детях отражается нравственная чистота матери и отца».

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс; Науч. ред. В.А. Ядов; / Общ. ред. Л.С. Гурьевой и Л.Н. Иосилевича; [Пер. В. Малышенко и др.]. - М.: Эдиториал УРСС, 1999. - С.703.
2. Кульчицкая Е.И. Воспитание чувств детей в семье. / Е.И. Кульчицкая. - Киев: Рад. шк., 1983. - С.202.
3. Вологина Ж.Ю. Преступность среди несовершеннолетних / Ж.Ю. Вологина, Н.В. Спивакова, А.А. Камалов // Право: современные тенденции: материалы междунар. науч. конф. - 2012. - №2 3. - С. 64-69.
4. В Университете прокуратуры Российской Федерации разработана криминологическая характеристика личности

несовершеннолетнего преступника
URL:<https://genproc.gov.ru/special/smi/news/news-1828306> (дата обращения: 06.06.2021).

5. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30.12.2001 № 195-ФЗ (ред. от 26.05.2021) // «Российская газета». - 31.12.2001. - № 256.

6. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 № 63-ФЗ (ред. от 05.04.2021, с изм. от 08.04.2021) // «Российская газета». - 18.06.1996. - № 113; - 19.06.1996. - № 114; - 20.06.1996. - № 115; - 25.06.1996. - № 118.

ТҮЙІН

Мақалада шет елдерде кәметке толмаған балаларды тәрбиелеп отырған отбасылармен жұмыс істеу әдістемесі қарастырылады. Ресей Федерациясының балаларды қорғауға байланысты заңнамасының мәселелеріне ерекше назар аударылады. Автор кәметке толмаған қылмыскерлердің қылмыстық-құқықтық криминологиялық сипаттамасында отбасы басты рөл атқарады деген қорытынды жасайды.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается методика работы с семьями, воспитывающими несовершеннолетних детей в зарубежных странах. Особое внимание уделено проблемам законодательства Российской Федерации связанных с защитой детей. Автор делает вывод о том, что в уголовно-правовой криминологической характеристике несовершеннолетних преступников семья играет главную роль.

RESUME

The article discusses the methodology of working with families raising minor children in foreign countries. Particular attention is paid to the problems of the legislation of the Russian Federation related to the protection of children. The author concludes that the family plays a major role in the criminological characterization of juvenile offenders.

2. СЕКЦИЯ

**БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІНДЕГІ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
САУАТТЫЛЫҚ: ПРОБЛЕМАЛАРДЫ ТАЛДАУ
ЖӘНЕ ШЕШІМДЕРДІ ІЗДЕУ**

СЕКЦИЯ 2.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ГРАМОТНОСТЬ
В ВОПРОСАХ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ: АНАЛИЗ
ПРОБЛЕМ И ПОИСК РЕШЕНИЙ**

ТРАНСФОРМАЦИЯ ЦЕННОСТИ КОЛЛЕКТИВНОЙ ЗНАЧИМОСТИ А.С. МАКАРЕНКО В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Гонцова О.В.,

курсант 3 курса психологического факультета,
рядовой внутренней службы

Куклина Л.В.,

старший преподаватель кафедры юридической психологии
и педагогики психологического факультета,

кандидат педагогических наук, доцент,

подполковник внутренней службы

ВИПЭ ФСИН России

Бурное развитие техники и информационных технологий привело к развитию нового общества, построенного на использовании информации, представленной частот в цифровом виде.

Процессы информатизации тесно вошли в жизнь современного общества, обусловив появление новых способов взаимодействия людей. Человек, имеющий связь с виртуальным миром посредством выхода в Интернет, просмотра телевизионных передач, использующий сотовую связь, является непосредственным участником глобальных информационных процессов [3, с. 88].

Особому изменению в информационном обществе

подвергается индивидуальное, групповое и массовое сознание людей.

Таким образом, процессы глобализации, информатизации общества привели к кризису сущности человека. Виртуальная личность, живущая в разных сообществах, не несет ответственности, не создает о себе впечатление как о целостной личности, позиционируя отдельные черты, в лучшем случае, реально существующие, а чаще – желаемые. Нравственность и мораль в виртуальном сообществе отодвигаются на второй план, происходит искажение привычных для человека моральных принципов и устоев. Общество становится ареной нравственного хаоса, где отношения между людьми часто регулируются личной выгодой и эгоистическими интересами. Современное общество превращается в совокупность разноплановых сообществ, представленных не только реально, но и дублирующих реальные сообщества в виртуальном мире, а также существующих исключительно виртуально. Человек, вступая в множество сообществ, виртуальных коллективов, не может в полной мере ощущать свою принадлежность к этой группе как к коллективу, т.к. это затруднено взаимопроникновением действительности и виртуальной реальности, а образование этих сообществ связано не с достижением общей цели, а исходит в основном из личных целей и выгоды. В таких сообществах отсутствуют сплоченность, доброта и человеколюбие, обеспечивающие становление зрелой личности в условиях коллектива.

Наиболее подвержено влиянию информационного общества молодое поколение, так как именно оно воспринимает виртуальную реальность как некую ценность, а факт принадлежности к виртуальному сообществу является для них чрезвычайно значимым. В результате такие сообщества могут стать средством влияния на подростков, формирования у них, в том числе и асоциальных установок, взглядов. Многообразие формируемых сообществ привело к возникновению проблемы разобщения общественного сознания, и распространения «попустительского» отношения к окружающим людям и природе, что обостряет глобальные мировые проблемы и усугубляет «кризис человечности».

Практика показывает, что поведение современного человека основывается на двух полярных принципах: принципе «стадного чувства», составляющего основу психологии толпы, и принципе «эгоистической политики», проявляющемся в чрезмерной индивидуализации. Родители воспитывают своего ребенка таким образом, что тот считает себя лучше других и не желает «жить в коллективе». Зачастую, подобное мировоззрение приводит к совершению противоправных деяний: здесь особую роль играет жажда наживы и осознание чрезвычайной ценности в отречении от коллективной принадлежности. Многие подростки оказываются в местах лишения свободы именно по этой причине. Данная проблема отсутствия ценности коллектива требует к себе пристального внимания со стороны педагогической общественности.

Работы А.С. Макаренко, отражающие педагогический опыт работы автора с «трудными» подростками, являются бесценным кладом опыта формирования, развития коллектива, использования его потенциала как средства воспитания и становления личности.

А.С. Макаренко считал, что в коллективе происходит воспитание, обучение и личностный рост подростка. Он разработал систему организации коллектива и его особенностей, определяя его как «живой организм», динамично развивающийся во времени, на практике выявил закономерности воспитательной работы в коллективе. В его работах показаны примеры формирования мировоззрения, морального облика и характера личности через воздействие коллектива, а описаны «живые» примеры, демонстрирующие возможности коллектива в формировании личности беспризорных подростков. В ходе практической деятельности А.С. Макаренко и его коллегам удалось разработать конкретные организационные формы взаимодействия коллектива с личностью. Не случайно в советский период формирование детских коллективов было основным условием обеспечения эффективности образовательной деятельности школы и воспитательного процесса.

По мнению А.С. Макаренко, коллектив – это группа людей, объединенных общими целями, профессиональными и

социальными интересами, ценностными ориентациями, совместной деятельностью, коммуникацией и взаимной ответственностью [2, с. 168].

Из понятия можно сформулировать характеристики, которыми должен обладать истинный коллектив: наличие социально-значимой цели и организация совместной деятельности по ее достижению; отношения ответственной зависимости между членами коллектива, характеризующиеся взаимовыручкой, поддержкой и пониманием значимости роли каждого в общем деле; наличие собственности и органов самоуправления коллективом; единые требования, предъявляемые ко всем членам коллектива; собственная история развития, отражающая этапы становления и формирования коллективных взаимоотношений.

Законы жизни коллектива разработаны и подтверждены А.С. Макаренко на практике, описаны в педагогических произведениях, и могут использоваться как руководство к работе с коллективом. Безусловно, их применение сформирует резкий контраст между живым и виртуальным коллективом, позволит почувствовать отличие коллектива от сообщества и сделать человеку осознанный выбор между ними. Приведем лишь некоторые законы, определяющие жизнь коллектива:

1) Закон параллельного действия: воспитатель-коллектив-личность, т.е. воздействие на личность осуществляется как непосредственно воспитателем, так и опосредованно через актив и коллектив.

2) Закон развития или движения коллектива: форма существования свободного человеческого коллектива - это движение вперед, форма смерти – остановка, т.е. коллектив постоянно должен развиваться, иметь общие цели.

3) Закон перспективных линий, суть которого заключается в организации новых перспектив, реализации существующих, постепенной подготовке дополнительных, т.е. ценных, причем речь идет не только о перспективах коллектива вообще, но и перспективных линиях жизни каждого его члена.

4) Целеустремленность: цели будут достигнуты, если вы готовы идти к их достижению.

5) Закон о целостности образовательной деятельности:

человек не воспитывается по частям, он создается синтетически и самостоятельно, средства могут быть как положительными, так и отрицательными, решающим моментом является не прямая логика, а логика и движение всей системы средств, гармонично организованных.

б) Закон о взаимной ответственности, а также проявление определеннотона и стиля отношений в коллективе.

Как считал автор, личность развивается в процессе коллективной коммуникации и совместной деятельности. Воспитатели влияют на коллектив, помогая ему развиваться. В результате чего, образовавшаяся группа людей, обладающая слаженностью и психологической сплоченностью, принимает образ коллектива, члены которого имеют влияние друг на друга.

Работа с подростками, преступившими закон, является наиболее сложной и энергозатратной в реализации основных целей пенитенциарной системы, да и для любых воспитательных систем. А.С. Макаренко удалось разработать и реализовать сложную систему, способствующую перевоспитанию трудных подростков. В воспоминании многих «макаренковцев» именно коллектив и личность А.С. Макаренко были теми факторами, которые способствовали их становлению как личности.

Семён Афанасьевич Калабалин — это один из наиболее известных воспитанников, а затем сподвижник А.С. Макаренко. «Человек с железным крестом» — такое имя присвоили герою войны и будущему заслуженному учителю РСФСР. Он не был с рождения беспризорником или преступником. Семён Афанасьевич происходил из простой семьи рабочих. Нищета и голод сподвигли подростка на воровство и хулиганство. Он пытался выжить в непростое время. Он случайно попал в воспитательную колонию А.С. Макаренко, где особый случай кардинально изменил жизнь молодого человека. Доверие и вера в человека, вот методы, которые помогли А.С. Макаренко «разглядеть» в малолетнем хулигане Человека, в будущем — одного из своих сподвижников, последователей и друзей. Воспоминания воспитанников А.С. Макаренко о колонии, а затем и воспитанников его последователя С.А. Калабалкина схожи в одном: все они отмечали роль личности, целостной,

зрелой и ответственной в формировании их жизненных установок и принципов.

А.С. Макаренко окружали сильные люди, способные преобразовывать действительность, понимая ценность Человека, и силу веры в него. Коллектив, созданный благодаря совместному труду воспитателей и воспитуемых, был духовно сложен, имел общую цель, стремился к совершенству и развитию, тем самым влияя на окружающих и создавая лучшие условия жизни.

К сожалению, педагогическая система воспитания личности коллективом А.С. Макаренко не нашла достойного продолжения в мире цифрового общества. Требуется дополнительное изучение ее потенциал в условиях пенитенциарной системы и повсеместного проникновения информационных процессов. Понятие и ценностная значимость коллектива претерпели серьёзные изменения в связи с появлением виртуальных обществ и нарушением привычных процессов самоидентификации личности. Основная цель системы образования, позиционируемая как индивидуализация и максимальное развитие обучающихся, приводит к усугублению глобальной проблемы конфликтов в мире, обусловленной неумением работать в коллективе, договариваться, находить общее и достигать общих целей. Это приводит к тому, что формируется сообщество, а не коллектив, в котором каждый член желает быть лучше остальных и доказать свою непосредственную уникальность.

Таким образом, информационные процессы, проникая во все уровни организации общества, имеют не только положительное влияние на него, но и оказывают разрушительное воздействие, превознося приоритеты информационной цивилизации и искажая коммуникационные стратегии современного общества и информационного пространства [1, с. 17]. Это способствует формированию тенденции «персонификации» культурно-образовательной ситуации, изменению соотношения духовных, информационных и вещественных факторов развития человека.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Жолобова Ю.В., Счастливецва Е.А. Философское содержание трансгуманизма в контексте кризисности человеческой природы // Вестник Вятского государственного университета. - 2019. - №2. - С.14-23.
2. Макаренко А.С. Опыт методики работы детской трудовой колонии // Педагогические сочинения: в 8 т. - М.: Педагогика, 1983. - Т.1. - С. 166–190.
3. Шаброва Л.Е. Виртуальная коммуникация современного информационного общества // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Философские науки. - 2017. - С.86-92.

ТҮЙІН

Мақала жеке тұлғаны тәрбиелеу құралы ретінде ұжымның құндылығын өзгерту мәселесін заманауи бағалауға арналған. Қазіргі ақпараттық қоғамда виртуалды және нақты өзара тоғысу жағдайында жеке сәйкестендіру мәселелері көрсетілген. А. С. Макаренконың жетілген тұлғаны қалыптастырудағы ұжымның рөлі туралы педагогикалық көзқарастары сипатталған; цифрлық қоғам жағдайында ұжымның "тірі организм" ретіндегі өзгеру тенденциялары көрсетілген.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена современной оценке проблемы трансформации ценности коллектива как средства воспитания личности. Обозначены проблемы личностной идентификации в условиях взаимопереплетения виртуального и реального в современном информационном обществе. Описаны педагогические взгляды А.С. Макаренко о роли коллектива в формировании зрелой личности; показаны тенденции изменения коллектива как «живого организма» в условиях цифрового общества.

RESUME

The article is devoted to the modern assessment of the problem of transformation of the value of the team as a means of educating the individual. The problems of personal identification in

the context of the interweaving of the virtual and the real in the modern information society are outlined. The pedagogical views of A.S. Makarenko on the role of the team in the formation of a mature personality; shows the trends in the change of the team as a "living organism" in a digital society.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФИЛАКТИКИ СУИЦИДАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ У ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ

Джакупова М.А.,

докторант 1-го курса по специальности «Психология»,
научный сотрудник Центра психотерапии Сергея Скляра,
магистр социальных наук
Университет «Туран»

Скляр С.В.,

директор Центра психотерапии Сергея Скляра,
старший преподаватель кафедры общей и прикладной
психологии, кандидат медицинских наук
КазНУ им. Аль-Фараби

Пономарев Р.Д.,

докторант 2-го курса по специальности «Дефектология»,
клинический психолог Центра психотерапии Сергея Скляра,
магистр социальных наук
КазНПУ им. Абая

Суицид, согласно определению Всемирной организации здравоохранения, – акт умышленного убийства самого себя [1]. Суицидальное поведение – типы поведения, включающие мысли о суициде, планирование самоубийства, суицидальные попытки и сам суицид. Многими авторами основной причиной суицидальных действий считается социально-психологическая дезадаптация личности [2]. Помимо главной причины могут быть еще и второстепенные (болезнь, семейно-бытовые трудности и т.д.).

Факторы суицидального риска и защитные факторы являются основной мишенью в профилактике суицидального

поведения, в связи с этим рассмотрим основные факторы суицидального риска, присущие детям и подросткам. Согласно ВОЗ, суицидальное поведение является сложным феноменом, который определяется комплексом взаимодействующих факторов – социальных, психологических и биологических [3]. В соответствии с биопсихосоциальным подходом биологические, психологические и социальные факторы в одинаковой степени влияют на возникновение суицидального поведения.

К биологическим факторам суицидального поведения среди детей и подростков относят проблемы с психическим здоровьем. Согласно данным исследования, проведенного в Республике Казахстан среди школьников [4], симптомы депрессии были выявлены у 70% учеников группы высокого риска и у 37% жертв суицида. Примерно у 20% учеников группы высокого риска присутствовали признаки тяжелой депрессии. В том же исследовании [4] у учеников из группы высокого риска по шкале психологического благополучия ВОЗ (WHO-5) был выявлен более низкий уровень психологического благополучия, по шкале депрессии Бека (BDI-I) существенно больше симптомов депрессии, а по шкале Занга для самооценки тревожных расстройств (ZSAS) – значительно больше тревожных симптомов. Ученики из группы высокого риска имели значительно большее значение суммарных баллов по шкалам опросника сильных сторон и трудностей SDQ. В том же исследовании установлено наличие семейной истории суицидального поведения более чем в 30% случаев суицида. Еще 10% случаев приходится на семьи, в которых имелись проблемы, связанные с психическим здоровьем. К факторам риска по завершённым случаям суицида относятся, в основном, тяжелые психические расстройства: у подростков психотические симптомы связаны с 10-ти кратным увеличением шансов суицидального поведения; у депрессивных подростков наблюдается 14-ти кратное увеличение суицидальных планов и попыток, а у подростков с психотическими симптомами – 20-ти кратное увеличение риска суицидальных планов и попыток, по сравнению с теми, кто не имеет таких симптомов [4].

Злоупотребление психоактивными веществами и, в

частности, злоупотребление алкоголем, также тесно связано с риском суицида, особенно у подростков старшего возраста. В исследовании, проведенном среди школьников в Казахстане [5], было установлено, что 44,9% группы высокого риска хотя бы раз сильно напивались, а 21,4% хотя бы один раз употребляли наркотики.

Психологические факторы, способствующие возникновению суицидального риска, включают такие индивидуально-личностные особенности, как низкая самооценка, интроверсия, невротические состояния, а также антиобщественные личностные нарушения [6]. В приведенном исследовании жертвы суицида и ученики из группы высокого риска показали наличие высокого уровня импульсивности и агрессивности по шкалам методики Брауна-Гудвина (BGLA), которые являются двумя личностными особенностями, наиболее тесно связанными с суицидом, и которые очень часто способствуют возникновению суицидальных мыслей и приводят к выбору наиболее смертельных способов. Они показали значительно больший уровень воспринимаемого стресса и более низкий уровень жизнестойкости и приспособляемости по шкале Коннор-Дэвидсона (сокращенная версия). Существуют исследования, выявившие более высокую степень предрасположенности к суицидальному поведению среди молодежи, переживших физическое или сексуальное насилие в детстве. Согласно результатам анализируемого нами исследования, 30% жертв суицида имели семейную историю жестокого обращения и насилия. Гипотеза связи ЕНТ и суицида в исследованиях не подтвердилась. По анализу данных посмертной судебно-медицинской экспертизы (СМЭ) суицидентов была установлена тенденция увеличения телесных повреждений в мальчиковой популяции, наличие телесных повреждений выявлено в 13% экспертиз. У 33,3% девушек было обнаружено нарушение целостности девственной плевы, что свидетельствует о ранней половой жизни. Причем у четвертой части девочек с нарушением целостности девственной плевы возраст составляет от 8 до 14 лет.

В следующем исследовании выявлено, что острые конфликты с родителями предшествуют 40% случаям суицида

[7] Другими конкретными стрессовыми событиями, связанными с самоубийством, были издевательства, кибер-издевательства, психологическое и физическое/сексуальное насилие и дисциплинарные проблемы, например, с полицией, что чаще встречается среди случаев самоубийств с расстройствами, связанными с употреблением психоактивных веществ [8]

В научно-исследовательской работе «Региональный аспект исследования суицидов среди подростков» [9], проводимой в рамках Государственного контракта на выполнение научно-исследовательских работ для государственных нужд города Москвы отмечается, что профилактика суицидов представляет собой систему мер, направленных на предупреждение различных проявлений суицидального поведения, в том числе, первичных и повторных суицидальных действий.

Профилактика суицидального поведения во многих странах СНГ представляет собой систему мер, направленных на предупреждение различных проявлений суицидального поведения, в том числе, первичных и повторных суицидальных действий [2]. В этих странах применяется 4-х уровневая суицидологическая профилактика:

1. Универсальный уровень, направленный на предупреждение возникновения суицидального поведения в общей детско-подростковой популяции.

2. Селективный уровень, ориентированный на предупреждение возникновения суицидального поведения у детей и подростков с повышенным риском его развития.

3. Антикризисный уровень, предусматривающий купирование суицидального состояния в пресуицидальном и раннем постсуицидальном периодах.

4. Индикативный уровень, включающий в себя меры, направленные на предупреждение повторных суицидальных действий у лиц, совершивших покушение на самоубийство, а также меры в отношении ближайшего окружения суицидентов (родных, близких) по выработке у них адекватного отношения к случившемуся, и стратегии поведения, предупреждающей повторные суицидальные действия.

Авторы учебно-методического пособия «Профилактика

суицидального поведения молодежи: социо-психологические аспекты» выделяют основные направления универсальной профилактики суицидов у подростков [2].

1. Гармоничное развитие личности ребенка. Особое внимание, согласно авторам, следует уделять дошкольному возрасту.

2. Формирование у детей здорового образа жизни.

3. Проведение дифференцированных просветительных и образовательных программ для подростков, их родителей, педагогов, школьных психологов и врачей.

4. Обучение подростков навыкам конструктивного поведения в кризисных ситуациях.

5. Ограничение доступа к веществам и средствам, используемым при совершении самоубийства.

6. Активное выявление среди подростков групп риска суицидального поведения.

7. Раннее выявление и лечение психических расстройств у подростков.

8. Обучение врачей общей практики диагностике депрессивных и иных суицидоопасных состояний.

9. Просветительная работа со средствами массовой информации.

Селективная профилактика суицидального поведения [9] направлена на детей и подростков с повышенным риском его развития. Показаниями для ее применения являются: суицидальная отягощенность наследственности, наличие нарушений развития в дошкольном возрасте, психические расстройства, наличие случаев самоповреждающего поведения, разнообразие характерологические девиации.

Главное, что требуется по отношению к детям и подросткам, входящим в группу риска, это – повышенная суицидологическая бдительность родителей и других членов семьи, основывающаяся на их знании и понимании существующей проблемы [2]. Отсюда вытекает насущная необходимость углубленного просвещения и иной профилактической работы в родительских семьях.

Подросткам с высокой степенью риска суицидального поведения целесообразно проведение профилактической

психокоррекции [2]. Ее основными «мишенями» являются:

- обучение лучшему пониманию собственного «Я»;
- выявление конфликтующих эмоций;
- повышение уровня самоуважения;
- изменение неадаптивного поведения;
- обучение умению успешного разрешения конфликтов;
- обучение более активному общению со сверстниками.

Антикризисная профилактика [10] суицидального поведения у детей и подростков осуществляется только в условиях стационара и включает в себя купирование угрожающих жизни соматических последствий суицида с последующим проведением антисуицидальной терапии.

К индикативной профилактике относятся реабилитационные меры, направленные на предотвращение повторных покушений на самоубийство и оказание медико-социально-психологической помощи суицидентам и их родителям.

В отношении всех суицидентов на первый план на этапе индикативной профилактики выступают меры по укреплению антисуицидального барьера личности [1]. Это предполагает формирование стрессоустойчивости, обучение навыкам стратегий совладания со стрессом. Данные программы реализуются с помощью индивидуально подобранной психотерапии, продолжающейся не менее 6 месяцев после выписки из стационара.

Следующим важнейшим компонентом индикативной профилактики является психокоррекционная работа с ближайшим микросоциальным окружением ребенка по налаживанию внутрисемейных отношений [1]. Психологам и врачам, осуществляющим амбулаторное наблюдение за подростком, необходимо активно вникать в его социальные и семейные отношения, проводить тренинг социального общения.

Согласно Б.С. Положему, Г.С. Банникову, Е.Б. Любову, П.Б. Зотову, П.К. Яхьяевой, основная цель профилактики суицидального поведения подростков – уменьшение факторов риска и противодействие им [11]. Авторы утверждают, что руководители школ и родители/опекуны не склонны обсуждать проблемы психического здоровья, эмоциональные переживания

и суицидальное поведение с подростками. В связи с этим в рамках профилактики предлагается тесное сотрудничество родителей/опекунов с образовательным сектором, что означает обучение эмоциональным и социальным навыкам с учетом риска суицидального поведения, начиная с младшей возрастной группы; улучшение осведомленности учителей как «привратников», родителей/опекунов, подключение самих подростков к разработке и оценке профилактических программ [12].

Таким образом, проанализировав доступную психолого-педагогическую литературу по теме профилактики суицидального поведения среди детей и подростков, можно сделать следующие выводы:

1. Для Казахстана проблема самоубийств является особо актуальной, поскольку и по общему уровню смертности от суицидов, и особенно по показателям для подростков наша республика входит в число самых неблагополучных стран мира.

2. К факторам суицидального риска в детском и подростковом возрасте относятся проблемы с психическим здоровьем, а именно аффективные расстройства и расстройства, связанные со злоупотреблением психоактивных веществ, а также психологические факторы, такие как высокие агрессивность и импульсивность.

3. Факторы суицидального риска являются мишенями профилактики суицидального поведения среди детей и подростков. Следовательно, при конструировании психолого-педагогических программ для превенции суицидального поведения следует уделять внимание факторам суицидального риска у детей и подростков

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. WHO Preventing Suicide: A Global Imperative. Geneva: World Health Organisation (2014). Available online at: http://www.who.int/mental_health/suicide-prevention/world_report_2014/en

2. Аймаганбетова О.Х., Ли А.В., Бажова Т.В. Профилактика суицидального поведения молодежи: социо-психологические аспекты: учебно-методическое пособие. // Под

общей редакцией М.А. Ускембаевой. // Переводчик: А. Шамаева. – Алматы, 2020. – 128 с.

3. Предотвращение самоубийств. Глобальный императив / Всемирная организация здравоохранения, 2014. – 102 с.

4. Суицид среди детей в Казахстане: специальный доклад консультанта детского фонда ООН (ЮНИСЕФ) в РК, Робина Н.Хаарр. – Астана, 2014. – 31 с.

5. Эпидемиологическое исследование суицидов среди несовершеннолетних в Казахстане – Алматы, Фонд Организаций Объединённых Наций в области народонаселения (ЮНФПА) в Республике Казахстан, 2015. - 45 с.

6. Исследование распространенности, глубинных причин и факторов риска и защиты в области суицида и суицидальных попыток в Республике Казахстан. - Астана, Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ) в Республике Казахстан, 2014. - 108 с.

7. Tang NK, Crane C. Suicidality in chronic pain: a review of the prevalence, risk factors and psychological links. *Psychol Med.* 2006;36(5):575?86

8. Florentine JB, Crane C. Suicide prevention by limiting access to methods: a review of theory and practice. *Soc Sci Med.* (2010) 70:1626–32. doi: 10.1016/j.socscimed.2010.01.029

9. For which strategies of suicide prevention is there evidence of effectiveness? – WHO Regional Office for Europe’s Health Evidence Network (HEN), July 2004. – 19 p.

10. Региональный аспект исследования суицидов среди подростков: отчет о НИР / ФГБУ "Государственный Научный центр социальной и судебной психиатрии имени В.П. Сербского. – М., 2012. – 121 с.

11. Положий Б.С., Банников Г.С., Любов Е.Б., Зотов П.Б., Яхьяева П.К. Профилактика суицидального поведения несовершеннолетних. // Журнал «Суицидология». - Том 12. – 2021. - № 3 (44) - С. 69.

12. World Health Organization. National suicide prevention strategies: progress, examples and indicators. World Health Organization. 2018. – 64 p.

ТҮЙІН

Бұл мақалада суицидтік мінез-құлықтың себептерін

анықтауға арналған зерттеулердің талдауы, сондай-ақ балалар мен жасөспірімдер арасындағы суицидтік мінез-құлықтың алдын алу бойынша психологиялық-педагогикалық жұмыстың мәселелері берілген. Мақала тақырыбының өзектілігі соңғы 50 жыл ішінде балалар мен жасөспірімдер арасындағы суицидтен болатын өлім-жітім деңгейінің артуымен байланысты. Қазақстан үшін өз-өзіне қол жұмсау мәселесі ерекше өзекті болып табылады, өйткені өз-өзіне қол жұмсау салдарынан болатын жалпы өлім-жітім көрсеткіші бойынша да, әсіресе жасөспірімдер саны бойынша да біздің республика әлемдегі ең қолайсыз елдердің қатарында.

Мақалада жастар арасындағы ықтимал қауіп факторларын анықтау және оның нәтижелері бойынша балалар мен жасөспірімдер арасындағы суицидтік мінез-құлықтың алдын алу шараларын ұсыну мақсаты болған шетелдік және отандық зерттеулерге талдау жасалған.

РЕЗЮМЕ

В данной статье представлен анализ исследований, посвященных выявлению причин суицидального поведения, а также вопросам психолого-педагогической работы с целью профилактики суицидального поведения среди детей и подростков. Актуальность темы статьи продиктована тем, что за последние 50 лет выросла смертность от самоубийств среди детей и подростков. Для Казахстана проблема самоубийств является особо актуальной, поскольку и по общему уровню смертности от суицидов, и особенно по показателям для подростков наша республика входит в число самых неблагополучных стран мира.

В статье проанализированы зарубежные и отечественные исследования, целью которых было определить потенциальные факторы риска среди молодежи, и по полученным результатам представить меры профилактики суицидального поведения среди детей и подростков.

RESUME

This article presents an analysis of studies devoted to identifying the causes of suicidal behavior, as well as issues of

psychological and pedagogical work in order to prevent suicidal behavior among children and adolescents. The relevance of the topic of the article is dictated by the fact that over the past 50 years, the death rate from suicide among children and adolescents has increased. For Kazakhstan, the problem of suicide is particularly relevant, since both in terms of the overall death rate from suicide, and especially in terms of adolescents, our republic is among the most disadvantaged countries in the world.

The article analyzes foreign and domestic studies, the purpose of which was to identify potential risk factors among young people, and, based on the results, to present measures to prevent suicidal behavior among children and adolescents.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН СОТТАЛҒАНДАРҒА ТҮЗЕУ ЫҚПАЛ ЕТУ ШАРАЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫ ЖЕТІЛДІРУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Жақупжанова Ж.О.,

ғылыми-зерттеу орталығының ғылыми қызметкері,
заң ғылымдарының магистрі, полиция капитаны
ҚР ІІМ Ш.Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Кәмелетке толмаған сотталғандарға қатысты қылмыстық жазаларды орындаудың қазіргі жай-күйі - бұл Қазақстан Республикасының пенитенциарлық жүйесінің ұдайы назарында болатын мәселе. Заң жазалау мақсаттарына қол жеткізуде бас бостандығынан айыру сияқты қылмыстық жаза түріне ерекше рөл береді. XIX ғасырда орыс ғалым-заңгер Н.С. Таганцев «қазіргі жазалау жүйесінің орталығы бас бостандығынан айыру болып табылады. Ол ежелгі кезеңде жазаларға, кейінірек өлім жазасына және дене жарақатына жататын орынға ие болды» [1].

Әрине, бас бостандығынан айыру қазір кәмелетке толмағандарға қатысты қолданылатын қылмыстық жазаның негізгі түрлерінің бірі болып табылады, бірақ бұрын болған көлемде емес. Бұған бас бостандығынан айыруға сотталған кәмелетке толмағандар санының біртіндеп төмендеу үрдісі дәлел бола алады.

Кәмелетке толмаған сотталғандардың көпшілігін педагогикалық тұрғыдан қараусыз қалған деп жіктеуге болады. Олардың шамамен 60% - ы қолайсыз отбасыларда өсті, олардың көпшілігінде ата-аналары жоқ немесе олар балаға ата-ана құқығынан айырылған, ал кәмелетке толмаған сотталғандардың шамамен 30% - ы оқымаған және жұмыс істемеген.

Жоғарыда аталған факторлар тәрбие колониясының әкімшілігінен өз жұмысын түзеу мекемесінің талапшылдығы мен әрбір сотталған адамның жеке басына деген жеке көзқарастың сауатты үйлесуі негізінде құруды талап етеді.

Колониялардың тәрбиеленушілерінің сапалық сипаттамаларын қалыптастыруда оларды түзету құралдары ерекше рөл атқарады, оларға тәрбие жұмысы, режим, әлеуметтік пайдалы еңбек, орта білім алу, кәсіби дайындық және әлеуметтік ықпал жатады. Белгілі педагог А.С. Макаренко былай деп жазды: "тәртіпті тек білім беру құралы ретінде қарастырудың қажеті жоқ. Тәртіп-бұл тәрбие процесінің нәтижесі, ең алдымен, өмірдің барлық саласында көрінетін оқушылар ұжымының күш-жігерінің нәтижесі: өндірістік, тұрмыстық, мектеп және мәдени" [2]. Өз кезегінде Ю.Н. Кудряков пен В.П. Голубев "түзетудің тиімділігі тәрбиешінің белгілі бір сотталушының жеке басын, сондай-ақ оның әлеуметтік-психологиялық сипаттамаларын жақсы білуімен анықталады" деп атап өтті [3].

Сотталғандармен тәрбие жұмысы - бұл жеке бастың зияткерлік, рухани және дене тәрбиесінің дамуына, құқықты құрметтеушілік мінез-құлқына және босатылғаннан соң әлеуметтік бейімделуіне әсер ететін негізделінген педагогикалық жүйесінің іс-шаралары. Сотталғандармен тәрбие жұмысы заңдылықтың негізгі қағидалары, азаматтың негізгі құқығы мен бостандығын сақтау, ізгілік жазаны атқару кезіндегі түзелу мақсатының басымдылығы, түзеу ықпалының жүйелілігі және сабақтастығы, жеке бастың оң қабілетіне сүйену, сотталғандардың әлеуметтік - пайдалы байланыстарын сақтау, ықшамдау және қалпына келтіру бойынша ұйымдастырылып жүргізіледі.

Тәрбие жұмысының жалпы мазмұнына сүйене отырып, оны ұйымдастырудың үш нысанына бөлуге болады:

1) *Сендіру әдісі* – бұл сотталушының өзін-өзі түзету қажеттілігін дамыту, ар-ождан сезімін ояту. Бұл ретте оған түзеу мекемесі әкімшілігінің мақсаттары мен іс-әрекеттері сотталған адамның мүдделерімен толық сәйкес келетінін түсіндіру қажет;

2) *Ынталандыру әдісі* – көтермелеулерді қолдану және оның оң әрекеттерін мақұлдау арқылы сотталған адамға сыртқы әсер ету;

3) *Мәжбүрлеу әдісі* – жаза қолдану және қосымша жеңілдіктерді шектеу арқылы режимдік шектеулер.

Тәрбие процесінің негізі кәмілетке толмаған сотталғандарға ізгілікті қарау, тәрбие жұмысының жалпыадамзаттық құндылықтарына бағдарлану, заңдылық пен талапшылдық атмосферасын құру болып табылады. А.С. Макаренко басшылық ұжыммен өзінің тәртіптік байланыстарын ұйымдастырған ыңғайына ерекше мән берді. Оның пікірінше, мұндай ыңғай байсалды, қарапайым, дәл, шешуші болуы керек еді, бірақ сонымен бірге оқушыға сеніп, кейде күлімсіреп, әзілмен безендірілген. А.С. Макаренко пәннің тиімділігі тәрбиешілердің мінез-құлқына тікелей байланысты деп санады [4].

ТМ-де тәрбие жұмысының негізгі бағыттары адамгершілік, әлеуметтік-құқықтық, эстетикалық, еңбек, дене, психологиялық тәрбие, сондай-ақ кәмілетке толмаған сотталғандарды түзеу мақсатына қол жеткізуге ықпал ететін оның басқа да түрлері болып табылады.

Адамгершілік тәрбие жөніндегі жұмыс кәмілетке толмаған сотталғандардың моральдық-этикалық көзқарасын қалыптастыруға, әрбір сотталған адамның қоғамдағы мінез-құлқын күнделікті сыртқы бақылаусыз реттеу қабілетін қалыптастыруға бағытталған. Адамгершілік тәрбиеге басқалардың құқықтары мен жеке қадір-қасиетін құрметтеу, адам өміріне қол сұғылмаушылық туралы хабардар болу, адалдық пен шыншылдықты тәрбиелеу кіреді.

Әлеуметтік-құқықтық тәрбие – кәмілетке толмаған сотталғандарға азамат пен мемлекет арасындағы өзара қарым-қатынастардың мәні туралы түсінік беру, бас бостандығынан айыру орындарындағы, жұмысқа орналастыру, білім беру, отбасылық қатынастар саласындағы өз құқықтары мен

міндеттері туралы білім беру және т. б. Сотталған адамның құқықтық нормаларды сақтау қажеттілігіне көз жеткізуіне және қылмыстың қоғамдық қауіптілігін түсінуіне қол жеткізу қажет. Тәрбие жұмысының бұл бағыты жүргізіліп жатқан реформалардың мәнін, елдегі қоғамдық-саяси жағдайды, қылмыстық жазаларды орындау саласындағы нормативтік-құқықтық актілердің мәнін түсіндіруді қамтуы тиіс.

Колония оқушыларының көпшілігінде қылмыстық жауапкершілік туралы қарапайым түсінік жоқ, ал сотталғандар контингентінің үштен бірі бұл тұжырымдаманы қылмыстық жазамен, атап айтқанда бас бостандығынан айырумен міндетті түрде байланыстырады. Осылайша, біздің балаларымыз заңға қайшы болмай, биліктің құқық қорғау практикасын жазалау саясатымен қате анықтайды, бірақ бас бостандығынан айыру орындарына түсіп, бұған сенімді.

Тәрбиешілер заң туралы қате түсініктерді жоққа шығарып, тәрбиенушілерге қылмыстық жауапкершілік, заңдылық және құқық тәртібі ұғымын нақты көрсетуі керек. Оларды қылмыстық жауапкершілік жазалау құралы емес, заңсыз әрекеттерді жасауға заңды тыйым салу нысаны екендігіне сендіру керек. Жаза – бұл жасөспірімнің қоғамға қарсы әрекетіне реакцияның парапар нысаны. Қылмыстық жауаптылық пен жазаның сипатын дәл әрі толық түсіну кәмелетке толмаған адамға өзінің бұрынғы мінез-құлқының қылмыстылығын тереңірек түсінуге, таңдап алынған мемлекеттік мәжбүрлеу шарасының дұрыстығына көз жеткізуге мүмкіндік береді.

Кәмелетке толмаған сотталғандарды эстетикалық тәрбиелеу олардың табиғат сұлулығын, өнер туындыларын, әдебиетті, кескіндемені түсінуін дамытуға, колония тәрбиеленушілерінің эстетикалық талғамын тәрбиелеуге және қоршаған әлемге тілектестік қарым-қатынасын дамытуға бағытталған.

Еңбекке тәрбиелеу сотталғандардың еңбек дағдыларын дамытуды, олардың қылмыстық жазаны өтеу бойынша жұмысқа орналасу үшін қажетті мамандық алуын өз мақсаты етіп қояды.

Сотталғандардың дене тәрбиесі олардың денсаулығын сақтауға және бос уақытын ұйымдастыруға бағытталған.

Психологиялық тәрбие – кәмелетке толмаған

сотталғанның психикалық қызметінің заңдылықтарын зерттеу, оның қылмыстық стереотипін бұзу, сотталғанның жеке басының динамикасын, сотталғандарды қайта әлеуметтендіру процесінде оған әсер ететін негізгі факторларды зерттеу.

Кәмелетке толмаған сотталғандармен тәрбие жұмысы кәмелетке толмаған сотталғандарға психологиялық-педагогикалық ықпал етудің озық нысандары мен әдістерін қолдана отырып, жасөспірімдер жасына тән психофизикалық ерекшеліктер мен жасөспірімдердің жеке ерекшеліктері ескеріле отырып, сараланып жүргізіледі.

Жасөспірімді жазалау ішкі отбасылық жанжалдың пайда болуына және отбасылық байланыстардың жоғалуына әкелуі мүмкін, осылайша кәмелетке толмаған сотталушының жағдайын нашарлататыны жасырын емес. Жасөспірім өзінің қасіретімен жалғыз қалады. Ата-аналардың белгілі бір жолмен қатысуы жасөспірімді толық сақтауға және оны қалыпты өмірге қайтаруға мүмкіндік береді. А. С. Михлин "отбасының болуы – адамның қоғаммен байланысының көрсеткіші" деп жазады [5].

Заңнамаға сәйкес сотталғандар қылмыстық жазасын қамауға алынғанға дейін тұрған немесе сотталған облыстың аумағында өтеуі керек. Бұл жағдайда отбасылар, туыстар және жақын достар айтарлықтай материалдық шығындарсыз колониядағы туыстарына кездесуге келе алады. Бірақ іс жүзінде кейбір оқушылар үшін жағдай басқаша қалыптасады. Бұл заң шығарушының кінәсі емес, бәрі білім беру колонияларының жеткіліксіз болуымен түсіндіріледі.

Алматы ЛА-155/6 колониясы-қазіргі уақытта 14-21 жас аралығындағы ауыр және аса ауыр қылмыс жасаған кәмелетке толмаған қылмыскерлерге арналған жалғыз колония. 2020 жылдың қараша айының жағдайында колонияда 49 сотталған жазасын өтеп жатқан. Олардың ең кішісі небәрі 15 жаста. Балалар колонияның қабырғаларында 18 жасқа дейін тұрады, содан кейін олар 21 жасқа дейін болуды сұрап өтініш жазады немесе қалауы бойынша ересектерге арналған мекемеге ауысады. Бұл жаза мерзімі кәмелетке толған кезеңнен асып кеткен жағдайда болады.

ҚР ИМ ҚАЖ комитетінің Тәрбие және психологиялық жұмысы бойынша Басқармасының бастығы Б.Мұнайтпасованың

айтуынша: «Мұндай мекемеге түскен бала бейімделуде қиындық көреді. Ол туыстары мен достарынан оқшауланған, ол қазірдің өзінде стресс болып табылады, әдеттегі орта мен режимді жоғалтады. Жаңа режимге үйрену де стресс, өйткені сотталғандар колонияға түссе де, олар әлі де балалар және қамқорлыққа мұқтаж. Сондай-ақ, бала жабылады, жабық болады, сөйлеспейді, байланысқа түспейді. Ол тек кәсіби психологтар, колония қызметкерлері және біздің тәрбиешілер көре алатын кешенді қалыптастыра бастайды. Бала мекемеге кіргеннен кейін, 15 күн ішінде ол карантин бөлімінде болады, онда психолог оның мотивациясын, мүмкін болатын психологиялық жарақаттарын және онымен диалог құру жолдарын түсіну үшін онымен жұмыс істейді. Білікті психологтар мен тәрбиешілер, отряд бастықтары тәулігіне 24 сағат жұмыс істейді, олар оны күйзелістен шығарып, бейімделуге көмектеседі. Көбінесе баланың өзі сүрініп, қателік жібергенін түсінеді, ал үмітсіздік кезінде біздің мамандар оның өзін-өзі бағалауы жарақат алмауы үшін онымен жұмыс істейді, өйткені ол еркін жүреді және оның шығуы көбінесе қызметкерлерге байланысты болады. Ата-аналар кейде балаларынан бас тартады және олармен өзара әрекеттесуді тоқтатады. Мұндай балалар ата-аналары басқа балаларға келгенде өте ауыр әрекет етеді, олар өздерін әлсіз және тастап кеткенін сезінеді. Үйді, жақындарды, ата-аналарды сағынады. Ия, олар қылмыс жасады, бірақ мен олардың әлі де балалар екенін тағы да қайталағым келеді. Менің ойымша, ата-аналар бұл олардың қаны, олардың қолдауын қажет ететін бөлігі екенін ұмытпауы керек. Бірақ балаға ешкім бармаса да, ол ата-анасын ұмытпайды. Біз мұндай балалардың олармен болған бақытты сәттерді есте сақтауға тырысқанын бірнеше рет байқадық. Олар ата-аналар туралы, үй туралы ойлайды, ол туралы сөйлеседі және қайтадан болуды армандайды» [6].

Қылмыстық саясатты ізгілендіру аясында репрессиялық сипаттағы шараларды үнемдеу мәселелері өзекті бола түсуде. Тәжірибе көрсеткендей, репрессияны қолдану жағдайдан шығудың жолы емес. Қылмыскерлерге қылмыстық жаза қолданудың өзі мақсат емес. Ол сотталғандарды түзетуге, сондай-ақ қоғамның басқа да тұрақсыз элементтері тарапынан

да, сотталғандардың өздері тарапынан да қылмыс жасаудың алдын алуға бағытталған.

Әлеуметтік жұмыс, еңбек терапиясы, сотталғандардың зияткерлік, шығармашылық және басқа да жағымды жеке мүмкіндіктерін дамыту – бұл тәрбие колониясы жағдайында пенитенциарлық практиканың ажырамас бөлігі ретінде түзеу-тәрбие процесінің негізгі бағыттары. Қылмыстық жазаның мақсаты кәмелетке толмаған сотталғандарды қайта әлеуметтендіру, қылмыстардың қайталануына ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою және т. б. болуы қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Таганцев Н.С. Орыс қылмыстық құқық. Дәрістер. Жалпы бөлім. 2 т. Т.2. - М.: Наука, 1999. - 194 б.
2. Макаренко А.С. Пед. шығ.. Т.5. - М.: АПН РСФСР, 1951. - 36 б.
3. Кудряков Ю.Н., Голубев В.П. Режимді бұзатын сотталғандардың психологиялық ерекшеліктері және жеке ықпал ету проблемалары. Жин.: Қылмыскерлердің жеке басы және оларға жеке әсер ету. - М.: КСРО ИМ ЖҒЗИ, 1989, - 55 б.
4. Макаренко А.С. Пед. шығ. Т.5. - М.: АПН РСФСР, 1951. - 39 б.
5. Михлин А.С. Өлім жазасы: кеше, бүгін, ертең. - М.: Наука, 1997. - 76 б.
6. Қазақстандық балалар кәмелетке толмағандарға арналған колонияларда не бастан кешуде. Электрондық ресурс: <https://liter.kz/deti-za-kolyuchej-provolokoj>.

ПРОФИЛАКТИКА ЮВЕНАЛЬНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ С НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ

Исергепов К.Ш.,

педагог дополнительного образования,
КГУ «Детский дворовый клуб отдела образования
акимата города Костаная»

*«Всегда поступайте так, чтобы ваши дети
достаточно уважали вас, но не боялись.
Не навязывайте им тех добродетелей,
которыми не обладаете сами. Ведь дети
наблюдают за нами и делают выводы»
Андре Моруа*

Воспитание детей процесс нелегкий и потому требует качественной работы не только со стороны родителей, но и государства и общества в целом. Правосознание ребенка формируется с самого детства, и заложенные качества человеческих ценностей будут отражаться, и откликаться эхом всю его взрослую жизнь. Глава государства Касым-Жомарт Токаев провозгласил 2022 год – годом Детей. Однако проводить работу по правомерному воспитанию, качественному обучению и обеспечению защиты детей одна из основных забот государства, которая должна проводиться и выполняться на постоянной основе.

Если говорить о воспитании в широком смысле, то это воздействие общества и окружения на личность ребенка (семья, школа, друзья, СМИ и социальные сети, кружки, секции и др.). В педагогике воспитание подразумевает под собой «процесс специально организованного взаимодействия педагогов и воспитанников по реализации воспитательных целей и задач, отражающих основные требования общества» [1]. В этом отношении данный процесс требует от субъектов воспитания навыка организации взаимодействия с детьми, умения налаживать общий контакт и доверительное отношение с ними. Указанное позволит также повлиять на формирование правопослушного поведения и становления их людьми с

высокой гражданской позицией. К сожалению, подростковая преступность в мире имеет высокие показатели и наша страна не исключение. По данным Министерства внутренних дел Республики Казахстан за прошлый 2021 год было совершено более 1300 уголовных правонарушений. Приведенная цифра конечно меньше по сравнению с предыдущим годом (в 2020 году было зарегистрировано – более 1600 уголовных правонарушений), но, тем не менее, это указывает на серьезную проблему упущения в воспитании подрастающего поколения [2].

Для устранения причин нарушений норм закона, необходимо четко понимать, что подтолкнуло ребенка украсть или навредить другому человеку (по статистике большую часть совершенных противоправных деяний были имущественного и насильственного характера). В этой связи именно профилактике преступности следует уделить пристальное внимание. Согласно Закона Республики Казахстан «О профилактике правонарушений» профилактика правонарушений это – комплекс правовых, экономических, социальных и организационных мер, осуществляемых субъектами профилактики правонарушений, направленных на сохранение и укрепление правопорядка путем выявления, изучения, устранения причин и условий, способствующих совершению правонарушений [3]. Однако этим должны заниматься не только правоохранительные органы, но и основные субъекты воспитания – родители, педагоги, тренеры, психологи, социальные работники и др. Указанные лица зачастую ведут поверхностную беседу, «по причинам» занятости родителей на работе, педагогов – учебной нагрузкой, психологов и социальных работников – непрофессионального подхода и формализма. Нынешние реалии указывают, что занятие бумажной волокитой, гонка за отчетностью и показателями являются основными факторами в укрытии проблемных подростков и небрежного отношения к своим функциональным обязанностям. Хотя именно воспитательный процесс, выраженный в проведении бесед, наглядного личного примера, привитие патриотизма и любви к родине и семье должны в первую очередь исходить из обязанностей указанных лиц.

Существуют различные подходы к воспитанию детей, таких как предоставление разумной самостоятельности – умственный, вовлечение в решении мелких бытовых вопросов – трудовой, доверительных бесед, в том числе и обсуждении вопросов полового воспитания – нравственный и др. В рамках лично-ориентированного подхода особо хотелось бы выделить педагогическую профилактику, которая заключается во взаимодействии педагога и ученика. По мнению И.В.Гордеевой, «важным в этой работе является принятие учеником лично значимых нравственных, правовых ценностей; формирование мотивов, установок социально ценного поведения, личностных качеств, согласовывающихся с нравственно-правовыми нормами общественной жизни» [4]. Конечно, нельзя опускать трудные жизненные ситуации, негативное влияние плохой компании, интерес к «запретному плоду» таким как алкоголь, сигареты, которые порождают тягу к переступлению черты, однако взрослым необходимо помнить что, формируясь как личность подросток, стремится «высвободиться» от чрезмерной опеки и контроля своих родителей и лиц, занимающихся их воспитанием. Вот потому правильный выбранный подход воспитания, они могут использоваться и в комплексе, а также уважения подростка как личность, позволит снизить риск совершения противоправных деяний с его стороны. Зачастую детям необходим свой идеал подражания, на которых они хотели бы походить. Современные фильмы, мультфильмы навязывают вымышленных героев, не всегда положительно характеризующихся. Было бы отличным вариантом образцового человека найти среди знакомых взрослых – тренеров, любимых учителей и др.

Взрослым необходимо помнить, что каждый ребенок с рождения – личность, и необходимо уважительно относиться к его правам, свободам и пожеланиям. Каждая личность индивидуальна своим темпераментом, характером, способностями и талантами, поэтому субъект воспитания должен подходить к воспитательному процессу с учетом вышеуказанных физических и умственных особенностей ребенка. Требовать от детей взаимного уважения или соблюдения границ, если взрослый зачастую сам допускает

попустительского отношения к ним, не даст должные результаты. Общественное порицание, унижительное или постыдное ругательство может послужить триггером для совершения уголовных проступков. В этой связи воспитание, прежде всего, должно начинаться с каждого субъекта лично, которое должно включать такие элементы как контроль над своими мыслями, речью, поступками и поведением. Совершенствование педагогических навыков, следование современным тенденциям, правовая грамотность – это то, что должно быть присуще каждому взрослому работающему с детьми.

На основании вышеизложенного, нами предлагаются следующие меры по профилактике ювенальной преступности:

1. Качественный отбор кандидатов, компетентных в работе с детьми.

2. Необходимость постоянного взаимодействия субъектов воспитания между собой и ребенком, для своевременного выявления каких-либо отклонений.

3. Минимизировать осуществления формального подхода в обучении и воспитании (бумажные отчеты, ведение рейтинговой статистики между объектами образования и т.д.).

4. Вовлечения в воспитательный процесс лиц, положительно влияющих на детей, который является для них «примером подражания».

5. Проведение профилактических бесед не только с самими детьми, но и их родителями или лицами, ответственными за их воспитание.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Сидоров С.В. Теоретическая педагогика. Электронный ресурс: https://si-sv.com/Posobiya/teor-pedag/Tema_5.htm

2. Сведения Министерства внутренних дел за 2020-2021 гг.

3. О профилактике правонарушений: Закон Республики Казахстан от 29 апреля 2010 года № 271-IV. Электронный ресурс: <https://adilet.zan.kz>.

4. И.В.Гордеева. Профилактика правонарушений среди школьников: педагогический аспект. Веснік МДПУ імя . І. П.

Шамякіна. Электронный ресурс: <https://profilaktika-pravonarusheniy-sredi-shkolnikov-pedagogicheskiy-aspekt>.

ТҮЙІН

Мақала ювеналды қылмыстың алдын алу және олармен сапалы тәрбие процесін жүзеге асыру арқылы балалардың құқықтық мінез-құлқын қалыптастыру мәселелеріне арналған. Құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептерді жою балалардың криминогендік жағдайының қаупін төмендетудің кепілі болып табылады. Дұрыс тандалған тәсіл, сондай-ақ білім беру субъектілерінің құзыреттілігі болашақ заңға бағынатын азаматтарды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена вопросу профилактики ювенальной преступности и формирования правопослушного поведения детей путем реализации качественного воспитательного процесса с ними. Устранение причин, способствующих совершению правонарушений является залогом снижения риска детской криминогенной ситуации. Правильно подобранный подход, а также компетентность субъектов воспитания занимают не последнюю роль в формировании будущих законопослушных граждан.

RESUME

The article is devoted to the prevention of juvenile delinquency and the formation of law-abiding behavior of children through the implementation of a qualitative educational process with them. The elimination of the causes contributing to the commission of offenses is the key to reducing the risk of a child crime situation. A well-chosen approach, as well as the competence of the subjects of education, play an important role in the formation of future law-abiding citizens.

ОСОБЕННОСТИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПОДРОСТКОВ К КРИЗИСНЫМ СИТУАЦИЯМ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ШКОЛЫ

Марченко И.С.,
педагог–психолог

КГУ «Школа – лицей № 2 отдела образования города Костаная»
Управления образования акимата Костанайской области

*Успешные и неудачные люди не сильно различаются по своим способностям.
Они различаются в своем желании
раскрыть свой потенциал.
Джон Максвелл.*

Проблема обучения подростков преодолению кризисных ситуаций является одной из наиболее актуальных для школьной психологической службы. Известно, что противоречия между естественными процессами взросления детей и отсутствием у них реальных навыков и умений «встраивания» в социальную жизнь порождают межличностные конфликты среди подростков, поиск «легких путей» (в том числе асоциальных) вхождения во взрослую жизнь. Практика показывает, что подростки, не имея опыта решения возникающих проблем, как правило, не могут самостоятельно выйти из той или иной сложной ситуации. Более того, они часто не обладают важными жизненными компетенциями, которые помогают в решении проблем. Из-за этого подростки наиболее подвержены разрушительным внешним воздействиям. Эта проблема и необходимость ее изучения и решения обусловлены, с одной стороны, резким увеличением числа кризисных ситуаций в жизни подростков, а с другой стороны, отсутствием практических методов и программ целенаправленной психологической профилактики девиантного поведения подростков и развития их психологической устойчивости.

Психологическая стабильность подразумевает устойчивость в стрессовых ситуациях. Основные характеристики стрессоустойчивости: контроль, самооценка и

критичность. В этом случае контроль определяется как локус контроля. Экстерналы люди, которые видят большинство событий как результат [1, с. 10] случайности, не связывая их с личным участием, более склонны к стрессу. Интерналы, с другой стороны, обладают большим внутренним контролем, более успешно справляются со стрессом. Самоуважение - это ощущение собственной судьбы и собственных возможностей. Трудности со снятием стресса у людей с низкой самооценкой возникают из-за двух типов негативного самовосприятия. Во-первых, люди с низкой самооценкой характеризуются повышенным уровнем страха или тревоги. Во-вторых, они считают себя недостаточно способными противостоять угрозе и, соответственно, менее энергичны в принятии превентивных мер, стремятся избежать трудностей, так как убеждены, что не справятся с ними.

Если несовершеннолетние оценивают себя достаточно высоко, маловероятно, что они будут реагировать или интерпретировать многие события как эмоционально сложные или стрессовые. Кроме того, если стресс все-таки возникает, они проявляют больше инициативы, а значит, справляются с ним более успешно. Следующее необходимое качество - критичность. Это отражает, насколько важны для человека безопасность, стабильность и предсказуемость жизненных событий. Одним из важнейших условий формирования психологической устойчивости является наличие некоторого напряжения, побуждающего к действию. Как говорит В. Франкл, современное общество в ситуации благополучия испытывает недостаток напряженности. Как следствие, у многих людей развивается глубокая апатия, появляется новый тип невроза, отличительной чертой которого является отсутствие инициативы и интереса. Другие люди начинают искусственно создавать для себя необходимое напряжение, добровольно отказываясь от чего-то или намеренно создавая ситуацию нужды. Таким образом, абсолютный эмоциональный комфорт, полное эмоциональное благополучие людей не способствуют формированию психологической устойчивости, а наоборот, могут привести к развитию вялой, неинициативной, нежизнеспособной личности [3, с. 96]. Однако, говоря о

необходимости напряжения, мы должны помнить, что оно не должно быть бесконечным и чередоваться с состояниями расслабления. Расслабление должно подразумевать не простое изменение условий деятельности, а ее почти полное прекращение или замену другой. Также важно обратить внимание на сам переход от напряжения к расслаблению. Резкий переход, т. е. субъективно резкое снижение напряжения, может переживаться как апатия, скука, меланхолия, т. е. это тоже не совсем желательно. Следующим важным условием формирования психологической устойчивости подростка является наличие положительного фона настроения. Говоря о позитивном фоне настроения, нельзя не затронуть такие характеристики, как способность быть счастливым и оптимизм, которые напрямую связаны с проблемами психологической устойчивости. Потребность психологически здорового человека в таком качестве, как оптимизм, подразумевает способ адекватно объяснить и описать неудачу [2, с. 13], заключающийся в отсутствии самообвинений и незаконности ее обобщения (например, на всю оставшуюся жизнь). Я, Макдермотт, Дж. О'Коннор, считаю, что оптимизм напрямую связан с физическим здоровьем, и в этой связи они приводят данные исследования состояния здоровья людей 40-45 лет. Оказывается, те испытуемые, которые с оптимизмом относились к неприятным событиям в юности, оказались значительно здоровее в зрелом возрасте.

Таким образом, наличие трудных ситуаций, решаемых несовершеннолетним самостоятельно, позитивный фон настроения и фиксация на прогрессе с анализом причин этого прогресса можно рассматривать как основные условия формирования психологической устойчивости подростков в среде школы. В целом можно сделать вывод, что психологическая устойчивость формируется в результате взаимодействия внешних и внутренних факторов, и не только внешние факторы могут преломляться через внутренние, но и внутренние факторы могут изменять внешние воздействия. Поэтому процесс адаптации подростка в большей степени зависит от его мотивационной структуры, эмоциональных характеристик, интегративных личностных образований.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Анцыферова Л.И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита. // Психологический журнал. - 1994. - № 1. - Т. 15 - С.3-16.
2. Горшенин Л. Подросток, характер, проблемы. Акцентуация характера и их реализация в учебно-воспитательном процессе. // Воспитание школьников. - 1994. - № 2. - С. 12-16.
3. Исаев Д.И. Предупреждение реакций дезадаптации (кризисных состояний) / Обучение и воспитание детей «группы риска»: Хрестоматия. - М., Институт практ. психологии, 1996. С.88-103.

ТҮЙІН

Қазіргі уақытта дағдарыстық жағдайларды жеңу мәселесі отандық психологияда барған сайын дамып келеді. Оны зерттеуге деген ғылыми қызығушылық қазіргі қазақстандық қоғамдағы жасөспірімдердің даму жағдайының тұрақсыздығымен байланысты. Әлеуметтік-тарихи күйзелістер, құндылықтарды қайта бағалаудан туындаған өмірлік белсенділіктің әдеттегі стереотиптерінің бұзылуы және агрессивті ақпарат ағынының артуы кәмелетке толмағандардың деструктивті әсерге төзімділігін төмендетеді. Сондықтан, ең шұғыл және маңызды нәрсе-күтпеген өмірлік қиындықтарға тап болған кезде жасөспірімнің өзін қалай ұстайтындығын және олармен күресу немесе олар тудыратын эмоционалды бұзылулардың алдын алу үшін қандай стратегияларды қолданатынын зерттеу.

РЕЗЮМЕ

В настоящее время проблема преодоления кризисных ситуаций получает все большую разработку в отечественной психологии. Научный интерес к ее изучению обусловлен крайней нестабильностью ситуации развития подростков в современном казахстанском обществе. Общественно-исторические потрясения, ломка привычных стереотипов жизнедеятельности, вызванная переоценкой ценностей, и

возрастание потока агрессивно настроенной информации снижают резистентность несовершеннолетних к деструктивным влияниям. Поэтому самым неотложным и актуальным является изучение того, как ведет себя подросток при столкновении с неожиданными жизненными трудностями и к каким стратегиям прибегает, чтобы совладать с ними или предотвратить порождаемые ими эмоциональные нарушения.

RESUME

Currently, the problem of overcoming crisis situations is increasingly being developed in domestic psychology. Scientific interest in its study is due to the extreme instability of the situation of adolescent development in modern Kazakh society. Socio-historical upheavals, the breaking of habitual stereotypes of life caused by the reassessment of values, and the increase in the flow of aggressively tuned information reduce the resistance of minors to destructive influences. Therefore, the most urgent and relevant is the study of how a teenager behaves when faced with unexpected life difficulties and what strategies he resorts to in order to cope with them or prevent the emotional disorders they generate.

МЕКТЕПТЕГІ БУЛЛИНГ

Матығұлов Д.С.,

«Педагогика және психология» мамандығының

1-курс магистранты

А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті,
Қостанай қ.

Буллинг мәселелері ғылыми білімнің философия, психология, педагогика, әлеуметтану және т.б. көптеген салаларында қарастырылады. Бұл шетелде де, біздің елімізде де білім беру мекемелеріне әсер еткен маңызды әлеуметтік педагогикалық проблема. Буллинг көріністерінің бірі - қорқыту. Бұл құбылысты зерттеудің өзектілігі өте жоғары, өйткені буллингтің салдары оның қатысушылары үшін психологиялық жарақаттардан жәбірленушінің немесе агрессордың мінез-

құлқын шоғырландыруға, тіпті өз-өзіне қол жұмсауға дейін алып баратын өте қиын мәселе болуы мүмкін.

Психологиялық әдебиеттерде буллинг термині белгілі бір жағдайда өзін қорғай алмайтын адамға қатысты ұзақ (топтық немесе жеке) физикалық немесе психикалық зорлық-зомбылық процесін анықтайтын әртүрлі әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық проблемалардың жиынтығын білдіреді [1].

Буллинг зорлық-зомбылықтың әр алуандығы ретінде және әр түрлі тәсілдермен көрінуі мүмкін. Д.Олвеус (D. Olweus) келесі түрлерін ажыратады:

- ауызша (вербалды) буллинг;
- әлеуметтік ортадан шеттетуге немесе оқшаулауға бағытталған буллинг;
- физикалық буллинг;
- жәбірленушіні өтірік немесе жалған қауесет арқылы мазақ ету;
- агрессия: ақшаны немесе басқа заттарды тартып алу, оларды мазақ ету;
- қандай да бір іс-әрекетті орындауға мәжбүрлеу немесе қорқыту;
- нәсілшілдік буллинг және т.б. [2].

Басқа зерттеушілер буллингтің осы түрлерімен қатар басқа нұсқаларды ажыратады. Д. Лейн бойынша буллингтің жіктелуі қарапайым және түсінуге оңай. Ол буллингтің психикалық және физикалық деп екі түрін ажыратады. Әсіресе жасөспірімдер топтарында буллинг айқын көрінеді, өйткені білім беру ортасында жасөспірімнің тұлғасы құрдастарымен топтасу арқылы қалыптасу кезеңін бастан кешіреді. Осыған байланысты құрдастарынан бас тарту жасөспірімнің суицидтік мінез-құлқына бейімділігін анықтайтын детерминанттардың бірі және білім беру ортасындағы әлеуметтік қауіп факторы болуы мүмкін [3].

Буллинг - бұл мінез-құлық емес, әр түрлі мінез-құлықтарды көрсететін өзара әрекеттесу формасы, және ол жанжалға тән құрылымға ие, алайда өзіне тән ерекшеліктері бар. Жасөспірімдерде қарым-қатынас процесінің кез-келген бұзылуы өте қиын және жеке тұлғаның дамуына әсер етеді, өйткені бұл жаста жетекші іс-әрекет ұжымдық іс-әрекетті орындау

барысында құрдастарымен жеке-жеке қарым-қатынаста болады. Д.Н. Соловьев ұжымдық іс-әрекетті орындау кезінде жасөспірімдер әлеуметтік маңызды болуға және әлеуметтік қажетті жұмысқа қатысуға ниет білдіретінін айтады.

Ұзақ уақыт бойы зардап шеккендер құрдастарына қарағанда нейропсихиатриялық бұзылулар мен депрессияға көбірек бейім. Сондай-ақ, ғалымдар ерте жастан буллингтен зардап шеккен адамдар қоршаған ортаның өзгеруіне қарамастан, кейінірек басқа зорлық-зомбылықтың құрбаны болу ықтималдығы жоғары екенін атап өтті. Буллингтен туындайтын бұзушылықтар адамның жұмыс істеуінің барлық деңгейіне әсер етеді. Олар болашақта адамның өзін-өзі дамытуға, басқаруға кедергі келтіретін тұрақты жеке өзгерістерге әкеледі. Оқушылардың мектепте буллингке ұшырауы мектептегі атмосфераға теріс әсер етеді, ал жасөспірімдердің қорқыныш, депрессия және денсаулығына шағымдары олардың мектепке баруына, сабаққа деген зейініне және үлгеріміне әсер етеді [4].

Буллинг жәбірленушіге ауыр жарақат әкеледі. Буллинктің теріс салдары әртүрлі: өзін-өзі құрметтемеу мен сенімсіздіктен (тек оқу жетістіктері саласында ғана емес) нашар ұйқы мен мазасыздыққа дейін. Әлеуметтік оқшаулану және жалғыздық сезімі депрессиялық жағдайлардың дамуына әкеледі. Мектепке барғысы келмегенге дейін оқу мотивациясы айтарлықтай төмендейді. Буллинг - суицидтің жиі кездесетін себептерінің бірі. Сондай-ақ, буллинктің ұзақ мерзімді физикалық және психологиялық салдары болуы мүмкін. Олардың кейбіреулері: үйден қашу, мектеп өмірінен бөліну, мектептегі іс-шаралар, жалғыз қалуға деген ұмтылыс, ұялшақтық, іштің ауыруы, бас ауруы, ұйқысыздық, қорқыныш және т.б. [5].

Біз бірнеше негіздер бойынша кездесетін мектептегі буллинктің түрлерін жіктейміз.

1. Белсенділік дәрежесі бойынша: агрессивті және пассивті буллинг.
2. Ықтимал салдары бойынша: компенсаторлық және жәбірленуші.
3. Уақыт бойынша: ситуациялық және тұрақты.
4. Тарату саласы бойынша: аудиториялық және ақпараттық-коммуникативтік (кибербуллинг).

5. Атаулы бағыт бойынша: аз қамтылған отбасылардан шыққан балаларға, мүмкіндіктері мен қабілеттері шектеулі балаларға, дарынды балаларға және сырттан келгендерге (жаңа келгендерге) бағытталған буллинг [6].

Қазіргі білім беруде, сарапшылардың пікірінше, балалардың қарым-қатынасында қатыгездік, қорлау және мазақ ету жиі кездеседі. Бұл жеке жойылуды, депрессияны, тіпті өзіне-өзі қол жұмсау әрекеттерін тудырады. Буллинг жасөспірімдердің (балалардың) психикалық денсаулығының бұзылуының маңызды көрсеткіштерінің бірі болып табылады.

Буллингтің денсаулыққа ұзақ мерзімді әсері туралы ғылымдағы ең көрнекті жұмыс - бұл ағылшын ғалымдарының мектеп жылдарында, балалық шағында зардап шеккендер ретінде буллингке ұшыраған (құрбандар, сондай-ақ агрессорлар) ересектердің (шамамен 1500 адам) үлкен үлгісінде жүргізген ұзақ мерзімді зерттеуі. Балалық шағында буллингтің құрбаны болған ересектерде әртүрлі психикалық бұзылулардың болуын көрсетеді: оларда суицидтік ойлар (көбінесе ер адамдар), агорафобия (әйелдер), сондай-ақ депрессия, дүрбелең және жалпыланған мазасыздық (екі жыныста да) кездеседі. Тұлғалық дамудың қоғамға қарсы түрі мектепте «Буллер» болған субъектілерде басым болады. Буллингтің психологиялық салдары өте ауыр және кейде қайғылы нәтижеге ие. Сондай-ақ, буллингтен кейінгі виктимизация ауыр эмоционалдық тәжірибелермен, қайғы-қасіретпен, депрессиямен, мазасыздықпен және буллингтен зардап шеккен балалардағы суицидтік ойлар мен ниеттердің пайда болуымен байланысты болуы мүмкін. Жәбірленуден зардап шеккен жасөспірімдер де жағымсыз мінез-құлық белгілерін көрсетуі мүмкін. Мысалы, егер бұрын жасөспірім басқаларға агрессивті әрекет жасамады, содан кейін ол басқа адамдарға қарсы агрессия мен қорлау әрекеттерін қайталай алады. Мектептегі жарақаттану тәжірибесі жасөспірімнің депрессиялық жағдайына әкелуі мүмкін. Депрессия виктимизацияның көптеген түрлерімен, соның ішінде жыныстық виктимизациямен, зорлық-зомбылық сипатындағы қылмыстармен, құрдастарының құрбан болуымен және тұрмыстық зорлық-зомбылықпен байланысты болуы мүмкін [7].

Зерттеу нәтижелері бойынша агрессорларда агрессияға

және ересек адамның қылмыстық мінез-құлқына көбірек қатысу мүмкіндігі бар. Буллингтен туындаған стресс пен мазасыздық балаларды оқытуды қиындатуы мүмкін. Бұл олардың тақырыпқа және оқуға назар аударуна, мектепте білетін нәрселерін ұмытуға, яғни есте сақтау қабілетіне кері әсер етеді. Буллинктің құрбаны болған балалар көбінесе өздерін қажетсіз, дәрменсіз, осал сезініп, бойын үнемі қорқыныш сезімі билеп отырады (агрессорға қарағанда физикалық әлсіз болған кезде). Буллинктің ұзақ мерзімді әсері эмоционалды бұзылуларға алып келеді. Буллинг құрбандарының оқу мотивациясы төмендейді, қарым-қатынас проблемалары туындайды. Кейіннен өзін-өзі бағалаудың төмендігі, жұмысқа орналасу мүмкіндіктерінің қысқаруы, дұшпандық және / немесе кек алуға бейімділік, басқа адамдарға сенімсіздік, жаңа әлеуметтік топтарға кіруден аулақ болу немесе қорқу, әлеуметтік оқшаулану, алкогольизм және / немесе нашақорлық, тұрмыстық зорлық-зомбылық сияқты белгілер мен қасиеттер одан әрі өсіп келе жатқан кезде көрінуі мүмкін [8].

Егер бала үнемі буллинг құрбаны болса, онда ол өзінің сезімдері мен мінез-құлқын басқара алмайды, бұл олардың дәрменсіздігін сезінуге әкеледі, тіпті «үйренген дәрменсіздік» деп аталатын мінез-құлыққа әкелуі мүмкін. «Дәрменсіздікті үйренген» балалар өздерінің қорқынышты жағдайларын өзгерту үшін ештеңе жасалмайтындығына, тіпті егер бұл жағдайды түзету мүмкін болса да, одан бойын аулақ ұстауға тырысады. Үйренген дәрменсіздік бірнеше психологиялық бұзылуларға, соның ішінде мазасыздыққа, депрессияға және фобияға әкелуі мүмкін. Жалпы виктимизацияның жасөспірімдердегі жағымсыз көңіл-күйге тікелей әсері бар. Буллинкті зиянсыз құбылыс, жасөспірімнің жетілуінің сөзсіз бөлігі ретінде қарастыруға болмайды, өйткені жоғарыда келтірілген зерттеулер көрсеткендей, қысқа мерзімді салдарлардан басқа, буллинг адамның жеке басына ұзақ әсер етеді. Буллинктің құрбандары физикалық және психикалық денсаулығының бұзылу қаупіне ұшырайды. Осы тәжірибенің нәтижесінде жасөспірімдерде жетілген жылдардағы психологиялық әл-ауқат пен әлеуметтік жетістік деңгейі төмендеуі мүмкін [9].

Агрессорлар үшін де салдары айқын, әсіресе олардың

агрессиясы жазасыз қалса, өйткені бұл рұқсат ету сезімін тудырады. Куәгерлер мен бейтарап бақылаушылар қайталама травматизация процесіне ұшырайды, олардың эмоционалды саласы мен тұрақтылығы зардап шегеді, өйткені олар үнемі «құрбан» болудан және қорқыныш пен уайымда өмір сүруден қорқады. Осылайша, жасөспірімді қорлау жағдайында құрбан етуге байланысты болжаушылар мен салдарлардың барлық спектрін ескеру қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Лейн Д.А. Школьная травля (буллинг) // Детская и подростковая психотерапия / Дэвид Лейн мен Эндрю Миллердің ред.бойынша – СПб.: Питер, 2001. – 240 – 274 б.
2. Olweus D. Bullying at School: What We Know what We Can Do. N. Y.: Blackwell, 1993. - 140 б.
3. Собакин В.С., Смылова М.М. Буллинг в стенах школы: влияние социокультурного контекста // Социальная психология и общество – 2014 – Т.5 – №2 – 71-86 б.
4. Новикова М.А., Реан А.А. Влияние школьного климата на возникновение травли: отечественный и зарубежный опыт исследования // Вопросы образования. - 2019. - №2. – 16 б.
5. Власова М.А., Буллинг в современной образовательной среде // Скиф. - 2019. - №3 (31). – 12 б.
6. Кон И. С. Мальчик – отец мужчины // 2010. – 500 б.
7. Утемисова Г.У., Васягина Н.Н. Актуальность исследования проблемы буллинга: современное состояние проблемы // Педагогическое образование в России. - 2020. - №4. – 21 б.
8. Беринская И.В. Социально-психологический тренинг как средство профилактики школьного буллинга среди подростков // КПЖ. - 2019. - №3 (134). – 61 б.
9. Дашук К.В., Дашук И.Н. Принципы социально-педагогической организации групп поддержки жертв школьного буллинга // Наука и школа. 2019. №2. – 21 б.

ТҮЙІН

Мақалада буллинг қоғамдағы әлеуметтік-педагогикалық мәселе ретінде қарастырылады. Автор буллингке анықтамалар

бере отырып, оның түрлерін және буллинг туралы ғалымдардың пікірлері мен сипаттамаларын ұсынады. Буллинг - мектептегі зорлық-зомбылықтың, психологиялық қысымның, депрессияның, сондай-ақ суицидтің себептерінің бірі ретінде қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается буллинг как социально-педагогическая проблема в обществе. Автор дает определения буллинга, его виды и предлагает мнения и характеристики ученых о буллинге. Буллинг считается одной из причин школьного насилия, психологического давления, депрессии и суицида.

RESUME

The article considers bullying as a socio-pedagogical problem in society. The author gives definitions of bullying, its types and offers opinions and characteristics of scientists about bullying. Bullying is considered one of the causes of school violence, psychological pressure, depression and suicide.

К ВОПРОСУ О ДЕТЕРМИНАНТАХ КОРЫСТНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Клюева Ю.С.,

слушатель магистратуры отделения заочного обучения,
факультета повышения квалификации и переподготовки кадров
учреждения образования «Академия Министерства внутренних
дел Республики Беларусь»,
начальник отдела идеологической работы,
подполковник милиции
Академия МВД Республики Беларусь

Практически все процессы и явления, происходящие в человеческом обществе, условно можно разделить на две группы: причины и следствия. Причем, выступая в качестве следствий, вновь образованные явления одновременно

становятся причинами последующих событий, после чего данные взаимосвязанные цепочки продолжают свое развитие. Изучению вопросов причинно-следственных связей посвятили свои работы многие исследователи в области философии, социологии, психологии и, безусловно, представители юридических дисциплин в целом и криминологии, в частности. Вопросы выявления причин и условий совершения преступлений рассматриваются как в общих главах и разделах учебных курсов по криминологии, так и в специальных исследованиях, в которых анализируется детерминация конкретных разновидностей преступности, а также причинность индивидуального преступного поведения.

Корыстная преступность несовершеннолетних находится на стыке двух традиционных направлений криминологических исследований – корыстной преступности и преступности лиц, совершивших общественно опасные деяния в возрасте до восемнадцати лет. Каждое из этих направлений предлагает свой комплекс факторов, выступающих причинами и условиями совершения преступлений, а также определяет основные меры, которые могут быть предприняты для снижения уровня преступности. Объединение же таких направлений может и должно послужить тому, чтобы обеспечить предотвращение совершения преступлений более узкой направленности.

Не является секретом то обстоятельство, что основные причины совершения любого преступления следует искать в психологических особенностях лица, его совершившего. Так называемые «случайные» преступления, обусловленные сложившимися объективными факторами (группами факторов), составляют относительно незначительную часть общей преступности в целом. В большинстве же совершенных преступлений, в особенности характеризующихся умышленной формой вины и особенностями мотива и цели, лицо, их совершившее, как минимум, проявляет готовность к преступному поведению, а в ряде случаев и вовсе сознательно выбирает именно противоправный вариант достижения стоящих перед ним целей и задач, поскольку он является менее трудозатратным по сравнению с прочими, не выходящими за рамки закона, но требующими приложения больших усилий.

Внутренняя психология преступника в особенности сильно проявляется в случаях, когда таким преступником выступает лицо в возрасте до восемнадцати лет. Характерные для этого возраста проявления правового нигилизма, неуважение к иным представителям человеческого общежития, эгоистическое поведение – все это факторы, обуславливающие выбор подростком своего поведения, в том числе при принятии решения о совершении противоправного деяния. Причинами же девиантного поведения подростков может стать целый комплекс объективных факторов, в числе которых могут обнаруживаться семейное неблагополучие (подчас приводящее к беспризорности), кризис в учебном коллективе, вовремя не распознанный и не нивелированный педагогическими работниками, неорганизованность досуга, существенная социальная стратификация между подростками и проч. Как отмечают специалисты-криминологи, «отрицательный морально-психологический климат, конфликты, напряженность в общении – это далеко не весь перечень причин отклоняющегося поведения» [1, с. 115]. На это же указывают и исследователи в области психологии: «Нет ни одного аспекта поведения подростков и юношей, который не зависел бы от их семейных условий в настоящем и будущем» [2, с. 75].

Разрешение вопросов воспитания, а также удовлетворения материальных потребностей подростка традиционно возлагаются на семью. Именно в семье происходит первоначальное привитие индивиду определенного набора необходимых навыков нахождения в обществе. Здесь индивид воспринимает те или иные образцы поведения, копирует поступки окружающих его взрослых лиц, относясь к ним как к допустимым в складывающихся объективных условиях.

Таким образом, семья призвана заложить в ребенке, подростке такие основы поведения, которые соответствовали бы нормам морали, нравственности, права. Вместе с тем государство приняло на себя обязанность обеспечить условия, гарантирующие не только нормальное существование и развитие его граждан, но и существование семьи, как первичной ячейки общества. Наблюдающееся же сегодня снижение доходов населения, влекущее за собой усиление социальной

стратификации по признаку материальной обеспеченности, необходимость поиска работы за пределами государства – факторы, крайне негативно отражающиеся на нормальном развитии семейных отношений. Как отмечает официальная статистика, в последние годы наблюдается динамика снижения количества заключенных браков с одновременным значительным ростом количества разводов. Так, в 2020 году количество разводов в процентном соотношении к количеству заключенных браков составило почти 70%. В качестве основных причин разводов называются семейные конфликты, злоупотребление алкоголем, отсутствие общих интересов, конфликты характеров и проч. [3]. В то же время именно такие факторы на протяжении уже нескольких десятилетий выделяются криминологами в качестве обстоятельств, существенно влияющих на формирование у подростков отклоняющегося поведения: пьянство, систематические конфликты, сопровождающиеся скандалами и драками, развратное поведение родителей, отсутствие желания у родителей проявлять заботу о своих детях, отсутствие между родителями устойчивых эмоциональных связей [4, с. 40].

В то же время, нельзя не отметить того обстоятельства, что в преступную деятельность оказываются вовлеченными и дети из внешне благополучных семей. Однако, признаки «благополучия семьи» определяются, как правило, по таким показателям, как отсутствие зарегистрированных семейных скандалов, отсутствие установленных фактов злоупотребления спиртными напитками и прочих обстоятельствах, обнаруживающихся во внешнем проявлении. Вместе с тем личность подростка в такой семье может формироваться в обстановке вакуума социального общения. Так, если, например, один из родителей, стремясь обеспечить необходимое материальное состояние семьи, периодически уезжает в длительные командировки, то решение материального вопроса неизбежным образом оказывается сопряжено с недостаточным участием такого родителя в воспитании ребенка. Если же в такой семье оказывается несколько детей, то внимания оставшегося родителя, также отвлеченного собственными «рабочими» вопросами, оказывается и вовсе недостаточно для

нормального развития каждого из них. В результате образовавшийся вакуум общения в кругу семьи ребенок замещает общением среди сверстников, в числе которых находятся подростки, принадлежащие к откровенно неблагополучным семьям. Если же в такой среде ребенок будет видеть наглядные примеры, демонстрирующие ему возможность быстрого и относительно легкого получения материальных выгод, хотя и посредством противоправного поведения, подросток может достаточно быстро оказаться вовлеченным в преступное поведение, которое в последующем перерастает в его естественное нормальное состояние.

Считается, что восполнить пробелы в воспитании подростка, образовавшиеся вследствие недостаточного внимания, уделяемого ему внутри семьи, должны работники учреждений образования – школ, лицеев, гимназий, техникумов, профессиональных училищ и т.д. В то же время следует признать, что на сегодняшний день учебные заведения во многом утратили свой авторитет. Подростки зачастую не проявляют особого стремления к получению знаний. Более того, испытывая недостаток воспитания, они предпочитают проявить свое отрицание сложившихся правил поведения наиболее дерзко, в то время как попытки образумить такого подростка, предпринятые со стороны учителя, не обладающего необходимым авторитетом и нужным уровнем педагогического мастерства, приводят к обратному эффекту. В результате такой подросток еще больше утверждается в чувстве собственной вседозволенности и безнаказанности, и каждый последующий его поступок делает его на шаг ближе к противоправному (преступному) поведению.

Будучи «подготовленным» подобным образом, подросток стремится удовлетворить свои сиюминутные потребности наиболее простым для него способом – отнять у младшего, более слабого, совершить карманную кражу, кражу в торговой организации и т.д. Короткая мотивация – достаточно сильный фактор, подталкивающий к совершению преступного деяния. В то же время, попробовав подобное поведение единожды и добившись желаемого результата, подросток будет стремиться к новому совершению аналогичных деяний. В дальнейшем ему

все сложнее будет отказаться от совершения таких действий, и за относительно непродолжительный период времени в таком подростке сформируется криминальная личность, не приемлющая рамок и правил поведения, стремящаяся к удовлетворению собственных желаний любым доступным ему способом, невзирая на законодательные запреты.

Значимую роль в становлении личности подростка играет организация его досуга. Еще несколько лет назад ученые в области криминологии, психологии, социологии обозначали достаточно явственную проблему того, что досуг подростка в значительной степени сопряжен с потреблением информации, поступающей из СМИ [5; 6]. При этом качество контента далеко не всегда соответствовало нравственному развитию личности. На сегодняшний день данная проблема не просто сохранила свою актуальность, но ее значимость многократно возросла. Свободный доступ в океан информации, неконтролируемое общение в мессенджерах и социальных сетях, где нередко происходит обмен опытом противоправного поведения, приводят к лавинообразному росту криминальной субкультуры, в которой такое поведение позиционируется в качестве нормы. При этом специалисты в рассматриваемой области высказывают мнение о том, что мотивация преступного поведения чаще всего остается привычной, неизменной, подтверждаемой практикой исследований на протяжении нескольких десятков лет: в качестве таких мотивов выступают социальные конфликты и экономические (материальные) проблемы, с которыми сталкиваются подростки. В то же время в значительной мере «увеличилась степень их распространенности, агрессивная сила воздействия, которой несоразмерно противопоставлялись меры предупреждения, пригодные для спокойных в криминологическом плане времен состояния контролируемой преступности» [7, с. 97].

Д.П. Лоскутов также обращает внимание на специфические обстоятельства, выступающие в качестве условий совершения несовершеннолетними преступлений корыстной направленности. Так, названный автор относит к числу таких обстоятельств несовершеннолетие действующего законодательства, определяющего условия привлечения к

уголовной ответственности за кражи и иные преступления против собственности, правовое невежество граждан, отсутствие доверия к правоохранительной системе государства (что связывается, с одной стороны, с нежеланием (подчас, явным) сотрудников правоохранительных органов возбуждать уголовные дела за преступления против собственности, а с другой, с неверием в возможность восстановления имущественного положения, существовавшего до совершения преступления), недостаточный контроль со стороны потерпевших за обеспечением сохранности собственного имущества. Указанные обстоятельства, по мнению ученого, образуют причинно-следственный комплекс для преступлений против собственности и служат предпосылкой формирования мер противодействия корыстной преступности несовершеннолетних [1, с. 128].

Резюмируя сказанное, представляется возможным сделать вывод о том, что глубинные причины совершения несовершеннолетними краж и иных преступлений корыстной направленности следует искать в особенностях социальной среды, в которой происходило становление и развитие подростка как личности. Исходя из этого, необходимо проводить комплекс мероприятий, направленных на предупреждение и профилактику данной группы преступлений. При этом основное внимание государству следует уделить созданию условий, при которых нормальное развитие получит именно семья, как первичная ячейка общества, отвечающая за воспитание ребенка, формирование в нем необходимых качеств, отвергающих саму возможность реализации противоправного варианта собственного поведения.

Учреждения образования также играют достаточно значимую роль в формировании личности подростка. Вместе с тем для того, чтобы они успешно дополняли воспитательный процесс, начатый в кругу семьи, необходимо сосредоточить внимание, в первую очередь, на формировании авторитета такого учреждения и составляющих его педагогических работников. Задачей последних является формирование у ребенка интереса к преподаваемому предмету, следствием которого станет тяга к получению новых знаний. Для этого, как

представляется, немаловажным условием является освобождение педагогических работников от выполнения несвойственных им функций с тем, чтобы они могли большее внимание сосредоточить на профессии.

Безусловно, в современных условиях крайне сложно полностью исключить ребенка из общения в сети Интернет. В то же время планомерная воспитательная работа, проводимая с ребенком еще в доподростковом возрасте, позволит такому ребенку в будущем самостоятельно определять положительные и отрицательные компоненты такого общения, принимая первые и отвергая вторые. При этом воспитательная деятельность родителей, педагогических работников, представителей правоохранительных и иных государственных органов должна взаимно дополнять друг друга, преследуя достижение единого социально полезного результата – формирования здоровой личности, готовой к разностороннему участию в общественных процессах.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Лоскутов Д.П. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика квартирных краж, совершаемых несовершеннолетними: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д.П. Лоскутов. – СПб., 2004. – 205 с.
2. Кон И.С. Психология старшеклассника / И.С. Кон. – М.: Просвещение, 1982. – 191 с.
3. Число разводов в Беларуси достигло 70% от количества заключенных браков // MediaBrest [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://mediabrest.by/news/obschestvo/chislo-razvodov-v-belarusi-dostiglo-70-ot-kolichestva-zaklyuchennyh-brakov>. – Дата доступа: 28.04.2022.
4. Ермаков В.Д. Формирование личности несовершеннолетнего в условиях семейного неблагополучия и практика применения профилактических мер / В.Д. Ермаков // Проблемы ранней профилактики правонарушений несовершеннолетних / под ред. Г.М. Миньковского. – М., 1978. – С. 34-48.
5. Дроздов А.Ю. «Агрессивное» телевидение: социально-психологический анализ феномена / А.Ю. Дроздов //

Социологические исследования. – 2001. – № 8. – С. 62-67.

6. Каракулина С.Е. СМИ как фактор, детерминирующий преступность несовершеннолетних / С.Е. Каракулина // Вестник Академии экономической безопасности МВД России. – 2010. – № 9. – С. 114-118.

7. Демидова-Петрова Е.В. О корреляции теории и практики в предупреждении преступности несовершеннолетних / Е.В. Демидова-Петрова // Алтайский юридический вестник. – 2018. – № 2 (22). – С. 95-98.

ТҮЙІН

Мақалада он сегіз жасқа толғанға дейін пайдакүнемдік қылмыс жасаған адамдардың заңсыз мінез-құлқының себептілік мәселесі талданады. Жасөспірімнің жеке тұлғасын қалыптастыру мәселелері, сонымен қатар бұл процесте отбасы мен тәрбие мекемелеріне жүктелетін рөл қарастырылады. Баланың тұлға болып қалыптасу процесіне, оның мақсаттары мен міндеттеріне жету, бар қажеттіліктерін қанағаттандыру жолында заңсыз мінез-құлық жасауға дайын немесе дайын еместігін қалыптастыруға бұқаралық ақпарат құралдарының, әлеуметтік желілердің, басқа да интернет-ресурстардың әсері қозғалады. Баланың білім мен тәрбие сапасын арттырудың, оның қылмыстық ортаға тартылуының алдын алудың ықтимал жолдары туралы тұжырымдар тұжырымдалған.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется проблема причинности противоправного поведения лиц, совершивших корыстные преступления в возрасте до восемнадцати лет. Рассматриваются вопросы формирования личности подростка, а также та роль, каковая отводится в этом процессе семье, учреждениям образования. Затрагивается влияние средств массовой информации, социальных сетей, прочих Интернет-ресурсов на процесс становления ребенка как личности, формирования его готовности или неготовности к совершению противоправного поведения на пути к достижению стоящих перед ним целей и задач, удовлетворению существующих у него потребностей. Формулируются выводы о возможных путях повышения

качества образования и воспитания ребенка, недопущения вовлечения его в криминальную среду.

RESUME

The article analyzes the problem of the causality of the illegal behavior of persons who have committed acquisitive crimes under the age of eighteen. The issues of the formation of the personality of a teenager, as well as the role that is assigned to the family and educational institutions in this process, are considered. The influence of the media, social networks, other Internet resources on the process of becoming a child as a person, the formation of his readiness or unwillingness to commit illegal behavior on the way to achieving his goals and objectives, satisfying his existing needs is touched upon. Conclusions are formulated about possible ways to improve the quality of education and upbringing of a child, to prevent his involvement in a criminal environment.

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СОВЕРШАЕМЫХ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ

Тулкинбаева Ш.Ж.,

старший научный сотрудник научно-исследовательского центра,
магистр правоохранительной деятельности,
подполковник полиции

Мендыбаева Д.Т.,

старший научный сотрудник научно-исследовательского центра,
магистр юридических наук, подполковник полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

В соответствии с «Концепцией правовой политики Республики Казахстан на период с 2020 до 2030 года» развитие казахстанского законодательства направлено на дальнейшее укрепление режима законности, соблюдение конституционных прав и свобод человека и гражданина, обеспечение устойчивого социально-экономического развития страны [1]. Это в полной мере направлено и на решение вопросов дальнейшего

совершенствование системы мер предупреждения преступности несовершеннолетних.

Проблемы противоправного поведения несовершеннолетних, профилактики правонарушений несовершеннолетних всегда были и остаются объектом повышенного внимания педагогов, социальных работников, психологов, юристов, социологов.

Известно, что несовершеннолетние представляют собой особую социальную группу. Преступность несовершеннолетних имеет ряд своих специфических особенностей, которые отличают ее от взрослой преступности.

При этом, одним из основных факторов, влияющим на ее формирование являются социальные факторы, которые условно подразделяются на две группы: макросоциальные и микросоциальные [2].

К макросоциальным группам относится общество, в котором живет человек, его история, культурные традиции, мораль и нравственные ценности, политические и социально-экономические проблемы:

- низкий уровень жизни большей части населения, возрастающий контраст распределения доходов в обществе. Среди малообеспеченных слоев наиболее ярко выражен уровень наркотизации и алкоголизации, которые во многом являются причинами преступности. Но так же часто подросткам из бедных семей приходится совершать преступления, чтобы просто выжить;

- одной из специфических причин преступности несовершеннолетних на современном этапе жизни общества является не всегда организованное положение с организацией досуга детей и подростков по месту жительства, слабая организация кружков, спортивных секций, отсутствие заботы о вовлечении и закреплении в них несовершеннолетних, находящихся в неблагоприятных условиях жизни и воспитания;

- недостатки учебно-воспитательной работы общеобразовательных школ и профессионально-технических учебных заведений (проявления формализма, отказ от индивидуального подхода и т.д.), в результате чего не реализуется должным образом задача формирования чувства

гражданской ответственности учащихся, управления своим поведением, нередко обучающиеся отчуждаются от учебного коллектива, утрачивают интерес к учебе. Указанные обстоятельства приводят к ослаблению и потере социальных связей, что облегчает контакт с источниками отрицательных влияний;

- проникновение в молодежную среду стереотипов поведения, не совместимых с общественными ценностями. Это пропаганда наркотиков, культивирование половой распущенности, насилия и жестокости. Большую роль здесь играет СМИ: фильмы, сериалы, телепередачи, а так же Интернет.

В последнее время в социальных сетях распространялись группы в которых пропагандируется идея суицида. Для привлечения подростков предлагается вступить в игру, финалом которой является совершение самоубийства.

Указанные деяния могут быть квалифицированы по статье 105 часть 3 УК РК «Доведение до самоубийства» [3].

По мнению правоохранителей и психологов, главную роль в предупреждении участия подростков в «группах смерти» должны играть родители и близкое окружение: ребенок не должен чувствовать себя одиноким и брошенным.

К микросоциальным факторам относится непосредственное окружение человека, прежде всего семья, друзья, коллеги по учебе и работе и др.:

- отрицательное влияние в семье. Семья является важнейшим социальным институтом. Именно в семье происходит становление личности подростка. Экономические проблемы, переживаемые взрослыми, прямо сказываются на психологической установке в семьях. Это приводит к отстраненности родителей от воспитания своих детей, неблагоприятию в семьях. Сохраняется устойчивый уровень числа родителей (опекунов, попечителей), не исполняющих или ненадлежащим образом исполняющих обязанности по воспитанию несовершеннолетних.

Среди несовершеннолетних из неблагополучных семей интенсивность преступности особенно высока. В основном в этих семьях процветают пьянство, наркомания, проституция,

отсутствуют какие-либо нравственные устои, элементарная культура. Психические расстройства детей - во многом результат и наследие соответствующего поведения и жизни их родителей-алкоголиков, наркоманов.

Указанные причины и условия, способствующие преступности несовершеннолетних в определенной степени поддаются регулированию, нейтрализации и устранению. В этой связи, важное значение приобретает профилактика правонарушений, осуществляемая государственными органами, в отношении несовершеннолетних.

Государственная политика в области профилактики правонарушений среди несовершеннолетних является частью правовой политики и включает в себя создание правовых и социальных гарантий для несовершеннолетних, материально-техническое, финансовое, научно-методическое и кадровое обеспечение органов и учреждений, составляющих систему профилактики правонарушений среди несовершеннолетних [4].

Решение задач, связанных с профилактикой правонарушений, в конечном счете, заключается в достижении того, чтобы участники общественных отношений в полной мере или хотя бы частично понимали правильность правовых предписаний, мысленно соглашались с ними, были готовы следовать им и не допускать отклонений от них.

Когда то, что предписывается правовыми нормами, согласуется с представлениями людей о должном, нужном, целесообразном и полезном и, следовательно, не воспринимается ими как что-то идущее в разрез с их желаниями, стремлениями, потребностями и интересами, тогда дело обычно не доходит до правонарушений. Поведение, строящееся на таких началах и принципах, означает достижение цели профилактики правонарушений. Отсюда общий вывод: профилактика правонарушений обязательно включает в себя проведение комплекса мер, которые бы в числе прочего обеспечивали осознание людьми необходимости и важности социальных ценностей, закрепляемых, легализуемых и поддерживаемых правовыми нормами [5].

В основе профилактики правонарушений в молодежной среде лежат основополагающие принципы профилактики

правонарушений в целом, которыми в соответствии со ст. 4 Закона Республики Казахстан «О профилактике правонарушений» от 29 апреля 2010 г. являются: 1) защиты и соблюдения прав, свобод и законных интересов человека и гражданина; 2) законности; 3) гласности; 4) единства прав и обязанностей; 5) гуманности; 6) научной обоснованности; 7) неприкосновенности частной жизни; 8) приоритета превентивных мер профилактики правонарушений над репрессивными; 9) комплексности и системности. [6].

Вместе с тем, с учетом п. 2 ст. 3 Закона Республики Казахстан «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности» от 9 июля 2004 года профилактика правонарушений молодежи помимо вышеперечисленных принципов также основывается на принципах гуманного обращения с несовершеннолетними, поддержки семьи, индивидуального подхода к каждому несовершеннолетнему, оказавшемуся в трудной жизненной ситуации, конфиденциальности. [7]

Кроме того, профилактика противоправного поведения подростков имеет свои особенности, обусловленные их отличием от лиц других возрастных категорий, а также спецификой совершаемых ими правонарушений.

В современных условиях основными направлениями совершенствования профилактики правонарушений в среде несовершеннолетних являются:

- профессионализация в воспитательно-профилактической и защитной деятельности, подготовка специальных кадров социальных работников, социальных педагогов, психологов, специализирующихся на практической работе по коррекции отклоняющегося поведения подрастающего поколения, оздоровлению условий их семейного и общественного воспитания;

- усиление роли медико-психологической помощи и поддержки в коррекции отклоняющегося поведения подростков, реабилитации молодых лиц с различными формами социальной и психической дезадаптации;

- признание семьи в качестве ведущего института

социализации молодежи, осуществление социальных мер социально-правовой, социально-педагогической и медико-психологической помощи семье, прежде всего семьям группы социального риска;

- строгое разграничение воспитательной и профилактической компетенции между государственными социальными службами, правоохранительными органами, общественными объединениями при их тесном взаимодействии и максимальном участии в реализации государственной политики [8].

Современное состояние преступности несовершеннолетних в Республике Казахстан указывает на необходимость принятия со стороны государственных органов и граждан решительных и целенаправленных мер по ее профилактике в целях снижения уровня подростковой преступности, недопущении отрицательного влияния несовершеннолетних преступников на других подростков и увеличения количества будущих взрослых преступников.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. О концепции правовой политики республики казахстан на период с 2020 до 2030 года: Указ президента республики казахстан от 15 октября 2021 года № 674.

2. Каржаубаева Л.М. Формирование личности несовершеннолетнего преступника // Проблемы совершенствования законодательства и практика его применения: Мат. Междунар. Науч. - прак. Конф. – Минск., 2005. – С. 118-120.

3. Уголовный кодекс Республики Казахстан Кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V ЗРК. // Adilet.zan.kz.

4. Государственная молодежная политика. Опыт и тенденции развития. В 4 частях. Ч.1. – Астана: МКИОС Республики Казахстан, 2003. – 347 с.

5. Баймаханов М.Т. О необходимости сочетания личностного, группового и общесоциального уровней изучения причин преступности и путей ее предупреждения // Предупреждение преступности: реалии и перспективы в XXI

веке: Материалы международной научно-практической конференции. – Астана: Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, 2011. – С.10-17.

6. О профилактике правонарушений Закон Республики Казахстан от 29 апреля 2010 года № 271-IV.

7. О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности. Закон Республики Казахстан от 9 июля 2004 года N 591.

8. Мельникова Э.Б. «Как уберечь подростка от конфликта с законом». - М.: Изд-во БЕК, 1998. 211 с.

ТҮЙІН

Мақалада қоғамның қазіргі кезеңіндегі кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың себептері және кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алудың кейбір мәселелері қарастырылады. Осы мақаланың авторлары кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының алдын алуды жетілдірудің негізгі бағыттарын қалыптастырды.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается причины преступности несовершеннолетних на современном этапе жизни общества и о некоторых вопросах профилактики правонарушений несовершеннолетних. Авторами данной статьи сформированы основные направления совершенствования профилактики правонарушений несовершеннолетних.

RESUME

The article discusses the causes of juvenile delinquency at the present stage of society and some issues of prevention of juvenile delinquency. The authors of this article have formed the main directions for improving the Prevention of juvenile delinquency.

МАЗМҰНЫ=СОДЕРЖАНИЕ

1. СЕКЦИЯ

БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ЖӘНЕ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР АРАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 1.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ ДЕТЕЙ И ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Амангельдиев Д.А., Амангельдиева Р.С. Кәмететке толмағандардың құқықтық мәдениетін қалыптастыру құқық бұзушылықты алдын алу ретінде	4
Алимпиев А.А., Зейнулла А.К. Учет несовершеннолетнего возраста правонарушителя в отдельных вопросах применения мер административного принуждения	14
Бекбауов А.С., Шахметов Б.Т. Кәмететке толмаған сотталғандармен үйірме жұмыстарын жүргізу	22
Бердіғалиева А.Н. Қазақстан Республикасында жасөспірімдер арасындағы құқықбұзушылық мәселелері: психологиялық және әлеуметтік аспектілер	28
Бойко В.П. Противодействие и профилактика наркопреступлений среди молодежи	34
Васянина Н.Е. Профилактическая и коррекционная работа с неблагополучными семьями	38
Витовская Е.С. Некоторые вопросы уголовной ответственности за склонение к потреблению наркотических средств и психотропных веществ в отношении несовершеннолетних	46
Деулин Д.В., Белых-Силаев Д.В. Теоретические подходы к проблеме насилия в отношении несовершеннолетних	51
Есімбеков О.А., Новотева С.А. Кәмететке толмағандарға қарсы қылмыстар: қазақстан республикасының қылмыстық заңнамасын талдау	58
Жантемирова Г.Ш., Хакимов Е.М. Кәмететке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алудың және оны	

болдырмаудың шетелдік тәжірибесі.....	63
Карабеков К.О. Профилактика кибербуллинга в подростковой среде.....	71
Кожамет А.С. Некоторые вопросы предупреждения преступности несовершеннолетних.....	77
Кулакова Т.Г. Актуальные вопросы привлечения к административной ответственности несовершеннолетних за потребление алкогольной продукции.....	81
Қалқаманұлы М., Муканов М.Р. Кәмелетке толмаған сотталғандардың жағымды әлеуметтік байланыстарын сақтау - түзетудің негізгі құралдарының бірі ретінде.....	87
Курбанов С.Р. Детский терроризм	95
Личутина М.Г., Дубинин Д.Ю. Кибербуллинг как последствие интернет-зависимости подростков.....	103
Маликов Ж.А. «Интернет-кеңістікте» балаларды қорғау мәселелері аннотация.....	109
Мажитова А.Е. Кәмелетке толмағандарды медициналық-әлеуметтік есепке алудың негізгі мәселелері.....	118
Маслодудова Н.В. Дискуссионный кино клуб как метод профилактической антинаркотической работы с молодежью .	124
Медведева А.Н. Система органов и учреждений профилактики правонарушений несовершеннолетних в ряде зарубежных стран.....	131
Мендыбаева Д.Т., Тулкинбаева Ш.Ж., Баймаганов Т.Г. Кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтар жасауына ықпал ететін себептер мен жағдайлар	138
Мусаева Ж.Р., Замтелов А.Л. Социальная безопасность и защита детей, причины формирования неправомерного поведения у несовершеннолетних	147
Ока Б. Қылмыстық іс жүргізу барысында кәмелеттік жасқа толмаған тұлғалардың құқықтарын қорғау	159
Омаров А.С., Майшина А.Н. К вопросу о совершенствовании административной юрисдикционной деятельности службы участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних.....	165
Приходько И.С. Предупреждение фактов скрытой торговли несовершеннолетними и незаконной их передачи третьим лицам с целью усыновления.....	171

Рыдченко К.Д. Критерии вовлеченности несовершеннолетних в криминальную субкультуру, как организационная основа профилактической работы подразделений по делам несовершеннолетних органов внутренних дел	180
Рахметова З.А. Некоторые вопросы уголовной ответственности несовершеннолетних	185
Савицкая О.С. Об обеспечении общественной безопасности в рамках реализации концепции семейной и гендерной политики в Республике Казахстан.....	190
Сережкина М.А. Принудительные меры воспитательного воздействия как часть института probation в РФ	196
Сүндет Б.Қ., Тусупбеков К.Р. Жасөспірімдер арасында діни экстремизмнің таралуын алдын – алу мәселелері.....	203
Тағай Н.Қ., Қалқаманұлы Д. Шет мемлекеттердің қылмыстық заңнамасында кәмелетке толмағандарға қарсы жыныстық қылмыстар үшін қылмыстық жауапкершілік мәселелері	212
Темиргалиева А.Т., Утегенова С.Т. Жасөспірімдердің психикалық әсерінен қоршаған ортаға әкелетін салдары	219
Түсіп Т.А. Доклад по итогам исследования по вопросам семейно-бытового насилия	225
Уалиева А. Ж., Абишева С.Т., Асылбеков Т.С. Социально полезные связи как средство ресоциализации несовершеннолетних осужденных в Республике Казахстан....	232
Uali A.I., Akylbekova A.B. Prevention of juvenile delinquency	240
Утегенова С.Т., Акылбекова А.Б., Бузаканова А.Б. Кәмелетке толмаған құқық бұзушының жеке басын әлеуметтендіру және қалыптастыру ерекшеліктері.....	246
Хайбрахманова Ю.В. Основные факторы совершения преступлений против половой неприкосновенности несовершеннолетних.....	253
Четина А.А., Житков А.А. Влияние семьи на развитие уголовно-правовой криминологической характеристики несовершеннолетних преступников	262

2. СЕКЦИЯ
БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІНДЕГІ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
САУАТТЫЛЫҚ: ПРОБЛЕМАЛАРДЫ ТАЛДАУ
ЖӘНЕ ШЕШІМДЕРДІ ІЗДЕУ

СЕКЦИЯ 2.
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ГРАМОТНОСТЬ
В ВОПРОСАХ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ:
АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ И ПОИСК РЕШЕНИЙ

Гонцова О.В., Куклина Л.В. Трансформация ценности коллективной значимости А.С. Макаренко в современном мире	267
Джакупова М.А., Скляр С.В., Пономарев Р.Д. Психолого-педагогические основы профилактики суицидального поведения у детей и подростков.....	274
Жакупжанова Ж.О. Кәметке толмаған сотталғандарға түзеу ықпал ету шараларын қолдануды жетілдірудің кейбір мәселелері	283
Исергенов К.Ш. Профилактика ювенальной преступности сквозь призму воспитательной работы с несовершеннолетними	290
Марченко И.С. Особенности психологической устойчивости подростков к кризисным ситуациям в образовательном пространстве школы	295
Матығұлов Д.С. Мектептегі буллинг.....	299
Клюева Ю.С. К вопросу о детерминантах корыстной преступности среди несовершеннолетних	305
Тулкинбаева Ш.Ж., Мендыбаева Д.Т. О некоторых вопросах профилактики правонарушений совершаемых несовершеннолетними	314

Авторлардың назарына!

Авторлар мақалаларының мазмұнына, фактілердің, цитаталардың, статистикалық деректердің, жалқы есімдердің, географиялық атаулардың және т.б. ақиқаттығына жауапты.

Вниманию авторов!

Авторы несут ответственность за содержание статей, за достоверность фактов, цитат, статистических данных, имен собственных, географических названий и прочих сведений.

Ғылыми басылым
Научное издание

**БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ:
ПОЛИЦИЯ МЕН ҚОҒАМНЫҢ ҒЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ**

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК
КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ
2022 жылғы 13-14 мамыр

**ЗАЩИТА ПРАВ ДЕТЕЙ: СОТРУДНИЧЕСТВО ПОЛИЦИИ
И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА**

МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
13-14 мая 2022 года

**PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS:
POLICE AND CIVIL SOCIETY COOPERATION**

MATERIALS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
May 13-14, 2022

Компьютерлік беттеу / Компьютерная верстка Едресова А.Ш.

«_____» _____. 2022 ж. басуға қол қойылды. Пішіні 60x84¹/₁₆
Офсеттік басылыс. Көлемі 18.9 б.т.
Таралымы ____ дана. № ____ тапсырыс
